HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad
Koprivničko-križevačke županije u Križevcima

DNEVNIK MILANA GRLOVIĆA

(svezak 3)

Tekst pripremio i uredio
Dr. sc. Željko Karaula

Zagreb – Križevci, 2021.

DNEVNIK
MILANA GRLOVIĆA
III

Nakladnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskoga 11, HR-10000 Zagreb

Za nakladnika
Akademik Dario Vretenar, glavni tajnik

Glavni urednik
Akademik Franjo Tomić

Izvršni urednici
Dr. sc. Ivan Peklić
Aco Zrnić

Recenzenti
Prof. dr. sc. Vladimir Strugar
Dr. sc. Vjenceslav Herout

Grafička urednica
Sonja Batušić

Tisak
Stega tisak, Zagreb

Naklada
150 primjeraka

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001084485.

ISBN 978-953-347-213-3 (cjelina)
ISBN 978-953-347-376-5 (svezak 3)

Veljača, 2021.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad
Koprivničko-križevačke županije u Križevcima

DNEVNIK MILANA GRLOVIĆA

(svezak 3)

Tekst pripremio i uredio
Dr. sc. Željko Karaula

Zagreb — Križevci, 2021.

SADRŽAJ

1. Napomena urednika 1
2. Grlović "Dnevnik" 5
3. Izbor iz korespondencije Milana Grlovića 113
4. Abecedno kazalo 191

NAPOMENA UREDNIKA

Poštovani čitatelji pred vama je završni treći dio *Dnevnika* Milana Grlovića, koji obuhvaća razdoblje od 1910. i početka 1911. godine. Za razliku od prijašnja dva sveska *Dnevnika* kada su s tek manjim odstupanjem zapisi iz dana u dan kontinuirano pisani, u ovom trećem svesku se taj kontinuitet značajno gubi, odnosno nedostaje veći dio 1910. godine. Prvi dio zapisa počinje 1. siječnja 1910. godine i završava 30. travnja 1910. da bih Grlović počeo opet pisati *Dnevnik* 1. studenog 1910. i završio sa pisanjem 31. siječnja 1911. godine. U izvorima i njegovoj ostavštini razlog prekida pisanja *Dnevnika* nije naveden niti pronađen. Možemo pretpostaviti da ga je u prekidu pisanja *Dnevnika* zaustavila bolest jer je počeo sve češće poboljevati, ali to nije moguće dokazati, posebice stoga jer je i dalje održavao sve do smrti (1915.) prilično brojnu epistolarnu vezu sa svojim poznanicima, prijateljima i kolegama, kao npr. Milki Dimović (1913.), Ernestu Krambergeru (1913.), Zagrebačkom nadbiskupu (1914.) Matici hrvatskoj (1914.) te Alfredu Schaleku (1914.) i mnogim drugima.[1] Pretpostavka koja se nameće je da je Grlović i 1910. pisao *Dnevnik* u kontinuitetu bez prekida su brojevi koje je pisao iznad svakog datuma u *Dnevniku*. Tako nakon broja 120 (30. travnja 1910.) nastavak *Dnevnika* počinje brojem 305 (1. studenog 1910.) što sugerira da je *Dnevnik* ipak pisan i u tom međurazdoblju, ali su stranice toga dijela *Dnevnika* očito istrgnute iz bilježnice ili nestale neobjašnjivim razlogom.

I u ovom dijelu *Dnevnika* Grlović povjerava i razotkriva svoja najskrivenija duhovna raspoloženja i obiteljske prilike, ali donosi i slijedom svoga posla i okruženja i vlastita politička i povijesna razmišljanja u tadašnjem vrtlogu političkih i povijesnih zbivanja koje su pogađale Hrvatsku tijekom 1910. i 1911. godine posebno nakon pada bana Pavla Raucha i dolaska novog bana Nikole Tomašića na njegovo mjesto. Iz *Dnevnika* se jasno vidi Tomašićeva uska politička povezanost sa tada moćnim ugarskim političarem Khuenom-

[1] Vidi npr: Nacionalna i Sveučilišna knjižnica Zagreb (NSK), Zbirka korespondencija (ZK), R4119b, Milan Grlović (Raznima – Matici hrvatskoj, Hrvatskoj štedionici, Poglavarstvu grada Zagreba, Zagrebačkom nadbiskupu) pisani 1914. godine.

Héderváryem, bivšim hrvatskim banom (1883.-1903.) koji je u siječnju 1910. postao po drugi puta ugarskim premijerom te je svoga intimusa Tomašića postavio za hrvatskog bana.[2] Milan Grlović je kao novinar i jedno vrijeme glavni urednik državnih „Narodnih Novina" imao vrlo dobar pogled na poteze koje je donosila vlast te je preko svojih mnogobrojih poznanstava s ljudima u državnom, političkom i kulturnom životu Zagreba i Hrvatske njegov *Dnevnik* jako dobar povijesni izvor za poznavanje toga razdoblja hrvatske povijesti. Naravno da su različite kvalifikacije osoba i događaja koje se pojavljuju u *Dnevniku* viđene iz Grlovićeve subjektivne i osobne perspektive, te to moramo imati također u vidu.

U drugom svesku na kraju Grlovićeva *Dnevnika* donijeli smo mnogo jedinstvenih slikovnih priloga Milana Grlovića i njegove obitelji koji su u međuvremenu pronađeni u Hrvatskom državnom arhivu (HR-HDA),[3] dok u ovoj knjizi uz *Dnevnik* donosimo opširan izbor iz korespondencije Milana Grlovića (ukupno je sačuvano 327 pisama) koja se kao i njegov *Dnevnik* čuva u Nacionalnoj i Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Izuzetak su jedno Grlovićeva pisma svojoj supruzi Jozefini Wlk koja se čuvaju u Arhivu Zavoda za povijest hrvatske književnost, kazališta i glazbe (Odsjek za povijest hrvatske književnosti).[4] Uglavnom su to pisma Grlovića i ličnosti koje se često spominju u *Dnevniku* poput Vatroslava Jagića, Augusta Šenoe, Josipa Jurja Strossmayera, Frana Folnegovića, Ivana Koščaka, Josipa Miškatovića, Budislava Budisavljevića, Ive Vojnovića, Stjepana Miletića i drugih. Ta pisma su vrlo dobra nadopuna Grlovićevom *Dnevniku* i kao takova omogućavaju nam sagledavanje svestranije slike kako poslovne, kulturne tako i političke pozornice u kojoj se Grlović kao novinar kretao. Izbor pisama je izvršen parcijalno, odnosno izabrana su ona pisma koja najviše korespondiraju sa događajima u *Dnevniku*, ali i dopunjuju ili potvrđuju Grlovićevu biografiju.

Ovaj treći dio Grlovićeva *Dnevnika* objavljen je integralno, bez ikakvih kraćenja i mijenjanja kao i u prethodna dva sveska. Također i u ovom trećem dijelu često se koriste kratice pojedinih stranačkih listova te ljudi, koje smo obradili na uobičajeni način. Bilješke ispod teksta odnosno skraćene biografije

[2] O vrlo bliskim odnosima Khuena i Tomašića vidi njihovu još neobjavljenu korespondenciju koja se čuva u NSK, R 6294b, Ostavština Tomašić, Tomašić Khuenu. Iz te korespondencije se jasno vidi koliko je Khuen i dalje kontrolirao političke procese u Hrvatskoj nakon svoga odstupa s mjesta hrvatskog bana.

[3] Hrvatski državni arhiv (HR-HDA), fond 1443., Zbirka fotografskih portreta 19. i 20. stoljeća (zbirka), Ostavština Milana Grlovića (fotografije).

[4] Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Odsjek za povijest hrvatske književnosti (HR-AHAZU-KN), fond 59., Pisma M. Grlovića Jozefini Wlk.

poznatijih hrvatskih, mađarskih i austrijskih političara, književnika i društvenih djelatnika koji se spominju u *Dnevniku* donesene su pomoću web izvora poput http://www.enciklopedija.hr/ ili sa stranica Leksikografskog Zavoda Miroslav Krleža http://hbl.lzmk.hr/, a neke pomoću Austrijskog biografskog leksikona (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*) na http://www.biographien.ac.at/. Druge bilješke ispod teksta uglavnom imaju navedeni izvor.

Na kraju ovog iznimnog poduhvata izdavanja Grlovićevih memoara u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Zavoda za znanstveno-istraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije u Križevcima zahvalio bih se svojoj majci Tanji Karauli koja je sa svesrdnom pažnjom i upornošću tri godine pomagala u njihovom prijepisu te posebno odgonetavala ponekad vrlo nečitljive Grlovićeve rečenice.

MOJ DNEVNIK
ZA VRIEME OD 1. SIEČNJA 1910.
DO 30. TRAVNJA 1910.

Knjiga trinaesta
Milan Grlović

1.

Zagreb, subota 1. siečnja 1910.

Započnimo s ovim peto godište svojih memoira, koji nisu namienjeni javnosti, nego se imadu smatrati razgovorima osamljena čovjeka sa samim sobom; izpoviešću jedne duše, koja je uzalud tražila izlaze iz tužne pozicije, u koju je dospjela nedaćama ovog života - i razmatranjima o raznim pojavima, koji su me u raznim časovima zanimali.

Ne znam ni čemu ni za koga to pišem,- ja ne imam nikoga, tko bi me razumio. Dajem samo oduška svojim čuvstvima i svojim mislima, pa ako ikada ovi redci dodju pred koga, jer do sada nije ni živa duša ništa o njima čula, molim da se ne sude krivo. Za mene je mnoga sitnica važna i puna svetinje,- dok za druge ne vriedi ništa. Često put o velikim sgodama ne bilježim ništa; puštaju me hladna. Ja sam čovjek intimnosti i šutnje, pa su mi ova svojstva pribavila već mnogo nedaća i zapostavljanja - jer su vikači junaci dana.

Silvestrovo sam sproveo s Jelkom na tiho i kratko. Rano smo legli,- a rano u zoru razgovarao sam opet sa ženom o njezinom stanju. Akoprem joj je znatno bolje, ipak mi nije htjela vjerovati, da bi se mogla oporaviti. Ali ja sam ju tješio i sigurno joj proricao oporavak. Sada već jede, čišća je, diže se prema potrebi iz kreveta, zanima se za sve i po tom držim, da će se opet riešiti dosadašnjeg tužnog stanja. Slušala me je, kao da je iz groba ustala nakon petomjesečne smrti.

Jutros je svanuo hladan i tmuran dan. Dan čestitaka i izdavanja novaca. Ljudi si žele sretnu novu godinu, a jedan je drugome ogorčuje. Jedan bi htio drugome oteti što ima. Jedan je drugome na putu. Sinoć su pušteni svi „veleizdajnici" (29) osim Adama i Valerijana Pribićevića na slobodu.[5] To je posljedak bečke parnice, makar to i tajili naši vlastodržci.[6] Al ipak je tako. Ako nisu krivi generali, nisu ni vojnici. I onako im nitko ne će nadoknaditi zatvora,- jer je to nemoguće.

Ja sam jutros bio s Jelkom kod sv. Marka kod mise, kako mi je Mrzljak savjetovao. I doista je djevojački zbor puno ljepše pjevao božićne pjesme, nego li mješoviti sbor. Sreo sam tu i Kuhača te mu čestitao. Do podne sam bio u uredu. Prvo sam pismo ove godine pisao Julki V. u Maribor. Odgovorio sam joj na njezine ljubezne rieči k novoj godini. Tako mi godi kad mogu, komu reći, da mi je simpatičan, žalibože je malo takovih ljudi u mom krugu. Svi koje dalje poznajem, gube u vriednosti. Biva s njima kao sa starom robom, koja kisne i trune. Sve što je novo i mlado, liepo je i zanimivo. Al ima i medju starima zlatnih srdaca, divnih duša, koje svom blagošću djeluju na nas poput melema te nam zasladjuju dnevne gorčine. Takvi su ljudi obično sami puno patili i prošli velike borbe. Pa na kraju svog života isto tako ljube, kao što su ljubili nekoć u mladosti. I to je milost i sreća…

2.

Zagreb, nedjelja 2. siečnja 1910.

Sinoć sam bio s Jelkom u „H[rvatskom] Sokolu", gdje je koncertirao monakovski veliki Tonkünstlerverein 70 umjetnika pod ravnanjem kapelnika Josea Lusallea. Izvodili su sjajno 6 simfoniju (Pastoralen) od Bethovena, D Albertovu ouverturu, Straussovu skladbu „Don Juan" i Čajkovskovljevu „1812". Svaka točka za sebe bijaše divna; Bethovenova simfonija prava ve-

[5] Kosta, DRAGOSAVAC, *Uspomene na „veleizdajnički" proces*, Štamparija Učiteljskog deoničarskog društva „Natošević", Novi Sad, 1911., 230.-233. Adam i Valerijan Pribićević su ostali u zatvoru još neko vrijeme. Bili su zatvoreni 20 mjeseci i šest dana, za razliku od ostalih optuženika koji su pušteni nekoliko mjeseci prije.

[6] Misli se na Friedjungov proces, sudski proces održan u Beču od 9. do 22. prosinca 1909. na osnovu optužbe Hrvatsko-srpske koalicije i Frana Supila, a protiv austrijskog povjesničara H. Friedjunga, koji je u svojim novinskim tekstovima tijekom 1909. godine optužio članove Koalicije za suradnju sa Kraljevinom Srbijom u cilju destabilizacije i rušenja Austro-Ugarske. Friedjung se u svojim argumentima u novinama služio krivotvorenim dokazima koje su mu davali visoki austrijski dužnosnici. U pozadini je zapravo bio sukob između bečke vlade i hrvatske saborske većine. Proces je zbog državnog interesa i sprječavanja međunarodnog skandala za austrijsku diplomaciju i sudstvo okončan dogovorom između tužitelja i optuženika.

lepjesan, ali „1812“ nadkrilila je sve genijalnošću svoje instrumentacije i sjajnom svojom izvedbom. Obćinstvo je frenetski klicalo. Davno već nisam tako uživao.

I jutros bijaše vrlo hladno, Jelka bijaše danas sama u Opatičkoj crkvi, jer sam ja pošao u ured radi posla. Prvi me je posjetio podban Cuvaj, s kojim sam malo politizirao. Pitao sam ga za mnijenje o ugar[skoj] krizi.[7] On drži da će u Ugarskoj opet doći na vladu Wekerle, jer nitko drugi ne može da sastavi vladu. U ostalom kaos je tako velik, da se težko dade poricati. Čestitali smo si novu godinu. Malo prije podne iznenadio me je posjetom Karlo. Došao je da se stalno nastani u Zagreb. Govorili smo mnogo o Rimu, o našim prilikama, i utanačili, da ćemo se po mogućnosti redovito sastajati. Primio sam i čitav niz karata od razne visoke gospode i par skromnih željica. Ove potonje više su me radovale, jer su bile iskrene.

3.

Zagreb, ponedjeljak 3. siečnja 1910.

Velevriedni i čestiti „Striček“ opet me je iznenadio. Akoprem sam ga molio, da sa mnom u sporazumku obavi doznaku ovogodišnjih nagrada k novoj godini,- on je to uradio bez mene po lanjskoj šabloni te su svi od uprave dobili jednomjesečni iznos, a mi od uredničtva kao i lani kako koji, pa i ja kao lani.

Ja nisam uslied toga ništa još podigao, te ću proti tomu prosvjedovati kod vladinog povjerenika Fodrocya. Ne bi čovjek rekao, kako taj Švaba druge tlači, a sam pliva ko bubreg u loju. No i tomu ćemo stati na put. Danas sam izplatio i zadnji obrok za pogreb Bubanovićev. Time sam izpunio sve, što sam mogao i odužio se njegovoj uspomeni. Ženi je opet bolje i sada vjerujem, da će napredovati. Prorekao sam joj, da će na uzkrs s nama kod stola objedovati; a vjerujem, da će tako biti. Kakav joj će se svidjeti sviet? Nije ga pol godine vidjela- i zaista nije ništa izgubila. Ta od mojih „vjernih“ nije je ni duša posjetila. U nevolji se kušaju ljudi i prijatelji. A ipak bih radi nekih mogao plakati, što su me iznevjerilii oteli mi iz duše svoju sliku tako potamjelu. Nije toga trebalo. Da će i Ema medju njima biti, nisam se nadao. No ona je sestra svoga brata.

[7] Radilo s o krizi Wekerleove vlade. Ona je uskoro pala u parlamentu i novi ugarski premijer u manjinskoj vladi postao je po drugi puta bivši hrvatski ban Károly Khuen-Héderváry (prvi mandat trajao mu je od 27. lipnja do 3. studenog 1903.) koji je bio na čelu ugarske vlade od 17. siječnja 1910. do 22. travnja 1912. godine. https://en.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1roly_Khuen-H%C3%A9derv%C3%A1ry (pristup 2. VII. 2020.)

4.

Zagreb, utorak 4. siečnja 1910.

Župnik bistrički dr Juraj Žerjavić[8] iznenadio je na novu godinu naš sviet viešću, da daruje svoju kuću u Zagrebu u Gundulićevoj ulici zemlji za osnutak tehnike. Kuću cieni na 200.000 k. Dar je ovo liep i znamenit i zaslužuje pohvalu, ali kad čovjek poput Žerjavića neima nikoga svoga, i kad ima imetak od preko milijun funti koji mu je doniela majka božja,- onda stvar nije tako sjajna. Žerjavić ne može pojesti svog novca,- a sa 200.000 k ne da se ništa osnovati, jer se tim kamatama jedva može platiti profesor. U ostalom ne će nas spasiti visoke škole, nego nizke i racionalan rad i materijalna organizacija…

Danas je u Beču napokon imenovan dr Ladislav Lukacs[9] ministrom predsjednikom ugarskim i time privremeno riešena dugotrajna kriza. Wekerle odstupa. A kod nas? Hoće li se nastaviti era Rauchova? Reptili to tvrde za svakoga, dok ne padne…

Pod večer sam bio kod Fodroczya, da ga zamolim neka mi povisi novogodišnjicu. Tu sam istom doznao, da je sam Hörer odmjerio novogodišnjicu svima po svojoj volji,- a da vladinom povjereniku nije ništa predložio. Članovi uprave dobili su 100%, članovi uredničtva kako koji, ja najmanje 37% od jedne mjesečne plaće. Fodroczy mi je obrekao, da će učiniti svoje, a ja se puno ne nadam, jer je to bukvan. I tako ja sjedim medju ovakovim ljudima. Bagaža.

5.

Zagreb, 5. siečnja 1910.

Neizmjerno krasan dan. Kano u proljeće. Toplo. Liepo i suho. Sunce grije. Vedro i jasno sve do gorske tančine. Izmamilo me s Jelkom na polje- te smo namah iza objeda izšetali u Tuškanac, na Cmrok i do Prekrižja. Mnogo je svi-

[8] Juraj Žerjavić (Zlatar, 13. IV. 1842. – Marija Bistrica, 1. VII. 1910.), hrvatski društveni djelatnik i dobrotvor. Studirao filozofiju i teologiju na papinskom zavodu Germanicum, u Rimu (1862.–69.), gdje je i doktorirao iz filozofije (1869.); za svećenika zaređen 1868. God. 1871.–74. profesor u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, od 1874. do smrti župnik u Mariji Bistrici. Obnovio i proširio župnu crkvu, dao podići dvije škole. Kao istaknuti član Stranke prava bio zastupnik u Hrvatskom saboru (1897.–1901.). Poznati dobrotvor; poklonio vlastitu kuću i 200 000 kruna za utemeljenje i uzdržavanje prve Tehničke više škole (poslije Tehnički fakultet); novčano pomagao mnoge pothvate oko unapređenja obrazovanja, ponajviše djelovanje Matice hrvatske.

[9] László Lukács je bio tek privremeno rješenje do imenovanja Khuen-Héderváry premijerom. László Lukács de Erzsébetváros (24. XI. 1850., Zalatna - 23. II.1932.), mađarski političar. Obnašao dužnost ugarskog premijera od 1912. do 1913. godine.

eta šetalo te smo se sreli i s prof. Markovićem i suprugom. Jelka je bila vesela te je pjevala putem božićne pjesme,- a ja sam uživao u prirodi. Žena je dotle dalje kuburila u svom krevetu, makar da joj je bolje. Našto smo osudjeni? Na bolest, zapostavjanje, borbe, patnje i robovanje.

Ne smijem da mislim na moj ured i na poziciju, koju su mi ondje dali, a koje ne mogu promjeniti. Traže od mene sve, a daju mi 50 for. za uredničtvo. Sramota! Kad se pritužim ne imadu vremena za mene, a onda sve molbe podju istim putem do onoga, koj me prikraćuje…Mučim se ko pas i ne mogu ništa za diete priskrbiti, da mu osiguram budućnost… Al dulje ne mogu toga podnositi, moram se latiti svih sredstava da tom učinim kraj.

Danas poslije podne umro je ovdje prof. gimnazije dr Ladislav Jambreković u 45 godini. Kateheta, Zagorec. Došao sam nekoliko put s njime u doticaj u Sutinskom i Maču, od kuda je bio rodom. Dobar Hrvat, ali jako klerikalan furtimaš, a ovi danas igraju kod nas glavnu ulogu.

6.

Zagreb, četvrtak 6. siečnja 1910.

Sv. Tri Kralja! Bio sam jutros s Jelkom u samostanskoj crkvi kod mise. Guranje, smrdež, kašljanje, užasno pjevanje- ništa nabožno i uzvišeno, što bi moglo misli i srce podignuti u spomeni na velika otajstva vjere i života. Već sam sto puta rekao da me ovakovo bogoslužje više odbija, nego li privlači,- al djetetu za volju moram da idem u crkvu i k ovakovim ceremnonijama. Pa onda ti popovi! Ti nosorogi! Pjevaju i mumljaju, da ih nitko ne razumije, bez svakog dostojanstva i pobožnosti,- sve onako obrt kao tesar ili pilar.

Inače sam sproveo dan u uredu i kod kuće. Čitam i pišem same dosadne političke brbljarije o krizi i laži, kojima će da svietu zamažu oči, kako ga varaju. Ne zaista, nije vriedno biti pošten čovjek, jer boli, kad lopovi i varalice uspijevaju a skromni i savjesni radnici stradaju. Osjetio sam to danas opetovano u uredu, kad su me saletavali radi potpore prof. Pocer i naš Ferdo Becić,- a ja sam im se morao u brk nasmijati, veleći im: Vi mislite da sam ja kakav ministar predsjednik, koj će Vam pomoći,- a evo vidite u meni odg[ovornog] urednika prvog lista u zemlji, koji mora služiti za 50 for. na mjesec…mene je stid, kako me ciene i na što smo spali. A sve to, da uzmognu g. Hörer i Ibler pobirati mastne tisuće…

7.

Zagreb, petak 7. siečnja 1910.

Antun Gustav Matoš, najveći bohem hrvatski, koji je prošao sve škole života i već pripadao svim strujama i političkim strankama, nedavno je pljunuo na frankovce i na bana Raucha javno u novinama te u Hrv[atskoj] Slob[odi] slavio prave orgije opozicione. Sad javlja „Služ[beni] Glasnik" da je imenovan učiteljem u preparandiji.[10] To mu je izhodio Cuvaj! Imamo dakle sad i najvećeg kameleona, pred kojim stoji Rauch kao pravi svetac. Takovi su ti naši značajevi. Igraju se velike ljude i opoziciju, a na drugoj strani puzaju, da uhvate koricu hljeba. Tko mora za tim puzati, neka šuti. Tko ne zna raditi, neka krepa.

U Pešti se već osam dana slaže Lukascevo ministarstvo, ali zapinje, jer mu sve stranke u zavisti uzkraćuju indemnitet,[11]- i jer se ne može naći hrvatski ministar. I naš ban je pošao onamo, ali čini se da ne stoji najbolje, kad se s Lukacsem ni sastao nije, a svi kandidati, koje je predložio propali su. Ta posve je naravno, ako se kani promjeniti kurs u Pešti, mora doći do promjene i u Zagrebu, a onda ne može ovako ostati. Al jao! Koga možemo dobiti? Danas ne ima u zemlji čovjeka, u kojega bi s povjerenjem i oduševljenjem gledao cio narod. Apatija, i nepovjerenje s jedne strane, grabež, puzavost i nasilje s druge strane, to je sve, čemu se možemo nadati.

8.

Zagreb, subota 8. siečnja 1910.

Dani su sveudilj liepi kao usred proljeća. Noć je hladna, al za to je cio dan sunce, a večer topla. Da sad imam jednu dušu, s kojom bi mogao šetati i razgovarati! Al ovako! Danas me je u uredu posjetila naša Strozzica. Sjajno izgleda, rekao sam joj to. Gotovo se je pomladila. Uza to njezin umiljati način govora, onaj ton, pa i sva kretnja odaje vrlo otmenu ženu.

Čujem, da je Sonji Borštnikovoj[12] odkazan ugovor u Ljubljani. Zašto? Ne

[10] O različitim razlozima Matoševa otklona od Franka vidi detaljno: Tomislav, JONJIĆ, *Antun Gustav Matoš: pod Starčevićevim barjakom*, AGM, Zagreb, 2019.

[11] Indemnitet (njem. *Indemnität*, od kasnolat. *indemnitas*: nepovrijeđenost; odšteta), u javnom pravu, odluka kojom predstavničko tijelo, naknadno, odobrava akte što ih je vlada poduzela bez ovlaštenja.

[12] Sofija Borštnik (Ljubljana, 15. V. 1868. – Zagreb, 3. XII. 1948.), slovenska glumica Usavršavala se u Pragu i Beču, potom postala članicom ljubljanskoga Dramatičnog društva. Tijekom dugogodišnje karijere često mijenjala sredine, od Ljubljane, preko Beograda i Sofije do Zagreba (1894.–1903.,

znam. Opet kakva affaira. Nemirna glava! Strast!! Šteta. Našem Mandroviću opet zlo. Vele, da ne će dugo vući, jer ne može ni ležati, ni hoditi, ni stajati, ni spavati, ni jesti. U takovom slučaju smrt je pravi prijatelj. Pozvan sam, da mu napišem nekrolog. On sam znao bi puno više pripoviedati, al je uviek zakopčan i suhoparan. Pri svem je još dobro prošao, bolje od kojeg druga. U našem su kazalištu uobće ove godine najradikalnije promjene, jer smo izgubili sve stare sile: Dimitrijević, Rückova i Lesička su umrli. Ružička-Strozzi, Fijan Antun, Micika Freundrich i Faller su umirovljeni, Savić je bolestan, Šramovka isto tako. Sad imamo same pjevače i pet kapelnika te ladju bez pravog kormilara…

Iza dugog vremena čitao sam opet danas nešto nova Heyseovu dramu „Mati i kći". Stari idealista,- koj na daskama nije mogao uhvatiti korjena. Nije me zadovoljio. Stvar je presladka, prenaivna i prenevjerojatna. Šteta!

***

Naš Grba postao je vlastnikom 78. pješ[aške] puk[ovnije], a Klobučar barunom. To je barem vojničko unapređenje; inače se i onako ne nagradjuju ničije zasluge. Jesu li baš i tu zasluge odlučile,- to neg sam Bog znade. Kad vrieme dodje, dozove do i najgorše kruške. Okrjepe za nikoga.

9.

Zagreb, nedjelja 9. siečnja 1910.

Danas sam s Jelkom posjetio umjetnički paviljon na trgu Franje Josipa, gdje je izložena Crnčićeva[13] slika "Jadransko more s Plasa". Slika je liepa, ali je tako daleko od gledaoca postavljena, da ju nisam mogao prostim okom ni jednog detaila razabrati. Vidio sam samo conture i plavi Kvarner, okružen kopnom i otocima. Izvedba je svakako vrlo uspjela. Izložba same ove slike medjutim ne može se isplatiti ni slikaru ni gledaocu, koji mora platiti 1 krunu. Svaki dan ne posjeti izložbe više od 30 osoba, a tolika je i režija. Gledaoc opet stupi u dvoranu i u tren oka vidi sve, ili ako poput mene ne vidi mnogo, izadje za čas nezadovoljan na polje. A to škodi i umjetniku i njegovom radu.

1913.–18. i 1926.), a glumila i na njemačkome. Istaknula se kao Antigona (Sofoklo), Shakespeareova Julija (*Romeo i Julija*) i Desdemona (*Otelo*), Schillerova Luisa (*Spletka i ljubav*), Amalija (*Razbojnici*) i Maria Stuart.

[13] Menci Clement Crnčić (Bruck an der Mur, Austrija, 3. IV. 1865. – Zagreb, 9. XI. 1930.), hrvatski slikar i grafičar .

Danas sam počeo čitati Mikszushovog (?) „Nikolu Aklia“ kojega kanim priobćiti u „N[arodnim] N[ovinama]“. Stvar je dobra, ali specifički magjarska, t.j. pretenciozna, a nipošto simpatična.

10.

Zagreb, ponedjeljak 10. siečnja 1910.

Danas me je posjetio u uredu dr Kršnjavi, te sam mu razložio moj položaj. Obrekao mi je, da će s banom govoriti, čim se vrati ban iz Beča. On će rieč održati. Rekao mi je da je banov položaj siguran, makar što bilo. S Fodorczyem neće govoriti,- jer je to smušenjak bez ozbiljnosti. Dok smo još tako razgovarali- pokazala se je na vratima Sonja.- Sonja Borštnik-Zvonarjeva, koja je u subotu došla ovamo radi gostovanja, a danas već odlazi, jer je gostovanje odgodjeno do proljeća. Još je uviek puna strasti i sanjarstva,- a toli nesretna i mučena. Odlazi iz Ljubljane, jer nije dosta zaposlena. Nemiran duh, koj se bori za eksistenciju. A ipak ju ne nalazi. Biedan žena! Smili mi se,- a ne mogu ništa za nju učiniti, jer ne ima kod kazališta nikoga tko bi ju zagovarao…

11.

Zagreb, utorak 11. siečnja 1910.

Minka mi se javlja iza dulje pauze. Bila je s Kočom o Božiću u Vinkovcima kod Dianovskovih, gdje su se sreli s Danicom, koja je iza Stjepanja otišla u Sofiju. Veli da je i ona mnogo kriva, što se je njezin bračni život tako udesio… Sad je Danica Peklićeva kod njih u Trnjanima, pa im je ljepše.

*

Danas je kralj u Beču primio grofa Khuen-Hederwarya u audijenciju te mu povjerio sastav nove Ugar[ske] vlade, pošto Lukacseva misija nije uspjela. Tako je ugarska kriza dospjela na zadnju oštricu. Khuen će razspustiti sabor i odrediti nove izbore,- a ako ne dobije većinu, što onda? Hoće li opetovati izbore? Magjari su ogorčeni. Ni ban Rauch baš nije očaran tim okretom,- a „Obzor“ i „Pokret“ nudjaju Khuenu savez, ako odstrani Raucha. Kolike naivnosti! Kao da bi se mi mogli čemu nadati!

12.

Zagreb, srieda 12. siečnja 1910.

U tužnom stanju ženine bolesti imam da zabilježim danas važan okret. Od kako se nalazi u krevetu, a tomu je evo već šesti mjesec, danas je prvi put pristala na to, da se kupa. Sav sretan poveo sam je u kupaonu, gdje je ostala kakva pol sata, ali nikako nije htjela, da uzdrži dulje. Bila je preslaba i nemirna, bojažljiva. Ali je kupelj ipak blago djelovala na nju. I apetit se je popravio. Svakako velik napredak. Govori više te se zanima za sve. Sada je izvjestno, da će se oporaviti,- dakako, za koliko vremena, Bog bi znao. Ali ipak! Ja mislim, da je dosta mučeništva i za nju i za mene - i za siromašnu Jelku, koja pri to najviše strada. Eto tako lieče i oni mudraci u ludnici ničim,- dok Bog ne pomogne. Samo pri tom muče nesretnike!

13.

Zagreb, četvrtak 13. siečnja 1910.

Grof Khuen sastavlja sada u Budimpešti svoj kabinet te je onamo pozvao i dr Tomašića, kojemu je namienio listnicu hrv[atskog] ministra. I tako bi se opet imali u Hrvatskoj uzkrisiti stari magjaroni, a u Magjarskoj stari liberalci. Je li to moguće?

Danas sam opetovano s Cuvajem na telefonu konfenirao o položaju. I on tvrdi, da je ban siguran i vlada stalna. Khuen neće ništa mienjati, jer će imati u Magjarskoj previše posla, pa si ne će na vrat naprtiti i hrvatskog meteža. Možda je to istina,- svakako je dokaz, da se za nas nitko ne brine. Kod kuće smo pociepani, pa je najbolje, da nas takove uzdrže, bar se ne možemo ni maknuti. A kultura, literatura, napredak, sve to su liepi cimeri bez vriednosti. Pri tom se koja stotina osoba liepo gosti, dok milijuni stradaju. To su paradoksi civilizacije, ustavnosti i sličnih modernih fraza bez zere istinitosti.

14.

Zagreb, petak 14. siečnja 1910.

Danas se po sedmi put obnavlja godišnjica smrti moje dobre majke. Što više se od mene odmiče onaj kobni, ledeni zimski dan, to svetije mi biva, što više se približavam sjedinjenju u duhu s onim bićem, koje jedino nije spram mene poznavalo ni najmanje sebičnosti. Tako osjeća samo majka…

Moja zahvalnost počima istom iza groba nicati, a ja ne mogu ništa za to, što sam za života ostao toliko ljubavi dužan ovoj majci. Sad su me drugi naučili, što to znači: ostati dužan kome ono, što ga ide po pravu i Bogu, po ljubavi i srcu. Moja dobra pokojnica oprostila mi je sve, što sam joj ikada ostao dužan,- jer njezina duša osjeća sada, da svakome suncu dolazi vrieme, da sine i ogrije led. Dok bude mene i moja će harnost bivati sve jača,- a ja se nadam, da će se naše duše jednom opet naći, zagrliti i nadoknaditi sve, što si nisu naša tjelesna bića mogla priuštiti…

Jučer je žena prvi put poslije šest mjeseci čitala novine; samo malo, ali ipak. Čini mi se, kao da je iz groba ustala,- a tek njoj? Morao sam joj pripoviedati, što se zbiva po svietu,-i da sada opet Khuen pomalja svoju lukavu glavu na vidiku…

15.

Zagreb, subota 15. siečnja 1910.

Najveće prase od svih svinja jest ipak Hörer. Ova švabska mrcina, koja si je od dividenda i provizije sagradila kuću, kupila dva vojnička zeta i utovila cielu porodicu, glavna je zapreka da N[arodne] N[ovine] ne dolaze do uredjenja, - a da se nama uzkraćuje sva poboljšica. On se je uviek protivio mojem unapredjenju, mojem namještenju i svakoj nagradi moga truda, pa to čini i sada. Sada se protivi i remuneraciji koja bi bila pravična. Sve moje reklamacije kod onog osla Fodroczya ne koriste. On ne ima ni pojma o redakciji, te me upućuje na Hörera, a ovaj na Fodroczya. I tako ostajemo uviek na istom. Danas sam Fodroczyu na telefonu, a Ibleru ustmeno rekao svoje mnijenje. Sada sam odlučio da upravim predstavku banu, jer je sramota, da služim za manje, nego li moji podčinjeni, koji ne imadu nikakove odgovornosti, te se još lienjare poput Petrovića i Grubera. Tjerat ću mak na konac.

16.

Zagreb, nedjelja 16. siečnja 1910.

Opet žalostan spomen-dan! Šest godina od smrti Micine! Tada taman, hladan i neprijatan zimski dan, a danas liepo i toplo sunce. Tada sam sjedio u uredu mirno i neslutećи groznog udarca, koi me je snašao smrću ove ljubljene osobe,- a danas? Tada kao munja iz vedra neba,- a danas? Viest mi je

donio siromah Ernest Rosa, koi je još iste godine pošao za Micom, a ja sam ju saslušao mirno, a tek kašnje sam proplakao. Tek kašnje mi je bilo sve jasno…

Nisam je više vidio ni žive ni mrtve iza 6. studenog 1903…. Sada leže preda mnom zadnje njezine slike i zadnje rieči, što mi ih je pisala 1. 1. 1904. To je bio njezin zadnji pozdrav, koga nikad više nisu opetovala njezina djeca. Ni jedno! Duboko ganut mislim i danas na ovu najsvjetliju prikazu iz moje prošlosti i ne mogu je dosta blagosloviti. Bila je jedinstvena i nesravniva. Sreo sam se sa sjajnim pojavama, al me nijedna nije tako očarala, kao ona. Bila je liepa ne toliko tielom, koliko dušom, a od duše prešao je sjaj na cielu njezinu pojavu. Posjedovala je gracije i takta, duhovitosti i nježnosti, dosjetljivosti i finoće, bila je milostiva i prijatna, dobra i plemenita, marljiva i točna- a za sve to čekala ju je plaća? Život pun borbe i tragična, prerana smrt!... Moja dobra Mico! Vidim te na pogrebu moje majke, vidim te na zadnjem oproštaju sa mnom i na prvom susretu u našem vrtu: Bog te blagoslovio! Ti nisi za mene umrla. Umriet ćeš tek sa mnom,- a možda ćemo se opet naći. Ti neumrla ženo!

***

Danas sam napravio Fodroczyu memorandum glede moje nagrade. Mislim, da sličnog još nije dobio. Nije uvriedljiv, ali je tako odlučan, da mu se ne će moći oglušiti:- naravno ako ga bude čitao i ako ga bude razumio! Jer nije ni jedno ni drugo izključeno. Velika gospoda moraju dobiti toljagom po glavi, da se malo osvieste, ako je to uobće moguće, da imadu glavu i u njoj nešto. Za ovoga znam, da nečesa ima, ili glave ili soli u glavi. Takvi veleumi drmaju zemljom.

Poslije dugog vremena bio sam u večer kod Staničićevih… Prazno veče. Sinoć je umro ovdje bivši gradski fizik dr Šime Švrljuga u 72 godini. Dobar čovjek i riedki poštenjak. Pravi čestiti fužinarac. Ovakovi ljudi bivaju sve riedji, a koliko ih ima, ne uspievaju jer nisu švindleri ni puzavci. Bio sam dobar s njime, a bio mi je simaptičan

17.

Zagreb, ponedjeljak 17. siečnja 1910.

Grof Khuen Hederwary sastavio je danas novu ugarsku vladu, koja zamienjuje koalicioni kabinet od g. 1906. Wekerle, Kossuth, Andrassy, Appony i Josipović nisu više ministri. Sada su ih zamienili Khuen, Lukacs, Hieronymi, Serenyi, Szekely i Hazai. Hrvatskog ministra još ne ima. To je kabinet borbe

protiv Kossutha i Justhua te Beča proti Pešti. Khuen čini iste usluge proti Pešti, što ih je nekoć činio proti Zagrebu.

Govori se i o promjenama u Hrvatskoj. Rauch bi imao za sada ostati, ali Cuvaja bi imao zamieniti dr Kršnjavi, Aranitzkoga dr Aleksandar Horvat, a šefom nastave postao bi dr Spevec. Cuvaj bi imao doći u Peštu. Bilo kako mu drago, za nas zlo. Koljemo se za koricu hljeba. A nije ni težko pomlatit nas, kad se medju sobom koljemo za koricu hljeba. Danas su i opet dvie ništice dokazale svoje puzavo šterberstvo. Banov tajnik Milan Kranjčić „rektificirao" je svoje ime u „Krainchich", a banov instruktor Miroslav Hirc „rektificirao" se u Hirtza. Što bi ove dvie ništice htjele postići - tko zna. Al su se posve odkrile pred narodom, koj će ih prema tom i suditi.

Večeras mi se je pojavio opet u uredničtvu dr. Šandor Egersdorfer[14] i donio mi jedan članak. Khuen na vladu – a E[gersdorfer] opet u akciju. Čini se da stari magjaroni misle, da se vraćaju njihova vremena. No to će biti nešto za Stričeka Hörera i za Fodroczya, kad bude Egersdorfer prezentirao svoj račun. Bit će manje dividende. Al to i zaslužuju svi ti grabežljivci. Kad ne će da umjereno plate jednog čestitog čovjeka, dobro je da moraju mastno platiti pustolove, koji ih izpred nosa pliene. Šandor je dobar čovjek, ali je pravi gusar, koj za člančić od sto redaka namah odnese honorar od 50 kruna. A to boli tateka Hörera, jer i on ima apetit, koj mu se tako ne plaća.

18.

Zagreb, utorak 18. siečnja 1910.

Odgovorio sam oduljim pismom Minki na njezin posljednji list. Ona je još od zadnjih ostataka iz moje mladosti - pa mi godi, kad i u te žice dirnem.

Danas je u Beču zaprisegnut Khuenov kabinet. Magjari biesne - a ne mogu ništa; a što bi tek mi s našom prljavom i gladnom arstokracijom i bosom rajom! Inače sam tako u uredu zaposlen, da ne dospievam na ništa drugo. Sve moje privatne radnje leže na miru, pa ni ne čitam ništa. Sit sam svega iz ureda, gdje je pravo gniezdo trutova i jala i beznačajnosti. Tu treba ima-

[14] Aleksandar (Šandor) Egersdorfer (Zagreb, 23. IV. 1850. – Zagreb, 25. V. 1923.), hrvatski pravnik i političar. Pravo studirao u Zagrebu i Pragu, doktorirao 1875. Nakon habilitacije (1879.) predavao na Pravnom fakultetu u Zagrebu opće austrijsko privatno pravo te od 1886. do kraja života rimsko pravo. Kao član Unionističke stranke bio je zastupnik u Hrvatskom saboru (1887.–1906.). Objavio je velik broj radova iz različitih područja prava (rimsko, građansko, financijsko).

ti želudac poput slona. Nikome se ne smije vjerovati ni pokazati susretljivo lice,- jer se sve douškuje dalje, denuncira i izdaje. A u lice su tako sladki, tako čestiti! Svi su jednaki, svi slika i prilika hrvatskog naroda. Ah, da mi je vidjeti čovjeka, dao bih kraljevinu za nj, kako veli Schiller!

19.

Zagreb, srieda 19. siečnja 1910.

Danas sam grmio u uredu. Petrovića već 10 dana ne ima, Gruber dolazi samo na sate i ljenčari, jedinji dr Andrić pomaže. U ostalom spletkari se sve u šesnaest. Čovjek bi morao imati ne samo željeznu ruku, nego i debelu kandžiju, da ove Jage, ljenčine i licemjere spravi u red… Ja gotovo ne mogu spavati, kako me muče misli i brige. Najviše me boli odnos izmedju uredničtva i uprave tiskare, koja sebi prisvaja nekakova prava nad nama te nas prikraćuje. Radi toga doći će jednom medju nama do žestokog sukoba i obračuna, jer ja ne ću trpiti zapostavljanja i prikraćivanja. Sada dolazim do uvjerenja, da se samo impertinencijom i grubijanštinama nešto postizava te ona imponira i na prema gore i na prema dolje. Čudan li je taj sviet!

20.

Zagreb, četvrtak, 20. siečnja 1910.

Ove sam noći sanjao o Mici,- o staroj Mici iz g. 1871, kad smo bili najsretniji, najintimniji. Njezina dobra ruka me je dirnula poput električne struje i ja sam osjećao sav raj, sve blaženstvo prošlosti kao nekoć! Razkoš neopisiva! Neizrečena, a osjećajna ljubav prema ovoj divnoj ženi, koja me je pratila kroz cieli život, javlja mi se i sad kao izpod pepela iskra,- a da pri tom ne osjećam krivnje spram ikoga od mojih. Tu Micu sam poznavao kao mladić- i čuvam njezinu uspomenu kao najsvjetiji amanet svog života. Ona je mene oplemenila i dala mi snagu za cieli život. Bez nje ja bih bio klonuo. A kamo je njezina duša izčeznula? Je li me čuje i shvaća? Ah, kako su naša ljudska sjetila slaba, da ne dopiru ni dotle, što vidimo, a kamo li onamo, česa ne vidimo!

21.

Zagreb, petak 21. siečnja 1910.

Pisao sam napokon dr. Koščaku u Sarajevo. Dakako, onako sub rosa,[15] - al me ipak raduje da njegovog imena ne čitam u akciji koju je Stadler pokrenuo u „Hrvat. katol. udruzi" za Bosnu.[16] To je pravo nepatriotično djelo, koje ide za razdorom, a sve za volju Rima i naših protivnika. Žalibože, da je Rim uviek našao naših sinova, koji su mu služili proti svomu narodu. Nu oni su služili svakomu – i zato smo tako daleko došli.

Ženi je znatno bolje. Govori i zanima se za sve, počima se kretati i razvija liep apetit. Tako imam sve nade, da će se opet na neko vrieme oporaviti. U uredu imam mnogo briga. Proti meni intrigiraju svi, počamši od Hörera i Iblera sve dolje do Andrića, Petrovića. Podmeću mi štošta. To je banda, kakova se može jedino u Hrvatskoj naći. Ja sam podpuno izgubio vjeru u Hrvate.

22.

Zagreb, subota 22. siečnja 1910.

Sarajevski nadbiskup Stadler stigao je jutros iz Sarajeva ovamo, gdje će se dva dana zadržati kao gost nadbiskupa Posilovića, a u ponedjeljak će odputovati u Beč. Čim se je udomio kod nadbiskupa, pošao je najprije u visite dr Franku, kod kojega je ostao čitav sat. I tako su se braća opet našla i izljubila. Prava sramota za jednog nadbiskupa i Hrvata, koji nastavlja svoje sveze s ovakovim mešetarom. Sad putuje Stadler u Beč, da ondje nadoveže sveze s kršćanskim socijalima. Izpričava se, da on nije nikada radio proti bosanskim

[15] Sub rosa (lat.) – Pod ružom (doslovno). Budući da je ruža simbol šutljivosti, pravo je značenje: potajno, povjerljivo, u povjerenju.

[16] Hrvatska katolička udruga (HKU) politička stranka koja je od 1910. djelovala u Bosni i Hercegovini, tada u sastavu Austro-Ugarske. Vođa joj je bio nadbiskup vrhbosanski dr. Josip Stadler, a okupljala je pretežno hrvatsko stanovništvo u BiH. Bila je bliska Čistoj stranci prava u Hrvatskoj te se je zalagala za ujedinjenje BiH s Hrvatskom, u sastavu Austro-Ugarske. Nadbiskup Stadler je smatrao katoličanstvo jednom od bitnih sastavnica hrvatskog identiteta u BiH zahtjevajući da se Hrvati konfesionalno organiziraju. Prva hrvatska stranka u BIH, Hrvatska narodna zajednica, utemeljena je na interkonfesionalnim načelima, te nakon što Stadler nije uspio preuzeti primat u toj stranci, odlučio se na osnivanje HKU. Ipak obe stranke su podržavale pravaško-obzoraški program iz 1894. godine, koji je u državnopravni okvir Hrvatske svrstavao i Bosnu i Hercegovinu. Vidi detaljnije: Zoran, GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2001. 454.-526. te Tihomir, CIPEK, Stjepan, MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842.-1914.,* Disput, Zagreb, 2006., 357.-358.

franjevcima i proti njihovom pasivnom izbornom pravu za bosanski sabor,- nego da je to s viših razloga uradila sv. Stolica. Viši razlozi! Poznamo to.

Vrieme je užasno. Snieg i kiša padaju u kaljužu blata. Čovjek je sretan, da ne mora iz kuće. Al ja ipak moram.

23.

Zagreb, nedjelja 23. siečnja 1910.

Jučer su se u Pešti sastali grof Khuen i barun Rauch, dva stara protivnika. Barun Rauch je stavio Khuenu na raspolaganje svoje mjesto, ali je ovaj umolio, neka ga samo pridrži do riešavanja hrvatskog pitanja, a tada da će se sporazumno riešiti. Tako je barun Rauch pošao u Canossu iza toga, kako je Khuena 1896. nazvao Tanlongom.[17] Ali mu to neće koristiti. Njegovi su dani odbrojani,- jer će ga Khuen prvom sgodom odstraniti. Oni su se doduše kao politički protivnici, kako Rauch veli, izmirili, - ali Khuen nije zaboravio, kao što nije zaboravio ni kod Crnkovića…

U Pešti se sad natječu i frankovci za milost Khuenovu te je Vladimir Frank[18] bio kod Khuena, da mu ponudi svoju stranku, ako joj preda vladu u Hrvatskoj s Rauchom. Vele, da je Khuen odbio, jer pozna frankovce predobro.

24.

Zagreb, ponedjeljak 24.. siečnja 1910.

Grof Khuen viećao je jučer i s dr Tomašićem i dr Šumanovićem o položaju u Hrvatskoj, a oni su zatim pošli u Klub hrvatskih delegata, gdje su viećali tri sata s našim delegatima. Radi se o budi kakovom saniranju položaja, samo nije još jasno u kojem pravcu,- ali svakako proti Raucha. Kad su nam danas o tom stigle prve viesti, bio sam dva put kod podbana Cuvaja u stanu koji mi je sam rekao, da se ne može snaći u toj situaciji, akoprem se je sinoć vratio iz Budimpešte. Vjerojatno je, da će mu za kratko vrieme odgovoriti.

[17] Bernando Tanlongo, talijanski bankar, umješan u niz korupcijskih afera i skandala u talijanskoj politici.

[18] Vladimir Frank (Zagreb, 11. VI. 1873. – Beč, 1. VIII. 1916.), hrvatski političar. Najstariji sin političara Josipa Franka. Pravo s doktoratom završio u Beču 1903., nakon čega postaje odvjetnikom u Zagrebu. Bio je član Čiste stranke prava. U Hrvatski sabor ušao je 1906. Kao saborski zastupnik isticao se svojim zauzimanjem za izbornu reformu i financijsku samostalnost Hrvatske. U predratnome razdoblju živo je sudjelovao u povezivanju frankovaca s velikoaustrijskim krugom oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda.

Danas se je nova ugarska vlast predstavila saboru u Budimpešti. Khuen je pročiato svoj program, koji se sastoji od mnogo opreznih fraza, te i Hrvatskoj obriče ustavno riešenje. Justhkovci[19] su mu predložili nepovjerenje i dočekali ga burno. Ali program su mirno saslušali. U tom ima simptoma za neki uspjeh.

25.

Zagreb, utorak 25. siečnja 1910.

Žica iz Graca javlja, da je jučer o podne umro ondje u jednom sanatoriju nakon dugotrajnog bolovanja na živčevlju Radoslav barun Rubido, bivši 20-godišnji veliki župan varaždinski u 63 godini. Umro je u paralizi kao što će u njoj umrieti i Milutin Kukuljević, njegov vršnjak i sudrug u županstvu iz Khuenove ere. Tako ova dva potomka nekoć slavljenih otaca završuju svoj život u ludilu. Jedan sin prve ilirske primadone, a drugi sin prvog nam povjestničara. Rubido bijaše intligentan čovjek, al naprasit i nasilan. Zadnji put sreo sam se s njime u Varaždinu g. 1905. na izložbi gospodarskoj. Godinu kašnje prešao je u mir. Sahranit će ga u petak u Gornjoj Rieci.

Danas su stigle iz Pešte viesti, da je grof Khuen jučer pregovarao s dr Tomašićem i dr Šumanovićem o položaju u Hrvatskoj,- a ovi su pošli u Klub hrvatskih delegata gdje su tri sata viećali sa Nikolićem, Kulmerom, Medakovićem i drugima kako bi se našla osnovka za saniranje položaja i sporazumak. Ban Rauch akoprem u Pešti, nije u tim konferencijama sudjelovao, a to je najbolji dokaz, da se radi o njegovoj koži. I Cuvaj se je preksinoć vratio iz Pešte. Jutros sam bio dvaput kod njega u stanu jer stanuje upravo nad mojom uredničkom sobom. Priobćio sam mu depešu o peštanskim konferencijama, a on se nije mogao snaći. Zaludu sve. Sjedio je kod telefona i razgovarao s jednom damom njemački te joj govorio: da se zbivaju čudne stvari. Čini se, da su njegovi i banovi dani odbrojani. Predstavio me je i svojoj gospodji, koju čujem svaki dan pjevati. Vrlo samosvjestna. Govorio sam mu i radi svoje molbe i položaja te ga molio, da mi pomogne. Obrekao mi je, da će reći Fodroczyu, neka moju molbu povoljno rieši.

Danas poslie podne kupala se je žena po drugi put. Dobro joj je činilo. Kao da je oživjela. Iza toga izvrstno je spavala te se okriepila.

[19] Gyula Justh (13. I. 1850. - 9. X. 1917.), mađarski pravnik i političar. Vođa oporbene grupacije u ugarskom parlamentu.

26

Zagreb, srieda 26. siečnja 1910.

Sinoć sam bio s Jelkom prvi put ove saisone u kazalištu. Pjevali su Verdijevog „Trovatora". Predstava je bila sjajna, jedna od najboljih, što sam ih u Zagrebu čuo. Pjevali su: Leonoru Milena Šugh, moja križevačka sugrađanka, koju sam prvi put čuo pjevati, Lunu Vušković, Manrica Camarotha, Azucenu Reissova. Takav se kvartet riedko kad čuje. Jedan bolji od drugoga. Šughova ima liepo grlo i školu i lipu pojavu,- ali joj je igra dosta slaba. Najsjajnija bijaše Reissova. Takove Azucene nisam još čuo. Ciela opera je po njoj dobila drugo lice. Plastična igra, puna duše i melodije i tuge. I Vušković i Camarotha bijahu izvrstni.

Danas pada snieg ko lud,- a mi idemo opet u kazalište, da čujemo „Dolar-princezu". Poslije podne došao je u našu upravu Fodroczy te me dao pozvati k sebi. Priobćio mi je riešenje banovo na moju zadnju predstavku. Ban je vlastoručno napisao na podnesak, da mi se plaća povisi za 50 kr. mjesečno. Ja sam mu se zahvalio, akoprem to nije ono što sam ja tražio. Ali s ovakvim ljudima težko se jedu trešnje. Fodroczy me je upitao: No kako vam se svidjam? Obrijao je cielo lice i rekao: Zar ne, kao kočijaš? Pa, da, ili kao pop ili glumac!.

Takvi ste vi novi Hrvati! Da Vam se otcevi dignu iz grobova, bježali bi natrag onamo. Ne bi poznali svojih sinova, koji tako lako sa sebe svlače sve, što su nasliedili: tielo i dušu, značaj i ponos, pravicu i moral…

27.

Zagreb, četvrtak 27. siečnja 1910.

Sinoć smo dakle ja i Jelka prisustvovali drugoj predstavi „Dolar princeza". To je jako razvikana opereta, u kojoj igraju glavne uloge športovi. Sujet je priličan, ali odviše monoton te umara. Glazba je isto tako egzotična, bujna, ali nipošto banalna. Ipak i ona umara, jer ne ima nijedne točke u kojoj bi kulminirala. Popularna ne može postati. Ako uza sve to „Dolar princeza„ nalazi prijatelja, leži u tom, što je čitav ensemble mora prikazati pikantno. To je u nas prilično izvedeno. Dakako da je naša Pollakica kao Alica stvorila pojavu, koja se mora vidjeti i slušati. Vrlo dražestna, fina i pikantna. Uz nju liep je pojav Šimunovka kao Olga. Sve ostalo ne kvari,- ali ni ne očarava. Predstava je trajala do 11 sati. Da se skrati, bilo bi stvari na korist, a svima ugodno. Ovako je previše užitka.

Danas mi se opet javlja dr Koščak iz Sarajeva odugačkim pismom i Julčika srdačnim redcima iz Maribora. Koščak mi priobćuje nešto o nekom zavodu, kamo bi mogao Jelku dati,- al to je u Njemačkoj i medju opaticama. A ja je žive ne dam zakopat, dok sam živ. Sirotica je, pa neka bar uživa uz mene, koliko i što može. Bog zna, što će kašnje biti. Julčika me takodjer pita za obaviest glede Doberleta, da li će opet u Stubicu ili ne, jer čuje da ne će, pa bi ona možda opet onamo pošla. Moram se opitati.

28.

Zagreb, petak 28. siečnja 1910.

Ban Rauch se ljulja… Čini se, da će ga Khuen sbaciti za neko vrieme, ako mu uspiju pregovori s Tomašićem i našom koalicijom. Mi smo u redakciji bez svake direktive. Šutimo na sve viesti, koje se šire po novinama. I Cuvaj je umaknuo. Samo ban daje širiti od jednog sitnog magjar[skog] lista svoj „program"- i da je siguran svog mjesta te da će provoditi nove izbore i dobiti većinu. Možda se ipak vara!...

*

Nedospievam na ništa izvan ureda i izvan kućnih briga. Moje su privatne radnje podpuno zapele. Često put sam tako umoran, da klonem pod bremenom,- a često put od uzrujanosti ne mogu da usnem. Pri svemu tom najviše me muči misao, čemu sve to, kad ne mogu ni mojim dragim obezbieditи budućnost? Ili kakova budućnost čeka moju nesretnu ženu? Zamiranje inteligencije kroz godine i godine,- a onda tužni svršetak…A diete? Niti je živjelo, niti okusilo slasti djetinjeg života,- a što ga čeka, čim sklopim oči? Ljubav bližnjega! Ta ljubav, koja seže od danas do sutra…

29.

Zagreb, subota 29. siečnja 1910.

Noćas nas je dva puta uzljuljao potres iz sna. Oko 1 ure i kašnje. Bio je valovit i dosta žestok, ali kratak i bez štete. Dakako da smo se probudili i razgovarali o tom, ali smo napokon dalje spavali. I to je navika. Ta svaki dan lebdimo između života i smrti na sto načina, pa se nimalo ne plašimo,- čemu da strepimo od potresa?

Pariz je pod vodom. Seina se razlila uslied nevriemena i kiša i dosegla visinu od 9 m nad normalu, kakove nije dosegla od preko 200 godina. Šteta se cieni na 2 milijarde, jer sama podzemna željeznica ima štete od 700 mil. fr. Vrieme je i kod nas od par dana vrlo kišljivo i nepovoljno. Sava je narasla. Nebo je oblačno i sivo. Sada se najugodnjije sjedi u obiteljskom krugu i brblja. Ali moj dom prava je kuća žalosti…

30.

Zagreb, nedjelja 30. siečnja 1910.

Danas je u Beču umro nekoć mnogo slavljeni prvi lirički tenor bečke opere Gustav Walter u 74. godini. Za vrieme moga boravka u Beču mnogo puta sam ga slušao, a naročito mi se je svidjao kao „Wilhelm Meister". Nije bio pjevač velikog grla,- ali je umio ukusno pjevati i predobiti srca. Sada iz moje bečke periode gotovo više nikoga ne ima na daskama; dapače s malom iznimkom, sve je već pod zemljom. Ljudi živu brzo- i brzo prolaze. Mi sami negdašnji entuziaste već smo starci. A što nam je donio život? Ne smijem ni misliti na to! Da jednog od nas pitam, nitko ne bi bio sretan. Moji najdraži svi su izčeznuli,- a na savremenike gledam ravnodušno. Što će budućnost donieti? Meni više ništa.

31.

Zagreb, ponedjeljak 31. siečnja 1910.

Od dva dana opet kiša i hladno vrieme. Žena se uza sve to liepo oporavlja. Kadkad čita i smieši se, razgovara, jede, spava, ne ima boli,- ali Bog zna, kad će moći opet redovito ustajati te izaći iz sobe. Za sada još ni iz kreveta. K nama ne ima nikoga. Nije mi ni žao. Jedino žalim Jelku, koja ne ima dovoljno družtva da što nauči i užije. No možda je ovako i bolje. Dok ne ima želja, ne ima ni osjećaja, da je nesretna za cio život. Prava mi je zagonetka držanje Dubravčana. Nitko od njih ne osjeća ni potrebe ni dužnosti, da se barem opita za nas. Ako već ne djeca, a to Ema,- ali nitko. Ali ja sam tada odlučio, da ne idem s puta gdje god budem mogao,- i da više k njima ne idem. Udarila bi me bol i spomen na prošlost… Nezahvalnost je najjača mana svieta!

32.

Zagreb, utorak 1. veljače 1910.

Pad Rauchovog sistema gotova je stvar. Ne može se održati nakon dolazka Khuenovog na vladu i nakon konferencije, što ih vodi dr Tomašić s koalicijom. Ostavka se svaki čas očekuje. Prvi Rauch se je udavio u lonjskom polju,[20]- a drugi u korupciji svog sistema. Progon Srba, pijana družtva, frankovluk, unapredjivanje nesposobnih ljudi, izseljeničko pitanje- sve to dovelo ga je ad absurdum. Absolutizmu odzvonilo je. Uzalud Cuvajevi napori za novu stranku,- ne ima ni jednog čovjeka za sebe.

Večeras sam bio u kazalištu. Opetovano sam slušao „Trovattora" za koji sam pribavio karte Staničićevima. Zaista sam uživao. To je najbolje pjevana opera ove sezone u Zagrebu. Kiša lieva. Kao da se sprema na prijelaz u proljeće. Barem se čini, da je zimi odzvonjelo. Nije je za pravo ni bilo.

33.

Zagreb, srieda 2. veljače 1910.

Sviećnica! Dva me imendana sjećaju toga dana. Maca- danas u Beču nesretna žena s klenutim od kapi mužem, - i Mira V. vesela, Zozina prijateljica, graciozno biće,- danas učiteljica u Varaždinu. Prvoj su proricali slavu i sjaj,- a sve je to zašlo u dnevnim borbama,- a druga, koja je bila zaslužila u družtvu bolju poziciju, ostala je usidjelica. Tempi passati!

I danas lieva kiša. Ne idem nikuda. Najbolje je biti kod kuće,- akoprem me tereti silan posao u uredu. Sve je na meni. Svi vrebaju na mene, izrabljuju moju dobrotu. Ne mogu nikome odbiti molbe; al najradje bi podupro siromake. Ima ih dosta. Svaki dan me saletavaju. Pomogao sam Fleišerovu … i dvim biednim ženama. Najodurniji su oni koji nikada ne imadu dosta,- te zlorabe moju i svoju poziciju…

[20] Vođe oporbene Narodne liberalne stranke Ivan Vončina i Matija Mrazović u listu *Zatočnik*, koji je izlazio u Sisku (tada u Vojnoj krajini, izvan nadležnosti bana) optužili su hrvatskog bana Levina Raucha za korupciju i tajno sudjelovanje u konzorciju za isušenje Lonjskog polja. Ban Rauch je tužio Vončinu i Mrazovića, te Miškatovića, urednika *Zatočnika*. Rasprava se vodila pred pukovnijskim sudom u Petrinji, koji je 7. siječnja 1871. oslobodio Rauchove protivnike svake krivnje. To je značio Rauchov politički pad. Levin je otac bana Pavla Raucha. Vera, Ciliga, *Slom politike Narodne Stranke (1865–80),* Matica hrvatska, Zagreb, 1970., 239 i dalje.

34.

Zagreb, četvrtak 3. veljače 1910.

Ban barun Rauch predao je danas u Beču kralju u audijenciji svoju ostavku, koja je i prihvaćena. Uzalud su dakle bila sva uvjeravanja, da je „bombenfest“[21] i da će još dugo ostati. Došao je prije dvie godine s pijanim družtvom u Zagreb,- a sad ga s istim družtvom ostavlja. U zadnji čas prošvindlilo se toga koješta. Danas je perovodja Kranjčić imenovan tajnikom, a ista je čast imala zapasti Mošinskoga, ali je dekret revociran[22] u zadnji čas te oglašenje spriečeno. Sigurno je da će Tomašić postati banom, a Čavrak podbanom, Amruš šef bogoštovlja. Frankovci su posve propali sa svojim ponudama grofu Khuenu**,** Hades[23] nije ništa izposlovao ni u Beču ni u Budimpešti, makar da je nudio jeftino cielu stranku. Imalo se opskrbiti sve njihove glave pa mirna Bosna i Hrvatska!

35.

Zagreb, petak 4. veljače 1910.

Novine su danas doniele viest da je Björnson,[24] koji leži u Parizu težko bolestan, umro. I ja sam dao u N[arodnim] N[ovinama] složiti nekrolog, koji sam mu napisao još mjeseca studenog. Medjutim je žica iz Pariza javila, da Björnson još živi. Možda će se i kod njega obistiniti rieči, da dugo živi tko jednom čita svoj nekrolog u novinama. Ja mu to iskreno želim,- jer svi osjećamo, da bi s ovim velikim duhom utrnulo jedno veliko sunce, koje danas ogrijava sviet i tješi i budi sve nesretnike. Za nas Hrvate stekao je Björnson velike zasluge, bodreći nas u borbi proti Magjarima,- što mu ovi nikako neće da oproste. Al eto njegove su želje ipak doniele i okret u Hrvatskoj,- i barem neke nade, da će biti bolje. Na Hrvatima je samima, da izrabe svoj položaj razborito, i da se ne podavaju. Ali ja se bojim, da Hrvati toga ne će razumjeti….

---

[21] Otporan na bombe (njem.)

[22] Revocirati, učiniti da što prestane postojati ili djelovati; opozvati/opozivati, ukinuti.

[23] Nadimak Vladimira Franka.

[24] Bjørnstjerne Martinius Bjørnson (Kvikne, 8. XII. 1832. – Pariz, 26. IV. 1910.), norveški književnik, novinar i političar. Bio je ravnatelj Nacionalnoga kazališta u Bergenu i Kristianiji (Oslu) te izdavač novina i časopisa. S prekidima boravio u inozemstvu (Njemačka, Francuska, Italija, SAD). Angažiran u mnogim političkim pitanjima, zauzimao se za Hrvate i Slovake u sukobu s Madžarima. Pisao poeziju, prozu i dramu. Pod utjecajem Brandesa i norveške stvarnosti, u njegovu djelu isprva prevladavaju nacionalno-romantični motivi, pa nastaju njegove povijesne drame: *Kralj Sverre* (*Kong Sverre*, 1861.), *Sigurd Slembe* (1862.) i dr.

36.

Zagreb, subota 5. veljače 1910.

Prva posljedica Rauchova pada jest, da je danas obustavljeno daljnje izdavanje njegove „Ustavnosti". Potrošila je 60.000 for. na godinu, a nije mu ništa koristila. Famozni Dorotka Košić, Bresnitz i dr, nisu pomogli. Danas je obavljena likvidacija. Najžalostnije jest, da se svi vlastodržci služe reptilima novinarskim,- a u tu svrhu upotrebljuju najgore i najobskurnije ljude. Nikad kod njih ne mogu utrti put ljudi solidni,umni, pošteni i patriotični,- nego uviek sami sljepari, pustolovi i otimači. Svaki židovčić imao je kod Raucha više kredita i pristupa, nego ikoji solidan čovjek,- a zato je i onamo dospio, gdje ga sada vidimo.

Kakva li je to bila galama s Friedjungovom parnicom,- a kakva sramota na koncu! Ali ni ovaj put nisu krivci kažnjeni, a spletkari su ostali na visokim mjestima. Samo Rauch je pao…

37.

Zagreb, nedjelja 6. veljače 1910.

Kanonik dr Koščak poslao mi je iz Sarajeva ponovno pismo, kojim me upozoruje na neko odgojilište za slabo razvitu djecu. Ali to je neka vrst utočišta za idiote- ja ne mogu dok sam živ, da i pomislim na to, da bi svoje diete onamo dao…Ne ja ga ne mogu dati. Neka je uza me, dok može biti. To mu je sve, što mu mogu dati…

Sveukupno se novinstvo bavi promjenom sistema u Hrvatskoj. "Obzor" i „Pokret" slave grofa Khuena, „Hrv. Pravo" psuje, Supilo grmi proti koalicije,- a N[arodne] N[ovine] za kratko će vrieme preštampavati članke „Obzorove" i hvaliti ono, na što su prije psovale. Tako se mienjaju vremena, i to su posljedice svakog nedjela. Naše sve opozicione novine osim frankovačkih i furtimaških poći će u vladin tabor, a tu je slogu eto polučio Khuen! Čudne li ironije sudbine!

38.

Zagreb, ponedjeljak 7. veljače 1910.

„Nar[odne] Nov[ine]" donose danas imenovanje novog bana dr Tomašića od 5. o. mj., i odstup Rauchov. Time se svršava u našem političkom životu

dvogodišnja absolutistička vladavina, u kojoj su jedino frankovci i razni špekulanti imali ploda i žetve. Velika je šteta za sposobnosti i sveze Rauchove s dvorom,- ali on se je okružio sa najnesolidnijim elementima, koji su ga doveli do pada. Sada je izplivao na površinu Khuenov đak Tomašić, čovjek mrk i suhoparan, koj je s koalicijom sklopio pakt, da će se medjusobno podupirati stari i mladi magjaroni. Radit će se samo o tom, tko će koga prevariti i nadjačati. To nije težko pogoditi. Težko se je od jasala dieliti. Tako se stvaraju oportuniste. I naša koalicija prigrlila je savez, jer ne može dalje čekati; čini se s prva, da mu diktira,- no kašnje će drugi njoj diktirati. Pakt nije poznat u javnosti,- a baš za to je sumnjiva. Koalicija ima više glava- al ne ima glave s autoritetom.

39.

Zagreb, utorak 8. veljače 1910.

Danas je umirovljen podban Cuvaj- a imenovani su Chavrak[25] ponovo podbanom, a dr Amruš šefom bogoštovlja. Cuvaj je razočaran i vrlo malen; sam mi je danas rekao u uredu: Radi se samo o tom, tko će koga navesti na tanak led. Pazite, to su prefrigani i opasni ljudi. Chavrak je pusti suhoparni birokrata, pravi policista Rauchov. Amruš nije ozbiljan faktor. Smušenjak i škrtac koji započinje sve, ali ništa ne dovrši. Njega je Tomašić uzeo, da umiri koaliciju- jer Amruš još uvijek sjedi na dva stolca, akoprem mu ne vjeruju ni Obzoraši ni vladinovci. Sad mu svi laskaju.

[25] Levin Čavrak (Chavrak) Letovanićki (Zagreb, 15. IV. 1852. — Zagreb, 14. IV. 1913.), političar. Podrijetlom iz obitelji koja je 1602. dobila plemstvo od kralja Rudolfa II, a 1753. ušla u Hrvatski sabor. Gimnaziju pohađao u Zagrebu i Beču, a pravo završio u Zagrebu. Od 1876. perovodni je vježbenik pri Varaždinskoj županiji, već nakon sedam mjeseci premješten je u Zagrebu i zatim u Pakrac. Ljeti 1878. dodijeljen je vrhovnom zapovjedniku austro-ugarske vojske u Bosni i Hercegovini, koji ga je postavio za privremenog upravitelja državnog redarstva u Sarajevu. Na vlastiti zahtjev, zbog narušena zdravlja, oslobođen je dužnosti iste godine. Vratio se u Pakrac, gdje je zamjenjivao bolesnog podžupana (1884.). Nakon reorganizacije upravne vlasti u Hrvatskoj i Slavoniji, Č. je imenovan kotarskim predstojnikom u Virovitici (1886.), a zatim u Zemunu (1887.), gdje je istodobno bio i redarstveni povjerenik. U srpnju 1892. vratio se u Virovitičku županiju, prvo na mjesto županijskog tajnika, zatim podžupana te od 1901. velikog župana. Ban T. Pejačević postavio ga je 19. X. 1904. za predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade. Kao odjelni predstojnik Č. je propisao nove nastavne osnove, posebne za seoske, a posebne za gradske pučke škole, izdao odredbe da se smanji broj nepolaznika škola te unio promjene u srednje školstvo. U srpnju 1905. imenovan je i predstojnikom Odjela za unutarnje poslove. Na toj je dužnosti ostao do izborne pobjede Hrvatsko-srpske koalicije 1906. U veljači 1910., za banovanja N. Tomašića, ponovno je odjelni predstojnik za unutarnje poslove, sve do Tomašićeva odstupa na poč. 1912.

Dr Egersdorfer opetovano mi je donio članaka, koji su kod vlade odobreni. Karakteriše novi prijelaz i evoluciju koalicije. Lija liju nadbija u lukavosti i neiskrenosti. Koaliciono novinstvo prešlo je listom u vladin tabor. Sve se klanja i slavi okret, čovjek bi mislio, da u Hrvatskoj teče med i mlieko. Hrvatski će se sabor doskora sastati, da uzpostavi „ustavni život" i provede izbornu reformu. Koalicija i vlada podupirat će se kod naknadnih izbora, zatim će se obaviti izbor za Peštu i mirna Bosna. Ostalo će se prepustiti kraljevinskim odborima, koji ne će nikada doći do rezultata. Dotle će ojačati Khuen i njegova pozicija u Ugarskoj – te će ovi Hrvatskoj dati brus. Hrvati su bili uviek slabi političari, a ja mislim, da ni sada nisu znali izrabiti svoju poziciju. Kod nas su uviek bili mjerodavni osobni momenti i osobni probitci kod svih stranaka. Ono malo odlučnih značajeva, koje smo imali, uviek je ostalo na strani. Samo pustolovi su se znali okoristiti. Šire se glasovi o raznim promjenama i stečevinama- ali tko da tomu vjeruje. Ima na svakoj strani Iblera i Dežmana, Dorotki i Bressnitza.

40.

Zagreb, srieda 9. veljače 1910.

Nakon dugog vremena iznenadio me je dr Straßman sa dugim ljubeznim pismom iz Berlina. Kad čitam njegove rieči, upravo sam žalostan, da u cieloj domovini ne imam jednog takovog prijatelja i čovjeka, kakovog sam stekao u tom Prusu, s kojim me veže već 7-godišnje srdačno prijateljstvo. Piše ljubezno, jednostavno, bez nadutosti, iskreno te mi stavlja dugi niz pitanja i podnosi izvješatj o raznim svojim sgodama. Piše mi i o Dalmaciji i Bosni, o Koščaku i Molinariju.

Danas sam priobćio Egersdorferov članak „Evolucije". Članak dokazuje, da su koalirci prešli medju magjarone, kao što su bili spremni preći i „čisti",- njihovi konkurenti. To je živa istina, ako i nisu sve dedukcije izpravne,- iako pisac nipošto nije imao pred očima moralne ili rodoljubive motive.

41.

Zagreb, četvrtak 10. veljače 1910.

Ban se je sinoć s Chavrkom vratio iz Pešte. Rano u jutro pozvao me je rav[natelj] Hip[otekarne] Banke V. Krešić telefonom. Neka dodjem k banu

u ured, a ujedno da mu pošaljem i Čavraka, koji stanuje u kući N. N. Pošao sam k Č[avraku], nije bio kod kuće. Kašnje sam bio opet kod njega, al on me je vrlo osoro primio; kao kakav policist svoga pandura. Rekao mi je da se članci poput Egersdorferovog ne smiju tiskati u N[arodnim] N[ovinama] – jer je to „kukuksei". Odgovorio sam mu, da su članci bili na cenzuri kod Cuvaja i da ja za njih ne odgovaram, dok ne imam direktive.

U 10 sati bio sam kod bana. Primio me je po svom običaju suhoparno. Govorili smo malo. Upravo su položili u njegove ruke prisegu Amruš i Čavrak. Zatim je s Ch[avrakom] utanačio izjavu, kojom se desavuira Eger[sdorferov] članak. Ban je imenovao svog šogora Božidara Gaja svojim tajnikom. To je cijeli Ljudevit Gaj, na vlas. Krasan čovjek. Crn, elegantan.[26]

42.

Zagreb, petak 11. veljače 1910.

„Obzor" i „Pokret" kao predstavnici koalicije napadaju „N[arodne] N[ovine]" radi Egersdorferova članka, - a jučerašnji desaveau pozdravljaju. Tako ja, ni kriv ni dužan, moram biti krivac. Stara vlada ovlaštuje na priobćenje,- a nova prikorava, ali tek poslije i bez ikakove prijašnje upute. Danas sam se opet zamjerio Čavraku, jer sam ga u članku pozdravio samo „s dužnim poštovanjem" - umjesto – „s oduševljenjem". Radi toga je Hörera postavio za kontrolora članaka. Zaista liep kontrolor. A sam je odobrio članak, koji sam mu jutros donio.

Cuvaj me je jutros potražio u uredu i rekao mi, neka se čuvam,- jer su T[omašić] i Č[avrak] ljudi bezobzirni i nemilosrdni. Da se ukažu popularni ukinuli su danas kolportažu novina. A naši koalirci kliču: Pobjeda! To je sloboda! A prava sreća, da je tih novina još manje, jer su sve skupa pravo ruglo…

42.

Zagreb, subota 12. veljače 1910.

Bivši hrv[atski] ministar S. Kovačević pozvao je danas u N[arodne] N[ovine] kao predsjednik „nar[odne] stranke" članove bivše nar[odne] stranke za 17. o. mj. u konferenciju. Ovaj je poziv djelovao na opoziciju kao bom-

[26] Božidar Gaj, unuk Ljudevita Gaja. Javni bilježnik u Zagrebu od 1912. do 1940. Državni arhiv Zagreb (HR-DAZG), fond 1070., Javni bilježnik dr. Gaj, Božidar.

ba- jer ona ne dozvoljava da nar[odna] stranka kao takova uzkrsne i ne će da ima posla š njome.

Pitanje je sada da li je ban dr. Tomašić sa svojim protektorom grofom Khuenom prešao u tabor hrv[atsko] srb[ske] koalicije, ili je koalicija prešla u Khuenov tabor za volju vlasti, pa se sada radi samo o tom, tko će bolje prikriti svoj prijelaz pred izbornicima i pred javnošću. Oboje imadu za to razloga. Tomašić i Khuen, da nerazdraže magjarsku javno mnijenje pred obćim izborima, naša koalicija, da ne izgubi stanovitu popularnost pred narodom. Borba je zanimiva,- ali pakta ne odaje ni jedna stranka,- a to je već sumnjivo, jer se čisti poslovi ne trebaju bojati javnosti. U tom leži i zametak buduće borbe i razstave.

44.

Zagreb, nedjelja 13. veljače 1910.

„Obzor", „Pokret" i njihovi saveznici užasno navaljuju na Kovačevića i N. N. radi jučerašnjeg saziva konferencije i traže od bana, da učini kraj ovom nesnosnom skupu. Kako se pretvaraju u patriotskim tiradama! Kako se natječu u rogoborenju! A Khuen ih sve skupa nosi u džepu!

Danas prije podne primio je novi ban u banskim dvorima predstavnike sviju oblasti na poklon i čestitku. Novih stvari nije se moglo čuti ni s koje strane. Jedini Mažuranić govorio je u ime hrv[atskog] sudstva nešto slobodnije i odlučnije te bez robske podlosti. Ni ban nije rekao ništa osobita. Stare fraze. Ovakove bi se stvari puno bolje dale obaviti jednom pismenom okružnicom. Barem bi se uštedilo vremena i nesnosnog puzanja. Ali to smo se naučili od blažene birokracije bečke i peštanske, pa se ne može naći ni jedan ban koji bi to dokinuo. Bio bi buntovnik i radikalac. No možda će se i taj naći.

45.

Zagreb, ponedjeljak 14. veljače 1910.

Ban je danas u N[arodnim] N[ovinama] dao priobćiti intervju o položaju, koji ima da primiri koaliciju glede pakta s njime. Iza te izjave ostajemo isto tako mudri kao i prije. Niti znademo, što je tko obećao niti što je tko odobrio. Očito se radi o tom, da se velika javnost ušutka i da joj se zamažu oči, dok će si ono nekoliko kompasicenata zajamčiti gospodstvo, dok bude išlo. Mene

odbija takova politika, kao u obće svaka politika, jer nije nikada iskrena i istinita..

Danas sam na ulici sreo Karla, samo en passant.[27] Dok je bio u Rimu, bili smo bliže,- sada niti se vidimo niti obćimo zajedno. Hrvati su samo sada dobri prijatelji, kad je jedan od drugoga daleko. Čim se jedan drugom približi odbijaju se i postaju nepovjerljivi. A medju nama je i velika razlika u godinama te nas dieli i zvanje i stalež. Čini mi se, kao da sam ja svećenik – a on novinar.

46.

Zagreb, utorak 15. veljače 1910.

Bečke novine javljaju da je bečkom načelniku dr Luegeru[28] pozlilo i da se je jučer morao podvrći operaciji na ledjima. Furunkul – u savezu sa diabetesom,- a to je uviek opasno. Vrlo je vjerojatno da su mu odbrojeni dani,- a to bi za kršćanske socijale bio smrtni udarac. Luegera više ne će nikada imati.

Naša je vlada razpisala naknadne izbore za gradsko zastupstvo zagrebačko, koje je Rauch već dvije godine odgađao. Obavit će se 24., 25. i 26. o. mj. Ovi izbori imadu biti kamenom kušnje za buduće saborske izbore. Sve će stranke napeti sile, da pokažu što mogu. Danas je Rauchov tajnik Kranjčić premješten k županiji u Osiek. Ovaj mladi puzavac napredovao je u 8 godina službe kao kakav genijalni čovjek, pa može sada lako sjediti na miru u Osieku. Vrate li se opet vremena Rauchove boje- bit će veliki župan, jer je bio sada „mučenik".

47.

Zagreb, srieda 16. veljače 1910.

Moja je pozicija nesnosna. Uzkraćuju mi svaku podporu u uredu, ne dadu nikakovih sila,- a ja sam jedva da dospiem na sve. Petrović ne radi ništa. Gruber je već 8 dana bolestan te ide na dugi dopust. Andrić samo lovi redke. Ibler isto tako. A svi intrigiraju. Napiše Hörer, koji ima sada pune ruke

[27] En passant (fra.) U prolazu.

[28] Karl Lueger (24. X. 1844. - 10. III. 1910.) austrijski političar, gradonačelnik Beča. Vođa i osnivač austrijske Kršćansko socijalne stranke. Zaslužan je za preobrazbu grada Beča u moderan grad. Sklon populističkoj i antisemitskoj politici. Detaljnije: https://www.britannica.com/biography/Karl-Lueger (pristup 3. VII. 2020.)

posla ,- jer ga novi ban i podban svaki dan liepo gledaju i stišću mu ruke kod austrijskog cara.[29] On je njihov pouzdanik i savjetnik!

Nečuveno je kako me saletavaju razni ljudi rad podpore i gospodje i mladići i pisma. Čovjek bi morao očajati. A ja sam čovjek, koji tako težko odbija siromake. Ne trpim samo nadute i brbljave ljude, koji si bruse jezik. A baš takovima sam dobrano okružen. Hoću li ja ikada doživjeti vrieme, da živim na miru i sprovedem bezbrižne dane? Ne vjerujem!

48.

Zagreb, četvrtak 17. veljače 1910.

Danas je ženin rodjen-dan. Navršila je 38. godina. Leži još uviek u krevetu, ali se po malo duševno i tjelesno oporavlja. Hoće li se podpuno oporaviti i do kada, o tom ne mogu ništa nagadjati. Moguće jest,- ali ne vjerujem, da će biti trajno, jer su intervali njezine poboljšice i njezina propadanje od šest godina uzastopce sliedili. Govorimo o svačemu, ali bez većeg interesa. Ja sam suviše umoran i izmučen,- a ona je preslaba. Tako vegetiramo. A uz nas Jelka i nitko drugi. Najbolje bi bilo, da nas svih zajedno na jednom nestane. Bar bi bilo bez brige, bez boli, bez svakog pitanja. I onako se više nitko nas ne sjeća, nitko ne obći s nama, živimo kao u Africi. A ja sam i sretan, kad nevidim nikoga i ne čujem ništa. Barem sam miran i znadem, da mi nitko ne radi o glavi. Žalosno je. Kad čovjek pod konac života dolazi do tog žalostnog izkustva i do te izvjesnosti.

49.

Zagreb, petak 18. veljače 1910.

Jučer je dakle održana konferencija narodne stranke, kojoj je prisustvovao i ban Tomašić, Šilović i Spevec. Dunkel ist der Rede sinu.[30] Narodna se stranka kao takova ne će uzkrisiti,- ali je nuždna nova stranka, u kojoj će se naći svi bolji elementi. Pakt s koalicijom će se održati,- u čem se sastoji, toga nije nitko ni čuo ni doznao. Nepovjerenje je s obih strana toliko, da je naravno najbolje, ako se o tom što manje telali po svietu. Barem tako svi imadu pravo i ne mora nitko pred narodom ostati krivac.

[29] U prizemlju nekadašnjeg hotela K caru austrijskom (danas robna kuća Nama) bila je kavana istog naziva. https://povijest.hr/drustvo/kultura/stare-zagrebacke-kavane/ (pristup 10. VII. 2020.)

[30] Značenje govora bilo je nejasno (njem.)

Koalicijone novine triumfiraju. Pobjeda! One su spriječile Rauch-frankovačku vladu,- a sada će gospodari Nikolić-Medaković, Šurmin, Lorković, Mazura, Tuškan, Tomašić, Čavrak, Khuen. Ta uzorna čistoća i pravičnost!

50.

Zagreb, subota 19. veljače 1910.

Julčika mi piše iz Poličanah, da se je vratila iz Maribora onamo i da će za koj dan doći u Zagreb, pošto će poći u Sv. Ivan Zelinu k rodbini. Danas se je u Budimpešti ustrojila s velikim aplombom[31] nova magjarska „narodna stranka rada", kojoj stoje na čelu grofovi Khuen, Tisza i Czaky. To nije ništa drugo, nego pod novom firmom stara liberalna stranka, koja kani opet zagospodariti u Ugarskoj, da unapredi svoje interese. Baš kao i naši stari Magjari. Ista se igra opetuje, samo se dade nešto ljepše lakirana vanjština, da se lagje zavedu prazne glave. Prazni džepovi i onako su svi uz tu stranku. Jučer je u Beču umro vrh. nadzornik četa Ferdinand Fiedler u 68 godini. Iza Gulgotzya najnaprasitiji i najgrublji general naše vojske, u kojem su svi vidjeli nekog Radeckog[32]- dakako bez pobjeda. Svojih vrlina nije mogao drugdje dokazati no kod manevra, ali ga je lani Albori kod Vespina natjerao u škripac.

51.

Zagreb, nedjelja 20. veljače 1910.

Svečanim načinom proglašen je danas u Sarajevu i u cieloj Bosni „Ustav" koji je kralj 17. o. mj. potvrdio.[33] Vrh[ovni] nadzornik četa i zemalj[ski] po-

[31] Aplomb, (fr.) težina,važnost, osobit razlog.

[32] Johan, J. Radetzky (Trebnitz, 2. IX. 1766. – Milano, 5. I. 1858.), austrijski feldmaršal. Grof od Radetza; istaknuo se kao načelnik stožera kneza F. Schwarzenberga u borbi protiv Napoleona I. Bonapartea 1813.–14. Potkraj 1831. preuzeo zapovjedništvo nad austrijskim postrojbama u Lombardijsko-Venetskom Kraljevstvu. God. 1836. bio je imenovan feldmaršalom. Nakon talijanskog ustanka u Milanu 18. III. 1848. povukao je austrijske postrojbe iz grada, ali je poslije pobjedama kraj Custozze (25. VII. 1848.) i Novare (23. III. 1849.) uspio suzbiti revolucionarni i oslobodilački pokret u sjevernoj Italiji i učvrstiti austrijsku vladavinu. Potom bio generalni guverner austrijskoga Lombardijsko-Venetskoga Kraljevstva (1849.–52.). Po njem je nazvan poznati *Radetzky-marš* J. Straussa st. (1848.).

[33] „Od 1908. do 1918. godine Austro-Ugarska je, protivno odredbama Berlinskog kongresa, i formalno anektirala Bosnu i Hercegovinu. Od proglašenja aneksije, koja je opravdavana potrebom donošenja ustava i demokratizacijom političkoga života uvođenjem sabora, do izdavanja ustava za Bosnu i Hercegovinu prošlo je više od 15 mjeseci. Nakon dugih priprema i ustavne ankete, on je i proglašen 20. veljače 1910. godine pod nazivom Zemaljski ustav (Statut) za Bosnu i Hercego-

glavar general Varešanin proglasio ga je u velikoj dvorani u prisutnosti svih oblasti, našto su pucali topovi. Tako je sad i Bona ustavna zemlja kao i Hrvatska. Ustav – koji je pisan o volji triju vlada – liepa igrarija. U ostalom ostaje sve na starom. Naš Stadler osujetio je slogu svih Hrvata svojom frankovštinom. U Zagrebu je danas umrla Julijana Bogović, udovica Mirka Bogovića, kći pokojnog podbana Benka Letulaja, u 85. godini. Svoj je imetak ostavila u dobrotvorne svrhe.

U Tirolskoj i u austrijskim zemljama proslavili su danas stogodišnjicu smrti Andrije Hofera.[34] I to je pučki junak kako ga samo izvanredno vrieme radja. Neka vrst Matije Gubca.

52.

Zagreb, ponedjeljak 21. veljače 1910.

Sinoć su se naši stari magjarončine „od kluba većine" u gradskom zastupstvu, a na čelu im Hörer, Aleksander, Weiss, Krešić itd. konstituirali kao odbor i u sporazumku s banom postavili službene kandidate „nar. stranke" za nastupajuće izbore gradske. Nastoje upotrebiti sve sile, da poturaju svoje ljude u zastupstva i da ondje gospoduju. Hörer kao stari lisjak sjedi uviek na tri stolca te je za kontrolu glasova naručio čak iz Leipziga posve drugačiji papir, Kukavac!..

Divan je dan. Ženi je znatno bolje te je danas već s Jelkom malo pjevuljila i fićukala na krevetu…Ja i Jelka šećemo poslije podne, koliko mi služba dopušta,- a to je malo. Zaista nema veće robije od moje. Ni makac iz ureda, ni makac od ženina kreveta, ni makac iz Zagreba. Čovjek postane posve tup i glup. Pa onda ti ljudi koji nas okružuju, koji nas htjeli u svakoj žlici vode tri put utopiti.

vinu. Statut je svim zemaljskim pripadnicima jamčio jednakost pred zakonom. Iako je ovaj ustav bio prilično ograničen i nije davao domaćim ljudima i institucijama mnogo ovlasti, već je vrhovna uprava ostala u rukama Zajedničkog ministarstva financija u Beču, njegov je značaj neosporan jer je označio početak ustavnoga poretka u Bosni i Hercegovini". https://www.parlament.ba/Content/Read/179?title=Periodaustrougarskevladavine&lang=hr (pristup 2. VII. 2020.)

[34] Andreas Hofer (Sankt Leonhard in Passeier, 22. XI. 1767. – Mantova, 20. II. 1810.), tirolski borac za slobodu. Krčmar. Sudjelovao u ratovima protiv Napoleona. Godine 1809. stao na čelo narodnog pokreta za oslobođenje od Bavarske. Na brdu Isel kraj Innsbrucka 25. i 29. V. 1809. pobijedio Bavarce, a 13. VIII. 1809. i Francuze, te oslobodio Tirol. Nakon mira u Schönbrunnu 14. X. 1809., kojim je Austrija izgubila Tirol, nastavio je borbu, ali su ga, izdajom, Francuzi zarobili i strijeljali u Mantovi.

53.

Zagreb, utorak 22. veljače 1910.

Jutros sam se probudio sa blaženim osjećajem. Sanjao sam o Mici, a njezina blizina takovom me je srećom napunila, kakove već davno nisma osjetio. Čudnovato, kako je i već sama spomen, sama sjena ove duše kadra da preobrazi cielo moje ukočeno biće. Ah, tek sada znadem, da sam samo po njoj i u njoj živio - i s njome sve izgubio. Blagoslovljena bila!

Danas je godišnjica Köröskenyeve smrti. Ni mačka ne mrnjauče za njim. Zašto je taj čovjek živio? Za slavu i taštinu? Eto mu slave! Danas slave stogodišnjicu Chopinova rodjenja. To je najveći poet na glasoviru, najveći liričar, koji je nešto znao reći. Iz Beča stižu kobne viesti o Luegeru. Danas u jutro morali su ga već po treći put operirati. Liečnici se boje katastrofe, a on je dobre volje i pun humora, akoprem sam veli, da će ga pred Uzkrs sahraniti. Neobičan čovjek u svem.

54.

Zagreb, srieda 23. veljače 1910.

Naši magjarončići postavili su svoje kandidate za sutrašnje gradske izbore. Naravno 4 Židova i nekoliko Švaba. Sjedinjeno građanstvo postavilo im je protukandidate, a frankovci samo bi kandidata da uzmognu glasove pociepati i mešetariti.

Danas poslije podne umro je u bolnici milosrd. Sestara moj stari dobri znanac Filip Ivanović u 84. godini. Bio je pobratim starog Starčevića i prije 30 godina kot. pristav u Križevcih. Gonili su ga radi politike. Od tada vazda ostao s njim u dobroj svezi,- a bio sam još 13. o. mj. kod njega, dan prije polazka u bolnicu. Umro je nakon operacije mjehura. Dobar Hrvat, kakovih je danas malo. Večeras ću s Jelkom u kazalište, da čujemo operu Carmen,- Glavnu ulogu pjeva Reissova. Santarellica mi je u toj ulozi nezaboravna i ne mislim da ću ikada više čuti bolju silu.

55.

Zagreb, četvrtak 24. veljače 1910.

Danas su započeli naknadni izbori za gradsko zastupstvo te su izabrani: dr Jurica Vrbanić i Martin Pilar, kandidati udruženog gradjanstva, Svetoslav Gaj, dr Franjo Spevec i August Pisačić, kandidati vladine listine, dočim se za 4 mjesta mora obaviti naknadni izbor.

Vlada se je silno angažirala za listinu starih Magjarona i Židova, na kojoj su još bili Šandor Alexander, Julije Stanisavljević, Žiga Stern, Emil Weiss, Vjekoslav Wielend i dr Robert Liberschein. Sam ban došao je s odjelnim predstojnicima glasovati, ali nije ništa pomoglo. Stare se mumije ne daju više oživjeti, pa si je ban mogao uštediti ovu blamažu te ostati nad strankama. Tako će po svoj prilici propasti i Gajeva kandidatura za načelništvo. Frankova tri kandidata, prof. Marcheski, mesar Holešek i Židov Žiga Weiss jedva su dobili 20-30 glasova. To su bile kandidature za obsjenu, oni računaju sigurno na pobjedu u III izborničtvu.

56.

Zagreb, petak 25. veljače 1910.

Danas je biralo drugo izborničtvo. Hörer i Alexander upotrebili su sva sredstva, da „pobjede“,- al su bili loše sreće. Pobjedila je ciela listina udruženog građanstva. Izabrani su dr A. Pavlić, Korenić, Šurmin, Pavletić, Filipović, Mazzura, Srkulj, Krok, Majnarić i Guštak. Propali su vladinovci: Starec, Bošnjak, Krauth, Hächer, dr Schwarz, Šandor, Auer, Hörer i Pollak. Isto su tako propali svi frankovci: Beljan, K. Bošnjak, Draganić, Hervojić (?), dr Horvat, A. Maras, Scholler, Schuski i Somek. Hörer se je još jutros hvastao da moraju svi činovnici glasovati za njega i njegovu družbu, al je doživio poraz kakav je i zaslužio. Većina ih je brisala sva imena na njegovoj listini i na istom papiru glasovala za druge. Ova hvastava ulizica koja je svim vladama vršila najnedostojnije službe ne može se snaći u svojoj sitnosti i neznatnosti. Dobar je Bog! Ne plaća svake subote,- al ne ostaje nikome dužan ni za zasluge – al ni za griehe.

57.

Zagreb, subota 26. veljače 1910.

Napokon je danas obavljen izbor i u III izborničvu gdje po piramidalnom izbornom redu ne može nitko kandidirati, tko u tom izborničtvu nema prava glasa. A to su sami „mali ljudi". Tako mora bar sedam oslića doći medju volove. Vlada nije kandidirala, jer ona ne ima oslića. U tom su izborničtvu frankovci bili „sigurni", a i socijalisti su htjeli proturati svoga Bukšega.[35] No i danas se je nasmiešila sreća boljem građanstvu te je izabrano 6 kandidata koalicije te dolazi sedmi (Ancel) u uži izbor s frankovcem Gašparovićem. Ovoj se pobjedi raduje cieli grad, jer je sit frankovačko-vladinog gospodstva. Pobjede li kod užih izbora kandidati udruženog gradjanstva, bit će u zastupstvu 26 koalicijonaša, 17 vladinovaca i 7 frankovaca. Te je izbor načelnika osiguran koaliciji. Kao kandidati spominju se: Vrbanić, Holjac, Pilar i eventualno Halper. Frankovcima, naročito Kršnjavom je odzvonilo.

58.

Zagreb, nedjelja 27. veljače 1910.

Prije podne bio sam kod bana u audijenciji. Došao sam, da mu se poklonim i čestitam. Govorili smo u kratko, a rekao mi je, da ima sada mnogo političkog posla. Čini se da nije zadovoljan s rezultatom izbora, jer se je suviše izlagao za ljude, koji nisu toga vriedni. Ti su ljudi bili do sada za svakoga, pa će sutra biti i proti njemu, ne zaslužuju dakle ozbiljne podpore. U tom je imao zle savjetnike- g. Krešića i Hörer te Aleksandra. Dok smo čekali u salonu, divno nas je zabavljao ban. savjetnik Belošević doživljajima s pokojnim Rubidom. To bi zaista zaslužilo da se pobilježi, jer bi nam podalo podpunu sliku jednog čudaka i štrebera, kako u raznim sgodama doživljuje razčaranje i blamaže. To bi bilo nešto za Gogolja! Te inspekcije, te izpitivanje, te odgovori, te puzanje nižih,- a uza sve to ponosno, i dobro i ludo srce! Jest, jest, takvi smo mi Hrvati!

[35] Vilim Bukšeg (Zagreb, 24. XI. 1874. – Zagreb, 1. III. 1924.), hrvatski političar i publicist. Po zanimanju tipograf. Od 1897. u vodstvu Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije, a 1906.–14. bio je vođa sindikalnoga pokreta u Hrvatskoj. God. 1918. kao povjerenik za socijalnu skrb sudjelovao je u radu Središnjeg odbora Narodnoga vijeća SHS-a, a 1919.–20. u vladi Lj. Davidovića bio je ministar za prehranu i obnovu zemlje. Jedan od osnivača Socijalističke partije Jugoslavije (1921), a potaknuo je i stvaranje Saveza radničkih sindikata Jugoslavije (1922), jedinstvene sindikalne organizacije kojom je i predsjedao. Uređivao više stranačkih listova (*Slobodna riječ, Napred, Novi Napred, Radnička borba, Oslobođenje*).

59.

Zagreb, ponedjeljak 28. veljače 1910.

Bečki listovi javljaju da se je sinoć u svom stanu nastrielio u času poremećenosti vrlo umni i sjajni umjetnički kritičar i feljtonista Ljudevit Ileveri(?) u 67. godini. Bio je rođen u Hevesu u Ugarskoj 20. prosinca 1843. od otca Židova. Kašnje, kad je proučio medicinu i filozofiju, postao je novinarom u Pešti, a od 1876. bio je urednik „Fremdenblatta". Bio je čovjek vriednih vrlina i sposobnosti te je simpatično pisao s velikim humorom. Stilista prvog reda.

Večeras sam se na Jelačićevom trgu sreo s Danicom Uzorinac. Jedva sam vjerovao svojim očima. Došla je iz Sofije po Zlaticu i po novce od muža, kojih ne će nikada dobiti. Bili smo s Jelkom u Budjevačkoj pivovari, gdje mi je pripoviedala o Sofiji mnogo, ali ništa zamamna. Mi smo barbari,- ali što više na istok, to gore. Drugačije nije ni moguće. Ide u Bjelovar i onda se vraća u S[ofiju]. Ja sam ju u toj nakani utvrdio.

60.

Zagreb, utorak 1. ožujka 1910.

Proljeće počima! Zapravo ciela je prošla zima bila samo tiha kasna jesen, a cieli prošli mjesec pravo proljeće. Ja ne idem nikuda, no u ured i kući. Ne veseli me ništa. Mnogo posla, mnogo briga,- a nikakova uspjeha ni radosti… Odviše sam mekog srca i činim svakom dobro, koliko mogu, a upravo to je danas zlo. Najbolje prolaze ljudi sebični danas, kruti, vikači i ulizice…

Najvolio bih, da se mogu svega riešiti i živjeti medju stranim ljudma, dok bi mi i oni dozlogrdili svojim jalom i svojim zvierskim navadama. A najdraže što imam, u svoje diete moram gledati kao ukočen. Ne shvaća me – i ne mogu mu dati onog odgoja, što bi trebalo za budući život. A ne mogu ga ni opskrbiti. Čemu mi živimo? Na što još čekamo?

61.

Zagreb, srieda 2. ožujka 1910.

Jutros me je u uredu iznenadio banov dekret od 1. o. mj. kojim me riešava uredničtva N[arodnih] N[ovina] te ga privremeno povjerava Ibleru. Njemu se za taj posao daje uz mirovinu 600 k mjesečno još nagrada od 600 k, tako da

će imati mjesečno 1200 k,- dok su od mene tražili, da budem najprije urednik za sve sa 400 k, zatim s 500 k, a napokon 550 k. Meni se ostavlja onaj doplatak od 150 k mjesečno. Time se svršava zauviek moj urednički rad u N[arodnim] N[ovnama], u kojem su me svi kontrolirali i svi priečili, a nitko podupirao. Svi su intrigirali proti meni,- a drago mi je da sad moraju toliko platiti,- jer će se time morati umanjiti postotni prihod Striček, koj je bio glavni kamen smutnje proti meni.

Mene nije nimalo iznenadio taj dekret. Dapače on me rješava velikih briga,- jer me vraća i obitelji i slobodi, za koje nisam imao gotovo ni časa. I Andrić je pozvan u školu te sada više ne će moći onako guliti kasu N[arodnih] N[ovina]- a Ibler već grmi kao gromovnik. Striček jadikuje dvostruko, radi izgubljenog mandata za gradsko zastupstvo— i radi gubitka dividende. Zato će ga odštetiti banov stisak ruke. Ni Ibler ni Hörer nisu mi ni rieči kazali. Šutili su kao zaliveni, a obojica su spletkarili proti meni. I Andrić je šutio. Samo Petrović se je odao- njemu su već od nekoliko dana šaptali, da će biti „promjene".

Sada će biti svi zadovoljni. Ibler, da je izhodio dvostruku plaću, ja da sam se riešio odgovornosti uz ovakovu nagradu i bez svake direktive, a ostali kojekako. Kad se sastanem s Fodrozyem, ja ću si trti ruke što je tako jeftino prošao i „uštedio" na redakciji. Meni će odlanuti, kad ne budem imao s tima ljudima posla, koji nisu priučeni na čovječji nego na živinski postupak. Ne mjeri se svakome pravo jednakom mjerom,- al se svakome na posljedku jednako dug plaća.

62.

Zagreb, četvrtak 3. ožujka 1910.

„Obzor" se je danas prvi požurio te se danas na mene nabacio, javljajući da me je ban „umirovio". Time je koaliciji dana zadovoljština za moja „nedjelja". Meni se spočitavaju tri grieha. Prvi sam počinio, kad sam uvrstio Egersdorferov članak, za koji je dao odobrenje Cuvaj. Tada još nije bilo nove vlade. Drugi sam počinio kad sam u N[arodnim] N[ovinama] pozdravio nove šefove vlade „s dužnim poštovanjem", a ne s „oduševljenjem". Treći je bio što sam uvrstio Kovačićev poziv na konferenciju članova narodne stranke. Konferenciju je sazvao K[ovačević] s banovim znanjem i njegovom zamolbom, te je i on sam u njoj sudjelovao. Ovim sam uvrštenjem koaliciju uvriedio. Očito je sve skupa borba za vlast. Koalicija će se pretvoriti u vladinu stranku, a To-

mašić s Khuenom će se pobrinuti, da joj ne porastu krila. Magjari će zadržati i pravo i vlast, a mi svi skupa ostat ćemo praznih rukava.

63.

Zagreb, petak 4. ožujka 1910.

Sinoć sam se slučajno sreo sa Julkom. Došao sam s Jelkom k Lovačkom rogu,- i ondje je našao. Došla je prolazno ovamo te ide sutra u Sv. Ivan Zelinu k rodu. Dobro izgleda, ali nismo mogli mnogo razgovarati, jer nismo bili sami kod stola.

Danica se je jučer vratila iz Bjelovara u Zagreb sa Zlatom te je danas kod nas večerala. Velika je sirota,- ali radi dosta nepromišljeno. Razgovarali smo mnogo o Sofiji, o njezinom sadašnjem položaju, o rodbini, o budućnosti, o Milutinu. Život u S[ofiji] ne svidja joj se. Veliko iztočno selo sa azurama velikog grada. Inteligencija nizka. Skupo. Rod ju ne pušta natrag,- a ja sam joj savjetovao, da ide. Rod joj ne će ništa dati, da živi. Tužila je Milutina, da joj plati uzdržavanje, što je on uzkratio. Jedva da je s njime i govorila. On nije došao k njoj. Opet su se na raztanku svađali- ko dvoje djece. On je magarac- a ona naivna…

64.

Zagreb, subota 5. ožujka 1910.

Jučer su obavljeni uži izbori za garadsko zastupstvo. Izabrani su kandidati koalicije,- dočim su vladini kandidati propali. Tu je lekciju ban i Chavrak zaslužio. Nisu se trebali pačati ni sami glasovati. Sad su blamirani. Danas je izabran napokon pokretaš Ancel proti frankovca Gašparovića. Time su izbori dovršeni. Sada sjedi u zastupstvu 26 koalicionaša, 17 magjarona stare pasmine i 7 frankovaca.

Jučer je oglašeno umirovljenje vel. žup. Zagrebačkog Šandora Vucheticha, dočim je veliki župan varaždinski dr Janko Jelačić pridjeljen vladi na službovanje. Riešenje je od 22. veljače. Tako se čiste Rauchovi činovnici. Vuchetich je bio pijanica i nesposoban, ali Jelačić je sposoban i kulturan. Danas oglašuju N[arodne] N[ovine] saziv hrv. sabora za 18. ožujka. Dakle upravo nakon 2. godine absolutizma.

65.

Zagreb, nedjelja 6. ožujka 1910.

Predivan proljetni dan, ako i u jutro hladan. Jelka je s Filipinom bila na Zrinjevcu kod glazbe,- a ja pišem kod kuće. Ni poslije podne nisam nikuda išao. Jelku sam slao sa Staničićevima na šetnju,- a ja sam opet radio kod kuće. Čitao sam i pisao. Upravo odišem kad ne moram poći u ono gniezdo grabežljivaca i lisaca u uredu. Sada mi je ljepše i laglje. Zaista za vladu nad ljudima treba biča i zobi,- to je sva mudrost i maksima. Ljudi srca i poštenja ne mogu do ničega doći. Ili ih zlorabe lukaviji,- ili se ubiju u svojoj savjestnosti i revnosti. Novine javljaju žalostni okret u bolesti dr Luegera. Od par dana bilo mu je bolje,- ali sada ga sile rapidno ostavljaju te se katastrofa očekuje svaki čas. I njegov ga je humor izdao, a to je tužan znak…

66.

Zagreb, ponedjeljak 7. ožujka 1910.

Jutros malo iza 7 sati, kad sam upravo izlazio iz kuhinje u hodnik, skočila je u našoj kući s prozora u drugom katu Valerija Beckova, učenica 8 razreda licejskog razreda u dvorište, gdje je ostala težko ranjena ležati. Počinila je čin u momentanoj poremećenosti duha, jer je još nekoliko časa prije kafu pila sa roditeljima kod stola,- ustala i izčeznula. Otac i drugi ukućani priskočili su te ju digli sa zemlje. Slomila je desnu nogu i valjda ozljedila i druge organe. Dr Rihtarić odredio je, da se prenese u bolnicu. Bio sam na skok gore, da izrazim naše saučešće. Svi smo duboko potreseni, jer su to dobri i čestiti ljudi,- a djevojka je bila tiha i izvrstna učenica. Tako sve dobro po zlu prolazi. Svakoga nešto tišti, nitko ne ima nepomućene sreće. A dan je opet divan kao i jučer. Pravo proljeće! Moja žena još uviek leži, makar je i bolje, a Bog zna, kad će izaći!!!

67.

Zagreb, utorak 8. ožujka 1910.

Bečke viesti javljaju, da dr Lueger leži već u agoniji. Ne ima mu spasa. Diabetes je tako preuzeo mah, da mu se je otrovala krv te je gotov. Ostavio ga je njegov humor i već se je oprostio s prijateljima. Tako će se izpuniti njegovo proročanstvo, da će ga pred Uzkrs zakopati…

Jutros je kod nas bila pred odlaskom u Sofiju Danica Uzorinac. Samo nekoliko časaka- a zatim je otišla sa Zlatom. Bog zna kad ćemo se opet vidjeti. Poslije objeda posjetila nas je Julčika Večaj, koja se vraća iz Sv. Ivana Zeline u Poličane. Čestita djevojka. Danas je divan dan; sve čovjeka vuče na polje; ali s kime i kamo? Ljudi bez interesa, vječna utakmica i borba, tko će koga iztisnuti i kada. Najbolje je biti s dobrom knjigom na samo- ili dieliti audijencije svojim uspomenama

68.

Zagreb, srieda 9. ožujka 1910.

Dani su divni kao usred proljeća, pa sam poslije podne bio na šetnji do Črnomerca. Pošao sam s Jelkom, da vidimo, kako grade naš električni tramvaj. To je prava sramota, kao na selu. Zabijaju ogromne drvene grbave stupove na ulici, koje će držati munjevnu žicu. A kako je Ilica grbava i uzka, izgleda to kao pravo ruglo…No to je samo u Zagrebu moguće.[36]

Poslije podne primio sam od Koščaka iz Sarajeva pismo. Izjavljuje mi saučešće radi moga „umirovljenja", o kojem je čitao u „Obzoru", pa me tješi. Sjeo sam odmah da mu odgovorim, ali nisam mogao naći pravog tona za odgovor, jer sam izmučen i jer moram predaleko zahvatiti. Odložio sam pero. Najvolio bih šutiti, a to je moja najveća mana i možda najveća prednost. Samo treba za jedno i za drugo naći sgodan čas. Ja ga bar nisam umio naći.

69.

Zagreb, četvrtak 10. ožujka 1910.

Jutros u 8 sati i 5 časaka umro je u Beču dr Karlo Lueger u 66 godini. (R.24/10 1844.). S njime je grad Beč izgubio svoga najvećeg sina i najzaslužnijeg svog načelnika, koji je 13 godina stajao na čelu grada te ga gotovo preobrazio. Kršćansko-socijalna stranka izgubila je svoga osnivača i vodju, kojega ne će nikad moći nadoknaditi,- a austrijski politički život i parlament ličnost,

[36] „Dana 18. kolovoza 1910., uz cinkanje konjskog tramvaja po prvi put se na zagrebačkim ulicama oglasilo i zvono električnog tramvaja. Svečanosti puštanja u promet prvog tramvaja na električnoj pruzi nazočili su mnogi zagrebački uglednici toga doba, među kojima je počasno mjesto zauzimao gradonačelnik Janko Holjac. Okićena Ganzova tramvajska kola na svoju prvu vožnju krenula su iz tadašnje remize na Savskoj cesti (današnji Tehnički muzej)." https://www.zgh.hr/aktualnosti-10/novosti-170/656 (pristup 10. VII. 2020.)

koja nije imala ravne ni glede autoriteta, ni glede sposobnosti, ni glede čistoće značenja. Pošten i radin nada sve, odlikovao se je velikim znanjem, energijom, neslomivošću volje, radinošću, sjajnom dialektikom, zlatnim humoromjednom rieči bio neobičan, riedak čovjek. Beč se je zavio u crninu. Dvor, visoki krugovi, jednako diele žalost s pukom jer je najpučkiji sin bio veći od svih. Velike će mu počasti izkazati, svi ga hvale. Bio je jedan dio samog Beča, koji je slomio liberale i semite.

Bio je žestok protivnik judeomagjara i nije vjerovao u dualizam- zato su ga Magjari mrzili, ako mu i nisu mogli naškoditi. S Hrvatima je simpatitzirao, ako je i morao za volju njemačke solidarnosti biti protivnik Čeha u Beču. U parlamentu, u kršć. Socij. Stranci, u gradskom zastupstvu i od cara već su se danas čule rieči najvećeg priznanja. A što će još biti ovih dana! Pogreb će mu biti u ponedjeljak 14. o. mj. o podne, a i sam vladar sudjelovat će kod blagoslova mrtva tiela. Nadutu austrijsku plutokraciju i birokraciju Lueger je svojim stoičkim držanjem prisilio da mu se je morala pokloniti te ga postaviti na ono mjesto, na kojem ga nije htjela vidjeti. Umro je kao siromak,- a to je njegova najljepša uspomena. Bečani ga ne će zaboraviti, dok će njegova djela ostati trajno vidljiva svakome. Hrvati bi trebali ovakova čovjeka, a ne onakove puzavce ili škrtce, koji ostavljaju rad svoje slave i taštine novac u eksotične i nepotrebite svrhe.

70.

Zagreb, petak 11. ožujka 1910.

Veličajne su izjave saučešća, koje stižu gradu Beču povodom smrti Luegerove. Počamši od cara pa dolje do zadnjeg gradjanina i pučana sve se natječe, da izjavi svoju žalost nad smrću i gubitkom ovog vanrednog čovjeka. Svejedno, kakove bile te izjave, iskrene ili konvencionalne,- one su tako spontane i elementarane, da im se nitko ne može oteti. Gotovo je nestalo stranaka i svih opreka u toj blaženoj Austriji ovom sgodom. Nitko se ni naumljuje ni izuzeti od saučešća, a kamo li što prigovoriti. A sve to postigao je ovaj pučanin svojim karakterom, svojom energijom i velikom brigom za napredak svog rodnog grada, koji mu toga neće nikada zaboraviti. Iz svih zemalja, od svih vladara, od svih vlada, od svih stranaka dolaze sažalnice,- sve se klanja sjeni ovog čovjeka. Eto nam primjera, što vodi k pravoj slavi, i k pravoj neumrlosti. Austrija je izgubila svog jedinog velikog čovjeka, koj se nije odlikovao slaboćom drugih.

71.

Zagreb, subota 12. ožujka 1910.

Ban Tomašić položio je prekjučer prije podne u ruke kraljeve u Beču prisegu kao tajni savjetnik. Kakve će nam savjete dati i da li će ih ikada uvažiti, o tom bi mogli sumnjati. U velikoj hrpi raznih dostojanstvenika i dvorskih ulizica ne ima ni jednog Luegera više. On je svojim držanjem i pozivom na svoje pravo prisilio vladu i dvor, da ga potvrde za načelnika, što su mu dugo uzkraćivali,- i da ga konačno imenuju tajnim savjetnikom. To je bar bio jedan koj im je istinu rekao.

Vrieme je sveudilj krasno; kakova zima, takovo proljeće. Mene ovakovi dani napajaju neobičnim čeznućem za nečim, čemu ne znam pravo imena. To je neki ideal uzkrsnuća, neprolaznosti, ljepote, kako ga nosimo u duši i uviek onda opazimo kad smo prevalili koju težku borbu. A ja sam toga hvala bogu dosta pretrpio ove zadnje godine. Čudim se i sam svojoj ogromnoj snazi.

72.

Zagreb, nedjelja 13. ožujka 1910.

Danas nisam nigdje bio, nego u uredu do podne. Natečen sam, pa kako puše vjetar, bojim se izlaza. Pisao dr Koščaku odugačko pismo, da mu se zahvalim na brižljivosti i natuknem kako sam nezadovoljan sa stanjem u Bosni, kojemu je puno kriv nesretni Stadler. Pisao sam danas u Monakov i Pavlu Heyseu[37] koji prekosutra slavi 80. godišnjicu. To je bez sumnje danas prvi i najveći njemački pjesnik. Čestitam mu kao prevodilac Salamadra. Ovo je moj ljubimac od mnogo godina i uz Björnstona jedini živući pisac, kojega čitam s ljubavlju i počitanjem.

Žena leži, ali njezin oporavak odviše mi je spor. Trebat će još koji mjesec, dok posve izadje iz kreveta. A to je za Jelku i naš dom prava nesreća…Ne

[37] Paul Heyse (Berlin, 15. III. 1830. – München, 2. IV. 1914.), njemački književnik. Sudjelovao isprva u berlinskome književnom krugu Tunnel über der Spree (1848.). Na poziv Maksimilijana II. Bavarskoga prešao 1854. trajno u München; nakon studijskoga puta po Italiji postao središnjim likom münchenskoga književnog života. Mnogobrojne njegove novele (više od 100) odlikuju se stilom i dobrim poznavanjem ženske psihe (*Moralne novele – Moralische Novellen,* 1869.). Pisao i romane *Djeca svijeta* (*Kinder der Welt,* I–III, 1873.), *U raju* (*Im Paradiese,* I–III, 1875.), *Merlin* (I–III, 1892.), *Nad svim vrhuncima* (*Über allen Gipfeln,* 1895.), *Venerino rođenje* (*Die Geburt der Venus,* 1909.). Lirika mu je pretežno kontemplativna; drame uglavnom opisne i raspričane. Napisao književne studije o Th. Stormu, G. Kelleru, E. Geibelu i dr., prevodio Shakespearea, talijanske i španjolske stihove i prozu. Kao prvi njemački književnik dobio 1910. Nobelovu nagradu za književnost.

možemo se opraviti i izčezavamo sve više. Pravi živi mrtvaci, za koje nitko ništa neda. Po tom poznam najbolje ljude. Najteže je biti pravim čovjekom!

73.

Zagreb, ponedjeljak 14. ožujka 1910.

Uz carske počasti sahranjen je danas o podne u Beču pokojni načelnik dr Lueger. Do 1 milijun ljudi pratilo ga je do groba, preko 12000 vienaca okitilo je njegov lies, a u sprovodu su sudjelovali car i nadvojvode, zastupnici pape, cara Vilima, kraljeva Španjolske i Rumunjske te predsjednika Francezke republike. Svi govori bili su duboko ganutljivi, svi su slavili najviše izvanredna čovjeka, dobrotvora puka, rodoljuba, nesebičnjaka. Zaista se može reći: ovaj čovjek nije uzalud živio, on nije umro! Sretna zemlja i sretan narod, koj radja ovakove ponosite, pravične i čiste ljude. Njemu sviće zora bolje budućnosti, on nosi u sebi zalog napredka i slobode! Robski narod radja robove i podlost, iznosi na čelo ulizice i silnike- i zaslužuje robstvo.

Naša je Akademija preksinoć imala sjednicu, u kojoj je predsednik Smičiklas najavio, da će akademija izdavati jugoslavenski enciklopedijski riečnik, kojem je udario temelj general Mirko Crljen darujući u to ime 20000 kruna. Predradnje su već započele. Izvedba je daleko i trebat će svakako par decenija. Akademija je izabrala dr Šišića i Vladimira Mažuranića pravim članovima,- a Kasumovića, Radonića i Bazalu dopisnim članovima. Velike časti za male ljude. Jedini Mažuranić vriedi za svu petoricu.

74.

Zagreb, utorak 15.ožujka 1910.

Pavao Heyse slavi danas u Monakovu svoj 80 rodjen-dan. Moj ljubimac pjesnik iz mladosti, koj je uz Turgenjeva, Björnstona i Bret Harta osvojio sve moje srce i dušu, pa ga i danas štujem. Velike su mu počasti namienjene, a on poput Olimpljanina Goethea vedro i krepko gleda u budućnost. Napisao je u 60 godina svoga rada 120 svezaka novela, romana, drama i pjesama, a ocjene, što ih evo čitam po novinama, ne znadu, bi li priznale prvenstvo novelisti, pjesniku ili dramatičaru. Tek sada priznaju mu podpuno, da je na svakom polju djelovao uzorno i poslije Goethea stvorio najljepše stvari. Bavarski princregent Leopold podielio mu je plemstvo,- njemu koji je nadkrilio sve plemiće te kao čovjek i pisac zaslužuje najveće priznanje.

Ja sam od par dana nahladjen i jako indisponiran. Težko radim, bez volje sam, bez oduševljenja, ne vidim mira i utjehe.

Čudnovato, još su me najviše zadovoljile veličajne izajve povodom Luegerove smrti. Veće pobjede nikada nije slavio nijedan smrtnik, nijedan pučki sin. Bez prigovora sve ga stranke slave i hvale kao uzornog čovjeka, poštenjaka, umnika i upravnika. Ti članci o njemu i ti govori nad njegovim liesom čitaju se kao himne. A taj sjaj, u kojem sudjeluju i najviši krugovi- sve je to bezprimjerno utješljivo, jer dokazuje, da i poštenje vodi k velikom cilju i da značajevi mogu prisiliti i beznačajnike, da im se duboko poklone. Njegovo će ime sjati u povjesti grada Beča u daleke vjekove,- i trebati će vjekova, dok jedan čovjek ponovo izvojuje sebi takove pobjede…

75.

Zagreb, srieda 16. ožujka 1910.

Kandidatom koalicije za načelništvo grada Zagreba proglašen je sinoć Janko Holjac,[38] zanimanjem arhitekta, inače čovjek pošten, ali bez nuždne spreme za to mjesto. Kad usporedim njegovu osobu s Luegerom, onda izčezava i on i cielo zastupstvo. Velika je nesreća, što ne imamo ljudi, koji bi se odlikovali znanjem, ugledom i značajem. U nas je sve „stranka"; iza svakoga se kriju nečiji interesi. Tako ni Holjac ne će Zagrebu donieti, što mu treba…

Žena je danas prije podne nakon 8 mjesečnog ležanja prvi put sjedećke u krevetu i šila za Jelku dvie sitnice; al je još tako slaba, da se je previše izmučila. Trebat će još dugo dok se oporavi. Vani već počima mlada zelen probijati, već cvatu mandulje i breskve,- a ona sirota još leži. Ne znam hoće li o Uzkrsu moći doći k stolu. Ciela bolest traje već od lanjskog svibnja. To je upravo strašno i za nas sve ubitačno.

[38] Janko Holjac (Zagreb, 17. XII. 1865. – Zagreb, 28. VII. 1939.), hrvatski arhitekt. Arhitekturu završio 1887. na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču (F. Schmidt). Djelovao u Zagrebu, radio kod Zemaljske vlade (1888.–95.), od 1910. do 1917. bio gradonačelnik, zatim nastavnik na graditeljskoj (od 1919.) i na Tehničkoj visokoj školi (1922.–37., od 1926. na Tehničkom fakultetu). Član JAZU (danas HAZU) od 1935. God. 1897. osnovao privatnu arhitektonsku tvrtku; izvodio javne i stambene zgrade naglašenih neobaroknih obilježja sa snažnim plastičnim dekoracijama, tvornicu suhomesnate robe u Sesvetama (poslije Sljeme), 1908., u Zagrebu isusovačku crkvu i samostan u Palmotićevoj ulici, 1901.–13., stambeno-poslovnu zgradu u Jurišićevoj ul. 3, 1908., i banku u Jurišićevoj ul. 22, 1921.–23.

76.

Zagreb, četvrtak 17. ožujka 1910.

Sutra se sastaje hrvatski sabor nakon dvogodišnje pauze. Ima naivnih ljudi, koji se od toga nadaju čudesima. Ima ih koji tako govore, jer je u njihovom interesu. A ima ih i takovih, kojim je to svejedno, jer se od te ustavne igrarije ne nadaju ničem. Medju te posljednje spadam i ja. Jer ustavnost znači podpunu slobodu u upravi i uredjenju jednog naroda. A naša će ustavnost tako dugo potrajati, dok se Magjarima bude htjelo. Dok s nova postanu prepotentni. Dok Khuen ili Tisza novim izborima ojačaju, da ne bude trebao imati obzira na Hrvate. Dok mu ne uzkrate sve hrvatske stranke podporu. Dok ne bude kod minuendo licitacije po gospodstvo. Dok ne budemo više takovi bogci, kakovi jesmo.- A svega toga nikada…

Jučer je umro u Beču barun Josip Aleksander Helfert[39] u 90 godini. Austrijski historičar stare škole, ali još uviek snošljivji od mladih, koji više ne poznaju druge do Niemaca… Za nas Hrvate od osobitog je interesa, da je Helfert bio prvi koji je počeo zagovarati trializam, a to je bilo u studenu 1883. kad je u „Vaterlandu" napisao više članaka iza dovršene borbe radi afere s grbovima. Pisao je i češki.

77.

Zagreb, petak 18. ožujka 1910.

Dočekali smo ga dakle, nakon dvogodišnjeg absolutizma, kojemu je prethodila jednogodišnja Rakodczijeva pauza. Danas je otvoren hrvatski sabor. Unicum. Došli su svi zastupnici 78, na broju dok je 10 mjesta izpražnjenih; zatim svi veliki župani, svi pravoslavni vladike s patrijarhom Bogdanovićem,- samo ni jedan katolički biskup.

Sjednica je imala posve formalni značaj. Dobni predsjednik Barčić pozdravio je članove sabora, našto je Peršić prosvjedovao proti dugotrajnoj odgodi i tudjoj vlasti nad saborom te proti tomu, što nisu u sabor pozvani Rieka, Bosna i Hercegovina. U tom su ga stali smetati dr Bošnjak i dr Horvat od fran-

[39] Joseph Alexander Helfert (Prag, 3. XI. 1820. – Beč, 16. III. 1910.) austrijski pravnik, povjesničar, političar, književnik i prevoditelj. Prema njemačkom biografskom leksikonu Helfert „je bio izvanredno vrijedan i savjestan povjesničar, ali prije svega neumorni, velikodušni promotor austrijske povijesti i austrijske državne ideje. Kao takvog, u potpunosti su ga prepoznali i njegovi politički protivnici." https://www.deutsche-biographie.de/gnd11877381X.html#ndbcontent (pristup 12. VII. 2020.)

kovaca, koji je doviknuo Budisavljeviću, da je hulja. Nastala je gungula, sjednica je bila prekinuta. Barčić žali sbivše se prizore, poziva verifikacioni odbor, da još danas obave svoj rad do sutra. Zatim govori Stjepan Radić konfuzno u ime hrv. seljačke stranke, našto se opet rječkaju dr Horvat, Budisavljević i Jemeršić. Sutra će se sabor konstituirati i izabrati predsjednike i bilježnike. Tako dakle započima blagoslovljeni rad ustavne ere uz škandale čistih.

*

Danas nam je stigla prva karta od Danice iz Sofije. Javlja u kratko, da je stigla onamo i čestita ženi.

78.

Zagreb, subota 19. ožujka 1910.

Ženin imendan. Tko bi se bio nadao, da će ga dočekat u krevetu! Deset mjeseci već boluje, a od toga osam u krevetu. Jutros je prvi put zatražila od mene, da joj dadem molitvenu knjigu Sv. Josipa, iz koje je molila .

Sabor se je danas konstituirao izabravši Medakovića predsjednikom, dr Magdića prvim, a dr Grahovca drugim podpredsjednikom. Čisti su i danas izazivali škandale, osobito Elegović,- ali nisu mogli spriječiti sjednice. I ban je došao u sabor te je ondje u oduljem govoru razvio svoj program. Taj program nije drugo, nego ono, što će dozvoliti ugarska vlada i Magjari. Zato bi Hrvati morali iz svih petnih žila nastojati, da se nagodbu promjeni na bolje i njhova autonomija zaštiti. Kako? O tom bismo mogli govoriti istom, kad budu Magjari natjerani u škripac.

Ulogu opozicionalaca glumi sada i Supilo, taj oportunista najčišće krvi. Ulagiva se sada socijalistima. Radić je vikač kao uviek,- a Elegović prostak starog kova. Liepa bagra… Njemu i frankovcima ban je danas dobro kući posvietio, kako su i zaslužili. Inače je bio govor Tomašićev vrlo samosvojan i odlučan. Ovako nije još govorio nijedan od nagodbe počamši, pa ni Mažuranić, koji nije imao posla s frankovcima. Ovi su sada poraženi, jer su nesposobni.

79.

Zagreb, nedjelja 20. ožujka 1910.

Kiša pada. Jelka je sama bila crkvi, a ja na trgu i uredu. Tek navečer bili smo sa Staničićevima malo na kolodvoru, al smo se brzo vratili, jer je danas

vjetar. Osim Danice i Basare, koji su pismeno čestitali ženi, te osim Staničićevih i Farkaševih, koji su osobno bili kod nas ,- nije se nitko sjetio. Ni ista sestra ni šogor, ni djeca, ni ostali,- nitko. Čovjek je brzo mrtav i zaboravljen,- samo neka ne ima ništa za udieliti.

Sinoć je žena bila dobre volje. Kucnuli smo se s čašicom piva te je ona s Jelkom pače i pjevala i fićukala. Bože moj, kako smo čedni postali u našim težnjama! Gdje je ona ponosita i liepa djevojka, za kojom se je čitav Zagreb ogledavao? Jedva sam ju evo nakon jedne kobne godine izvukao iz groba, živog groba, a bolno se pitam: na kako dugo? I da li u obće čemu?

80.

Zagreb, ponedjeljak 21. ožujka 1910.

U hrvatskom se je saboru danas vodila obična debata o banovom programu. Govorili su: dr. V. Frank, dr Horvat, dr Radivojević, Supilo, Radić, dr Popović, Ogrizović, dr Nikolić, dr Elegović, ban dr Tomašić i dr Starčević. Banove su izjave opet bile odlučne i dosta simpatične, dočim su se frankovci odlikovali prostačinama.

Danas je zajednički ugarsko hrvatski sabor u Budimpešti održao zadnju sjednicu, u kojoj je priobćen njegov razpust, koj će se sutra obaviti u kr. dvoru budimskom, a kralja će zastupati nadvojvoda Josip. Sjednica je bila danas najburnija i najsablaznivija od kako sabor postoji. Kad je ministar predsjednik grof Khuen htio odgovoriti, zašto se sabor i u ex-lexu razpušta, počeli su „justkovci" na nj bacati tintarnice, knjige i šibičnjake te su njega i ministra poljodjelstva grofa Sevenya u lice do krvi ranili. Obojici je priužena liečnička pomoć, a sjednica se je završila uz najveću uzrujanost. Veli se da će sud krivce progoniti kao i kod nas g. 1885.

81.

Zagreb, utorak 22. ožujka 1910.

Danas je ban u hrvatskom saboru predložio izjavu sažaljenja radi jučerašnjih dogadjaja u Budimpešti. Uslied toga došlo je do bučnih prizora te je Zatluka nazvao podpredsjednika dr Magdića zločincem. Uslied toga stavio je dr Lukinić predlog da se Zatluka izključi iz 15 sjednice. Peršić predložio je da se predlože izvorna pisma o imenovanju banova Rakodczaya, Raucha i

Tomašića. Tomašić izjavljuje, da će on sa stanovištem hrvatskog sabora o željezničkoj pragmatici pobijediti ili pasti. Zatim je sabor odgodjen do 30. o. mj.

Cielo se novinstvo bavi ozliedom Khuenovom, koja nije znatna. Zajednički je sabor danas razpušten. Sad se je razmahala izborna borba,- a u Budimpešti radi redarstvo da ulovi krivce jučerašnjih dogadjaja. Vrieme je liepo, ali vjetrovito i hladnije. Žena leži i ne pokazuje ni malo volje, da ustane. Ne znam dokle će to trajati. To je prava nevolja, jer smo uslied toga svi prikovani na kuću.

82.

Zagreb, srieda 23. ožujka 1910.

Danas su mi iz Sarajeva stigla dva pisma, od Koščaka i od Ele Kranjčević.[40] Koščak mi odgovara na zadnje pismo dosta diplomatski, izgibljuć se svakom imenu. Ipak razabirem, da ne odobrava današnje borbe Stadlerove u Bosni, koji je razdvojio Hrvate i pribavio im siguran poraz.[41] Gdja Kranjčevićka moli me, da joj pošaljem moju knjižicu „Sa Silvijem Kranjčevićem" koju sam joj obrekao. Inače mi piše da se je u ostavini Silvijevoj našao nacrt drame iz Bosne, koji je sada jedan autor izradio te će ga poslati hrv. kazalištu.

Poslije podne bio sam s Jelkom u stolnoj crkvi kod lamentacija, a pod večer smo s gdj. Staničičkom šetali gradom. Večer je još najugodnija, jer je bez vjetra. Ja se osjećam tudjincem medju svim tim svietom; malo koga poznam, a malo tko me i zanima. Nestalo je ljudi, koji su izpunjavali moju dušu svojim bićem. Ni ja ne vriedim nikom ništa…

[40] Ela Kranjčević rođ. Kašaj (Sarajevo 20. XI. 1876. - Zagreb 3. IV. 1911.), supruga hrvatskog književnika Silvija S. Kranjčevića. Preminula nedugo nakon suprugove smrti.

[41] Misli se na politički sukob između Hrvatske narodne zajednice i Stadlerove Hrvatske katoličke udruge.

83.

Zagreb, veliki četvrtak 24.ožujka 1910.

Jutros je u Baru umro nadbiskup Šimun Milinović[42] u 76. godini (R 24/2 1835.) u Dalmaciji, bio je čedan fratar, ali ne hrvatski pisac, kad ga je crnogorski knez pozvao 1886. za biskupa u Bar. Borio se je za glagoljicu- ali bez uspjeha u Rimu. Umro je od bolesti na srcu.

U Parizu je danas umro ugledni franc. akademik Eugen Melchior grof dr Vogüe, povjestničar, u 62 godni. Od 1888. bio je nasljednik Nisardov. U Jaski je jutros umro nakon duljeg bolovanja moj rodjak Metel Peklić, tamošnji odvjetnik, u 63 godini. Prije 2 godine umrla je njegova žena.

Vrieme je liepo- ali vrlo vjetrovito. Ja i Jelka izašli smo tek pod večer u grad na šetnju. Bili smo u budjevačkoj pivovari na čaši piva. Tu nam je *vis a vis* sjedio ban Tomašić s Roraureom. Ova dvojica su neradruživa. Ali to blezgavo družtvo najbolje odaje: kaži mi s kim se družiš, pa ću ti reći, kakav si. Ne mogu vjerovati, da može pametnu i naravnom čovjeku Rorauer biti simpatičan.

84.

Zagreb, veliki petak 25. ožujka 1910.

Divan- al vjetrovit proljetni dan! Narav se od sna budi, vani je sve zeleno, mnogo prije nego li prijašnjih godina.Vuče me nešto napolje,- al kamo? S kime? A komu da ostavim svoju bolestnicu? Ovako prikovan na sobu gledam

[42] Šimun Milinović (Opanci kraj Lovreća, 24. II. 1835. – Bar, 24. III. 1910.), barski nadbiskup i povijesni pisac. Školovao se u Omišu, Zaostrogu i Sinju; 1854. pristupio franjevačkomu redu te se potom školovao u Šibeniku i Makarskoj. Godine 1859. zaređen; potom učitelj na javnoj franjevačkoj gimnaziji u Sinju. Godine 1862.–66. u Beču studirao zemljopis i povijest. Od 1866. ponovno profesor na sinjskoj gimnaziji; 1876.–85. njezin upravitelj; neko vrijeme i upravitelj tamošnje pučke škole, sinjski župnik i definitor reda u svojoj provinciji. Godine 1886. papa Leon XIII. imenovao ga je (na preporuku biskupa J. J. Strossmayera) barskim nadbiskupom; svečano ustoličen u Rimu iste godine; nadbiskupiju u Baru preuzeo 1887. God. 1902. papa je njemu i njegovim nasljednicima priznao naslov „primas Serbiae". U vrijeme tzv. „Svetojeronimske afere" (1901.–02.), u svezi s promjenom imena (iz ilirskog u hrvatsko) Zavoda sv. Jeronima u Rimu, nastojao da Barska nadbiskupija ostane unutar istoga Zavoda. Dao obnoviti i podići više vjerskih zdanja u selima Barske nadbiskupije; podignuo novo barsko groblje s crkvicom sv. Vida koju je namijenio za svoju i grobnicu svojih nasljednika. Poticao staroslavensko bogoslužje i djelovao na tiskanju novoga glagoljskog misala (*Parčićev misal*, 1894.). Godine 1886. objavio *Pastirnicu svećenstvu i vjernome puku* (1886.). Proučavao narodne običaje, hrvatsku srednjovjekovnu povijest i povijest hrvatske književnosti (*Crtice o slovenskoj liturgiji*, 1880.; *Biač, starodavna hrvatska prestolnica u Kaštelim*, 1886; *Cetinski knez Domaldo*, 1886.) i dr.

preko na botanički vrt i slušam male pjevače, koji cvrkuću svoju proljetnu pjesmu i gledam prvo drveće u cvieću…

Sve me uznosi i bolno dira. Drvo moga života ne može više cvasti ni donit ploda,- sada još samo stoji i čeka da usahne. Poslije podne bio sam s Jelkom u crkvama, gdje smo posjetili grob Isukrstov. Uzvišena spomen, kojoj ljudi, a najmanje popovi prinose dužno poštovanje. Sve je puki „gšeft". Putem smo u Ilici sreli Miška Koščeca, koj je došao iz Požege. Pripoviedao mi je, da je kupio posjed Kuzmanovićev u Podsusjedu i da će se preseliti onamo. Dakle dalje od pokojnice, koja će ostat sama u šumi. I Štefa ima sina. Ja se na ništa ne potužih…

85.

Zagreb, velika subota 26. ožujka 1910.

Od Cilike, Hausterovih i Basare došle su dvije karte. Iz Pešte ništa. Čemu? Ne zanima ih stanje bolestnice, od koje ne mogu ništa dobiti. Al ni ja ne ću ništa pisati. Danas šiljem samo kartu: Minki, Danici u Sofiju, Josipi u Vinkovce, Regini, Ciliki i Häustlerovima. To je sve. A čemu te čestitke, kad su i onako konvencionalne i bez prave duše.

I danas je liep dan, a uzkrsnuće se obavilo u svim crkvama uz obhode i njegova čeznuća za nečim, što nam je svima nedostižno. Svi težimo za istim ciljem, nitko ga ne postigne,- i svi ulazimo na jedna vrata u vječnost, od kud vidika ne ima…Svi se varamo i ponosimo nekakovim uzvišenim zvanjima i stoimo pred neprozirnim zastorom… Ja sam s Jelkom, Staničićkom i Dankom bio kod uzkrsnuća pri sv. Marku. Običan sjaj. Ban, Amruš i puno svieta.

86.

Zagreb, na Uzkrs, nedjelja 27. ožujka 1910.

Divno jutro! U zoru me probudiše iz sna uzrksna zvona sa stolne crkve-noseći sa sobom mnoge svete uspomene. I istoj ženi svidjela se zvonjava, akoprem nije tražila molitvenika niti odavala iakakove želje, da se pomoli.

Ja sam s Jelkom bio kod mise kod Isusovaca, a zatim smo se htjeli navratiti u stolnu crkvu, ali je bila tako puna da se nije moglo ući. Inače je dan prošao tiho i mirno. Malo u uredu čitao novine, zatim kod Staničićevih, a poslije podne kod kuće do 5. Tad smo sa Staničićevima bili u šetnji po Zrinjevcu do kolodvora. Tom smo prigodom sreli našu liepu gospodju, kojoj ne znamo

imena, ali ju svi dobro poznajemo. To je danas najljepša žena u Zagrebu. Prava Venera po svom. Sve je na njoj u skladu. Danas je bila u sivom odielu s crnim šeširom…Kad god ju vidim, razumijem, kako može čovjek postati razsipnikom i nevjernikom; ima na njoj nešto, što čovjeku otimlje i pamet i razbor. A ipak moramo i kraj takovog stvora proći kao pokraj divnog hrama – i ostavit ga.

87.

Zagreb, uzkrsni ponedjelajk 28. ožujka 1910.

„N[arodne] N[ovine]" proglasile su u subotu imenovanje prof. dr Ante Bauera od 19. o. mj. za kanonika zagrebačkog. To je dakle ironija sudbine. Grof Khuen, koji ga je mnogo godina progonio, te mu nije dao, da postane redovitim profesorom u sveučilištu, sad je morao privoljeti, da postane kanonikom. Prije 3-4 godine bio je ozbiljan kandidat za djakovačkog biskupa,- a sada se mora zadovoljiti i s kanonikom. Dr Bauer valjan je i značajan čovjek, ali vrlo nespretan političar, koji nije dorasao nikakvom vodstvu. To je dokazao u našoj koaliciji.

Danas sam bio s Jelkom kod mise kod Jezuita, a poslije podne šetali smo sa Staničićima medju livadama i poljima od samoborskog kolodvora na Savsku cestu, i odanle preko miramarske ceste na drž. kolodvor. Neobična slika na uzkoj niskoj liniji. Tišina. Blagdan. Ljudi. Zagreb s obronci Sljemena. Žumberačke gore. Sve to djelovalo je na mene kao novost. To bi bila šetnja u dvoje, gdje bi si duše mogle reći velepjesan prirode…

88.

Zagreb, utorak 29. ožujka 1910.

Ibler je u Opatiji, pa me je uslied toga pozvao ban da dodjem k njemu. Predao mi je prevod jednog članka „Budep. Hirlapa" u kojem se oštro osudjuju njegov programni govor. Ban je sam napisao četir redka uvoda, u kojem veli, da je „B. H." nekome nasjeo. Ne znam, kako to misli, slaže li se s Hrvatima ili s Magjarima. Bio je zakopčan do brade, po svom običaju. Ovaj dosadni, suhoparni, lieni čovjek, ne odaje ni jednim znakom, da u njem što živi. Dvie, tri suhoparne rieči- i ništa više. Hladan je kao kamen. Ima li u njem i srca, kao što ima, kako se čini, odlučnosti?

„P[ester] Lloyd…“ javlja danas, da će senjskim biskupom postati Roko Vučić, djakovačkim Krapac, a zagrebačkim koadjutorom dr Bauer. Mi nismo smjeli ove viesti priobćiti,- ali čini se da ima na njoj nešto istine. Za Djakovo je nepravda. Voršak, kojega je odabrao sam Strossmayer, morao se je najprije uvažiti, jer je dobro ravnao biskupijom. A takav lumen je uviek kao i Krapac.

89.

Zagreb, srieda 30. ožujka 1910.

Danas je 80. rodjen dan moje dobre pokojne majke, koja već 7 godina leži u grobu. Što više mislim na nju. To jasnija mi njezina slika biva. Prava, vrla, krjepostna žena, koja je živjela za svoj dom i do zadnjeg mu daha ostala vjerna. Ni jedna sjena lakoumlja ili nemarnosti, sve sama ljubav i poštenje. Moderni život ne odgaja više takovih ljudi,-jer bi im se svijet smijao i nazvao ih nepraktičnim naivnicima, kakav sam i ja…

Moja mama, Bog ti platio. Uminula si, a ja ti ne mogu nikad odužiti…Dok smo mladi ne znamo cieniti što imamo, a kad ostarimo, ne imamo više što da cienimo. Jedne nam otme život, druge smrt. Vrieme se je jako promienilo. Danas je tako zahladilo, da se svaki čas treba bojati sniega. Čim vjetar stane, eto ga. A sve je već tako liepo zeleno i procvalo. I vrieme ima svoje muhe, kao i ljudi!

90.

Zagreb, četvrtak 31. ožujka 1910.

I zaista je preko noći pao snieg. Sljeme je bielo. I sve okolišne gore. Ledeni vjetar duva, da se jedva može na ulicu. U Beču je sinoć pao takav snieg, da je u dva sata sprečio sav promet. Ista električna želejznica obustavila je vožnju.

Naš je sabor danas nastavio svoje sjednice, a frankovci su radi izključenja Zatluke podnieli 19 prešnih predloga, ne bi li obstrukcijom sprečili rad. No sve je bilo uzalud. Sjednica je potrajala do ½ 11 sati na večer, frankovci su povukli svoje predloge, jer su bili izmučeni, Zatluka je izključen, a ban je govorio o indemnitetu.

Minule sam noći imao divan san. Došla je Mica liepa i vesela, ljubka i vruća, obujmila me i poljubila, da sam osjetio sav čar i sve blaženstvo njezino, kao nekoć prije 30 godina. Hvala ti neumrla sjeno! Blagoslivljem te i danas i zahvalno mislim na te. Ti živiš za mene, ako si za druge i umrla!

91.

Zagreb, petak 1. travnja 1910.

Sa svih strana dolaze viesti o nevremenu, oluji, sniegu, zimi i nesrećama. Vrieme se je gotovo preko noći promijenilo.

U našem je saboru danas nastavljena indemnitetna debata, koja je ipak bez većeg interesa. Čemu sve te brbljarije? Gdje ničesa ne ima, ne može se ništa ni uzeti. Gdje se je što potrošilo, ne može više ništa pomoći. Bude li gdje potrebe i volje za trošnju, ne će je spriečiti nikakovi zaključci ni paragrafi. Meni je svako ustavno ašikovanje zazorno- jer je i sam ustav grdna laž. Sve je samo nasilje i samovlja; da li se to izvadja po volji jednog čovjeka ili nekolicine,- isto je. Većina može isto tako biti korumpirana kao i pojedinac,- ovaj dapače može biti absolutno bolji od same većine.

Danas slavi Wikerhauser[43] 25-godišnjicu kao primarni liečnik kod milosrdnica. Njegovi drugovi izdali su tim povodom spomen-knjigu, koja sadrži izvještaj o njegovom djelovanju. Zaista riedak čovjek, nesebičan, bez taštine, revan, susretljiv, čovjekoljubiv, pošten, spreman pomoć, komu je potreba. To jest on živi za druge, košto drugi za sebe. Sad su mu 52. godine, pa bi lako mogao doživjeti i 50 godišnjicu, što mu žele od srca svi čestiti ljudi. Već po tom se vidi, da u njegovim žilama ne teče hrvatska krv, što ne pozna hrvatskog jala. A samo tako dade se obnoviti i poboljšati ovaj jadni hrvatski narod.

92.

Zagreb, subota 2. travnja 1910.

I ove sam noći sladko sanajao. Žena i Jelka bile su negdje u kupkama, a ja sam došao iz Beča k njima. Bila je ondje prava idila života. Sve tako prijatno i svjetlo. Našo sam ovdje i obje Mice, obje pokojnice. Čavrljali smo tako sladko, tako lagodno i ljubko kao nekoć. Ovi me razgovori više raduju i zanimaju, nego li sa živim ljudima, jer mi potonje ne imadu ništa reći.

[43] Teodor Wickerhauser (Zagreb, 4. IX. 1858. – Zagreb, 13. III. 1946.). Završio Medicinski fakultet u Grazu 1883. God. 1885.–1914. bio je voditelj kirurškog odjela Bolnice milosrdnih sestara u Zagrebu. Pionir hrvatske kirurgije; bavio se napose abdominalnom kirurgijom, problemima asepse, precizirao je indikacije različitih vrsta anestezije. Odgojio je niz vrsnih kirurga koji su postali voditelji kirurških odjela diljem Hrvatske. Bio je jedan od osnivača zagrebačkoga Medicinskoga fakulteta (1917.), na kojem je bio profesor 1918.–24. Počasni član JAZU (danas HAZU) i počasni građanin grada Zagreba. Vidi detaljnije: Vijoleta, HERMAN KAURIĆ, Dr. Teodor Wickerhauser – učitelj učitelja drugih, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch,* 2009., 133.-162.

Tako sam u posljednje vrieme razgovarao s obim Micama, mamom, Šandorom i vidio mnoge druge pokojnike. A sada se pitam: Kako će taj naš „budući život" izgledati? Mislim, da će se svi pojmovi današnjeg žića izmieniti. Vrieme i tvar izgubit će posve svoje vriednote, a na njihovo mjesto stupiti neki drugi užitci ili svojstva, kojih naš um danas ne može shvatiti. Ne mogu vjerovati, da bi sve tako prošlo, da bi ostalo bez traga. Drugi sviet vidiv je za druge oči, u drugim dimenzijama, na drugi način, uza koji mi danas ne imamo ni mjere ni pojmova….

Sve što jest, jest i ne prolazi, samo se mienja i svojim oblicima, sad vidljivo, sad nevidljivo. Eto san nam nosi nakon duljih godina u sviest i na oči stare ljude i doživljaje, on nas nosi u daleku budućnost, pa ne laže. Kakova smo mi otajna bića! Što je sviest i duša? Što je um? Od kuda je i kako dolazi u naše stanice? Pitanje za mudraca- da poludi, za ludjake, da se naruga!!!

93.

Zagreb, nedjelja 3. travnja 1910.

Prekjučer je stol sedmorice ukinuo osudu sudbenog stola zagrebačkog proti Srbima veleizdajnicima, te će još dva posljednja osuđenika Valerijan i Adam Pribičević biti valjda već pušteni sutra na slobodu. Tako se je svršila ova velika parnica velikim porazom svih onih faktora, koji su ju izazvali, a najviše vlada u Zagreb, Budimpešti i Beču,- a troškove snosi hrvatski narod. Taj biedni narod, koji su jedni odgojili u megalomaniji, a drugi nam poriču svako pravo na samostalnu eksistenciju. Mi smo žrtva politike, za koju nas ne će nitko odštetiti,- a kako smo kukakvni, skoro da ni ne zaslužujemo odštete. Jer pravo na život i procvat imadu samo jaki, snažni, moralni i etički elementi,- a od svega toga u nas ni za liek.

Danas prije podne prisustvovao sam glavnoj skupštini „Matice Hrvatske". Predsiedao je podpredsjednik prof. Krsto Pavletić. Sabralo se do sto članova. Od starijih gotovo nikog, sve sami mladji ljudi, koji jedva čekaju da jedan drugog iztisne. Bilo je tu i obrijanih modernih glava,- koji doista nisu nalik na Hrvate, jer se oni nisu nikada stidili poštenog hrvatskog brka. Al to je sve danas blazirano te se povodi za englezkim kočijašima. Skupština je konstatovala „sporazumak" izmedju „Matice" i „Držtva hrv. knjiž." t.j. izmedju „starih" i „mladih", a zatim je počeo zabadati neuklonivi Stjepan Radić sa svojim predlozima te je opetovano došlo do vrlo bučnih prizora. Ovaj smušenjak igra u našem javnom životu ulogu političara i vodje seljačke stranke,

ulogu književnika i posrednika izmedju sjevernog i južnog Slavenstva,- al jao onomu, koj nas mora suditi po ovakvom predstavniku, učenjaku i vodji… Skupština je dokazala našu podpunu nezrelost i siromaštvo, da igramo kakovu ulogu. Ja nisam ni sudjelovao kod izbora,-jer nije svejedno bude li izabran ovaj ili onaj profesorčić ili mudrijaš. Sgadilo mi se te sam ostavio skup prije svršetka.

U Düsseldorfu je prekjučer umro Nestor njemačkih krajoslikara Andrija Achenbach u 95. godini (R.29/9 1815.).

Danas sam u skupštini Matice razgovarao s našim mladim slikarom i rezbarom Tomislavom Krizmanom.[44] Napadna figura; duga, mršava s dugom kosom, širokim šeširom, šiljatim nosom i malim zalistcima na bradi. Sjeća me Mickijevića. Pitao sam ga što sad radi. Izradjuje više bakropisa. I drugi Mickijević bio je taj: Mihovil Nikolić: Prestao je pjevati. Odebljao se, obrijao bradu te je sad nalik na debela popa…Tempora mutantur! Karlo Horvat izabran je u odbor… al nije bio prisutan. Valjda je u Križevcih. Za mene je u Rimu. U Zagrebu se ne vidimo. I novi kanonik dr Bauer bio je prisutan- al nismo razgovarali. Ja sam se u obće zavukao u kut i šuteći pratio ovu komediju, u kojoj su Radić, Matoš i još neki galamili. Dežmana nije bilo.

94.

Zagreb, ponedjeljak 4. travnja 1910.

S obzirom na to što je 25. ožujak inače stalni dan „Blagoviesti"- ove godine bio veliki petak, slavi se ljetos „Blagoviest" kao veliki blagdan danas. Vrieme je nepovoljno i hladno.

Još danas mi ne ide jučerašnja skupština Matice iz glave. Medju ostalima sreo sam i Babića, koj me je pitao: "No kako je sada u penziji?" A ja njemu: "Hvala, izvrstno, samo nije istina."- A nisi li umirovljen?- „Ne, to je samo „Obzor" razglasio".- No to mi je drago. Poslije podne šetao sam s Klaićem po Zrinjevcu. Govorili smo dakako o Matici. I on je nezadovoljan sa skupšti-

[44] Tomislav Krizman (Orlovac kraj Karlovca, 21. VII. 1882. – Zagreb, 24. X. 1955.), hrvatski slikar i grafičar. Učio je slikarstvo i grafiku kod B. Čikoš-Sesije i M. Cl. Crnčića u Zagrebu te studirao na Školi za umjetnost i obrt 1903.–07. (F. Myrbach) i Akademiji (W. Unger) u Beču, gdje je došao u dodir s umjetničkom i književnom avangardom, koja je sa secesijom predstavljala otpor akademizmu. Od 1912. predavao je na Obrtnoj školi, a od 1922. do smrti na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Bio je redoviti član JAZU (danas HAZU); jedan je od osnivača društva likovnih umjetnika „Medulić", osnivač Proljetnoga salona (1916.) i „Djela" – udruge i zadruge umjetnika za promicanje umjetničkog obrta. Uz M. Cl. Crnčića utemeljitelj je moderne hrvatske grafike.

nom, samo mi je priznao, da Matičini upravnici nisu znali dobro odgovoriti na razna pitanja. Glede tobožnjeg deficita od 100.000 k, o kojem bunca „Obzor“ istina je, da je Matica potrošila do 70.000 k, al je to prouzročio Dežman i Babić s „Viencem“. U bilanci je iskazan i Babićev zapis od 95.000 k, kao faktični imetak, čime je bilanca za 92.000 k poboljšana te pokazuje višak. Radić je sebe i svog brata izvrgao najvećem ruglu, kad je napado prijašnju upravu,- jer je konstatovano, da ga brat tajnik nije obaviestio o raznim matičinim zaključcima i dr.! Liepa banda!

95.

Zagreb, utorak 5. travnja 1910.

Od danas ima grad Zagreb novog načelnika: malog graditelja Janka Holjca. Gradsko zastupstvo sastalo se u sjednici i izabralo sa 40 glasova Holjca, dočim čisti nisu za nikoga glasovali. Kao vladin povjerenik fungirao je ban savj. Belošević, koj je načelnika i zaprisegnuo. Holjac je razvio vrlo liep, jezgrovit program, bez Amruševih obećanja i time stekao obće priznanje. On se je rodio u Zagrebu 17. prosinca 1865., a u redu grads[kih] načelnika od sjedinjenja grada g. 1850. on je 15. [Prvi] 1. bio je Janko Kamauf od 1851. do 57., 2. nakon trogodišnje pauze, kad su frankovci fungirali kao upravitelji Jos. Bar. Härdtl, Svetozar Kušević i Lichtenegger, izabran je Vjekoslav Frigan 1861.-68., 3. Makso Mihalić 1862.-69., 4. Dragutin Cekuš, upravitelj 1869.-72., 5. Pavao Hatz kao podnačelnik upravitelja 1872.-73., 6. Stjepan Vrabčević 1873., 7. Ivan Vončina 1874.-76., 8. dr Stanko Andrijević 1876.-70., 9. Matija Mrazović 1879.-81., 10. Josip Hoffman 1881.-85., 11. Nikola Badovinac 1885.-87., 12. dr Milan Amruš 1890.-92., 13. Adolfo Mošinsky 1892.-1904., 14. dr Milan Amruš 1904.-1910., 15. Janko Holjac. Osim ovih upravljali su gradom neko vrieme viećnici: Franjo Plušćec, Adolfo Budovski, Gjuro Deželić, Teodor Mallin i Slaviša Katkić. Vrh. načelnici bili su Josip Sieber i Ed. Cuvaj.

Mali Holjac odlučan je čovjek i poštenjak, a k tomu čovjek bistar i patriotičan, tako bi moguće bilo, da s taktom vodi upravu grada i mnogo toga popravi, što je tvrdoglavi i smušeni Amruš pokvario. Bilo bi i skrajnje vrieme, da se Zagreb ne razvija i na dalje u svom grbavom pravcu.

96.

Zagreb, srieda 6. travnja 1910.

Danas se je opet odigrala jedna komedija. Zast[upnik] Petar Mandić priveo je banu deputaciju Varaždinaca, te mu ponudio kandidaturu za grad Varaždin, koja je izpražnjena smrću dr Vrbanića. Ban Tomašić odklonio je kandidaturu da ne bude u stranci, nego je uputio deputaciju da ju ponudi dr Rorauеru, a ovaj ju je prihvatio. To je posljedica pakta koalicije sa banom. I tako će varaždinski mandat dobiti Rorauer, kojega je cijela koalicija prije tri godine proglasila nesposobnim za sveučilišnog profesora i sveučilište bojkotiralo. Prof. Vrbanić će se u grobu okrenuti, a naše novinstvo će ga slaviti. Sic itur ad astra![45] I ostali ispražnjeni kotari bit će popunjeni doskoro samim starim magjaronima. Sutra će se već izbori razpisati za 18. i 20. travnja. Svi dobivaju mandate,- samo dr Spevec, dr Mazzura, Ibler, Hörer i Dorotka ne.

97.

Zagreb, četvrtak 7. travnja 1910.

Naknadni su izbori danas razpisani za Varaždin, Gospić, Kloštar, Novsku i Bošnjake. Tu će biti izabrani Rorauer, dr Krišković, dr Balaško, dr Šilović i dr Amruš. Dakle tri tvrda magjarona, jedan šarenjak i jedna nepoznata olina. Suglasno se javlja, da će dr Krapac[46] postati djakovačkim biskupom. Njega forsiraju Rauch, Tomašić, Khuen i još neki- te je predlog već otišao. Krapac je već za prijašnjih vlada bio predložen, ali odbit,- ali sada će ići. Tako će propasti Strossmayerov kanadidat dr Voršak i svi ostali kandidati, a doći će na stolicu

[45] Sic itur ad astra (lat.) ovako se ide do zvijezda, tj. do časti, slave.

[46] Marin Srakić u svom radu piše: „Nakon smrti biskupa Josipa Jurja Strossmayera Bosanska i Srijemska biskupija bila je pet godina bez biskupa, što se loše odrazilo na život klera i vjernika. Konačno, nakon pet godina čekanja, njegovim nasljednikom imenovan je dr. Ivan Krapac, pomoćni biskup zagrebački. Iako zbog njegove pripadnosti mađaronskoj stranci neki tu vijest u prvi mah nisu rado prihvatili, Đakovo ga je svečano dočekalo, a on se vrlo brzo uživio u svoju službu i tako opravdao svoje imenovanje. Po naravi je bio blag, a prema svima, naročito prema potrebnima, darežljiv. Za vrijeme svoje službe u Đakovu darivao je, gradio i obnavljao. Izgradio je lijepu zgradu Bogoslovnog sjemeništa, koju zbog izgleda i stila nazivaju „Hotel Krapac“, iznutra obnovio biskupski dvor, a iznutra i izvana gospodarske zgrade, napose zgradu ergele lipicanaca, koja po njemu nosi ime „Ivan-dvor“. Pobrinuo se iza dolično uzdržavanje kapelanâ i nemoćnih svećenika. Svećenici su ga cijenili, a vjernici poštovali. Njegova darežljivost posebno je došla do izražaja za vrijeme Prvoga svjetskog rata, u brizi iskazanoj prema ranjenicima. Nažalost, po završetku Prvoga svjetskog rata galopirajuća inflacija progutala je većinu njegovih zaklada i darovnica.“ Vidi detaljnije: Marin, SRAKIĆ, Dr. Ivan Krapac – biskup dobrotvor i graditelj Sjemeništa (1910.-1916.), *Scrinia Slavonica*, Vol. 17., br. 1., 2017., 121.-180.

Strossmayerovu najveći magjaron i najveći puzavac od sviju. Kada crkva tako radi, zašto da onda i svjetovna oblast pazi na vriednosti i sposobnost? A zašto da i pojedinac traži u kriposti zaštite, kad vidi kako ju nadje samo nedostojnost! Ta sam Krapac mi je rekao da ljudi nisu jednaki već po božjoj volji!...

98.

Zagreb, petak 8. travnja 1910.

Svršava se evo peta godina od smrti Strossmayerove, a mi se nalazimo u sve većem političkom, narodnom, kulturnom, književnom i gospodarskom kaosu. Kao da se prošlost hoće s nama narugati, pokazuje nam svu našu golotinju u kojoj igraju uloge njaveće ništice, najveći puzavci i nesposobnjaci. Čemu nam akademija, kad u nju ulaze ljudi a la Mohorovičić, Majcen, Segen itd.! Čemu nam sveučilište kad u njem predaju Roraueri, Šufflayi, Šurmini i drugi? Kad ne imamo pučkih škola! Čemu nam Matice i družtva, kad u njima gospodare Dežmani, Radići i razni smušenjaci?

Da biskup ustane iz groba i kao mladić uzme u ruke kormilo svoje biskupije, ne mislim, da bi pošao stazom svoga prijašnjeg života. On bi možda udario temelje, pučkoj prosvjeti,- ali ne bi bio toliki idealista. I najplemenitije se djelo izjalovi u rukama malenog naroda, koj nije dorasao da ga čuva.

99.

Zagreb, subota 9. travnja 1910.

Sinoć je u kazalištu prvi put pjevana opereta „Grof Luksemburg“ od Franje Lehara, te je sam komponista došao u Zagreb, da dirigira. Bio je simpatično dočekan i pozdravljen te čitave večeri burno aklamovan. Ovaj pomagjareni Slovak, koji će 30. travnja navršiti 40 godina ubrao je od 5 godina sa svojom “Veselom udovicom“ milijune te se danas može lako smijati. No, čini se da nijedno njegovo dijelo ne će dostići „V. U.“ kao što ni Mascagnio nije nadkrilio svoje „Cavallerie“. Predstava je bila vrlo svečana i liepa, ako i ne posve u ensemblu dotjerana. Izvrstna i nenadkriljiva bila je naša Polakica kao, vrlo dobra Krista kao Julieta, a nenaplativ Grund kao Vasilj,- dočim Strmac nije pogodo ton bonvivana grofa Luksemburga. Potrajalo je do ½ 12 sati. Kazalište je bilo dubkom puno. Prisustvovala je banica, Grba, predsj. Rakodczay, novi načelnik i velik broj inih odličnika. Bilo je cvieća i darova.

Danas je u saboru bivši ban grof Pejačević govorio o indemnitetu i branio svoju vladavinu. (…)[47] je indemnitet - ja se čudim, od kuda je uzeo tako dug govor i kad ga je naučio. Pod konac popravdaše se zast[upnici] S. Radić i Elegović. Radić je doviknuo Elegoviću: Vi se operirate za jednu suknju. Elegović: Šutite vi lopove, ništarijo, huljo! Za suknje vi pitajte Pejačevića, Tomašića, Čavraka, Nikolića, Popovića, Gjalskoga. Pa ban Vaš. Idite vi i poljubite ruku i žensku cipelicu poznate subrete (banice). Doći će još ovamo ženske cipelice. Vi Radiću čuvajte svoju ženu na Lašćinskoj cesti, jer se tamo svašta dogadja. Iza toga sliedila je grozomorna buka i pravda. Elegović je upravo tulio i prietio škandalima. Sjednica je prekinuta. Zatim je stavljen predlog, da se Radiću i Elegoviću podieli ukor. Za to ustaje sva većina, a sjednica je naglo zaključena.

Ciela javnost stoji pod dojmom ove sjednice, koja svojom surovošću nadkriljuje sve što je do sada zabilježilo. Ludi Radić razžestio surovog Elegovića radi Frankove žene,- a ovaj udari po banici i drugima. Liepa li sabora!

100.

Zagreb, nedjelja 10. travnja 1910.

Do zla boga ružan dan. Svu noć padala kiša. Danas vjetar i zima. Bio sam samo na čas u uredu po novine,- a zatim cio dan kod kuće. Danas je žena prvi put ustala iz kreveta te je čitav sat proboravila na kanapeu. Al je bila ipak slaba te je jedva čekala da se vrati u krevet. Ako će tako napredovati, možda bi mogla do lipnja posve izaći iz postelje. Dakle skoro cielu godinu ležati. A pri tom dobro izgleda. Ne bi čovjek ni rekao, da je tako dugo bolestna.

Večeras gostuje u našem kazalištu parižko družtvo, koje glumi „Chanteklerra„ od Rostanda, tog modernog reklamnog junaka, koji nadkrilio i d'Anunzia. Meni je ova ludorija ogavna, pa me upravo odbija od kazališta, a da me privlači, morao bi biti isto tako tašt i pohlepan kao što su ta dva hvastavca i grabežljivca. Kod nas dakako sve se klanja i divi. Naravno,- al u Beču su propali!...

101.

Zagreb, ponedjeljak 11. travnja 1910.

„Nar[odne] Nov[ine]" iznenadile su danas hrvatski sviet umirovljenjem vel[ikog] župana osječkog baruna vl. Rajačića i srimskog Mirka Hideghetiya,-

[47] Nečitljiva riječ.

a da bude iznenadjenje što veće i izdašnije imenovanjem Ivana Adamovića vel[ikim] županom osječkim i Ignaca Dedovića vel[ikim] županom u Ogulinu. Sva su riešenja od 9. o. mj. G. dr Tomašić ovim je promjenama izvrgnuo jakoj teretnoj kušnji hrv[atsko] srb[skoj] koaliciju,- nu ona mora i ovu pilulu progutati. Dva ljuta Magjarona odlaze, a dvie magjaronske blune iz Khuenove dobe dolaze da se obskrbe. Tu se jasno vidi, da grof Khuen i danas vlada u Hrvatskoj, a toliko razvikana pravičnost i solidnost Tomašićeva nije no humbugi.

Poslije Rorauerove kandidature u Varaždinu on se usudjuje hrv[atskom] narodu poslužiti ovakovom ćuškom, a to znači, da je već podpuno siguran svojih Srba, kojima je skinuo s ledja veleizdajničku parnicu, i hrv. koalicije, koja ne ima u svojim redovima jednog čovjeka od autoriteta. Ne samo da su morali prihvatiti same kandidate starih magjarona za sabor nego sad uzkrisuju i obskrbljuju stare propalice mastnim službama,- a sami se moraju zadovoljiti idealom, da zaštićuju hrv. narod od većeg zla i od Raucha….

102.

Zagreb, utorak 12. travnja 1910.

Jučer sam pod večer sreo u Ilici Micu B. Poslije više od pol godine prvi put, kao da smo u dvie države. Nisam je htio prekoriti, što je na nas zaboravila, jer znadem, da je ona najviše zapriečena- i jer ju poznam, da ima od sve svoje braće najbolje srce, najviše slična majci. Ali me je taj susret ipak boljeo te nisam bio tako srdačan, kao nekoć. Pripoviedala mi je koješta iz obitelji. U svibnju se sele u Podsused. Ona sama je boležljiva, zla izgleda. Odviše se muči i skrbi za obitelj. A što ima da zahvali mužu, koji je sada opet ovdje.

Danas poslije podne bio sam s Jelkom na šetnji sve do Vidrićeva vinograda u Prekrižju. Šuma je tek prolistala, pa se ciela gora prelieva u najdivnijem žuto-zelenom velu- i bielom cvietu. Liepe su takove šetnje, da je još koga, s kime bih mogao izmieniti koju rieč. Al Jelka je suviše djetinjasta i mušićava…

103.

Zagreb, srieda 13. travnja 1910.

Danas nismo nigdje bili,- jer je vrieme do zla Boga vjetrovito,- i jer sam sa ženom imao posla u kupelji. Težko je opet na noge postavljam, a ni ne znam, kad će se izvući iz kreveta, kada izaći iz sobe i da li će moći ove sezone kuda

poći. Sve to ide tako sporo i tako težko. Ali hvala Bogu da je i tako. Kad sam već toliko prepatio s njome, nadam se da ću i još dugo pretrpjeti te ju izvući iz ove strašne nevolje.

„Hrvatstvo“, „Hrvatska Slob[oda]“, „Hrv[atsko] Pravo“ i druge novine silno se rugaju „Obzoru“, „Pokretu“ i „Srbobranu“, kako ih je Tomašić naveo na tanak led sa svojim kandidatima i velikim županima. Sad moram hvaliti „učenjaka“ Rorauera i „upravni veleum“ Dedovića te „genijalca“ Chavraka. To je kletva zlog djela, da mora vazda zlim radjati. Za kratko vrieme imat će Tomašić u saboru većinu koja će „radi vlasti“ sve odobravati, samo da sebe uzdrži. Bljutava politika, koja ubija u malom narodu sve sile. Uzgojila je „veliku Hrvatsku“ na papiru, a nije joj dala materijalno ni toliko snage, da se prehrani bez tudje milosti. Zato i sve bježi u Ameriku i „na jasle“, gdje god ih ima… Danas se psuje na Raucha, kao što se je nekoć psovalo na Chavraka i Khuena,- a sutra će se psovati na Tomašića, čim ga zamieni nova zviezda. I sve to zbiva se pod egidom ustava i pravice, privolom svih faktora, u formi zakona i reda…

104.

Zagreb, četvrtak 14. travnja 1910.

Jučer je u Saboru Stjepan Radić govorio punih pet sati o svemu i svačemu i mutio kašu te gnjavio sviet svojim doskočicama. I to se zove indemnitetna razprava, a umjesto programnih i načelnih izjava u mjesto detailnih zahtjeva dolazi jedan smušenjak te skače s jednog predmeta na drugi i konačno rotira indemnitet. A sve to mora platiti hrv[atski] narod kao solidan posao, koji mu je na korist!

Sinoć je u bolnici milosrdnica nakon dugog bolovanja od raka umrla Jelka Gütnerova, Jagićeva u 36. godini, deset godina iza otca i majke u najvećoj nevolji. Suze mi naviru na oči, kad pomislim na prošlost, u kojoj je ona odrasla; na ljude, koji su izčeznuli i na tužni život, kojim ju je sudbina darivala. Kratak život, kratke slasti na časove, gorke patnje na vjekove. Neumoliva je, okrutna i pravična priroda. Ne shvaćamo njezinih otajstava, samo vidimo da sve što stvara – i obara.

Pod večer bio sam s Jelkom pješke u Šestinama. Divna šetnja,- ali danas vjetrovita. U dva i pol sata hoda bili smo ondje i natrag. Došli smo do župne crkve, koja je pregradjena i do Starčevićeva groba, koji leži medju raznim gradjevnim materijalom. Kad god zagledam onu nagrdu od spomenika, žuć mi

se okrene. Neukusnije i bezumnije nije mogao nitko zamisliti spoemn- znak na jedan grob.

105.

Zagreb, petak 15. travnja 1910.

U saboru je danas govorio frankovac pop dr Bošnjak, onako bljutavo, kako to samo on znade, a izazvao je buru negodovanja. Denuncirao je opet Srbe dvoru, da su nelojalni, ali mu dr Popović nije ostao dužan odgovora. Bilo bi zaista dosta ovog sumnjičenja,- jer to vodi samo k ciepanju i slabljenju. Ova klika ide samo za svojim profitom.

Danas javljaju „N[arodne] N[ovine]" da je sveuč. prof. dr Milan Šuflay riešen službe u sveučilištu te pridjeljen zem. Vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, a privatni docent dr Fran Milobar imenovan izv. profesorom financijalne znanosti, financijalnog prava i statistike, dok je izv. prof. dr Staržnicki riešen predavanja statistike, a obvezan na predavanje pomorskog prava. Ove promjene imadu svoju povjest. Dr Šuflaya postavio je barun Rauch za profesora proti volji prof. sbora te on nije imao niti jednog đaka.[48] U ostalom pisao je u magjarskim novinama proti Hrvatskoj. A to je učenik Smičiklasov! Sad ga je vlada maknula na predlog prof. sbora i time donekle udovoljila želji djačtva i pravde. Možda do toga ne bi bilo došlo, da nije Šufflay u zadnje doba pisao članke proti Tomašića u magj. novinama i denuncirao bana kao velikog Hrvata. Tako se je sada Šuflay našao sa svojim prijateljem izvan zavoda, u koji su se ušuljali. Iztisla ga je dakle povriedjena osobna taština banova, nego li pravda i želja, da se zadovolji pravica. Karakteristično je imenovanje Milobarovo.[49] Taj vrlo naduti i nesimpatični čovjek notorni je pisac uvodnih

[48] Nakon dolaska Pavla Raucha na mjesto hrvatskoga bana Šufflay dobiva njegov poziv za dolazak u Zagreb iz Budimpešte gdje je radio u Ugarskom nacionalnom muzeju. Ban ga je mimo sveučilišnog senata imenovao izvanrednim sveučilišnim profesorom na katedri za pomoćne povijesne znanosti u Zagrebu 1908. godine. Kao mađarona Šufflayeva predavanja su izbjegavali studenti i bojkotirali su ga četiri semestra, zbog Šufflayeve rasprave o Zvonimirovoj listini. Taj rad je naime tada proglašen „izdajom i hulom narodnih svetinja", iako je kasnije utvrđeno da je historiografski točan. Nakon što je Tomašić postao banom 1910. godine jedna od prvih stvari koje je napravio bila je smjena Šufflaya sa sveučilišta zbog osobnih i profesionalnih sukoba iz prijašnjeg vremena iako su zapravo oni bili rodbinski povezani. Naime Šufflay je uzeo Tomašićevu bivšu suprugu Mariju, a Šufflay i Tomašić su se sukobljavali i na znanstvenome polju, oko Tomašićevog djela „Pacta conventa", koja je imala politički odjek. Šufflay je smatrao da je „Pacta conventa" legenda, napisana tek u 15. stoljeću. Josip, HORVAT, *Hrvatski panoptikum*, Ex libris, Zagreb, 2007., 246.

[49] Fran Milobar (Petrinja, 19. XII. 1869. – Zagreb, 9. X. 1945.), hrvatski pravnik i ekonomist. Studirao medicinu u Grazu i Zürichu, završio studij političke ekonomije u Zürichu, a doktorirao filozofiju i pravo. Bio je novinar i publicist, uvodničar pravaških novina, političar i saborski zastupnik te

članaka furtimaškog „Hrvatstva“, u kojima je vazda bio na službu frankovaca, a proti koalicji, pa je čudnovato, da on sada dolazi na to mjesto. Za vrieme bana Rakodczaya bilo mu je ponudjeno mjesto šefa bogoštovlja,- ali do toga nije došlo, jer se tada nije mogla sastaviti vlada. Sada, kada je pobožni i smušeni dr Amruš postao šefom, imenovan je i Milobar profesorom, pa se čini kao da si Tomašić želi furtimaše osigurati, kao što je sebi obvezao Srbe i naprednjake, te bi tada lako mogao stvoriti većinu.

Sva imenovanja nove vlade naperena su proti hrv. patriotskom stanovištu,- a to mora otvoriti oči i sliepcu. Ona skida biesne rauchovce, koji su i njezini protivnci, ali za to namješta stare Khuenovce. A tomu mora koalicija odobravati, dok frankovci siplju pregršti ironije na nju te ju u masi ocrnjuju.

106.

Zagreb, subota 16. travnja 1910.

Jučer je stigao predsjednik Sjedinjenih država Teodor Roosevelt[50] iz Afrike gdje je bio u lovu, preko Italije u Beč, gdje su ga sjajno dočekali. Svigdje

izvanredni (od 1910.) i redoviti profesor (1914.–39.) financija na Pravnome fakultetu u Zagrebu. Svestrano obrazovan, pisao je rasprave s područja državne i pravne povijesti, ekonomije i politologije. U prvom razdoblju pisao je povijesno-pravne studije o hrvatskom pravu na Bosnu, od kojih je najpoznatija rasprava *Bosna i hrvatsko državno pravo* (*Bosnien und das kroatische Staatsrecht,* 1898.), koju je objavio pod pseudonimom Dr. Petriniensis. Matica hrvatska izdala mu je dvosveščano djelo *Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva* (1902.–03.), u kojem se proglašuje zagovornikom solidarizma i protivnikom marksizma i ekonomskog liberalizma. Tijekom 1920-ih bio je istaknuti član HSP-a pa je 1921. u ime stranke sudjelovao u pregovorima u osnivanju Hrvatskoga bloka. U 1930-ima analizirao je pojavu krize parlamentarizma i nastanak protudemokratskih pokreta, posebno u djelima *Prema krizi parlamentarizma i demokracije* (*Zur Krise der Parlamentarismus und Demokratie,* 1933.) i *Antidemokratske revolucije: njihovi uzroci i vjerojatni rezultati* (1935). God. 1942. bio je izabran za člana Hrvatskoga državnog sabora. Premda je podržao uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, poslije je postao kritičan prema režimu i nekim oblicima progona u NDH.

[50] Theodore Roosevelt (New York, 27. X. 1858. – Oyster Bay, država New York, 6. I. 1919.), američki političar. Kao podtajnik za ratnu mornaricu (1897.–98.) zauzimao se za ekspanzionističku vanjsku politiku te je bio zagovornik rata sa Španjolskom i zapovjednik dobrovoljačkog odreda *(Rough Riders)* na Kubi (1898.), čime je stekao veliku popularnost. Kao republikanac bio je izabran 1898. za guvernera države New York, a 1901. za potpredsjednika SAD-a. Kada je predsjednik W. McKinley iste godine bio ubijen, postao je po ustavu predsjednikom. God. 1904. bio je izabran za predsjednika SAD-a za daljnje razdoblje do 1909. Proveo je plan gradnje Panamskoga kanala. Posredovao je među zaraćenim strankama u Rusko-japanskom ratu (mir u Portsmouthu, 1905.), što mu je donijelo Nobelovu nagradu za mir (1906.). Monroevu doktrinu široko je interpretirao u smjeru sjevernoameričke hegemonije nad oba američka kontinenta (protektorat nad Kubom 1902; intervencija u Venezueli 1902; nadzor nad Panamskim kanalom 1903). Protiv takve politike „velike batine“ *(big stick)* javio se otpor u državama Južne Amerike. U unutarnjoj politici borio se jednako tako protiv trustova, korupcije i nekontroliranog uništavanja prirodnih bogatstava zemlje. Od republikanskih disidenata osnovao je novu, Naprednu stranku, te je bio njezin kandidat za predsjednika SAD-a 1912., ali nije bio izabran.

mu izkazuju vladarske počasti, sam car ga je primio u audijenciju i pozvao k dvorskom objedu. Tako se pomalo i Amerikanci priučavaju na imperializam, kojemu se je Washington ugnuo. Govori se ozbiljno i o trećoj kandidaturi Roosveltovoj za predsjednika.

Poslije podne bio sam s Jelkom na Mirogoju kod sprovoda Jelke Güthner. Bio je ondje i brat joj Ivica i sestra Ruža te više ostale rodbine. Sastao sam se i s Micom B. te Olgom i Ankom. Bio sam, moram reći, spram njih vrlo hladan, nisam ništa pitao,- jer ne bi imalo ni svrhe. Bili smo zajedno kod ukopa Jelkina i na grobu kume- a tada se brzo raztadosmo. Ja sam još s Jelkom hodao grobljem, odkrio mnoge nove grobove i vratio se pod večer u grad. Vidio sam prvi put nekoje nove spomenike, kao Miletićev, Mošinskom, Fellerov i druge. Pri tom mi je došlo na pamet milansko groblje- pa sam morao priznati, da smo mi još veliki barbari. Kopiramo sve na lošiji načini rado se naduvamo baš kao i naši Magjari. A sve je krpež i kukavština.

107.

Zagreb, nedjelja 17. travnja 1910.

Do zla boga ružan dan. Vjetar, kiša, zima, grmljavina, grom. Ja sam nahladjen. Ipak sam Jelki za volju bio s njome poslije podne u kazalištu, gdje se je pjevala „Cavalleria rusticana“ i „Pagliacci“. Milena Šughova povoljno me je iznenadila igrom kao Santuzza. Nije bila kao po običaju hladna i flegmatična te me je mnogo sjećala na prvu Santuzzu, koju sam vidio Febeju Strakosch. Pollakica kao Lola bijaše izvrstna i savršena seoska koketa,- a Vučković i Camarota izvrstni. U „Pagliaccimu“ je potonji tercet bio opet sjajan,- ali sborovi nisu posve skladni bili. Strastvena glasba još i danas nije izgubila svoje snage.

Vidjeli smo u kazalištu Karla Horvata, al on nas nije vidio. Ja ne osjećam danas potrebe, da se ikom izjadam. A tko bi me i razumio i tko slušao? S ljudima se sbiva kao i sa knjigama. Kad smo knjige pročitali, riedko se kada na koju opet vratimo. Ljude koje smo izgubili, ne možemo više naći. Zajednički interesi moraju ih vezati i privlačiti. Naši interesi tako su podaleko jedni od drugih; moji u prošlosti,- Karlovi u budućnosti. Mi se naprosto ne možemo razumijeti.

„Obzor“, javlja da je Krapac već primo dekret o imenovanju za biskupa djakovačkog i potvrdjuju to i ostali listovi. Bit će dake da je tako. I to je Khuenova ruka, koju reprezentira Tomašić. Krapac nije lošilji od mnogih drugih

kandidata,- ali nije smio postati nasljednikom Strossmayerovim, jer u opreci glede patriotizma ne može biti veće razlike.

108.

Zagreb, ponedjeljak 18. travnja 1910.

Danas su obavljeni prvi naknadni izbori pod Tomašićem za hrvatski sabor te su „izabrani" u Varaždinu dr Julio Rorauer sa 328 proti Jurincu sa 105 glasova; u Gospiću dr Vinko Krišković sa 147 proti dr Ružiću sa 120 glasova; u Bošnjacima dr Milan Amruš sa 310 glasova proti frankovcu dr Prebegu, koji je dobio 167 i kandidat seljačke stranke koji je dobio 68 glasova. Tri magjarončine su dakle „pobjedile" pod firmom hrvatskih patriota. Rorauer je dapače tako u V[araždinu] govorio kao da će spasiti Hrvatsku. Pod kakovom se firmom prodaje i kupuje ovakova roba!

Za ironiju priobćuje se baš danas, da će broj izbornika za bosanski sabor prema izbornim listinama iznositi 403.000, a za hrvatski sabor „nakon izborne reforme" oko 270.000, ili drugim riečima, u barbarskoj Bosni ima već sada svaki peti stanovnik prava glasa, a u kulturnoj Hrvatskoj imat će nakon reforme tek svaki deseti, dok ga danas ima tek svaki 17.

109.

Zagreb, utorak 19. travnja 1910.

Meni je od jučer tako pozlilo, da sam morao danas ostati kod kuće. Nahladio sam se prošle sriede kod kupanja, pa sam stao jako kašljati. Ciele noći nisam spavao. Sav sam satrt. Osim toga duva i danas jak vjetar. Ovo je od 10 mjeseci prvi dan, što sam izostao iz ureda.

Vučem se s kanapea na kanape i do stola. Pisao sam Kantociju u Sarajevo. Čestitao mu na prirastu u obitelji, - i izjadao se rad nemara, što su mi ga pokazali za vrieme bolesti ženine Maksimirci. Neka slobodno znadu kako o tom sudim- jer bi inače mislili, da sam ja njih napustio, a ne oni mene. Svi su jednako krivi. Stari, ako im je što do starog prijateljstva, mogli su slati mladje pitat, pa bi sve dobro bilo. Ali 10 mjeseci ni rieči, ni slova, a uz to sve svaki dan šetati gradom,- to je dokaz nemarnosti i nezahvalnosti koje nisam zaslužio.

110.

Zagreb, srieda 20. travnja 1910.

Danas mi je gore nego jučer te sam dapače dio dana sproveo u krevetu. Mirovanje to je zaista najbolji liek; i vječni zaborav nakon strašnih borba i nedaća…

Kod današnjih naknadnih izbora za sabor izabrani su u Novskoj dr Šilović, stari Khuenovac i u Kloštru dr Balaško, pristaša Mile Starčevića. Jučer je u saboru izrekao prvi socijalistički govor srbski socijalni demokrat Vitomir Korač. Za početak vrlo dobro i vješto. Ponio se je spretnije i parlamentarnije nego ikoji frankovac i većina mameluka. On je uzkratio vladi povjerenje i indemnitet. Nije ostao dužan nikom odgovora te je točno precizirao svoje stanovište spram ostalih stranaka, dokazujući da mnogi ni sami ne razmiju, o čem govore. No i on se je priznao u prvom redu Srbinom, a tek onda socijalistom. Mi smo Hrvati svakako zlo prošli.

111.

Zagreb, četvrtak 21. travnja 1910.

Do podne sjedio sam kod stola i pisao listove. Pisao sam Minki nakon tri mjeseca i Slavici Vrančićevoj u Bjelovar, koja me je molila za jednu obaviest. Jedva sam uzdržao. Vrat me jako boli i kašalj mori. Moram leći.

U saboru se nastavljaju dosadne indemnitetne debate. Najbolji dokaz, da nismo zreli. Ako ne ima materijala za sabor, čemu sabor? Da se neki vikači izviču i da prave za sebe reklamu? Čemu su sazivali sabor i „uspostavljali ustavno stanje“? Hvala im liepa na tom ustavu…Izbornu reformu jedva su skrpali kao osnovu i podnieli ju na predsankciju- koje još uviek neima.

General Albori prešao je u mir kao vrhovni vojni nadzornik, a nasliedio ga je Frank. Albori i Frank su rodjeni dalmatinci. Prvi se rodio u Kotoru 27/9 1838., a drugi u Spljetu 1848. Ali pravi hrvatski generali već su davno izčeznuli.

112

Zagreb, petak 22. travnja 1910.

Ban je u sinoćnoj saborskoj sjednici zatražio produljenje indemniteta do konca studenoga, jer bi do konca kolovoza vrieme bilo prekratko. Razprava se je izvrgla u psovke i osobne navale. Narod ne može imati od toga koristi.

Novine javljaju da je jučer u Newjorku umro humorista Mark Twain u 75. godini. Pravi Amerikanac… k tomu židov. Ja ležim. Nije mi dobro. Čitam na časove „republikanski" roman Edgara Monseila „Veliko selo". Naperen je proti rojalistima, bonapartistima i popovima u Francezkoj. Veće literarne vriednosti ne ima. Čitam da ubijem vrieme,- koje je dugočasno. Tako ležimo sad oboje,- ja i žena, a ja samo na časove ustajem, da pomognem kod dvorbe. Danas su nas posjetili Staničićevi nakon duge stanke.

113.

Zagreb, subota 23. travnja 1910.

Jučerašnja saborska sjednica trajala je do ponoći jer je ban požurio konac indemnitetne razprave. Pri tom je došlo do zanimivih epizoda. Dr Mile Starčević u svom je zaključnom govoru odklonio indemnitet i objedio zagrebački sudb. Stol da je po tudjoj komandi postupao u veleizadjničkoj parnici. Za dokaz pružio je dva arka koncepta dr Kršnjavoga, kojim je sastavljao za Austriju obtužnicu. U sabornici nastala je gungula, frankovci su nikom ponikli, Hader je pokušao da ovo uticanje protumači tako, da je dr Kršnjavi valjda sebi prepisao iz obtužnice izvadke,- koje je koalicija „ukrala„. Sve je bilo konsternirano, jer je bilo očito, da su frankovci sudjelovali kod ove obtužbe i pomagali Rauchu.

Ban je, da oslabi stvar, branio sud, obreko da se stvar mora objektivno iztražiti- i pri tom zaprietio razpustom sabora, ako bi se rušio ugled oblasti. Čini se, da ovom prietnjom i koaliciju drži na uzdi, dok potura u sabor svoje ljude i izbaci sve elemente, koji mu nisu poćudni. Mrk je to vuk.

*

Dr Vinkoviću ponudjena je kandidatura u Brodu, gdje će se boriti s frankovcem dr Prebegom. To bi svakako bila vrstna parlamentarna sila koja se ne žaca borbe,- samo bi i ona stajala u službi Tomašićevoj i naših Srba.

*

U Beču je jučer izabran dr Josip Venmayler načelnikom na mjesto pokojnog dr Luegera. Dobio je 129 glasova proti 40 glasova. Njegova se vladavina ima smatrati prelaznom.

*

U Spljetu je jučer umro čestiti starina Vinko Milić, bivši načelnik i sudbeni viećnik, pošten političar, koga sam poznavao još iz šezdesetih godina prošloga vieka, kad je bio u Varaždinu tajnikom kod sudbenog stola te drug podbana Vladislava Vežića. Vidio sam ga zadnji put u Zagrebu prigodom Marulićeve slave kad smo se sastali u glazbenom zavodu na banketu. Medju dalmatinskim šarenjacima on je bio liepa iznimka te je zaslužio zahvalnu spomen u narodu. Bio je nekoć Klaićev i Pavlinovićev drug,- a tih je nestalo. Sad se radjaju Tresići, Smodlake i Trumbići, ljudi „moderni". Bili smo zajedno u Djakovu 1905. R. 1831.

*

Odbor za Strossmayerov spomenik, a to su ljudi, koji su se sami delegirali, održao je jučer sjednicu pod presjedanjem Tade Smičiklasa. "Gospojinski odbor i „gradjanski odbor" zajedno. Izvjestio je dr Hofer o dosadašnjem radu te je i načelno stvoreno nekoliko zaključaka. Spomenik bi se imao odkriti koncem srpnja 1917., kada se bude slavila 50 g. akademije. Cvjetičićka je predložila, da se izabere odbor, koji bi sastavio pravila, kojima bi se oba odbora pretvorila u trajno prosvjetno družtvo. U taj odbor izabrane su gdja Cvjetičička, Dežman i Marković te g. Hofer i Turković. Spiritus agens[51] svega jest dr Dežman, taj nadbrbljavac i zloduh svakoga družtva i solidnog rada. U tom će se smislu voditi i svi poslovi oko spomenika. Nekome se strašno žuri,- zato će i rezultati biti tako sjajni. Valdon i Frangeš bit će majstori,- a Strossmayer njihova žrtva. Kako su ga Hrvati za života štovali, tako ga žele i po smrti ovjekovječiti. Sve sama taština pojedinih pigmeja, koji hoće da se iztaknu,- a nigdje jednog čovjeka, da im se s autoritetom opre i dovikne: Čekajte, Strossmayeru treba podići ili dostojan ili nikakav spomenik, jer si ga je sam postavio!

Al onaj sladki i indolenti Tade, nespretni Marković, dva spletkara, a la Hoffer i Dežman te jedan regiment taštih baba- to će nam doista donieti ili Strossmayera na konju ili u jezuitskoj pozi. Treba samo još da i svoja imena dadu urezati u spomenik!

114.

Zagreb, nedjelja 24. travnja 1910.

Jurjev danak! Kolike li su liepe narodne uspomene spojene s tim danom! I danas je svanuo krasan, sunčan dan, da mami ljude na polje. Sve je zeleno i

[51] Spiritus agens (lat.), duhovni pokretač.

u cvietu. Čovjek uživa u preporodu kojim se priroda obnavlja,- a u kojem ni on nije drugo, nego jedna prolazna biljka.

Bio sam prije podne prvi put od bolesti na časak u botaničkom vrtu, od kuda me je potjerao hladni vjetrić. Zatim sam šetao do kolodvora pa natrag kući. Nikako mi još nije dobro. Al me je sunce s mladom zeleni prevarilo i izvuklo iz sobe. Nisam sposoban za naporniji rad. Treba mi odmora. Gotovo cio dan čitao sam Monteilov „Roman romana" koji je nastavak njegovog „Velikog sela". Stvar se čita s dosta interesa, ali veće vriednosti ne ima. Crta sitne ljude i njihove mane. Meni je prikratio vrieme.

115.

Zagreb, ponedjeljak 25. travnja 1910.

Ni danas nisam mogao izaći, jer sam noć sproveo nemirno i jer je danas vrlo promjenljivo, hladno i kišljivo vrieme. Čitao sam krasnu islandsku novelu Einara Hjörleifsson "Mali Hvamur" koja sadrži puno dramskog efekta te me mjestimice sjeća Björnsona. Poslije podne doniele su „N[arodne] N[ovine]" dugo očekivano imenovanje generalnog vikara zagrebačkog, prsv. biskupa biogradskog i smederevačkog, kanonika Kap. zagr., arhidjakona kalničkog dr Ivana Krapca biskupom bosansko-djakovačim i sriemskim od 7. travnja o. g. te presv. biskupa helenopoljskog štioca senjskog kaptola, kapitularnog vikara i apost. protonotara Roka Vučića biskupom senjsko-modruškim.

Strossmayer i Maurović su time dobili svoje nasljednike; Maurović nasljednika koji će ga lako i podpuno nasljediti,- Strossmayer takovoga, koji ga ne može nikada nadoknaditi. Krapcu je 67, Vučiću 60 godina. S Krapcem poznat sam, osobno još iz 80-tih godina prošlog vieka, kad je bio župnikom kod sv. Petra u Zagrebu. Tada smo se često našli u Rašićevoj kući u Vlaškoj ulici, kamo je svaki dan zalazio on i zagrebački kateheta, potlašnji biskup Maurović. Krapac je već tada bio poznat „štreber" i prevejana lisica, a kad je 1890., postao kanonikom zagrebačkim on se je brzo popeo u častima i milosti Khuenovoj, jer je bio žestok Magjaron i podpora njegova sistema u Hrvatskoj. Opetovano bio je kandidatom za razna mjesta pa i za biskupa, no protivnici omeli su mu vrata,- a sada ga je Khuen darovao Hrvatima na mjestu Strossmayera. Na čast mu bilo. Meni je zadnji put, kad sam bio kod njega, rekao da ljudi nisu jednaki ni pred Bogom i da ni Bog toga ne će. To je sluga božji, koji dolazi na stolicu Strossmayerovu. Bog će ga sigurno za to naplatiti.

116.

Zagreb, utorak 26. travnja 1910.

Prava je slast čitati današnje naše novine. Čitao sam doduše samo „Obzor“ i „N[arodne] N[ovine]“, ali i to je užitak. Kako se natječu, da opravdaju imenovanje Krapčevo za djakovačkog biskupa. “Obzor“ pobožno sklapa i obara oči. Koalicija nije mogla spriečiti toga imenovanja te bi bila voljela vidjeti na Strossmayerovoj stolici njegova čovjeka i pouzdanika dr Voršaka,- ali ona ne može ni prigovoriti ni Krapcu, da ne bi imao prava, da teži za tim mjestom. Za to je najmanje, što može sada od njega tražiti: da bude „narodan“ čovjek. Iskrenije su „N[arodne] N[ovine]“, koje vele, da Strossmayera u obće ne može nitko naslieditи- tako je bio velik. (Gle! Gle! A kako im je za života bio malen!). Ni Krapac ne može zamieniti Strossmayera – ali on je u svakom pravcu tako odličan muž, da će sigurno izpuniti svoju dužnost na prema crkvi i domovini.

Sad bi trebalo samo još da „Hrvatstvo“ piše: Svaka crkva imade takove poglavare, kakove zaslužuje; biskupi moraju u prvom redu biti političari “proti svomu narodu“, a vladari moraju biti službenici crkve i s njome zajedno prikrivati djela svojih ljudi…

A sve to se zbiva u času, kad čestiti nadbiskup zadarski Dvornik mora da se odreče nadbiskupije, jer ne će da popusti Rimu u pitanju glagoljice i kad mu Rim i Beč šilju za nasljednika Pulišića. Ne najdostojniji, najbeznačajniji dolaze na prva mjesta u crkvi i državi, u knjizi i umjetnosti. Čisti i uzvišeni se dusi uklanjaju puzavom crvlju i zlatnom teletu.

*

U Karlovcu je izabran načelnikom odvj[etnik] i nar[odni] zast[upnik] dr Božo Vinković. Banjavčić je sa svojim kolegom Rauchom posve propao. Tu si je sramotu mogao uštediti pod svoje stare dane. Danas su u Zemunu i Ogulinu obavljeni naknadni izbori zastupnika za hrvatski sabor. Izabrana su dva sjajna kandidata „koalicije“, podban Čavrak i Nikola Šipuš. Škiljavi Čavrak nije za stalno nikada sanjao, da će ikada u životu biti kandidatom negdašnje opozicije i da će njega, najvećeg konja u vladi, birati ponositi pristaše „Obzora“, „Pokreta“ i „Srbobrana“. Liepa se družba našla, da „spasi„ Hrvatsku!

*

Danas sam čitao Arcibaševe „Jutarnje sjene“. Ponovno skidam kapu. Stvar je potresna i do skrajnosti tužna- ali u detailima tako krasna i nježna,

da me na mnogim mjestima sjeća Turgenjeva… Velika je Rusija, ali ona jošte čami u težkim okovima, iz kojih ju mogu spasiti tek vjekovi kulture. Sve što sada posjeduje mora uginuti … kao i u Hrvatskoj.

117.

Zagreb, srieda 27. travnja 1910.

Jučer sam prije podne prvi put izašao malo dalje- do Kaptola, al sam još preslab za ured, pa sam tako poslije podne ostao kod kuće. Sada svake noći pada kiša, a dan je po tom hladan, vjetrovit. Danas pada cio dan…Tako je tužno vrieme, makar da je mlada zelen obavila grane. Voće je velikim dielom već ocvalo, a ja uz svoju bolest i uz kišu nisam mogao gotovo ni zagledati u vrt… Ove sam noći zlo spavao. Morao sam tri puta ustajati, pa se nisam odmorio. Gotovo svu noć pratila me je slika Arcibaševljeve nesretne Lize Čumakov, koju je toli simpatično i liepo ocrtao i tako nemilostivo žrtvovao samoubojstvu- rad ničesa. I nehotice su se preda mnom pojavile dvie slične pojave, dvie jednake zagonetke:mlada Ivančica Kubićeva i zrela Mica V., koje su takodjer posegnule za revolverom, izjavljujući poput Lize, da život za njih ne ima vriednosti, jer je varka! Vidio sam ih sve tri, kako se valjaju u svojoj vlastitoj krvi i kako prepuštaju svoja tjelesa zavidnom svietu, neka se nasiti i time, kad im je sve drugo oteo… Zagonetna li otajstva, koje se provlači kroz rod ljudski od vjekova u vjekove!

*

Björnson je umro! Po treći put u razdoblju u šest mjeseci raznosi žica ovu tužnu viest iz Pariza, gdje je on sproveo svoje zadnje dane od mjeseca studenoga. Sada je, ali istina- neopozivna istina, pa ga ništa više ne može prizvati na novi život, do njegovog neprolaznog imena. Umro je sinoć iza 9 sati i 15 časaka u hotelu u naručju svoje kćeri u 78 godini. Viest o njegovoj smrti izazavla je ne samo u Parizu, nego i po cielom svietu najdublju žalost i iskreno saučešće. Svigdje se osjeća, da je utrnula jedna velika zviezda, jedno sunce, koje je obasjavalo svojim sjajem cio kulturni sviet; da je umro zaštitnik i prorok svih patnika- i svigdje se čuje uzdah blagoslova i zahvalnosti… I Hrvatska duguje ovom velikanu vječnu harnost, jer ju je u najcrnjim danima tlačenja hrabrio i tješio te suzbijao njezine neprijatelje, da su morali uzmaknuti. On sam bio je vriedan u obrani ciele vojske te se nije plašio ni najmoćnijih glava! Zato mu hvala i slava do vieka! Ponositi, veliki, pravedni mužu, ti si nas učio, čime mogu i maleni imponirati velikim, hvala ti!..

Sutra će u N[arodnim] N[ovinama] izaći moj nekrolog Bjornsonu, što sam ga napisao, kad je prvi put na smrt obolio. Malen znak i moje zahvalnosti pjesniku, koji me je prije 40 godina oduševio, po kom je nekoć nosila ime Märite i moja nesudjena ljubav, od koga čuvam tolike godine dragocjeno pismo, kad ni on nije bio taj velikan, kakav je danas- i kad još nije imao ni on pojma o Hrvatskoj kao ni ona o njemu…

118.

Zagreb, petak 29. travnja 1910.

Napokon opet liep dan! A k tomu Jelkin 16. rodjen-dan! Bila je tako puna želja danas kao nikada. Tražila je da ju dobro pogostim, a očekivala je i dar, koji ću joj tek dati, jer sam zaista u neprilici, čime da ju razveselim. Trebala bi mnogo, a ja bih htio najpotrebitije i najpraktičnije, ako je moguće nešto, što ne gubi vriednost. Od znanaca nitko se nije sjetio,- to je pravo sirotče- i pravi dokaz kako smo ostavljeni. Na sreću da ona to još tako ne shvaća. Ali je ipak dosta zlovoljna. Najveća je nevolja, da ne ima drugarice, s kojima bi kadkad sprovela koji čas i od njih nešto naučila. Ovako joj prolazi mladost u ludo, u vjetar.

Žena leži, a jedva čekam, da ju maknemo iz kreveta i sobe ne bi li svi skupa oživjeli novim životom. Poslije podne bili smo zajedno kod glasbe na Zrinjevcu. Mnogo svieta, mnogo židova i dječurlije, ali ništa, što bi me mamilo i ispunjavalo dušu. Čini mi se kao da sam se šetao na sjevernom rtu medju medvjedima ili medju Kinezima u Aziji. Od tisuće osoba ne poznam ni jedne, niti znadem kojoj ime. Mravinjak bez većeg interesa i svrhe…

120.

Zagreb, subota 30. travnja 1910.

Danas sam o podne prisustvovao otvorenju izložbe Meštrović-Rački u umjetničkom paviljonu. U vestibulu pozdravio je Babić-Gjalski kao predsjenik družtva hrv. književnika odj. predstojnika Chavraka, koji je u ime banovo otvorio izložbu. Bilo je prisutno dosta svieta: Smičiklas, Kršnjavi, Šišić, Karlo Horvat, Frangeš, Valdec, Bolle, Auer, načelnik Holjac, Budisavljević, Krešić, Livadić, Milčinović, Kučera, Hranilović i mnogi drugi. Babić je predstavio

Chavraka i umjetnike, kipara Ivana Meštrovića[52] i Mirka Račkog,[53] dvie figure, koje svojom originalnošću nadkriljuju sve, što sam do sada vidio. Prava dva bohema. Meštrović je malen, zagasite boje u licu, s malom šiljatom bradicom, dugom zapuštenom kosom, koja nije ni crna ni smeđa, nego upravo zamazana. Nalik je na kakova zamusanog iztočnjaka, Rusa, Armenca ili vlaškog djaka. Nosi nekakovu dugu tamno-modru halju, koja nije ni surka ni kaftan, a nekakove tamno-škure hlače podfrkane su do gležnja. Gleda mirno, govori tiho, kreće se automatski i ne odaje ništa umjetničkog. Stoji obično skrštenih ruku pred tobom. Ima mu 27 godina, čovjek je bez svake naobrazbe,- a slave ga u Beču, Parizu i Londonu kao novog Mesiju te mu izkazuju u salonima i svigdje počasti.

Mirko Rački, rodom iz Novog Marofa, zvanjem je učitelj, ima mu 31 godina, visok je i tanak, tamno-smedje kose, vrlo neuredjene i kuštrave s naočalima nepravilnom bradom i tubasta nosa. Vrlo je sličan putujućem krojačkom

[52] Ivan Meštrović (Vrpolje u Slavoniji, 15. VIII. 1883. – South Bend, SAD, 16. I. 1962.), hrvatski kipar i arhitekt. Od djetinjstva rezbario u drvu. Nakon kraćega naukovanja u klesarskoj radionici Pavla Bilinića u Splitu, otišao je u Beč; ondje se isprva školovao kod Otta Königa, potom na Akademiji (1901.–06.), gdje su mu profesori bili Edmund Hellmer i Hans Bitterlich, a poslije i arhitekt O. Wagner. Na izložbi secesije u Beču 1903. prvi je put javno izložio svoja djela. U europskim muzejima proučavao je egipatsko i asirsko te europsko klasično, srednjovjekovno i renesansno kiparstvo (osobito Michelangelova djela), a u Parizu je upoznao radove suvremenih kipara A. Bourdellea, A. Rodina i A. Maillola. Bio je začetnik i ideolog nacionalno-romantične skupine *Medulić* (zagovarao je stvaranje umjetnosti nacionalnih obilježja nadahnute junačkim narodnim pjesmama). Za I. svjetskoga rata živio je u emigraciji. Nakon rata vratio se u domovinu i tada je započelo dugo i plodno razdoblje njegove kiparske djelatnosti i pedagoškoga rada (bio je rektor Akademije u Zagrebu, 1923.–42.); od 1934. član JAZU (danas HAZU). God. 1942. emigrirao u Italiju i Švicarsku, a 1947. u SAD; bio je profesor kiparstva na Sveučilištu u Syracusi, potom od 1955. u South Bendu.

[53] Mirko Rački (Novi Marof, 13. X. 1879. – Split, 21. VIII. 1982.), hrvatski slikar i grafičar. Isprva pohađao privatnu slikarsku školu u Beču, potom Akademiju u Pragu 1903.–05. (V. Bukovac) i Beču 1906. (William Unger). Živio u Münchenu (1907.–14.), kratko u Rimu, Ženevi (1915.–20.), od 1920. u Zagrebu, a od 1980. u Splitu. Bio je član skupine *Medulić;* od 1921. član JAZU (danas HAZU). Isprva slikao u duhu secesijskih kretanja Beča i Münchena oblikujući svoje simbolističko poimanje koje će i poslije ostati temeljem njegova rada. U tom su razdoblju nastale uglavnom alegorijske kompozicije (*Religija, život, država,* 1904.–05.; *Dobra žena i zla žena,* 1905.) i ilustracije za Danteovu *Božanstvenu komediju* (u prijevodu njegova pokrovitelja i mecene I. Kršnjavoga), po kojima je postao poznat. Uz nekoliko ciklusa crteža, akvarela i bakropisa obrađivao je danteovske teme i na velikim kompozicijama u ulju (*Grad Dis,* 1906.; *Prijelaz preko Aheronta,* 1907.; *Francesca da Rimini,* 1908.–09.). Kao pripadnik nacionalno-romantične skupine *Medulić* sudjelovao je na njezinim izložbama i slikao u duhu ideologiziranoga monumentalizma, što je došlo do izražaja u temama iz junačkih narodnim pjesama (ciklus iz života Kraljevića Marka, 1910). Zaslugom I. Kršnjavoga alegorijskim kompozicijama oslikao je veliku čitaonicu stare Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (1912.–13.). Za I. svjetskoga rata sudjelovao je na projugoslavenskim izložbama u inozemstvu, a nakon povratka u domovinu povukao se iz politike i likovnoga života. Živio je povučeno, rijetko je izlagao; bio je aktivniji u javnom životu kratko vrijeme nakon II. svjetskoga rata (ravnatelj Moderne galerije u Zagrebu, 1946.), potom se opet povukao, sve dok ga izložba u povodu 90. godine života nije vratila u svijest javnosti.

kalfi iz Češke. U ponašanju i govoru vrlo je sličan Meštroviću. On je risar, slikar i rezbar. Manje je slavljen od Meštrovića,- al ima karijeru.

Izložili su 79 kiparskih i 40 slikarskih radnja. Meštrović je izložio velike kompozicije „Vidovdanski hram na Kosovu" karijatide, glave raznih junaka, žene i studije raznoga genra. Sve je to nadnaravne veličine, tako realno, tako strogo i hladno-ozbiljno, da čovjeka zebe oko srdca. Da li je i liepo? Toga ne mogu reći jer mi za to manjka moderni ukus i afeksacija, koja zahvaća u najniže slojeve i u najružnije motive, da ih ovjekovječi. Ne razumijem i ne shvaćam te umjetnosti, koja ide za tim, da samo ono prikaže, što je ružno i grozno. Te ukočene figure kao iz babilonske i egipatske dobe, te nakaze razkolačenih usta i očiju, izmučena i nejasna otajstva. Je li to moderna umjetnost ili dekadenca? Tko zna! Najkulturniji narodi na svršetku su svoga obstanka imali i najljepšu umjetnost kao n. pr. Grci. Ovo dekadenstvo ne ima s time ništa posla Milanska Venera i Meštrovićeva baba podpuni su antipodi… Račkove kompozicije Danteovoj, Božanskoj komediji isto su tako nejasne, kao što su i genijalne. Mi toga naprosto neshvaćamo. To je kaos, iz koga se jedva razabire umjetnička duša. U ostalom razgledat ću ove umjetnine postepeno kašnje. Za danas bar priznajem da sam barbar te ih ne znam prosuditi,- dok mnogi sudci i kritičari isto tako misle, ali se ne usudjuju to i reći,- jer bi bila sramota. Danas je liepo, što je ružno, a što je ružno to je moderno i to shvaćaju samo veliki dusi…

Vidio sam ih dakle danas na okupu, one umjetnike koji će grabiti Strossmayerov spomenik: Meštrović, Frangeš, Valdec i Kovačić. Gotovo me strah hvata, kad pomislim na to djelo u kojem će se natjecati genijalnost sa neukusnošću, banalnost s rugobom. Na sreću da će još dolte dosta Save proteći…

Dan je do zla boga ružan. Kiša pljušti. Hladno je. Idemo u susret liepom 1. svibnju. Jutros sam govorio s Nikolom, koji je izpred mojih prozora prolazio na kolodvor da ide u Podsusjed. Seli se onamo. Izmienili smo nekoliko rieči…ah! gdje je Mica!

*

Danas o podne stigao je sprovod Björnsanov iz Pariza u Kopenhagen, gdje je dočekan kraljevskim počastima i mrtvo tielo prenešeno na norvešku ladju „Norge" koja je s njime odlazila put kristianije. Slava mu do vieka!

Milan Grlović

305.

Zagreb, utorak 1. studenog 1910.

Dan Svih svetih, spomen-dan svih naših pokojnika! Iza sinoćnje kiše bilo je malo nade, da će se danas moći poći na groblje. Jutro je osvanulo u magli i kaljuži. Ja sam uza sve to naprtio na kola mojih pet vienaca i jednu kitu katarinčica te se oko 9 sati odvezo na Mirogoj da okitim grobove. Kad sam to izveo, vratio sam se u grad, a medjutim se je magla digla i zasjalo toplo sunce. Do podne bio sam u uredu, a poslije objeda zaputio sam se s Jelkom pješke opet na groblje, da zapalimo svieće na grobovima. Vrieme je poslužilo ko sred ljeta, upravo vruće pa je vjetar, koji je od časa do časa duvao, upravo bio ugodan.

Uz nebrojene tisuće ljudi stigli smo oko 3 sata na groblje, uredili naše grobove i težkom mukom zapalili svieće- te se istom oko 6 sati vratili kući. Zapalili smo i Mici Eg. dvie svieće i metnuli joj kiticu cvieća na grob. Nekoć je ona s nama na taj dan kitila grobove,- a sada mi njoj. A za grob njezinog zlotvora se ni ne zna.To je kletva- novca! U duhu sam vidio i Micin grob, koga nisam mogao ni okititi ni razsvjetliti. Ona će mi to oprostiti, jer znade, da na nikoga toliko ne mislim, koliko na nju. A svaka moja misao cviet je uspomene, što ga stavljam na njezin prah i pepeo. Počivala u miru! U bezbrojnim tisućama obćinstva, koje su danas bile na groblju, nismo vidjeli niti jedne poznate duše. Sama nepoznata i tudja lica, ljudi ravnodušni. A kad sam čitao imena na križevima- sami znanci. Tako se okreće sviet. Čovjek izgubi s vremenom svaki kontakt s budućnošću- a upravlja svoj gled samo na prošlost, dok i sam u njoj ne izčezne.

306.

Zagreb, srieda 2. studenog 1910.

Danas je poznat rezultat svih izbora za hrv[atski] sabor. Izabrano je 18 vladinovaca, 35 članova koalicije, frankovaca, 9 starčevićevih, 9 radićevaca 1 rad[ikal] Srbin i 1 divljak. 42 su zastupnika nova, a propali su od poznatijih: Šurmin, Peršić, Ogrizović, Šipuš, Pavlović, Babić, Elegović, Bošnjak, Šilović, Badaj, Grahovac, Hinković, Bauer, Rorauer, Šumanović, Rojc, Jemeršić i Amruš. Koalicija je izgubila 23 mandata, socijalisti 1, srb[ski] radikali 1 mandat,- a dobili su: vlada 18, Seljačka stranka 6 te Starčevićevci 1 mandat. Većine ne ima nitko, pa se moraju povesti pregovori za sastav takove. Sada

će to biti minuendo – licitacija, jer dobar dio koalicije gramzi za korišću, kao i frank[ovci] i radičevci. Khuenu i Tomašiću neće biti tako težko, da si stvore većinu i raztepu naše „opozicione“ elemente, koji jedva čekaju na „zob“.

307.

Zagreb, četvrtak 3. studenog 1910.

Sinoć smo doživjeli opet ljetnu oluju s bljeskanjem i grmljavinom te silnom kišom, a jutros osvanulo je Sljeme u sniegu. I priroda ima svoje caprice kao i liepe žene. Poslije podne bio sam sa ženom i Jelkom na šetnji gradom. Čini mi se, kad ih vodim, kao da sam majstor „vile lutaka“,- tako stupaju uza me bez većeg interesa za sviet, koji ih okružuje. Ja moram sam voditi razgovor i za sve se brinuti. Gorke li sudbine! Tim gorče, kad pomislim na sirote iza mene! Čemu stvara priroda – bića, koja nisu dorasla životu, a zatim ih izvrgava nuždi i svemu zlu! One same još ne osjećaju tako težko tog strašnog položaja, kao ja, koji vidim unapred i znadem, što ih čeka. A ja se moram svladati i smiešiti i žrtvovati. A ne imam ni jedne duše, s kojom bih o tom mogao govoriti i olakotiti srce.

308.

Zagreb, petak 4. studenog 1910.

Ne vjerujem u duhove ni u spiritizam,- a toliko put sam već izkusio i doživio, da me posjećuju te mi izkazuju većih slasti, nego li itko živ na zemlji. Još su mi živo u pameti zadnji posjeti Micini, od kojih mi drkće sva duša i sve srce, puno zahvalnosti,- a evo ovih su me dana redom u snu posjetila tri pokojnika; o kojima do sada nikada nisam sanjao.

Nekako pred svimi svetimi vidio sam u snu ženinu mater kao živu. Dan po svim Svetima došao je k meni moj ujak Vrančić te mi se zahvalio što sam mu grob razsvietlio,- jučer je došla i Mica V. Svim trima sam zapalio svieće,- pa nek netko još reče, da ne ima nikakove sveze izmedju ovog i onog svieta. Mica A. nije došla,- očito za to, jer me već dvie godine nije bilo na njezinu grobu. Ali ona za to znade, da je moja duša vazda uza nju i da ne ima dana bez razgovora s njom. Čim više se njezino drago tielo razspada, tim više njena velika i plemenita duša stoji uza me te mi odkriva njezine vrline. I što nikome na svietu ne bih mogao reći, to izpoviedam po smrti njoj te ju blagoslivljem.

*

Jučer i danas održali su pristaše Tomašićevi, koji su zastupnici, kod bana konferenciju, da stvore u saboru većinu. Povukli su i neke Srbe te njihove vladike, da se sklopi mir. Iz izdanog komunikea razarbire se, da su se gospoda složila, samo im još manjka većina. Moguće je, da će i do toga doći,- a možda i ne, već prema tome, što će ban kome obećati. "Srbska veleizdajnička parnica" svakako će biti ukinuta. Aranicki i Amruš će pasti, a spominje se čitav niz nove visoke gospode. Za takovu su trgovinu naši ljudi uviek jeftini.

309.

Zagreb, subota 5. studenog 1910.

Vrieme je upravo odurno, dan na dan kiša, da plovimo u vodi. Kad gledam kroz prozor, vidim samo tužno stabalje u botaničkom vrtu, kako malo po malo gubi žuto lišće i niše svoje gole grane na vjetru…Neko me čeznuće snalazi i mami daleko, gdje bih mogao naći jedno drago lice za sladki razgovor…Ne ima ga. Oko mene sve šuti.

Novine pišu da će dr Bauer postati koadjutorom zagrebačkim s pravom nasljedstva- za nagradu, što se je izložio u Jaski za Tomašića,-ali „Hrv[atska] Slob[oda]„ javlja, da je biskup Krapac pošao u Beč, da to omete, jer je on za sebe pridržao Zagreb,- a za Djakovo svog intimusa Radičevića. Takvi su naši popovi. Svi su jednaki, za zdjelu leće prodat će sebe i sve svoje vjernike i Belzebubu. Pa da onda još čovjek vjeruje u jednu njihovu riječ!

310.

Zagreb, nedjelja 6. studenog 1910.

Sinoć sam bio u kazalištu, gdje se je glumila Vojnovićeva „Dubrovačka trilogija". Fijan, Strozzica, Borštnik- a i svi ostali bili su izvrstni. Pod silnim dojmom ovog liepog djela upravio sam danas Vojnoviću ovo pismo: „Dragi conte Ivo! Kao nekoć iza „Psyche" i zatim iza „Majke Jugovića", vratio sam se i sinoć iz kazališta pod dubokim dojmom tvoje „Dubrovačke trilogije". Tri i pol sata sjedio sam kao prikovan na svom mjestu, ne mareći ni malo za liepu živu okolinu, koja me je okružavala, a neprekidno zureći u pozornicu, na kojoj se je odigravala kobna sudbina našega naroda. Izpred mojih očiju nicao je iz plavih valova morskih ko žuti … drevni Dubrovnik, a izmedju

čempresa sv. Mihajla dizale se sjene davno zamrlih plemena…Duboko sam se zamislio…Vjekovi su preda mnom titrali…

Dragi moj Ivo! U „Psychi“ si bio crtač modnog pustolovnog družtva, u „Majci Jugovića“ epigon i vizionar narodne pjesme,- a u trilogiji ti si dubrovački Homer, koj pjeva srčbu bogova na tisućljetnu prošlost, onaj Beethoven, koj uz besmrtne akorde svoje poputnice pokapa sve, što mu je najmilije u životu bilo. Al još više! Možda ni ne sluteći, ti si u svojoj dubrovačkoj Ilijadi opjevao sudbinu svega našega naroda, koj čeka na svoj preporod i slobodu od daleke buduće dobi, jer mu ih naše vrieme sa svojim strančarstvom, sa svojom beznačajnošću i svojom nekulturom ne može dati. Ovakove su me misli obuhvatile, a kad se je zastor spustio, ja sam iz dna duše pljeskao pjesniku i umjetniku. Već davno se ne bavim ni kritikom ni liepom knjigom, jer me je „kruhoborstvo“ odnielo na drugo još pustije polje, ali držim, da će ti biti ugodno, ako ti priobćim ove misli, buduć ti mogu služiti i utjehom i pobudom u tvom radu. Pridružujem se punim srcem svim čestitarima k tvojoj 25. godišnjici i želim, da nadješ snage, pobude i vremena za daljnji rad, a u radu samom nagradu i zahvalnost naroda.

Dubrovniku se je godilo isto, što i Ateni i Rimu. Danas se ista igra obnavlja u većoj mjeri. Koliko nam sloge i ljubavi treba, da joj odolimo! Raduje me neizmjerno, da imademo medju nama našeg živog čovjeka, koj umije tako pisati i narodu otvarati oči.

Pozdravlja te tvoj stari i odani M. G.

Cio sam dan bio pod dojmom ovog remek djela, koje svojom zamisli, formom, provedbom i koloritom tako savršeno crta jedan dio prošlosti kako ni jedna hrvatska drama. Vojnović je na pozornici primio srebrni lovor vienac, dar zagrebačkih gospodja, koji je doista zaslužio. Svakako bismo ga morali obezbiediti i dati mu prilike, da nam još ono dade, što može dati i što još nosi u sebi.

311.

Zagreb, ponedjeljak 7. studenog 1910.

Jutros mi je od Vojnovića stigla karta: “ Milane moj! Suze me obliše čitajuć tvoje drago pismo. Ako ima duše u Hrvatskoj, koja me razumije, to si ti, dobri moj prijatelju! Trilogija jest udes naroda i udes naš. Tvoj i moj! Stisnimo dušu i budimo ipak ono, što jesmo: dobri i iskreni ljudi! Doduše to je grieh, ali ipak je i utjeha. Grleći te tvoj sam Ivo Vojnović.“

*

Danas je 40 godina, što se je vjenčala M. E. s V. Od prisutnih malo nas je još u životu,- a glavne su osobe sve već mrtve. To je razdoblje, u kome se obično sve promjene te i novi sviet ne shvaća staroga, kao ni stari ne razumije novoga. Ova bi promjena bila još snošljivija, da se obavlja s više pieteta i ljubavi,- ali cinizam i brutalnost, s kojima se postupa, najbolje ne izumire i da su sve sanje „o višem stvoru – pravi larifari!"

312.

Zagreb, utorak 8. studenog 1910.

Prekjučer je u Sarajevu umrla Jelka Kudlich, rodjena Kranjčić, supruga Dragutina Kudlicha, ravnatelja gimnazije: pokojnica je bila rodom Karlovčanka, kći pokojnog Gjure Kranjčića, nekoć načelnika karlovačkog, a kašnje viećnika ban. Stola. Dobro smo se poznavali. Bila je duhovita, vesela i umiljata gospodja. Nisam je vidio više godina. Sad je i ona otišla za uviek.

*

Konferencije kod bana ne mogu uroditi nikakovim uspjehom. Jedini Radić mu je obrekao podporu svoje stranke, dok su svi drugi tražili, da se drži zakona i sabor sazove za 22. o. m. Ban je u velikom škripcu, jer ne može sastaviti većine,- pa bi se konačno morao uteći absolutnom vladanju, koje je sam osudio. Sad mu može pomoći samo još Khuen,- a i taj bi se mogao prevariti.

313.

Zagreb, srieda 9. studenog 1910.

Sinoć sam s Jelkom bio u kazalištu. Pjevali su Puccinijevu „Madame Butterflay". Djelo je liepo, ali donekle monotono, pa uslied toga umara. Posve moderno, bez dosadašnje razdiobe opere, što mu nije posve u prilog. Ne ima ni čina ni ikoje uloge osim naslovne. Tako ne ima ni melodije. Jedini orkestar ima ulogu. Naslovnu je nulogu pjevala Maja Strozzi s liepim uspjehom, akoprem joj nedostaje za to dramske igre i dosta gluma. Svi ostali bili su izpod obične mjere. Pravog nadahnuća nisam opazio.

Danas je 30 godina od velikog zagrebačkog potresa,- pa su i jutros seizmografi zabilježili potres, na sreću jako daleko. Inače je dan topao i blag,

posve drugčiji, nego li je bio 1880. g. Na sreću naš se je Zagreb oporavio od onda uza sve protimbe, koje mu prieče razvitak.

314.

Zagreb, četvrtak 10. studenog 1910.

Jučer poslije podne umro je moj brijač Josip Mačerk u 42 godini. Još u 3 sata bio je i oficini, dao se odvesti kući, da još jednom vidi svoju djecu, a u 5 je već umro. Bio je tuberkulozan. Prošle subote 5. o. mj. zadnji put me je brijao,- a ja sam prekjučer njegovom pomoćniku rekao, da ga ne bude dugo. I eto sve se izpunilo. Bio je dobričina, za kojim kako žena i dvoje djece sitne djece.

*

Pregovori stranaka s banom traju sveudilj, a nitko ne zna, kako će se svršiti, i tko će koga prevariti, jer da se još samo o tom radi, ne ima sumnje. Trgovina je jasna, komedija velika, a perspektiva kobna. Još nikada nije Hrvatska imala takvog zastupstva, koje bi tako besramno radilo. Licitacija se tjera minuendi pa nije težko, da će i frankfurteri dobiti svoj dio.

315.

Zagreb, petak 11. studenog 1910.

Danas sam dva put šetao s Jelkom i ženom po gradu; poslije podne, jer je bilo sunca, i na večer. Na večer smo bili na čaši piva u Protivinskoj restauraciji. Žena je tjelesno prilično oporavljena, ako i težko hodi, ali ne opažam većeg interesa za kućni posao. Posve je bez iniciative. Za druge,- a drugi pobiru honorare i mastne plaće, dok ja moram kuburiti. Duševno stoji dosta povoljno, jer čita, ali ne traži družtva kao nikada. Prava je sirota s djetetom skupa te je najveća nevolja, da im ja moram biti kao sliepcima vodja. Ta ja sam toliko izmučen i iztrošen.

U uredu me sve ljuti. Naprćuje mi se posao za druge, a drugi pobiru honorare i mastne plaće dok ja moram kuburiti. Ibler se prči, Hörer se zlurado smije, Petrović „boluje“, Andrić lovi što više može, - ja gledam? Do boga daleko, a kod gromovnika na Markovu trgu zatvorena vrata. No ću pokazat zube.

316.

Zagreb, subota 12. studenog 1910.

Ovih je dana msgr Milko Cepelić[54] imenovan kanonikom djakovačkim kao i dr Jakša Pliverić, dosadašnji župnik na Bednji. Cepeliću je to nagrada, jer se je posve srepio sa frankfurterima i biskupom Krapcem te odlučno radio i glasovao u Djakovu za vladinog kandidata dr Radičevića. Pokojni Strossmayer će se u grobu okrenuti, kad dozna, kakovog je značajnika odgojio i postavio ovršiteljem svoje oporuke. Pa da vjeruješ popu! Prodao bi te za crveni pojas.

*

Danas je Kalmanijev šogor Željko Farkaš promoviran u našem sveučilištu za doktora prava. Mladić je dobar i vriedan. Nisam se nadao, da će tako napredovati,- jer je bio slab u školama te jedva jedvice svršio gimnaziju. A eto sad je i doktor. Al neka vrag vjeruje školi i njezinim profesorima.

317.

Zagreb, nedjelja 13. studenog 1910.

Jutros smo prvi put imali malo leda, ali kašnje je bio liep i topao dan. Ja sam s Jelkom bio o podne na Zrinjevcu, gdje je svirala glazba. Poslije podne šetali smo s ženom, a posjetili smo zajedno i Protivinsku restauracju.

*

Ban je jučer iz Beča iznenadio naš sviet viešću, da je ondje viećao s grofom Khuenom i ministrom Hieronymiem o željezničarkoj pragmatici te da je potonji odlučio sazvati enketu, koja će odstraniti sve nedostatke, a ujedno i povriedu nagodbe koja je počinjena za nas. Po tom misli ban, da bi bio uklonjen nesporazumak te bi se mogla sastaviti radna većina za hrv. sabor. Meni se čini, da je to vrlo jeftina finta, na koju mu ne će koalicija nasjesti.

[54] Milko Cepelić (Vuka, 21. IX. 1853. – Đakovo, 26. III. 1920.), hrvatski etnograf i teolog. Teologiju studirao u Đakovu, zaređen 1877., od 1878. obnašao službe ceremonijara, dvorskoga kapelana biskupa J. J. Strossmayera i knjižničara dijecezanske knjižnice, a potom je bio đakovački župnik i dekan od 1894. do 1910. Imenovan papinskim komornikom 1888., apostolskim protonotarom 1901. i đakovačkim kanonikom 1910. Suosnivač prvoga osječkoga hrvatskog dnevnika *Narodne obrane* (1892.), koji je odigrao važnu ulogu u političkom životu Slavonije. Proučavao hrvatski narodni život i običaje u Slavoniji. Ostavio bogatu zbirku tkanina i vezova Etnografskomu muzeju. S M. Pavićem objavio je i monografiju pod naslovom *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-đakovački i sriemski* (1900.–04.).

318.

Zagreb, 18. studenog 1910.

Ovih je dana prof. Masaryk u delegaciji pošteno zapaprio grofu Aehrenthalu i poslaniku u Biogradu Forgachu. Odkrio je da su spisi u Friedjungovoj parnici krivotvoreni u Austro-ugar. poslaničtvu u Biogradu.[55] Pisao ih je neki Vasić,[56] koj se krije pod imenom Štefanovića. Aehrenthal je branio Forgacha, ali su dokazi Masarykovi takovi, da ih nije mogao pobiti, pak ih je i Milovanović u srb. skupštini posudio. Ovu zasluženu blamažu mogao si je uštediti Aehrenthal,- a jao državi, gdje se ovako postupa. To je vječna sramota.

*

Stari grof Tolstoj pobjegao je sa svoga imanja u samostan. Hoće da svrši svoje dane u samoći. Starac je zaista posve pobenavio.

319.

Zagreb, utorak 15. studenog 1910.

Dr Koščak piše mi danas iz Rima. Boravi već dulje ondje, da čeka na odluku papinu glede bosanskih franjevaca. Čini se, da je razočaran pa i piše posve u zagonetkama. Razabirem, da se doista radi o imenovanju hrv. pomoćnih biskupa, al ne će s tim na vidjelo. Odgovorio sam mu odmah isto tako obćenito, da vidi, kako mislim i sudim.

*

Jučer su se u Moncalieri kod Turina vjenčali princ Viktor s belgijskom princezom Klementinom. To je zadnja nada Napoleonovih, koji su na umoru.

*

Kiša lieva ko iz kabla. Tako gotvo svaki drugi dan. Sada je najljepše sjediti kod peći i čitati. Puno se piše,- ali malo dobra i čitanju vriedna.

---

[55] Beogradu.

[56] Zapravo Đorđe Nastić. I Vasić i Štefanović su bila njegova lažna imena. Đorđe Nastić (Mostar, 1884.-1919.) Srbin iz Bosne, agent provokator austro-ugarske vlade koji je povezan s *Bombaškom aferom* 1907.-1908. godine u Kneževini Crnoj Gori i *Veleizdajničkim procesom* 1909. godine u Zagrebu. U oba slučaja, radio je u interesu politike Beča. Vidi njegovu brošuru kojom se htjelo kompromitirati vodstvo Koalicije: *Finale*, Sam. Markus, Budimpešta, 1908. Više o Nastiću u: https://www.wikiwand.com/hr/%C4%90or%C4%91e_Nasti%C4%87 (pristup 3. VII. 2020.)

320.

Zagreb, 16. studenog 1910.

Danas je sazvan hrvatski sabor za 22. o. mj. Medjutim se odmah javlja da će sabor biti istoga dana odgodjen, da ban uzmogne nastaviti pregovore za sastav većine. Tako će ostati vuk sit i koza ciela. Imat ćemo ustavi upravnu vladu i absolutizam. Za Hrvatsku je i to dobro…

*

Heyse je dobio Nobelovu nagradu za liepu književnost. To je priznanje pod konac života, časno doduše i zasluženo, al je pjesniku danas od male vriednosti, jer kako sam veli jednom novinaru: ne ima više ništa da reče svietu.- Tako gasnu i veliki umovi poput svieća…A koliko ostaje i od njihovih djela? Na prste se može sve prebrojiti, što je zadržalo trajnu vriednost. A kako dugo će i to potrajati?

321.

Zagreb, četvrtak 17. studenog 1910.

Naš mladi novelista Ivan Kozarac,[57] nećak Josipa Kozarca, umro je jučer poslije podne u Vinkovcima u 28. godini od sušice. Bio je pravi Boheme poput Gorkoga. Čovjek bez studija i zanimanja,- a rodjen pisac. Crtao je narodni život liepim jezikom i stvorio par dobrih stvari. Glavno mu je djelo pripoviest „Gjuka Begović".

*

Prekjučer je na Rieci, Trstu, u cielom Kvarneru, pa i u dalekoj Veneciji vladalo takvo nevrieme, da je more poplavilo cieli Markov trg u Mletcima i

[57] Ivan Kozarac (Vinkovci, 8. II. 1885. – Vinkovci, 16. XI. 1910.), hrvatski književnik. U drugome razredu gimnazije napustio školovanje i zaposlio se kao pisarski vježbenik u Kotarskome sudu u Vinkovcima, 1909. zaposlio se kao perovođa Nakladnoga fonda Društva hrvatskih književnika i društva redatelja u Zagrebu. U ljeto 1910. otišao je u bolnicu za liječenje tuberkuloze Brestovac, odakle se, neizliječen, vratio u Vinkovce. U književnosti se javio 1903. pjesmom *U Život* u *Viencu*. Njegov se književni rad može podijeliti u dva veća bloka. Prvi čine djela nastala 1902.–06. i obuhvaća prve pjesme te nekoliko proznih crtica što ih je objavljivao u *Zvonu, Svjetlosti, Ilustrovanom obzoru, Našoj slozi, Savremeniku, Viencu, Hrvatskom kolu* i dr., i to pod pseudonimima i šiframa: Kerepov, Kosan, Olgin i dr. Drugi blok obuhvaća prvu knjigu kratkih proza *Slavonska krv* (1906.), jedinu objavljenu za autorova života, te tri knjige objavljene 1911., godinu dana nakon autorove smrti: *Pjesme, Izabrane pripovijetke* i roman *Đuka Begović* (objavljen u nastavcima 1909. u *Ilustrovanom obzoru*).

nanielo mnogo štete na svim obalama. Na Markovu trgu plovile su gondole! No liepa li iznenadjenja za golube i za one tisuće gosti! A one balustrade na Rivi uz Piazettu? Sve je to bilo nalik propalom gradu. Ja još slušam ondje glazbu i šapat u svim jezicima i gledam onaj sviet, koj prolazi kao vjetrić…

322.

Zagreb, petak 18. studenog 1910.

Napokon je pao i posljednji stup Rauchove vlade i veliki kamen smutnje izmedju Tomašića i koalicije. Predstojnik pravosudja Slavko Aranicki[58] umirovljen je 16. o. mj., a na njegovo je mjesto imenovan upraviteljem pravosudja septemvir Miroslav Broschan. Srbi su dakle isposlovali pad Aranickog, koj im je bio omražen uslied parnice veleizdajničke. Inače je to bio posve pristojan čovjek. Osim toga imenovan je veliki župan lički Stjepan Belošević velikim županom varaždinskim, a vladin savjetnik Hervoić banskim savjetnikom. To je odšteta za 20 frakova odjela, što ih je Ivica poderao za svoj „rad" u prezidiju.

Danas lieva kiša ko iz kabla, a k tomu sieva i grmi kao usred ljeta. Čini se, da je Medardo zabludio iz lipnja u studeni.

323.

Zagreb, subota 19. studenog 1910.

Danas se u Križevcih slavi 50-godišnjica tamošnjeg gospodarskog zavoda koji su naši uvidjavniji predji osnovali,- a lakoumni nasljednici razorili. Ciela je proslava pravo ruglo i dokaz duševne nesposobnosti ravnatelja Lenarčića. Od živućih starih profesora nije nitko pozvan, pa ni ne će sudjelovati. Pro-

[58] Svetislav (Slavko) Aranicki (Ruma, 1853. — Zemun, 1943.), pravnik. Sin Jovana i Jelene Mladenović, studirao je pravo u Budimpešti i Beču te doktorirao. Radio je kao sudac. Bio je sudac prisjednik u procesu protiv Vladimira Vidrića i drugova od 11. do 16. XI 1895. Nakon što je barun Pavle Rauch 1908. imenovan hrvatskim banom, Svetislav postaje odjelni predstojnik za pravosuđe Kraljevske zemaljske vlade u Zagrebu. Na istom položaju ostao je i nakon što je Nikola Tomašić imenovan banom, unatoč zahtjevima političke javnosti u Hrvatskoj da članovi vlade P. Raucha ne budu članovi nove vlade. U listopadu 1910. kandidirao se kao vladin kandidat na izborima za Sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u izbornim kotarima Brlog i Korenica u Lici, ali nije bio izabran. Umirovljen je kraljevskom odlukom od 16. XI. 1910. Dana 30. X. 1912. podijeljeno je njemu i njegovim zakonitim potomcima ugarsko-hrvatsko plemstvo s pridjevkom „Kraljevački", po posjedu Kraljevci kod Rume, za njegove zasluge u državnoj službi. Od 1941. živio je u Zemunu kod kćeri Jelene. Imao je i tri sina: Aleksandra, Fedora i Ognjeslava.

gram je dokaz pravog kretenstva: razgledanje zavoda, koncert, ples, banket, predavanja stručna, izložba stoke te otkriće spomen ploče. Prava je sreća da pada kiša, koja će blatnim velom prikriti svu tu nevolju i neuspjeh. Naši stari i zemlja žrtvovali su za zavod par milijuna, da ga nekoliko nesposobnih ljudi ruinira. Stara je kletva, da nikada ne dolaze pravi ljudi na prava mjesta, jer ti nikada ne uživaju milosti vlastodržaca. Tako je i križevački zavod stradao.

324.

Zagreb, nedjelja 20. studenog 1910.

Jutros je u prostorijama Družtva hrv. književnika održan sastanak za osnutak hrv. novinarskog družtva.[59] Prije tri godine sastalo se već po deseti put nekoliko novinara, da osnuju takovo družtvo, koje sam ja već g. 1877. zasnovao u „Hrv. Svjetozoru". Pravila su sada 22. o. mj. dobila banovu potvrdu te smo se danas sastali na dogovor. Ja sam kao najstariji izabran predsjednikom privremenog odbora, a sa mnom u odbor: Peršić, Schlegel, Wilder, Pajes, Vukelić i gdja Jurić. Mi imamo obaviti sve predradnje za konstituiranje družtva, a glavna će se skupština održati 18. prosinca. Pravila su pravi gulimatijaš te će se morati promjeniti, no sada je bolje, da se već jednom pristupi k ustrojstvu družtva, koje su uviek osujećivali razni špekulanti, da novinari ne dodju do pristojne eksistencije, nego da budu njihovi sluge, kako su do sada bili. Ovom sam prigodom prvi put vidio neke novinare i medju njima Wildera od „Pokreta". Mene se je njegova osoba povoljno dojmila.

*

Pod večer sam šetao gradom sa ženom i Jelkom. Na njezinu želju navratili smo se uz put u crkvu Isusovaca na čas. To je bilo prvi put nakon 16 ili 17 mjeseci, da je bila u crkvi. Postala je troma i krupna. Baš smo se na kolodvoru vagnuli. Ima 91 kilu.

[59] Hrvatsko novinarsko društvo utemeljeno je 18. prosinca 1910. godine i jedno je od najstarijih profesionalnih udruženja u Hrvatskoj. Među tridesetak osnivača su Milan Grlović (prvi predsjednik), Antun Gustav Matoš, Marija Jurić Zagorka, Ivan Dobravec Plevnik i drugi. U prvome Upravnom odboru bili su, uz Grlovića, Antun Schlegel (drugi predsjednik, od 1912.), blagajnik Ivan Peršić, tajnik Zvonimir pl. Vukelić te odbornici Milivoj Dežman, Većeslav Wilder i Bude Budisavljević; njihovi zamjenici su bili Ferdinand Pajas i Joso Lakatoš. Detaljnije u predgovoru prvog sveska *Dnevnika Milana Grlovića*. https://www.hnd.hr/povijest-hnd-a?seo=povijest-hnd-a (pristup 10. VII. 2020.)

325.

Zagreb, ponedjeljak 21. studenog 1910.

Jučer u jutro malo iza 6 sati umro je u Astapovu, maloj željezničkoj stanici kazansko-uralske željeznice Lav Nikolajević Tolstoj, najveći suvremeni ruski pjesnik u 83. godini, koje do sada nije doživio ni jedan ruski pjesnik. Umro je od upale pluća, koju je dobio na svom biegu iz Jasnaje Polajne „u sviet". Time se je svršila jedna velika epopeja i tragedija u životu zagonetnog ruskog naroda, koja će tek po smrti djelovati na njegov preporod. Tolstoj je bio čudak prvoga reda, mističar; koji je naučavao novu religiju o povratku u život najprimitvnijih potreba. On je sam to praksom dokazivao, ako i nije mogao nikoga obratiti na taj život,- jer tko se jednom pogospodi, ne će nikada da bude opet seljak i težak.

Sav sviet slavi Tolstoja, samo stanoviti krugovi u Rusiji gledaju na nj s prikorom,- ta umro je u izobćenju iz crkve! Od svih njegovih radnja meni su se puno više svidjale njegove male pripoviesti, u kojima je crtao život i ljude, kakovi doista jesu, nego li njegove mistične filozofske nauke: iz njih je prikazana ljubav spram čovjeka i naroda, pa zato će mu i narod ostati haran te spominjati njegovo ime kao pravog dobrotvora.

326.

Zagreb, utorak 22. studenog 1910.

Hrvatski sabor sastao se je – danas prije podne u jednu jedvitu sjednicu, u kojoj je pročitan kr. reskript s radnim programom- i odmah izjavljeno, da se sabor odgadja dok se sastavi radna većina, koje sada ne ima. Svakako je to unium rješnja ustavne krize. Prkos s jedne i prkos s druge strane. Ban i vlada traže pokornu većinu,- stranke odklanjaju sporazumak sve dotle, dok se ne stvore uvjeti za zakonit rad, a naročito dok se ne odstrani željezničarska pragmatika. Ban je i onako morao popustiti te je i žrtvovao Aranickog- a danas oglašava u N. N., da je kralj abolirao veleizdajničku parnicu. Time je stvorena tabula rasa,- ali ni to ne zadovoljava. Položaj je težak i zamršen i povjerenje u čistoću namjera podpuno uzdrmano.

327.

Zagreb, srieda 23. studenog 1910.

Od par dana pritisnula je ljuta zima, snieg i led. To je za naše krajeve malo prerano. Tako mogu samo pod večer s mojima na čas izaći. Inače sjedim po vas dan u uredu, gdje je mnogo posla, a glede reda prava anarhija. Guraju nam ljude od protekcije u ured, a tomu se sve protivi. Sada nam narivavaju (Gaj i Čavrak) nekog propalog profesora Siročića, koj namah traži dekret i prof. plaću, a kako je dosta impertinetan, možda će i uspjeti. Ja sam sit ureda i ljudi, koji me okružuju. To je prava rulja grabežljivaca, koji iza busije čekaju, da jedan drugoga orobi i utuče. Pri tom se najsladje smiju Ibler i Hörer. Petrović uviek „boluje", Andrić i Blažeković dobro računaju,- a ja stradam.

328.

Zagreb, četvrtak 24. studenog 1910.

Danas je 50-godišnjica hrvatskog kazališta. Od g. 1860. glumi se samo hrvatski. Ovu će slavu kazalište proslaviti prigodnom predstavom, u kojoj bi mogao bar duhom sudjelovati još jedini Mandrović, koji je tada bio prisutan, kad je održana zadnja njemačka predstava. No on je bolestan. Ta prošo je 70 godina. Kazalište se je liepo razvilo,- ali drama ne ima podmladka, kao što ni opera nije na onom stepenu kao za Miletića. Stare su generale umirovili, a novi vojnici još nisu porasli…

*

Večeras smo se sreli u odboru za novinarsko družtvo, da čujemo proglas gdje Zagorke-Jurić. Nije nam se svidio. Sastavljen je naglo i površno. Meni je povjereno, da napišem drugi proglas do sutra.

329.

Zagreb, petak 25. studenog 1910.

Ja sam sastavio proglas novinama drugovima i javnosti. Odbor ga je danas prihvatio i sutra ćemo ga publicirati. Hörer mi je uzkratio štampanje „Pravila" družtva. Rekao je da tiskara ne ima vremena. Hoće, da nas i sada još prezre. No taj ćemo fakat zabilježiti, da se bude za nj znalo, kako se je s novinarima u Hrvatskoj postupalo.

*

Hrv[atska] koalicija odbila je opet sporazum s banom i čuva svoje mandate u Pešti. Unicum je, da ima zastupnika, koji su po zakonu izgubili pravo na mandat. To silno ljuti i bana i Magjare,- al ne znadu, kako bi se iz tog škripca izvukli. Svi su pregovori uzaludni te ne vode ničemu.

330.

Zagreb, subota 26. studenog 1910.

Danas nam je doista u uredničtvo poslan Siročić, a ja ga moram zaposliti. Hvala liepo! Čujem da će dobiti i dekret, na koji sam ja čekao 20 godina,- dakako bez protekcije. Vrieme je vrlo nepovoljno. Kiša pada kao iz kabla. Sada je za moje sirote najveća nevolja, jer ne mogu iz kuće. Tako su po vas dan zatvorene.

*

Sada se bavim prevodom izvrstnog essayja od dr Friedella "Pjesnik i njegovo doba", koji je nedavno izašao u „Frankfurter Zeitungu", a na originalan način razpravlja ovu temu. Čini mi se njegovo stanovište izpravno i istinito. Ima u njem mnogo paradoksa, koji se posve dobro dadu shvatiti te pogadjam do dna situaciju. Možda ću ga priobćiti u N[arodnom] N[ovinama].

331.

Zagreb, nedjelja 27. studenog 1910.

Sinoć su po najvećoj kiši stigli neko Slovenci u Zagreb da prisustvuju današnjoj slavi Vrazovoj, koju je udesila Družba braće hrvatskog zmaja. Slave 100 godišnjicu Vrazova rodjenja (post festum) odkrićem spomen ploče na kući, u kojoj je umro Vraz. Slava je prošla gotovo i nečujno. Nekoliko ljudi i dva govora- to je sve. Nisu vremena za to. Ljudi su zasićeni slave, dok traju borbe i jadi. Govorili su Laszovski, Šurmin i Ilešić, nova ništa, a pametna malo. Na večer je u kazalištu svečana predstava u čast Vraza- i u slavu 50 godišnjice hrv. kazališta. Glumi se više prigodnih komada od Ogrizovića i pjeva komadić Porina. Cenzura je branila „24. studena 1860" da ne bi uvriedili Niemce. Meni se čini, da su prošla vremena za takove komade.

332.

Zagreb, ponedjeljak 28. studenog 1910.

Predstava u kazalištu bila je sinoć slaba te su se ljudi razišli nezadovoljni. Takove su se slike preživjele…

*

Ban Tomašić pozvao je ponovo Tuškana kao predsjednika koalicije, da sazove konferenciju, u koju bi i on došao i zapodjeo pregovore, - no Tuškan je to odbio, jer da su zastupnici u Pešti te ne bi mogli pravodobno doći i spriečiti ex-lex. Situacija se je prema tomu zaoštrila, te ne ima nade, da bi se mogla povoljno riešiti. Nije s toga čudo, da se već govori o odstupu banovu i spominju razni kandidati. Kamen smutnje nalazi se za pravo u mandatima; koje ne će koalicija da napusti. Pri svem tom najgore perolaze narodni interesi, jer natezanje s jačim radja uviek istom posljedicom: slabiji mora platiti račun.

333.

Zagreb, utorak 29. studenog 1910.

Ban se je uslied odklona Tuškanova i zapletenog položaja odlučio, da sazove hrv. Sabor te je poslao ban. savjetnika Hervoića u Beč, da u kabinetskoj pisarni podnese predlog o tom. Po tom se možemo nadati skorom sazivu sabora. Čemu ovo igranje i natezanje - nije jasno. Ban ne će Koalicije, a ona ne će njega,- a rezultat može biti samo kaos. Čini se, da su Tomašićevi dani odbrojani, jer se je i on pokazao nedorasao situaciji i nesposoban za saniranje našeg nenaravnog odnošaja spram Ugarskoj. Ovo stanje utvrdit će u narodu sve više uvjerenje, da se s Magjarima ne da živjeti u sporazumku, pa će konačno dovesti ili do velikog preloma ili do najbrutalnije sile. U ostalom bolje i to, nego li sadašnja amfibialna situacija, koja ubija sve bolje sile u narodu.

334.

Zagreb, srieda 30. studenog 1910.

U magj[arskom] su saboru naši delegati dali zajedničku deklaraciju glede prava, da se služe hrvatskim jezikom, pošto im je predsjednik Berzeviczy u suglasju **s** Barthom i Ugronom osporavao ovo pravo. Deklaracija se poziv-lje na nagodbu i dosadašnju praksu te ima samo jednu pogrešku, što je sa-

stavljena magjarski, a ne hrvatski. Svakako ona ne će doprinieti sporazumku Kolacije s banom i sastavu većine. Preuzetnost je prevelika. Ban je sada zakopčan do nosa i ne ide nikuda. Prije je govorio jasno i odrješito, a sada šara. Najbolji dokaz, da je njegov položaj nesiguran i uzdrman…

Danas su listovi javili da je u Mostaru umro biskup Buconjić, čelični borac za hrvatsku stvar u Bosni, a pravi antipod Stadleru. Medjutim se viest opovrgava. Biskup je težko bolestan.

335.

Zagreb, četvrtak 1. prosinca 1910.

Eto nas u prosincu! Zornice su već počele. Božić je blizu. Naš je dom posve opustio i oglušio. Žena vegetira, Jelka s njome, a ja krećem izmedju doma i ureda. Za intimni sladki razgovor kako sam ga nekoć volio i vodio, ne ima više nikoga ni sgode. Svi su izumrli,- a mladi ne razumiju nas. Jedini mi je sada prijatelj koja dobra knjiga, koja uspomena i priroda. Ljudi prolaze kraj mene kao stranci, ne poznamo se, ne tražimo se. Svaki ide svojim putem i za drugom svrhom. Izgubio sam kontakt i s onima, koji bi mogli dielom nadoknaditi gubitke, ali to nije moja krivnja.

Osjećam samo, da me prati duh Micin, makar nje ne ima više. Taj koneks ostaje. To je sav rezultat života, u kojem smo se za uviek izgubili. Do groba,- a možda i preko.

336.

Zagreb, petak. 2. prosinca 1910.

Danas su 62. godine, što naš kralj sjedi na priestolju. Drugi cieli svoj viek ne živu tako dugo, kako dugo on gospoduje. Je li to sreća ili kazna? Vidjeti oko sebe tolike ulizice i laskavce, tolike varalice, kolike li gorčine![60]

Čitao sam „Obnovu pakla“, legenda od netom umrlog Tolstoja. To je pravi Tolstoj! Čovjek koji teži za istinom, a sam pri tom žrtvuje sebe. Možda se nije smio tako poniziti i podati u jaram, da mu se ne rugaju i ne raduju protivnici. Kao realista imao je samo konstatovati i tim bičem udarati, a ne sebe trapiti… Ove mi je noći išla po glavi Padova i sv. Antun. Odlučio sam da

[60] O vladavini cara Franje Josipa I vidi: Jean, P. BLED, *Francois-Joseph*, Librairie Artheme Fayard, Paris, 1987.

napišem podlistak o tom naročito o vjeri u pomoć toga svetca. Čudesa se više ne zbivaju, ali vjeru spasava i umiranje naše strasti.

337.

Zagreb, subota 3. prosinca 1910.

Bivši ban grof Pejačević razgovarao je danas u Pešti sa suradnikom lista „Az. Ujsag" te mu medju ostalim rekao, da se ni od ponovnih izbora ne nada promjeni položaja, a po tom nije izključeno, da će se pokušati urediti stvar pomoću kralj. povjerenika. To bi dakle bilo riešenje, koje nas čeka i kamo nas je doveo odlučni Tomašić, taj mrki vuk. Do sada mu nije uspjelo, da izposluje novi saziv hrv. sabora, a to je najbolji znak, da više ne uživa povjerenje u Pešti i u Beču.

*

Danas su započeli izbori u Engleskoj za novi parlament, jer je vlada razpustila stari parlament radi odpora lordova proti reviziji ustava, dotično gornje kuće. Ovi će izbori odlučiti o velevažnim pitanjima te je sva nada da će liberalci s Asquithom pobijediti.

338.

Zagreb, nedjelja 4. prosinca 1910.

Danas je Micin rodjen-dan, a bez nje! Nikad nisam propustio, dok je živjela, da ju na taj dan ne zagrlim i da joj ne čestitam. Činim to i danas u duhu, blagosivljuć njezinu uspomenu i želeći, da se plemeniti atomi njezina tiela utjelove u nove plemenite tvorbe, na sreću novih generacija!...

*

„Obzor" javlja danas da je kanonik dr Bauer imenovan posvećenim biskupom zagrebačkim. Radičević je dakle propao. Kakovom uspjehu ne imamo se ni od Bauera nadati. U zadnje dvie godine on je posve izgubio pravac i politički i socijalni. Uloge ne može više nikakove igrati. Naši popovi redomice skidaju sa sebe reverendu, kojom bi prikrivati ljudske slaboće, te se prikazuju kao pravi heloti, gramzeći za častima, novcem, jer gaze ideal ljubavi spram bližnjem svojem.

339.

Zagreb, ponedjeljak 5. prosinca 1910.

Dani su opet nešto ljepši i topliji kao u kasnoj jeseni. Osobito je podne i večer liepa, a naša Ilica vrvi obćinstvom, liepim obćinstvom. Kadkad se i ja s Jelkom proturam, al družtva za nas ne ima. Sinoć sam dovršio prevod Friedellovog essaya „Pjesnik i njegov sviet". Vrlo sam zadovoljan; radnja je uspjela, makar i jest abstraktna i paradoksna. Ovih ću ju dana objelodaniti u N[arodnim] N[ovinama]. Danas sam i Friedellu u Beč pisao. Naši su politički odnosi posve zamrli. Mi se medju sobom koljemo, Magjari nas lupaju,- a nitko se ne miče, da nas izvede na čistac. Podpuna nesposobnost. Na toj nas točki trebaju, da nas utuku. To je stara bolest hrvatska, kojoj ne ima lieka, van da onom tko uštrca druge krvi, druge sviesti i značaja.

340.

Zagreb, utorak 6. prosinca 1910.

Dr Livadić moli me pismeno da mu pošaljem za „Savremenik" kratak prinos o Vojnoviću, kome će budući broj biti namienjen. Ujedno me moli za prinos za prvi broj buduće godine. Razmislio sam te sam proširio moje pismo Vojnoviću od 6. studenog, davši mu univarzalniju notu. Osim toga odlučio sam se, da pošaljem dvie pjesme, koje već davno čekaju na uzkrs: „Na razstanku" – i „Tajna". Napokon sam odlučio, bude li s voljom, da pošaljem kašnje neke ulomke iz „Tri žene", jer mi na hrvatskom jeziku ne imamo (…).[61] Potonje ću dakako slati istom kad dobijem odgovor, jer se nikako ne želim nametavati. Poslovi mi u uredu ne dopuštaju, da se izdašno bavim pisanjem; umoran sam, a imao bih toga toliko reći, što mi na srcu leži! Mjesec dana odmora - kamo sreće!

341.

Zagreb, srieda 7. prosinca 1910.

Odposlao sam danas dr Livadiću za „Savremenik" jučer označene stvari. Nije puno, ali vriedi više, nego čitavi tabaci. Danas sam se odlučio i za to, da u božićnjem prilogu „Nar. Nov." priobćim prvo poglavlje Micina romana pod

[61] Nečitljiva riječ.

naslovom „Poslije smrti“. Udesio sam ga kao pismo pokojnici i uvod u njezin životopis,- a nadam se, da će se i taj uvod čitati s interesom kao cjelina. Da li ću ikada završiti tu povjest, ovisi dakako o budućnosti. Trebalo bi mi mira, odmora i razmišljanja,- česa svega ne imam. U dnevnoj borbi manjka mi sabranost, da ovoj divnoj ženi postavim umjetnički, intimni spomenik, kako ga ona zaslužuje. Znatiželjan sam, hoće li itko od njezinih i jednom rieči na to reflektirati. Zaboravili su me grdno.

342.

Zagreb, četvrtak 8. prosinca 1910.

Jutros smo osvanuli u težkoj sivoj magli, koja se je medjutim do 10 sati digla te zasjalo toplo sunce…

Micin spomen-dan! Kao nekoć u istinu, tako sam i jutros u duhu pošao do nje, da joj čestitam. Morao sam daleko poći do šumskog brežuljka na selu, gdje ona vječni sanak sniva. Sve je tiho i pusto, a ja se naslanjam na njezin nadgrobni kamen i zurim duboko, duboko u zemlju. Što je od tebe ostalo, nezaboravna drugarice moja? Kud si izčeznula? Plačem za tobom, jer si me ti j edina od svih ljudi razumjela. Sada ljubim prah i zemlju, u kojoj si izčeznula…

Dr. Friedl mi danas iz Beča odgovara i daje dozvolu za prevod „Pjesnika i njegove dobe“. Sa ženom i Jelkom bio sam pod večer na šetnji i u Protuvinskoj restauraciji,- al nigdje kakvog znanca.

343.

Zagreb, petak 9. prosinca 1910.

Žica iz Mostara javlja, da je ondje jučer iza 7 sati umro biskup fra Paškal Buconjić[62] u 77. godini (r. 2/4 1834.) u 31. godini svog biskupskog djelovanja. S njime smo izgubili bez svake sumnje iza Stroßmajera najučenijeg i najznačajnijeg hrvatskog biskupa, koji je u povijesti Hercegovine igrao slavnu ulogu. 14

[62] Paškal Buconjić (Drinovci, 2. IV. 1835. – Mostar, 8. XII. 1910.), mostarsko-duvanjsko-trebinjski biskup. Franjevac, filozofski i bogoslovni studij završio u Ferrari. Profesor na franjevačkom učilištu u Rimu i na Širokom Brijegu. God. 1880. imenovan je naslovnim biskupom i apostolskim vikarom, a 1881. mostarsko-duvanjskim biskupom, 1890. i upraviteljem Trebinjske biskupije. Promicao je crkveni, kulturni, prosvjetni i socijalni napredak, osnovao Hrvatsku tiskaru i utemeljio većinu hrvatskih društava u Hercegovini onoga doba.

godina bio je u Rimu profesor filozofije i propovjednik te je silno oduševljavao sviet. Hrabro je držao hrvatski barjak u vis, te ga branio i proti jezuitskom skutonoši Štadleru, proti Magjarima i svim dušmanima. Čovjek krasan, uzoran i pravi kremen. Bog mu platio! Ovakovih biskupa ponestaje, oni su biele vrane, kojih ne trpe ni crni klerikali. Kao što ima jezuita u fraku, tako imade i pravih liberalaca u reverendi, samo riedko dodju na pravo mjesto.

344.

Zagreb, subota 10. prosinca 1910.

Pregovori za sastav saborske većine razbili su se posve, pa se uslied toga saziv sabora odgadja od dana na dan. Ban Tomašić već je od davna skrenuo s puta na kom je došao. Nije on više onaj otvoreni i jasni govornik, koji naviešta izvojštenje našeg prava ili svoj odstup; on sada, nakon što ga je koalicija odbila, šuti i snuje, kako da osnuje većinu i da ostane na svom mjestu. Očito je izgubio kormilo i pravac. I koalicija vodi politiku prkosa i osobnih koristi, pa je šteta, da namah na početku nije došlo do poštenog sporazumka, jer bi T[omašić] bio za sada jedini ban, koji bi bar nešto mogao izposlovati za Hrvatsku. A ne može mu se poreći oštroumnost i dobra volja. Tko god došao iza njega, bit će u svakom pravcu lošije po nas.

9/12 P. Buconjić
10/12 S. Saboru ni traga. Razbili se pregovori.
11/12 N.
12/12 P.
13/12 U.
14/12 S. kandidature za nov. društvo..
15/12 Č.
16/12 P. Koščak. Protuvin.
17/12 S. Imenovan vel. župan. Miloševe radnje.
18/12 N. Novin. družtvo. Izbor. Pišem Milošu. Večera Protuvin.
19/12 P.+ Nakić
20/12 U. Sastanak Sabora.
21/12 S. Pišem Karlu
22/12 Č. Izbor preds. u saboru
23/12 P. Odgovor Karla. Friedl predl.

24/12 S. Badnjak. List. Poslije smrti.
25/12 N. Božić. Kiša. Čitam. Pišem Minki i Josipu
26/12 P. Kod Kass. Miloševa pobjeda
27/12 U. Božićni prilozi.
28/12 S. Zazimilo.
29/12
30/12
31/12

1.

Zagreb, nedjelja 1. siečnja 1911.

Ušli smo u novu godinu tiho i nečujno u najužem obiteljskom krugu. Sinoć smo oko pol 9 zapjevali pred našim malim borićem "Na tom mladom lietu", zatim ugasili sviećice i pošli na počinak. Duboko žalim, da moje diete ne će iz svoje mladosti ponieti takovih uspomena, kakove sam ja ponio. Ali mi moderni ljudi živimo danas drugačije, nego li su živjeli naši stari. Modernizam zatro je svu poeziju života, koja se još danas sastoji samo u športovima: političkim i socijalnim, umjetničkim i inim.

Leden je danas svanuo dan. Sljeme je bielo. Blato od zadnjih dana zamrzlo se te se bar hoda po suhim pločnicima. Svježina oporavlja i mozak. Jelka je pošla u crkvu, a ja sam bio u uredu. Čitao sam novine, koje su baš prazne. O podne sam našao kod kuće nekoliko karata- čestitaka. Medju njima Boić i Nikola iz Našica. Mislim da je to odgovor na moj božićnji članak "Poslije smrti",- ali nisam siguran, jer o tom ni rieči. Bili su kod nas o podne i Staničići. To su danas jedini i najintimniji ljudi, s kojima još obćimo,- jer je ženina bolest porušila sve naše društvene sveze. U ostalom vriedni su i skidam kapu pred njima.

Poslije podne pisao sam Danici u Vinkovce. Nisam joj mogao uslišati molbe, da ju nastanim kod nas, jer dosita ne imamo za to potrebitih stvari,- al sam joj ponudio novčanu podporu za vrieme boravka ovdje. Upravo što sam svršio, došla je njezina sestra Olga k nama, pa sam joj priobćio stvar. Ona mi je kazala da će D. svakako u sriedu doći u Zagreb, no da ne ne će dugo ostati. Iza toga bio sam sa ženom i Jelkom na šetnji po gradu, a kašnje sam s Jelkom bio u Protuvinskoj restauraciji, kamo sam se sročio s Kassowitzi. Sproveli smo jedan sat u živahnom razgovoru. Na večer smo opet zapjevali pod borićem „Na tom mladom ljetu"- i tako završili prvi dan godine, koji je bio i liep i sunčan, ako u jutro i hladan.

*

Danas mi je bio prvi posao, da izpunim arke pučkog popisa, koji se sada obavlja. Bilo je pri tom kao uviek smiešnih pitanja, kao n.pr.: kojega ste spola, jeste li služili kao vojnik i dr,- dok nije bilo puno važnijih, za koje naša blažena monarhija ne će da službeno znade. Ta monarkija, koja je uviek svoje narode muzla i jednog na drugog dražila, i koja ne zaslužuje vjere ni obstanka!

2.

Zagreb, ponedjeljak 2. siečnja 1911.

Ove sam noći vidio moju dragu prijateljicu Micu, koja me je sva radostna zvala „ Kumek! Kumek!“. I brbljali smo zajedno dugo,- ali više ne znam o čem. Bilo mi je tako milo uz nju, jer me je ona tako razumjela. Nije li čudopod večer sam sreo njezinu kćerku Micu B. u Ilici. I ona me je nazvala „kumek!“. Sirota, tuži se, da je bolestna. Propala jer. Nisam joj to htio reći; no kako je bila vanredno prijatna sa mnom, držim da je i ona čitala „Uvod u život svoje majke“, što sam ga o Božiću priobćio u N[arodnim] N[ovinama].

Danas sam grozničav. Mora da sam se noćas nahladio. Jedva se držim na nogama. Meni čestitaju na ulici, sad ovaj, sad onaj na predsjedičtvu u novinarskom družtvu. Svi misle, da je to „nešto“,- samo ja vidim, da nije ništadakako samo u Hrvatskoj.

3.

Zagreb, utorak 3. siečnja 1911.

Jučer prije podne umro je u Beču podmaršal Gjuro Čanić,[63] bivši domobranski zapovjednik u Zagrebu. Jedva je navršio 61. godinu. Bio je to krasan čovjek, kremen-značaj, odavažan, uman, patriotičan, koj je i grofu Khuenu 1903.

[63] Đuro Čanić (Kaniža Gospićka, 2. XII. 1849. – Beč, 2. I. 1911.), austrougarski podmaršal. Nakon završene Tehničke vojne akademije, u činu poručnika 1870. stupio je u vojnu službu. God. 1876. u Beču završio Ratnu školu. Kao kapetan sudjelovao 1878. u austrougarskoj okupaciji Bosne i Hercegovine. Od 1879. do 1886. radio u Glavnom zapovjedništvu u Zagrebu. U razdoblju od 1886. do 1897. službovao u Pragu, Beču, Krakovu, Košicama, Požunu (Bratislavi) i Budimpešti. Promaknut je u čin general majora 1897., imenovan zapovjednikom 83. domobranske brigade u Zagrebu, a 1901., kada je postao podmaršal, preuzeo je zapovjedništvo VII. hrvatsko-slavonskoga domobranskog okružja. Čanić se sustavno suprotstavljao pokušajima madžarizacije hrvatskoga domobranstva, zbog čega je 1903., odbivši molbu bana Khuen-Héderváryja da pomogne u gušenju protumadžarskih demonstracija u Zagrebu, prijevremeno umirovljen. God. 1905. objavio je u Beču djelo *Misli o izobrazbi pješaštva,* koje je privuklo pozornost vojnog vrha Habsburške Monarhije.

odkresao svoju, kad je uzkratio vojnu asistenciju u protusrbskom pokretu. Khuen ga je za to srušio i poslao u mir. Tek prošlog mjeseca ovaj je čestiti Hrvat poslao Družbi sv. Ćirila i Metoda 25.000 k. za njezine svrhe, a da nije htio spomenuti svoga imena. Sad ga je nestalo. Bila mu zemlja laka! Bio je Hrvat, zato nije ništa postigao! Kujo, ime ti je Austrija!.. Zlovoljan sam i žalostan. Osjećam, da bih htio poletjeti,- a ne imam krila. Slomljena su te me težina vuče k zemlji!

4.

Zagreb, srieda 4. siečnja 1911.

Zameo nas preko noći veliki snieg, no već u 10 sati počeo je od juga kopniti. Opet smo u vodi i blatu. Morao sam sa Jelkom poći k zubaru,- al se je junački poniela, makar da je imala i boli. Čini mi se, da ženski stvorovi odvažnije i laglje podnose nevolje, pred kojima mi mužkarci uzmičemno i strepimo. To je donekle sreća, jer su žene i više izložene od nas.

Moj me ured ojadjuje. Ima svakojakih gospodara, zvanih i nezvanih,- a svi su bolje situirani od mene, koji nosim odgovornost i radim kao crv. Što sam ja polučio nakon 20 godina, polučuju drugi u jednoj, a što god poduzmem, ništa mi ne uspije. To me tako ozlovoljuje, da bi najvolio s mjesta ostaviti ovo gniezdo,- neka vide kako će drugoga naći i platiti. A sve samo za to, jer ne znam puzati i laskati!!!

5.

Zagreb, četvrtak 5. siečnja 1911.

Sinoć je stigla u Zagreb Danica U[zorinac] te je o podne bila kod nas. Ide za tim, da se razpita o Milutinu, koji ju je posve napustio. Oboje uzimaju stvar tako lako, kao da život traje do vieka i da se sutra dade na novo započeti, što je jučer dovršeno. On je pravi nitkov bez duše i srdca, a ona podpuna naivna bena, koja će još i onda vjerovati, kad ju budu svi po redu izvarali.

Vrieme je vrlo ružno. Ne da se nikuda i nikamo poći; ni na istu kratku šetnju u grad, jer je svigdje blato i voda sa sniegom. Sjedim gotovo čitav dan u uredu, čitam i pišem,- akoprem radim s malo volje. Ne vidim rezultata. I oni, koji ništa ne rade ili rade površno, isto tako napreduju, kao i ja, dapače i više, pa to odbija od svih. Ne imam jednog čovjeka, jedne duše , s kojom bih mogao intimno govoriti i podpuno mu odkriti srce…

6.

Zagreb, petak 6. siečnja 1911.

Obolio sam. Nahladjen sam i težko radim, ali ipak radim, jer sam na rad priučen te ne mogu bez njega biti. Danas sam dugo s prof. dr Anrićem u uredničtvu razgovarao o raznim književnim prilikama te me je on sveudilj nagovarao, da napišem neku vrst svojih memoira, sve što znadem o tolikim našim ljudima, s kojima sam se u životu sastao i koje sam poznavao. Sve te sitnice, taj mozaik da je od eminentne kulturne važnosti, jer karakteriše ljude i vrieme, u kojem su živjeli. Ja bi to i učinio, da imam vremena; al težko je raditi u uredu i kod kuće te uza to imati svu brigu za obitelj i dom. Možda ću izvesti koju tu partiju, jer zaista ima u mojim uspomenama mnogo toga, što vriedi i što je vrlo poučno.

7.

Zagreb, subota 7. siečnja 1911.

Danas se je posve pozitivno doznalo, da je kanonik dr Bauer imenovan biskupom i koadjutorom nadbiskupa Posilovića cum iure successionis.[64] Bauer je odmah odputovao s kanonikom Sukom i prof. Bujanovićem u Beč, gdje će se s njime obaviti crkveni proces. Imenovanje bi u drugim prilikama izazvalo u Hrvatskoj oduševljenje, jer je Bauer dobar svećenik i poštenjak,- al u današnjem političkom metežu čut će se prava oluja, jer on nije furtimaš, a to će reći frankovac. Kakav će inače biti- to će pokazati budućnost. Svakako će biti dobar Hrvat,- a to je glavno. Tko god je izradio ovo imenovanje, dobro je učinio. Čovjek je priprost i bez pretenzija, nije nadut, a nije ni šarlatan poput Krapca i Radičevića. Politički je u zadnje vrieme zabludio kao i svi naši ljudi,- ali nije počinio zla.

[64] Cum iure successionis (lat.), s pravom nasljeđivanja. Pravo pomoćnika (koadjutora) crkvenog ili svjetovnog poglavara da ga nakon smrti ili njegove demisije (ostavke) nasljedi na položaju.

8.

Zagreb, nedjelja 8. siečnja 1911.

U Vrbovcu je prekjučer umro stari markez Eugene de Piennes[65] u 86. godini, jedan od zadnjih Bonapartista i pouzdanika Napoleona III., koji je iza pada carstva došao u Hrvatsku te ondje kupio negdašnje dobro grofova Patačića, u kojem je sproveo svoj ostali život. Jedinac sin bio mu je oženjen sa kćerju maršala Mac Mahona te je umro prije 8 godina. Pokojnik je ostavio Jugoslavenskoj akademiji liepu sbirku slika i bio pravi narodni dobrotvor. Ovako nas je naučio kako valja biti zahvalan svakome narodu gdje se živi. Toga ne će da uvide naši urodjenici Srbi i ini zaslijepljenici, koji traže posebna prava, veća od nas. Ja sam pokojnika dobro poznavao; njegov bi život mogao biti predmetom zanimiva romana.

9.

Zagreb, ponedjeljak 9. siečnja 1911.

Naš čestiti general Čanić dao se je pokopati u odori austrijskog generala te je u oporuci odredio da mu se ne obuče magjarska domobranska uniforma, koja mu je postala mrska onog časa, kad su tražili od njega (grof Khuen kao ban g. 1903.) da mu domobranci asistiraju proti nemirima. Za to je i prešao u mir.

*

Danas je ovdje umrla gdja Marija Bradeška, rodjena Šuler, u 33. godini. Prije dva mjeseca umrla joj je majka. Umrla je od upale uha i moždjana nakon operacije. Poznavao sam je kao malu djevojčicu, dok je s majkom zalazila k pokojnoj Mici. Krasno diete. Sada su sve mrtve!

*

[65] Eugène de Piennes, francuski političar i diplomat, dobrotvor i mecena rođen u francuskom Perieru 20. veljače 1825. godine. U Vrbovec se doselio 1879. godine kupivši dvorac Patačić u kojem je stanovao te posjed na Poljanskom lugu gdje se bavio stočarstvom i proizvodnjom sira. Donirao je Strossmayerovoj galeriji starih majstora 32 vrijedna umjetnička djela od kojih je najpoznatiji portret Madame Récamier. Financijski je pomagao siromašne učenike Pučke škole Vrbovec. Umro je u Vrbovcu 1911. godine te je pokopan u obiteljskoj grobnici na gradskom groblju. https://tz-vrbovec.hr/portfolio/eugene-emmanuel-ernest-dhalwin-markiz-de-piennes/ (pristup 10. VII. 2020.). Vidi i: Borivoj, POPOVČAK, Eugène Emmanuel Ernest d'Halwin marquis de Piennes: portret donatora Strossmayerove galerije starih majstora HAZU u Zagrebu, *Peristil*, Vol. 55., br. 1., 2012., 103.-112.

Naš aviatičar Eduard Rusjan[66] zaglavio je danas o podne u Biogradu. Još nedavno je letio u Zagrebu. Sad je svoju smionost platio glavom.

10.

Zagreb, utorak 10. siečnja 1911.

Sinoć je bila kod nas opet Danica, a ja sam joj dao preporuke za Bjelovar, kamo polazi, da poduzme korake za razplet… Mi živimo tako zabitno i osamljeno, da ne dodjemo gotovo ni s kime u doticaj. Dom i ured to je sve. A ja ni ne mogu nikuda od posla. Sve novine pišu o Bauerovom imenovanju, samo N[arodne] N[ovine] šute. Kakovu svrhu ima tajenje, to nek Bog znade. Faktično je Bauer već 7. o.mj. stigao u Beč, gdje je u nedjelju s njime kod unuciature obavljen informativni postupak.

U Zagrebačkom kaptolu pokunjeni su svi Strasnofi i frankovci, da su ostali praznih ruku, a sveta gospoda, koja su se medjusobno ocrnjivala, sad će opet svete svoje oči prevraćati, kako bi došla u milost novome nadpastiru. Komedija je uviek ista.

11.

Zagreb, srieda 11. siečnja 1911.

Danas smo u N[arodnim] N[ovinama] priobćili prekrasan feljton o pokojnom Marquiseu de Pienesu od O. Frangeša. Ova zanimiva ličnost prikazana je tu historički te bi mogla služiti kao primjer za dramu, pripoviest ili povjest. Danas smo prvi put u ovoj godini vidjeli sunce,- jer inače svaki dan prikrivaju gusti oblaci s maglom obzorje.

[66] Edvard Rusjan (Trst, 6. VI. 1886. – Beograd, 9. I. 1911.), slovenski konstruktor zrakoplova i letač. U Gorici je završio srednju školu, a kod svojeg oca izučio bačvarski zanat. Od mladosti se zanimao za zrakoplovstvo; 1909. sagradio je uz pomoć brata Joška njihov prvi zrakoplov, koji nije uspio uzletjeti. Taj su zrakoplov pregradili u dvokrilac zvan *Eda I,* te je njime E. Rusjan poletio 25. XI. 1909. Bio je to prvi uspješan let jednoga zrakoplova sagrađenog u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Potom su braća u Gorici sagradila još nekoliko zrakoplova različite konstrukcije, ali ih zbog nedostatka novca nisu mogla dalje razvijati, već su se na prijedlog M. Merćepa 1910. preselili u Zagreb, gdje su nastavili rad uz njegovu potporu. Merćep je kupio zrakoplovni motor i dao izgraditi hangar, a braća su dala materijal, znanje i trud. Sagradivši svoj zagrebački zrakoplov, krajem 1910. Edvard je njime poletio, a 26. XII. iste godine na javnom je uzlijetanju u Zagrebu dosegnuo visinu od stotinjak metara. Na javnom uzlijetanju u Beogradu 1911. njegov je zrakoplov pogodio nalet vjetra i otrgnuo mu krilo, pa je Edvard smrtno stradao postavši 34. zrakoplovna žrtva u svijetu. J. Rusjan ostao je u Zagrebu do kraja travnja 1913., gdje je uz pomoć pilota Dragutina Novaka dovršio jedan i sagradio pet novih zrakoplova.

Ban se je vratio iz Mletaka u Zagreb, gdje će sada opet započeti cjenkanje i natezanje sa strankama za sastav radne većine u Saboru. A do toga ne može doći. Stari Frank se povlači u mir, prisiljen, da svoj podpuni kruh prikrije bolešću… Hades je već prije njega otišao u Djakovo za javnog bilježnika. Sad prevladjuju furtimaši nad frankfurteri,- a možda će ih Bauer po malo stegnuti u jaslama.

12.

Zagreb, četvrtak 12. siečnja 1911.

Danas smo imali sjednicu odbora u novinarskom družtvu. Ja sam predsiedao. Predložio sam okružnice družtvima, zavodima i obćinama, koje se imadu razaslati,- a zatim je bilo govora o radnom programu družtva. Početak je vanredno težak, jer ne sam da treba sve novinare složiti pod jednu kapu, njego i njihove gospodare i obćinstvo, koje ih omalovažuje.

Počeo sam pisati život moga strica Gabre pod naslovom „Sretan čovjek". To je zaista bio jedini sretan čovjek, kojega sam u životu poznavao. Bio je čovjek bez želje i ambicije, a zato je bio sretan. Tko je zadovoljan s minimumom, što mu ga je udielila sudbina, taj može biti sretan. Al to su ljudi pasivni. Aktivan čovjek ne može biti sretan, jer bi se sviet morao sustaviti, da on što poluči.

13.

Zagreb, petak 13. siečnja 1911.

Sinoć je u našem kazalištu prvi put pjevana opera „Oganj" od našeg mladog komponiste Benita Berse kojoj je tekst napisao bečanin Wildner. Sudeći po reklami kazališta te po pisanju modernista, bilo bi to najbolje hrvatsko operno djelo. Faktum jest da je libreto glup i skovan od starih romantičnih drama i modernih primjesa,- a glazba velik tama- bez ikakove melodije. Kad komponisti ne imadu nikakovih glasbenih misli, onda oponašaju kotače, udarce, buku itd- pa je to tada sjajna karakteristika. Ja mislim da će tog „Ognja" u brzo nestati s pozornice,- jer se nitko ne da u operi mučiti. Danas sam napokon u „N[arodnim] N[ovinama]" priobćili Bauerovo imenovanje nadbiskupom koadjutorom u Zagrebu sum spe successionis. Imenovanje je obavljeno još 14. studenog 1910. Sad je barem kraj denuncijacijama.

14.

Zagreb, subota 14. siečnja 1911.

Moj tužni i bolni spomen-dan! Jutros se je navršilo 8 godina od smrti moje majke. Bio je isto tako leden i sniežan dan kao i danas,- kad je izdahnula. Ja jedini čuvam njezinu uspomenu i nadam se, da ćemo se jednom opet naći i sve si reći, što smo si u životu ostali dužni. Bog joj platio i dao joj raja!...

Bio sam s Jelkom kod gdje Šaler radi odiela, pa smo tom prigodom razgovarali o uredu i prilikama u njem. Ja sam joj otvorio oči. Ona mi je kazala, da je dvaput čitala moj božični članak „Poslije smrti" i čestitala mi na uspjehu. Silno joj se svidja. Isto mi je kašnje kazala gdja Cvijička kao i prije Staničička. Žene me dakle shvaćaju i osjećaju, da pišem iz srdca. To mi je velika zadovoljština u svoj mojoj nedaći…

15.

Zagreb, nedjelja 15. siečnja 1911.

Danas je dulje vremena boravila kod nas Danica Uzorinac. Došla je iz Bjelovara, gdje je tražila razstavu od Milutina. Vratila se je kao uviek isto tako naivna, tako kratkovidna i benasta, kako može biti samo žena. Kraj takove žene može onaj cinik i pijandura biti i goropadom i vući je za nos. Pod večer bio sam u Protuvinskoj restauraciji, gdje sam se sreo sa Kassonitzima te smo brbljali o svenu i svačemu do ½ 8 sati. Kassovitz je moj čovjek, riedko prosvietljena glava, a uz to nepraktičan poput mene. Š njime je slast govoriti o svakom pitanju, jer je čovjek miran i oštrouman te neobično načitan. Gdja je vrlo inteligentna, vrlo dobrostiva- samo nešto predobra. Ima premalo energije i zato pati. Ipak se vrlo dobro slaže s mužem.

16.

Zagreb, ponedjeljak 16. siečnja 1911.

Sedam godina od Micine smrti! Ovo je vrieme proletjelo poput jedne crne noći, koja je odniela u vječnost i nepovrat jednu od najsrdačnijih duša, što su ikada živjele. U mojoj duši titraju i danas svete uspomene i moje misli oblietavaju sva mjesta na kojima je nekoć boravila ova draga pojava. Vidim ju od rodne kuće i prvog dana pa do zadnjeg časa, kad smo ju u grob položili.

Vidim i rezultat njezina života i plačem. S tom sjenom jedino još mogu danas govoriti intimno, ona me jedina razumije…Polažem danas na njezin grob sve svoje misli, sve svoje uspomene, svu svoju zahvalnost, da joj bude zemlja laka,- a duša vedra, gdje god boravi. Neka osjeti sav čar prošlosti kao što ga ja osjećam, kad god spomenem to ime i vidim pred sobom onu sladku pojavu!

17.

Zagreb, 17. siečnja 1911.

Naša se je redakcija opet povećala. Jedva što smo izgubili Siročića, koga nam je ban bez svakog pitanja nametnuo „radi usluga", koje mu je Siročić privatno izkazao, eto osvanuo je u uredničtvu Kršić, suradnik pokojne „Ustavnosti", kojega je Rauch u svoje vrieme iz Slavonije dopremio ovamo da piše proti srbskim veleizdajnicima Prošlost ovog čovjeka slična je Nestićevoj i Vlasićevoj,- a to je dosta. Sad mi i Kršić veli, da je banu Tomašiću pravio usluge, pišuć za njega članke po novinama,- pa da ga je za to poslao ovamo. Hvala liepa! Dakle Tomašić- Rauch. Za takove se ljude uviek nađe krava muzara kod N[arodnih] N[ovina], dok mi stari čestiti radnici moramo kuburiti „radi nedostatka sredstava". Sad smo dakle u uredničtvu: Ibler (kao penzionirac), pa Blažeković, Petrović, Pajas, Andrić, Kršić i gdjica Ela Abeles kao pisarica na stroju.

18.

Zagreb, srieda 18. siečnja 1911.

Pogrebni dan Micin! Gledam sve kao da se ovaj čas sbiva. Takovi se prizori nikada ne zaboravljaju, a izčezavaju samo s nama. Zašto je smrt svršetak svemu životu? Zašto stoji pred našim …. I za našim pogrebom ograda, preko koje se ništa ne vidi, a tek se nešto sluti? A ako je sve skupa jedno veliko ništa, čemu uobće život, kakova mu je svrha?...

*

Danas sam čitao Vojnovićevu odu Tolstoju, što ju je nedavno čitao u kazalištu. To je gomila bombasta i fraza bez pravog smisla- a ipak ju svi hvale i slave kao veličanstveno djelo. Ovisi sve o tom, napiše li koju rieč Petar ili Pavao. Jednom se svi dive, makar i ništa ne razumiju,- a drugoga svi osudjuju, jer ga ne poznaju.

19.

Zagreb, četvrtak 19. siečnja 1911.

Žena me žalosti. Oporavila se je dosta dobro od svoje težke duševne bolesti te je tjelesno jako napredovala. Ali u svemu je postala jako čudna. Ne voli družtva ni za sebe ni za diete ni za mene. Gotovo nas nikuda ne pušta. Žao joj da kuda idemo, da s kime obćimo ili govorimo. Ne trpi da tko k nama dolazi, postaje jalna i ljubomorna na sve. Često joj prigovorim, ali blago, da je ne uzrujam- ali ako se to bude i dalje tako razvijalo, mi ćemo doći u sukobe, jer se nikako ne smijem već radi djeteta osamiti. Nas će nestati,- a kome će ostati nesretna Jelka, ne bude li imala bar kakove takove zaštite i oslona u znanaca. Takova je moja sudbina. Ne znam što me drži i jača,- ali bi tako grko morao plakati, i opet ne imam nikoga, da mi pomogne…

20.

Zagreb, petak 20. siečnja 1911.

Sinoć smo u novinarskom odboru akademski viećali o nekim pitanjima. Stalo mi je do toga, da uputim mladje drugove o plemenitim zadatcima novinstva i o staležkoj vriednosti te ponosu. Neka im se ne gadi kako se meni gadilo, koga su izmuzli drugi prevejanci i puzavci te sada više ne mogu nikuda, nego kao rob nosim okove i lanceve te živim o njihovoj samilosti. Što njima preostaje-to je za mene…

Bio sam sinoć sa Jelkom i Danicom u Protivinskoj restauraciji. Nahranio sam ih opet jednom obje. To mi godi. Vazda mi je godilo, kad sam koga nahranio i pomogao, pa ne mogu shvatiti, kako ima ljudi, koji ne priušte ni čaše vode bližnjima. Dati jest za mene više od primiti, jer je i ljubav veća kriepost od otimanja.

21.

Zagreb, subota 21. siečnja 1911.

Naša je politika podpuno zaspala kao i naša literatura, makar se prekosutra sastaje hrvatski sabor. Kaos je podpun, nitko ne zna, što će biti i kako će se stvoriti saborska većina- ili što će se dogoditi, ako je ne bude. Sve se stranke igraju s banom sliepog miša, a on govori i piše svaki dan drugčije. Stanje

je bljutavo, pa kad ne bi pod tim trpjela zemlja i narod, najbolje bi bilo, da se ni ne spominje. Al ovako! Žalibože ne imamo danas čovjeka, koj bi bio kadar voditi ikoju stranku ili s autoritetom voditi narod. A to je najveća nevolja, jer nas dotle eksploatiraju svi strani elementi…

Velika Hrvatska! Kamo si dospjela sa svojim vikačima i steklišima od nekoć! Starčevići su mrtvi, a franki su tako skrahirali, da im više ne ima uzkrsa. Sad su na redu samo Radići i razne mutikaše.

22.

Zagreb, nedjelja 22. siečnja 1911.

Posve u tišini sjećam se današnjeg rodjendana mog pokojnog otca. Sad bi mu bilo 87 godina, a već je mrtav 30 godina. Život mu je bio kratak i bez većih užitaka. Pa baš mi danas piše rodjaka Karolina iz Križevaca da je tamošnje poglavarstvo odredilo da se maknu i prekopaju svi stari grobovi na prednjem dielu groblja, jer će se ondje graditi mrtvačnica. Po tome morat ću dati kosti mog djeda i babe po otcu, babe po materi i braće prenieti u novi grob gdje će opet koju godinu počivati u miru, a zatim će ih opet tkogod maknuti. Moderni su ljudi barbari, koji ništa ne poštuju. Ne stvaraju ništa trajno i ne zaslužuju poštovanja…

Danas o podne bila je u Matici Hrvatskoj izvanredna glavna skupština, koja je odobrila sporazumak s Mat[icom] Dalmatinskom glede izdavanja zajedničkih knjiga, a zatim je održana konferencija za čistoću hrv[atskog] jezika i uredjenje književnih prilika. Debata je bila dosta zanimiva. Tom sam se prigodom upoznao s dr Grolom, intendantom srbskog kazališta u Biogradu, čovjekom mladim i inteligentnim, koji je u debati sudjelovao. Svaki je Srbin šovinista, to sam se po sto put uvjerio,- a ovaj put ponovno. Svaki misli, da su samo Srbi nepogriešivi i da je sve njihovo. A upravo za to ne mogu napredovati.

23.

Zagreb, ponedjeljak 23. siečnja 1911.

Sinoć je u Pešti umro Gabriel Ugron, magjarski zastupnik koji se je borio 1870. za francezku slobodu, ali za nemagjarske narode u Ugarskoj kao i za Hrvate je nije poznavao. Bile su mu 64. godine. Još nedavno je govorio proti Hrvatskoj u Saboru. Takvi su svi slobodnjaci i patrioti! Hrvatski sabor nasta-

vio je danas svoju sjeditbu iza Božića. Debata je bila dugotrajna glede izbora delegata u zajednički sabor te još nije završena. Ban je dvaput govorio vrlo obširno i vrlo žestoko. Radićevci su sada njegovi otvoreni pristaše, a frankovci potajni. Ja sam vrlo nahladjen i jedva se mičem.

24.

Zagreb, utorak 24. siečnja 1911.

Saborska sjednica trajala je sinoć do ½ i sat, a svršila se time, da je Nikolić na ime koalicije konačno izjavio, da koalicija polaže mandate za Budimpeštu i da ih više ne prima. Sabor je po tom prihvatio predlog banov, da se već danas obavi izbor nove delegacije u Budimpešti.

U današnjoj sjednici obavljen je taj izbor s ovim rezultatom: U gornju su kuću izabrani: vel. župan Dedović, Ivan grof Drašković, i Rudolf grof Norman. U doljnju kuću: vel. župan Adamović, Avakumović, Dr Branković, podban Chavrak, Dević, Aleksandar grof Drašković, Janko grof Drašković, Ivić, Al. Grof Janković, Karamata, Milanković vel. župan, Nikolić, Neuman, barun Ottenfels, Papratović, Teodor grof Pejačević, Pinterović, Radičević, Riesster, Schwarz, Sekulić, Spevec, Šišić, Švinderman, Zbierzchowski te od Koalicije: Barčić, Benešić, Budisavljević, Červar, Kutuzović, Marković, Mazzura, Novosel, Obradović, Paleček, Popović, Turković. Potonjih 12 namah je položilo mandat. Ovu je delegaciju biralo od 88 zastupnika samo 17 zastupnika i 20 virilista, dok drugi nisu glasovali ili su predali prazne glasovnice. Od 17 koji su glasovali 11 ih nije verificirano. Radićevci su glasovali za izbor delegacije, ali nisu primili mandata «za sada».

25.

Zagreb, srieda 25. siečnja 1911.

Ovdje je danas umro u 60 godini dr Ljudevit Brodski župan[ijski] fizik, od raka na licu. Bio je sin pokojnog ljekarnika B. iz Križevaca, dakle moj zavičajnik. Poznavao sam ga od djetinjstva, akoprem se nismo mnogo družili. Bio je čovjek tih i dobar. U Krapini je jutros umro Ivan Radić vrli hrv. rodoljub i bivši nar. zastupnik u 69. godini, a u Zagrebu odvj[etnik] dr Jakov Radošević bivši nar. zastupnik u 60. godini. Sve su to bili ugledni ljudi, koji su nekoć u družtvu zauzimali odlična mjesta, a nestaje ih kao pljeve na vjetru. I nitko ne

pita više za njih, nitko se ne brine za njihovo značenje. Vrieme prelazi hladno na dnevni red, koseć jednako što mu dulje pod kosu…Čovjek bi mogao postati nemilosrdan, kad vidi, kako je priroda nemilosrdna.

28.

Zagreb, subota 28. siečnja 1911.

Dovršio sam djelo „Rollu". Drugi me dio nije ni najmanje zadovoljio, ako i ima amo tamo liepih misli. Upravo je čudno, kako je ciela pripoviest nepodpuna, pravi torzo. Kupio sam danas čitavu hrpu knjiga, da opet obnovim malo svoje obzorje. Najviše me zanima razprava od Viktora Ryberga o milonskoj Veneri i Antinoju. Koliko sam listao, to je djelo pisano pjesnički i stručno.

*

Lujo Vojnović nudja nam se iz Srbije za suradnika N[arodnih] N[ovina]. Naravno traži odmah stalnu plaću i da se čuva njegova tajna. Takovi su ti, koji žele sjedjeti na dva tri stolca i svigdje biti ono, što se od njih traži, a što nisu. Vojnović je talent poput Ive, ali je politički Kasanova, koji bi služio i tri gospodara u isti čas, kad bi ih našao.[67]

29.

Zagreb, nedjelja 29. siečnja 1911.

Jučer je u Sarajevu umro u 47. godini oficijal tamošnje bosanske vlade Adalbert Kuzmanović, koji se je iztaknuo kao dramatski pisac te su nekoje njegove radnje i glumljene u Zagrebu, a neke je i M[atica] Hrvatska izdala. Bio je rodom mitrovčanin i dobar poznavalac hrv. jezika.

*

Danas je u Rimu u crkvi sv. Ivana (Germanicum) posvećen za biskupa naš dr Antun Bauer, novi zagrebački nadbiskup-koadjutor. Posvetio ga je kardinal- drž. tajnik Merry del Val. U oči ove posvete stigla je žalost te mu je upravo jučer u Varaždinu umro u dubokoj starosti otac Antun bivši Erdödijev sirar. Crkva i vojska dvie su hijerarhije u kojima se može uzpeti i

[67] U Luji Vojnoviću i njegovim političkim nazorima vidi u: Željko, KARAULA, Samozvani grof i "Srbin-katolik" Lujo Vojnović - austrijski konfident na dvoru kralja Nikole I. Petrovića?, *Crna Gora i crnogorsko pitanje u Prvom svjetskom ratu 1914-1918. godine: događaji i posljedice*, Matica crnogorska, Cetinje, 2015., 223.-260.

najsiromašniji seljak do prvog mjesta. A tako i pjesničtvo i umjetnost. Samo u birokraciji ne.

30.

Zagreb, ponedjeljak 30. siečnja 1911.

U hrv[atskom] saboru obrazložio je danas zast. dr Pomper prešni predlog, da se predlože spisi koji se tiču željezničarske pragmatike. To je učinjeno dogovorno s banom, jer je Pomper njegov čovjek. Ovako se kani opoziciji izbiti iz ruke ovaj predmet i zakopati ga u odboru, koji će ga riešiti ad kalendar graecas. Dobar je to majstor, taj Tomašić. Čitam danas u novinama da će dr Rorauer postati šef pravosudja. Taj glumac i blazirani glupan spada na to mjesto, kao i Heliogabalu konj u rimski senat, a onaj koj ga predlaže, zaslužuje da svaki čestiti čovjek na nj pljune. Ptica se pozna po perju- a čovjek po družtvu s kojim se druži. Ako ban Tomašić ne može naći drugog šefa od ovog, onda on sam nije ništa bolji te služi na ruglo cieloj zemlji i narodu.

31.

Zagreb, utorak 31. siečnja 1911.

Jučer poslije podne umro je u Djakovu stari župnik Janko Tombor,[68] koji je za vrieme absolutizma pisao hrv[atske] pripoviesti, a kašnje bio vatren nar[odni] zastupnik i borac proti magjaronima. Bio je Slovak kao i Šulek, a za to i odlučan protivnik Magjara, koji su gotovo zatrli njegove zemljake. Doživio je 86. godina. Dobro sam ga poznavao. Bog ga pomilovao! Danas oglašuju N[arodne] N[ovine] umirovljenje Ivana Kostrenčića prvog knjižničara hrv[atskog] sveučilišta od njenog postanka, g. 1874. Postao je vitez željezne

[68] Janko Tombor (Žilina, Slovačka, 7. I. 1825. – Đakovo, 30. I. 1911.), hrvatski pisac. Studirao bogosloviju u Pešti (1844.–46.), gdje je upoznao A. Vebera Tkalčevića, E. Kvaternika i A. Starčevića. Svećeničku službu obavljao je u Đakovu (od 1846.), Erdeviku (od 1862.) i Piškorevcima (od 1875.). Bio je srijemski zastupnik u Hrvatskom saboru te hrvatski delegat na Ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti 1870. i 1878. U *Slavenskom jugu* i *Südslawische Zeitungu* objavljivao je političke članke, u kojima se očitovao kao pristaša sveslavenskih ideja J. Kollára. Osim političkih tekstova, pisao je pripovijesti i pjesme, koje je objavljivao u *Nevenu, Danici, Katoličkom listu* i *Dragoljubu.* Skromne književne vrijednosti, pjesme promiču ilirske težnje i odlikuju se pastoralnim ugođajima *(Zora, Ružin san).* Povijesne pripovijesti (*Hajdukova zaručnica,* 1854.; *Kula na Dunavu,* 1855.) odlikuju se snažnim domoljubljem. Neke su pripovijesti (*Božjak Morovićki,* 1852.; *Ljubav na istoku,* 1854.), prožete romantičarskom matricom. Likovi su mu vješto portretirani i uvjerljivi, pa je i zbog toga Tomborova proza pogađala čitateljski ukus svojega doba.

krune 3 raz. Kalapaja i vitez! Dobro je omastio bradu,- a sad ide. Na sveučilištu će odahnuti, jer će sada liberalniji duh ući u knjižnicu i odpuhnuti stari jal…Od par dana imamo žestoku zimu. Naši su delegati sa banom odjurili u Peštu, gdje ih jedva čekaju.

IZBOR IZ KORESPONDENCIJE MILANA GRLOVIĆA

PISMA MILANA GRLOVIĆA AUGUSTU ŠENOI[69]

Pismo 1. Grlović Augustu Šenoi

Veleštovani gospodine![70]

[69] Nacionalna Sveučilišna knjižnica Zagreb (NSK), Zbirka korespondencija (ZK), R 4063b, Milan Grlović Augustu Šenoi.

[70] August Šenoa (Zagreb, 14. XI. 1838. – Zagreb, 13. XII. 1881.), hrvatski književnik, kritičar, prevoditelj i političar. Studirao pravo u Zagrebu i Pragu, ali nije položio završne ispite. God. 1865. u Beču je uređivao listove *Glasonoša* i *Slawische Blätter*. U Zagreb se vratio 1866. i radio u uredništvu *Pozora* (1866.–67.), zatim kao dramaturg u Hrvatskom zemaljskom kazalištu (1870.–73.) i gradski bilježnik (1871.), a od 1873. kao gradski senator. Od 1874. do smrti bio je urednik časopisa *Vienac*. God. 1877. bio je izabran za potpredsjednika Matice hrvatske. Služio se pseudonimom Veljko Rabačević, Petrica Kerempuh, Milutin, Branislav i različitim šiframa. Okušao se u gotovo svim književnim žanrovima: u hrvatskom javnom životu javio se kao novinar dopisima u *Pozoru,* ali i u drugim listovima onoga doba *(Glasonoša, Leptir, Naše gore list),* a književnu djelatnost nastavio je pjesmama, novelama, romanima, feljtonima, kritičkim i teorijskim tekstovima, prijevodima itd. Sastavio je antologiju *Vienac izabranih pjesama hrvatskih i srbskih* (1873.) i *Antologiju pjesničtva hrvatskoga i srbskoga, narodnoga i umjetnoga* (1876.). Prevodio je s francuskoga, njemačkoga, engleskoga i češkog jezika. U mladenačkoj raspravi *Naša književnost* (1865.) zahtijevao je „popularnu, poučnu i zabavnu struku književnosti" radi razvijanja i promicanja narodnog duha i života. Držao je da umjetnost mora sadržavati estetsku i etičku komponentu, da mora djelovati u svrhu duhovne emancipacije hrvatskog naroda, vodeći računa poglavito o „socijalnom momentu", te da se pisci moraju „obzirati na općinstvo i djelovati na narod", svjesno odabirući tendencioznu književnost kao jedini način stvaranja samostalne civilizacije i očuvanja identiteta protiv tuđih utjecaja. U nizu djela izravno je reagirao na društvene i nacionalne probleme. Kao lirik skloniji deklamatorstvu i uzvišenoj retorici, bio je uspješniji kao politički i socijalni pjesnik. Ipak, pojedine izrazito lirske ljubavne pjesme nadživjele su svoje doba i uglazbljene postale dijelom tradicijske kulture *(O ti dušo moje duše, Oj vi magle),* a s njima se mogu usporediti pjesme epskoga značaja, tj. balade i legende u stihu, koje su, također u sprezi s glazbom, u obliku popijevaka zadržale popularnost do današnjih dana *(Ribareva Jana, Vir).* U mnogim je pjesmama izražavao pokretačke ideje svojega doba i politički program Strossmayerova narodnjaštva (*Na Ozlju gradu, Hrvatska pjesma, Budi svoj!, U slavu J. J. Strossmayera, Klevetnikom Hrvatske, Hrvat Bosni* i dr.). S druge strane, u epskom pjesništvu, kao i mješovitim, lirsko-epskim oblicima u stihu (balade i romance), ostvario je vrhunac pjesničkih dometa hrvatske književnosti druge polovice XIX. st. Posebno se ističu povjestice (»historičke balade«), pjesničke pripovijesti i legende u kojima obrađuje događaje iz hrvatske povijesti s aktualnim političkim porukama *(Smrt Petra Svačića, Propast Venecije, Fratarska oporuka, Anka Neretvanka, Vinko Hreljanović, Šljivari, Prokleta klijet)* ili opijeva pučke priče *(Postolar i vrag, Kugina kuća, Kameni svatovi, Zmijska kraljica).* Upravo su mu pripovijesti s osloncem u hrvatskoj povijesti i predaji, podjednako u prozi (*Turopoljski top,* 1865) i u stihu (*Kugina kuća,* 1869.; *Kameni svatovi,* 1869.), donijele

Da mi je znati tko je sada urednikom našega ubogoga *Vienca*, nebi mi ni na kraj pameti došlo Vas veleštovani gospodine ovim pismom uznemirivati, buduć znadem, da ste od svih naših književnika mal ne najobterećeniji poslovi službenoga zvanja. Nu ovako kad Marković piruje, kad Dežman umire, kad Trnski politizira – kud će suza neg na oko, kud ću ja – nego k Vam!

Tri važna razloga imadem zašto Vam pišem. Prije svega rad bih Vaše mnijenje čuo o stvari,- koju su svi naši listovi vazda izticali- al ju izvest pokušali nisu. Što mislite nisu li u nas oni ljudi, koji najviše jadikuju da hrvatska mladež nemari za knjigu, za domovinu, i.t.d., nisu li oni najviše krivi tomu?- Vi recite da nisu- a ja ću, da jesu. A zašto? – Zato, jer nisu hrvatske omladine nikada nastojale sebi priljubiti, složiti ju, nisu ju podupirali- već samo nad njom jadikovali. Ja znadem, hvala Bogu, dosta umnih mladića, koji tražeć savjeta u naših uglednijih ljudih- žalibože ostaše na cjedilu, izgubiše svaku volju javnom radu i tako ne samo sebi- već i domovini najljepše nade sahraniše. Vi ćete možda reći: to su vrlo slabi i nehajni ljudi koji se rad toga odriču svakoga rada, a ja ću, da su to vrlo čuvstvene značajne duše, koje su samo usljed tih naravnih posljedica svoga glavnoga obilježja tako uraditi morale.

Ja sam se dakle stavio s njekimi svojimi prijatelji u dogovor i mi smo odlučili stvoriti idealnu zajednicu hrvatske omladine, sriedište u koje bi se ona kupila, u kojem bi svoje sile izkušala- u kojem bi se svojemu zvanju tako pripravljala kao što se na konzervatoriju pripravlja budući pjevač il na univerzitetu budući odvjetnik, liečnik, profesor.

Izljev idealnoga takvoga družtva bio bi za sada „Zabavnik" – il ako hoćete „almanah", u kojem bi se svaki hrvatski mladić i djevojka svojim proizvodom pojaviti mogla. Naravno jest, da se sve tiskalo nebi, već samo bolje stvari, al bi se medjusobnim obćenjem do boljega došlo. Takav zabavnik izdavao bi se svake godine- a uredjivao poput onoga, što ga Češka omladina izdaje.- To je ukratko moj projekt, a mislim, da mu *Vienac* protivan bio nebi.- Nu nastaje još pitanje kojim bi se načinom učinio početak? Ja mislim, putem javnog poziva na svu rodoljubnu hrvatsku mladež. Od prijava koje bi stigle, moglo bi se vidjeti, koliko bi bilo voljnih i kakovih suradnika za takav zabavnik; po tom bi se i čitava stvar dalje uredila.- Glede te Vas stvari

prvu književnu slavu. Najveći uspjeh doživio je povijesnim romanima (*Zlatarovo zlato,* 1871.; *Čuvaj se senjske ruke,* 1875.; *Seljačka buna,* 1877.; *Diogenes,* 1878., i *Kletva,* nedovršen, 1881.). U prijelaznom razdoblju između romantizma i realizma, a baštineći tradiciju sentimentalističkih umjetničkih vrijednosti, s jakim osjećajem za potrebe svojega doba, Šenoa je u tolikoj mjeri obilježio kulturni život druge polovice XIX. st. da se u povijesnim periodizacijama hrvatske književnosti razdoblje u kojem je aktivno djelovao, između 1865. i 1881., naziva njegovim imenom – Šenoino doba.

molim, da mi svoje mnijenje priobćite, da ja nebi došao s *Viencem* i njegovimi matadori u colisiju.

U novinama ste za stalno čitali o nakitu Preradovićevog groba prigodom dušnih dana.-Mi Hrvati dali smo si dosta truda- al nam nije sve po volji izpalo. Ja sam *Obzoru* poslao točan opis i spomenika i svetčanosti i obećao mu kašnje njeke dodatke – nu kad je *Obzor* volio doniti čuvstveni opis te svetčanosti na grobu „borca za veliko carstvo" od negdašnjeg dopisnika Naradova;- ja mu obećanih dodataka nemogu poslati; već ih ovdje Vam priobćujem. Prije svega mislim, da je Preradović bio hrvatski pjesnik, da bi dakle kad već onaj predlog dične hrvatice u domovini odaziva nije našao da bi se Preradović u Hrvatsku prenesao,[71]- bar hrvatski napis na grobu svom imati morao.- Onakovim nesmislom, kako mu ga g. dvorski savjetnik Utješinović,[72] neznam komu za volju sastavio, ja se bar nemogu zadovoljiti. Ima bo 8 gosa:

Dem liebevollen Guten und zerlicher Vater
Dem brenen Sohne dem Vaterlandes
Dem (…)[73] *Krieger seines Kaisers*
Dem gefeierben Dichter seines Volkes.
Petar von Preradović
ger. 19. 3. 1818. – 18. 8. 1872.

[71] Petar Preradović je prvotno pokopan 21. kolovoza 1872. godine u Beču. U omladinskom društvu *Velebit* u Beču potekla je zamisao, koja je bila općeprihvaćena, da se pjesnikovi posmrtni ostatci prenesu u Zagreb. Tako su 11. srpnja 1879. godine izvađeni njegovi posmrtni ostatci i s bečkoga groblja preneseni u arkade Mirogoja gdje je pokopan 14. srpnja 1879. godine. Tadašnji gradonačelnik Zagreba August Šenoa održao je nadahnut govor te spjevao *Himnu Petru Preradoviću* koju je uglazbio Ivan pl. Zajc. Nadgrobni spomenik Petru Preradoviću, *Domovina polaže cvijeće na pjesnikov Spomenik* (1878.) izradio je kipar Ivan Rendić. Vidi: Život i pjesme Petra Preradovića, (ur. R. F. Magjer), Priredio R. F. Magjer, Osijek, 1916., VII., https://hr.wikipedia.org/wiki/Petar_Preradovi%C4%87 (pristup 2. VII. 2020.)

[72] Ognjeslav Utješenović Ostrožinski (Ostrožin kraj Gline, 21. VIII. 1817. – Zagreb, 8. VI. 1890.), hrvatski pjesnik i političar. Završio tri razreda njemačke osnovne škole u Vrginmostu. Obavljao je službu pisara u vojsci. God. 1836. doselio se u Zagreb, gdje je položio ispit za krajiškog upravnog časnika, pravničke ispite na Pravoslovnoj akademiji te radio u državnoj upravi. U Beč je premješten 1856., a 1862., u doba kancelara I. Mažuranića, imenovan je savjetnikom Hrvatske dvorske kancelarije, gdje je predlagao niz reformi za modernizaciju Hrvatske. Obnašao je i dužnost velikog župana Varaždinske županije (1875.–83.). Pisao je o političkim i gospodarskim temama, a druženje s ilircima rezultiralo je budničarskim stihovima (*Davoria,* 1841.). Pjesme je objavljivao u *Danici,* a posebno je bila zapažena *Jeka od Balkana,* u kojoj je opisao tursku vlast nad kršćanima. Prevodio je i Davidove psalme (*Psalmi Davidovi,* 1868.). Ponajviše je pisao ljubavne i domoljubne stihove (*Vila Ostrožinska,* 1845.; *Nedjeljko,* 1860.). Uz *Vilu Ostrožinsku* dodao je i kratku raspravu *O krasnijem umjetnostima*, u kojoj je pisao o glazbi, slikarstvu, kiparstvu, govorništvu i pjesništvu. Poslije ju je proširio i nadopunio te ju, uz drugo izdanje *Vile,* objavio pod naslovom *Osnove estetike* (1871.).

[73] Nečitljiva riječ.

Za ovim sljede versi Utješinovićevi. Valjda su po njegovom mnijenju srbski. Zašto sam taj napis nesmislom krstio? Jer nit je voda niti čorba; nit je u dva jezika potreban, nit dostojan. A sastavitelj se valjda bojao napisati ime hrvatsko na napis, jer tko zna tko je taj njegov narod.[74] Bogme bečki demokrati ne. Dakle bi se baš na njemačkom napisu imalo iztaknuti „hrvatskom pjesniku"; dočim to hrvatskim nadpisom odpada samo po sebi.-

Molim Vas liepo da me ne držite za pristašu stanovite stranke u našoj domovini,- al izvržen ovdje svaki dan bratinskim napadajem srbskim, koji tamo počimlju, gdje ljudski razum prestaje – a svršuje se - valjda na srbskom olimpu, nemogu tako nehajno kao naša uredničtva gledati, da će Zagreb biti tim ljudem unutar granica velikoga prosvietljenoga Carstva. Ja njih priznajem, meni neg dadu mir. Nas nitko ni nepozna, a to imamo njim zahvaliti. Po razglabanju jedne njihove „učene glave, svi su ići i čići Srbi", a koji su Hrvati? Valjda oni drugi?

Jok, ono su samo njihovi pristaši. Nas dakle ne ima. A zašto Vam to sve spominjem? Što ćete o meni misliti? Valjda ne mnogo dobra! Glavno što sam spomenuo Preradovićevu Svetčanost htio, jest to, da Vam javim, da sam bivši ovom prigodom kod udovice Preradovićeve došao š njom u razgovoru do izdanja njegovih djela. Ja sam joj kazao, da su gotova- akoprem to neznam-, a ona me umolila, da bi joj na uvid donio jedan exemplar, kad ga dobijem. Sad bih Vas liepo molio, da mi i to javite, dali su već knjige gotove- i dali ih moći dobiti, da se znam pobrinuti.

Napokon rad bih znao, dali ste moj list od 22. rujna primili, kad sam Vam poslao njekolike „lovorike"? Buduć u Viencu ništa vidio nisam od onoga, moram misliti ili da ih niste primili,- il da nisu za tisak, o čem bih se do jedne jedine (lovorike) usudio dvojiti;- nego su valjda našla zaprieke kod stanovite škole.-

Još bih vas i to liepo molio, nebi li mi znali kazati, što je s onim honorarom, koji odpada na moje stvari? Ja nisam ništa dobio; a to me ni ljutilo nebi, niti mi je do ičesa stalo, već me to vrlo neugodno dirnulo, kad mi uredničtvo ono jednom obustavilo pošilanje lista, jer nisam do stanovitog roka predplatio. Na intervenciju Markovićevu dobio sam list- nu neznam, dali ću ga morati platiti? Molim Vas liepo, da oprostite, što sam toliko i takove stvari spominjao- al ja Vam se vrlo nerado pokoravam čudnovatim i bezobzirnim ediktom.- Primite moj iskreni pozdrav- a ja očekujuć od Vas mnijenje, jesam Vaš iskreni štovatelj

U Beču dne 8. studena 1873.

Milan Grloci, pravnik

[74] Grlović insunuira da je Utješenović namjerno na natpisu i pjesmi na njemačkom jeziku na Preradovićevom grobu u Beču izbjegao naziv „hrvatski pjesnik" (koristi neutralni naziv „naš narod") te čak navodi da ga je možda smatrao srpskim pjesnikom.

PISMA MILANA GRLOVIĆA VATROSLAVU JAGIĆU[75]

Pismo 1. Grlović Vatroslavu Jagiću

U Zagrebu 20. rujna 1900.

Presvietli gospodine!

Previše ste me odlikovali Vašim današnjim pismom. Iskrene moje rieči, što sam ih u hitnji i drhćućom rukom pisao na spomen Vašega pokojnog brata,[76] moga dobrog učitelja, a našeg vrlog hrv[atskog] rodoljuba, pisao sam u prvom redu kao hrvatski novinar, kojemu je vazda bio i ideal, da po svom najdubljem uvjerenju bude na prama svakome pravedan,- što nije uvjek moguće, a većim je dielom vrlo nezahvalan posao. U drugom su redu bile odlučne veze, koje su me od mladosti vezale s pokojnikom.- Moje uspomene na nj sižu u g. 1865., kad mi je u varaždinskoj gimnaziji neko vrieme bio katehetom. Dragih i milih li vremena! Kašnje smo se našli u Zagrebu, najviše u kući nadbiskup. providnika Košćeca, gdje smo u liepu i vriednu društvu sproveli nezaboravne časove. Bio sam po koji put i u Markuševcu, upravo u onoj sobi, gdje sam ga našao mrtva te se š njime zauviek oprostio. U Zagrebu vidjali smo se mnogo, u raznim sgodama, pa i u našoj redakciji, kamo sam se prije četiri godine nadao, da ćemo ga dobiti za chefa. No tada mi je sam rekao: ja ne tražim, ako me ban želi i treba, neka me zove! Ban toga u obće nije učinio, a drugi su znali bolje od njega. Bilo pa prošlo!

Ja Vam mogu otvoreno reći da je malo takovih ljudi, za kojima je obća žalost opravdanija, nego li za pokojnikom. Ako to ne priznaje politička strast, što za to? Narod priznaje, medju kojim je živio. A i to vriedi! Bio je on od onih vriednih, koji se ne umiju pretvarat; nikada se nije htio pokazati boljim, nego li je bio, a baš to ga je činilo toli milim. Nije bio čovjek reklame, njegov oportunizam nije bio oduran, nije odbijao, već privlačio, jer je bio iskren i nekićen. Bio je zaista liberalan na prema svakomu, ali ne u modernom smislu ove kobne rieči.

I onda kada su na njega kao popa i političara sipali patentirani rodoljubi kamenje, on je bio vedar, dobar i manji jezuita od njih. Meni je dobro poznato od njega samoga, kako je kod raznih razprava, u raznim sgodama zagovarao

[75] NSK, ZK, R 6610b, Milan Grlović Vatroslavu Jagiću.

[76] Vatroslav Jagić je bio najstariji sin u obitelji, a uza njega u životu su ostala još dva brata: Ivan (Cenek) i Dragutin (Karlek). Vatroslava su u kući zvali Nacek. Dvije sestre i najmlađi brat umrli su u ranim godinama. Grlović ovdje spominje Ivana Jagića, župnika u Markuševcu. Stjepan, DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti: podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića*, Izdanja Međunarodnog slavistički centra Hrvatske, Zagreb, 2006., 40.

patriotične interese i kako ga je uprav sam ban izazvao na sgodne predloge kad nisu došli ni s koje strane. Ove sitnice karakterišu čovjeka. Ja sam mu htio na grobu nekoliko oprostnih rieči; ali mi je svaka rieč u grlu zapela, kad sam oko groba zagledao niz naših starih, ganutih znanaca. Jedva sam mogao gdji. Koščevoj pružiti ruku.

U životu razstali smo se početkom kolovoza, u oči mog odlazka u Dalmaciju. Bio sam u Maksimiru i vraćao se u grad, a on se vozio s Koščecom iz grada u župu. Sreli smo se na mjestu, gdje je stajao kip sv. Jurja. Da me nije nagovorio, ne bi ga prepoznao; a on šaleći se reče mi: Zar ne Makso Kolarić iz Varaždina? I u istinu bio mu je nalik. Kad sam ga pet ili šest nedjelja kašnje ugledao mrtva, uzalud sam tražio, da dokučim otajstvenu snagu ove velebne ruke, koja je tako izbrisala i uništila sve označne crte jedne individualnosti. Počivao u miru!

Ja ću mu do groba sačuvati milu uspomenu, a sa mnom sigurno svi njegovi župljani i svi oni, koji su došli š njime u doticaj. Vaš g. brat objelodanio je zahvalu u N[arodnim] N[ovinama] br. 212 od 17. rujna, a ja mislim, da je ono dosta, pa ni ne ću dalje u to dirati.

Vas pako, presvietli gospodine, liepo molim, da mi oprostite, što sam Vam napisao ovo nekoliko primjetaba, i da uz moje najiskrenije saučešće primite toplu zahvalnost za Vaše pismo, koje mi odaje u svakom pravcu pravog brata našeg milog pokojnika.

Vaše presvjetlosti napokorniji sluga

Milan Grlović

Pismo 2. Grlović V. Jagiću

Zagreb, 15. veljače 1907.

Zapadni perivoj 15.

Presvietli gospodine!

Odbor zagrebačkih gospodja za podignuće spomenika biskupu Strossmayeru povjerio mi je za g. 1908. uredničtvo koledara „Strossmayer“, što ga izdaje s namjerom da se čisti prihod od njega upotrebi u istu svrhu. Moja je želja i nakana, da u tom koledaru po malo saberem razne prinose za životopis i karakteristiku biskupa i njegovog rada,- razumije se, za sada samo takove, koji se bez povriede ičijih interesa i obzira te s punim taktom mogu i smiju iznieti na javnost. Naročito želim, da ne dadem knjizi kakav politič-

ko-stranački biljeg, jer bih time stvari više škodio, nego li koristilo. Dosta je ograničiti se na kulturni momenat..

U toj nakani, mislim, da bih počinio prvu i najveću netaktičnost, kad ne bih u ime odbora kao i u svoje ime zamolio Vas, pres. gosp., da mi kao jedan od glavnih biskupovih u akademiji ne budete kojim sgodnim prinosom na ruku.

Ja podpuno shvaćam, da je danas još težko objektivno pisati o biskupu, ali ima u njegovom životu i radu takovih momenata, o kojima se može sine ira et studio[77] govoriti, pa bi Vašu presvjetlost najsmjernije zamolio budi za kakav članak ili koju izjavu, budi za kakovu uspomenu ili makar aforizam, koj bi se mogao u ovom koledaru – koj smatram više spomenarom- ili odtisnuti ili u fascimilu priobćiti. Time bi se vriednost ove knjige podigla do trajnosti i ona sama u narodu više razširila, a ujedno i svrha njezina unapredila.

Smijem li, pres. gosp., očekivati od Vas odaziv na moj smjerni poziv i molbu? Bojim se, al ne gubim nade, jer mislim, da će uspomene na prošlost nadjačati svaku bojazan, da bi se Vaše jasne rieči mogle krivo tumačiti. Naš narod je to zaslužio kao i Vi.

U svoj smjernosti Vaše presvjetlosti

Najveći štovalac

Milan Grlović

Pismo 3. Grlović V. Jagiću

Zagreb, 17. ožujka 1907.

Zapadni perivoj 15.

Presvietli gospodine!

Dugujem vam na Vašem srdačnom i za mene častnom odgovoru od 8. o. mj. najtopliju zahvalnost. Prinosim Vam ju ovime s uvjeravanjem, da me je topli ton Vašega pisma odštetio za sve nedaće, što su me inače snašle. U velikom množtvu naših puzavaca i bučnih junaka mora da izčezne svaki tihi i čedni radnik.

Ni časka nisam sumnjao, da ćete se Vi presvietli gospodine meni odazvati, koj ne pripadam ni jednoj književnoj ni političkoj kliki u Hrvatskoj, nego živim kao skromni novinar. Moja jedina ambicija jest, da se o meni što manje govori, a to nije bilo težko postići kraj tolikih reklamnih vikača i velikh ljudi. Ja se upravo ponosim time, što nisam izplivao na takovu površinu, koju iz

[77] Sine ira et studio (lat.), bez ljutnje i pristranosti.

dna duše prezirem. Nadao sam se Vašem odgovoru, ali i odklonu moje molbe, koj u Vašim prilikama podpuno shvaćam. U Hrvatskoj postati personom in gratom nije težko,-za to smo i došli tako daleko. Prirodjeni mi takt i poštovanje Vašeg slavnog rada i imena, kao i davne uspomene, skončane u mom srdcu najsvetijim osobama, nalagahu mi prvu dužnost, da Vas ne ignorišem.

Ni ja nisam mislio na veće veličanje Strossmayera, nego li to možemo učiniti, a da ne postanemo frazerima. Jer čime da ga veličamo i više proslavimo od njegovih djela? Al ima i u tom mozaiku boja i zrnaca, koja tek treba sabrati, osvjetlati i složiti, da bude čitava slika jasna. Na to sam mislio. U tom svaka bi Vaša više vriedila od debelih knjiga onih ljudi, koji su godine i godine živjeli kao pouzdanici biskupovi, a nisu znali spriečiti, da ne izađe pred sviet onakova oporuka. Mnogi njihovi panegirici u podpunom su kontrastu s tom nemarnošću za njegova života. Po njem su sve postali što jesu, a po sebi su samo pravi zavidnici i sitniš koj se ljeska na njegovu suncu.

Biskup je uopće bio nesretan u izboru i svojih doglavnika i pouzdanika. Upravo se moramo čuditi, kako je tako umna glava malo poznavala ljude. Njegova živa, strastvena narav tako je vladala njegovom genijalnošću, da ga je često zasliepila. Opažalo se takodjer, da je odraso pod stanovitim absolutnim stegama svoga staleža i stajao pod utjecajem visokih krugova prvašnjeg vremena. Grandseigneur, koji nije rado zalazio u intimnosti! Osvajali su ga osobito ljudi velike suade, pod kojom se krije i šarlatanstvo, a plahost nije smatrao velom, pod kojim kucaju idealna srdca. Ja sam to u dva u tri maha izkusio.

Vrlo sam Vam, presvietli gospodine, zahvalan za ono par intimnih sitnica, što ih natuknuste. Odkrivam koprenu s duše čovjeka, koj je medju svojim zemljacima doživio sličnih razočaranja, kao i Križanić, Mrnavić, Levaković, Vitezić i bezbrojni drugi sinovi našeg naroda, koji su u prošlim vremenima nosili slavu našega imena po tudjem svietu, bez toga oni ne bi bili postali, što su postali, i rad šta ih danas častno spominjemo.

Poslije svega toga dužan sam još, da Vam presvietli gospodine, priobćim, da sam ja naknadno morao otkloniti redakciju Strossmayerova koledara i da su izmedju mene i gospojinskog odbora već prekinute sve niti. Gospojinski odbor mislio je, da ima posla s lanjskim redaktorima, koji su mu sastavili onakvu nakaznu knjižurinu. Kad sam ja sastavio novu osnovu i obalio sve troškove, onda su se gospoda od „Obzora“ i dioničke tiskare, bojeći se, da bi se knjiga mogla drugdje jeftinije štampati,- za ovogodišnju su podastrli račun od samo 8500 k bez papira i slika!- pobunila i stala spletkariti te sam se ja u predposljednoj sjednici odbora našao pred posve novom situacijom i odatle

povukao konsekvencije. Iza mojih ledja pozvali su dvojicu mlade gospode, da oni sastave na osnovu drugih podataka drugu osnovu i drugi proračun,- a ja bi ih slobodno smio podupirati. Ta je osnova za 7000 k skuplja od moje, al bi se djelo dakako tiskalo u dioničkoj tiskari s onim milijunom pogriešaka.

To je samo okostnica historijata ove affaire, koju ja dakako ne iznosim na javnost, al ju Vama moram priobćiti da opravdam svoj odstup, kad sam vas već molio za književni prinos. Ja sam za jedno izkustvo bogatiji, a Vi presvietli, imate strostruko pravo. Naša je situacija ovdje vrlo nejasna, vrlo napeta i vrlo nepovjerljiva. Starih, izkusnih i požrtvovanih boraca ne ima više; mladi još ne imponiraju nikomu, a ne mogu se ni snaći u ovom metežu; mah preotimaju vikači bez spreme, spekulanti; triezne ozbiljnosti i značaja ni za liek; na vidjelo izlaze fakta strahovite korupcije: meni se čini, kao da stojim pred razsulom rimskog carstva. Nestalo je vjere u sve i svakoga,- tako se javlja novo doba, doba civilizacije i napredka!

Imao sam prilike kao jedini hrvatski novinar, da prisustvujem svim i najpovjerljivijm razpravama saborskih odbora, pa sam se podpuno uvjerio, da nam manjka: materijalnih sredstava, značajeva i stručno spremnih ljudi. A bez toga nikud nikamo. Što će nam i najpoštenija vlada, kakovu sada doista imademo, kad se na ovim zaprekama razbijaju svi napori za poboljšanje. Mi smo počeli graditi modernu Hrvatsku više s gora, nego li s dola, za to je narod ostao neuk i siromašan, a inteligencija se pretvorila u korumpiranu i podlu birokraciju. Taj je sistem uništio prelazne generacije, pa smo sada u pravom kaosu. Naše bezbrojne političke stranke nisu iz povijesti ništa naučile do nabacivanja velikim i praznim frazama. Svatko ide za tim, da što prije iztisne i oglobi svoga bližnjega i da skrštenih ruku što udobnije živi. Pak se onda čudimo, da narod ide u Ameriku i stvaramo proti tomu umjetne odredbe, u mjesto da mu kod kuće pružimo čovječniju eksistenciju.

Oprostite mi, presvietli gospodine, ovu malu ekskurziju i ostanite mi u daljini kao i do sada skloni. Primite ponovno uz moju toplu zahvalnost i pozdrav iz ove nesretne zemlje – još i izraz moga najdubljeg poštovanja.

Vaš najpokorniji
Milan Grlović
Novinar

Pismo 4. Grlović V. Jagiću

Zagreb, 25. rujna 1907.

Zapadni perivoj 15.

Presvietli gospodine!

Molim Vas najsmjernije, da mi ne zamjerite, što se u jednoj osobnoj i po mene veoma važnoj stvari utičem k Vama, kao jedinom poznatom mi uglednіku u Beču, koji bi mi možda mogao pomoći. Usudjujem se to uraditi s toga, jer me mnogobrojne stare uspomene vežu na Vašu roditeljsku kuću i Vaš zavičaj, na Vašu pokojnu braću, koja su me kao brata voljela,- a i na Vas samoga, koj ste me opetovano počastili pismima.

Da me uzmognete podpuno razumjeti, moram Vas zamoliti, da imate malo uztrpljivosti, jer mi valja molbu obrazložiti. Prije 32 godine počeo sam ja raditi za Narodne novine, a već preko 18 godina sjedim u uredničtvu kao glavni suradnik. Za to se je vrieme izmienilo već više vlada i šefova, a N[arodne] N[ovine] razvile su se kao zemaljska zaklada s imetkom sa preko jedan milijun kruna te je tiskara dobila naslov Kr. zemalj. tiskare.

Tečajem dugih godina obricalo se uredjenje ovog zavoda bilo posebnim statutom, bilo zakonom, no kako to nije bilo u prilog vazdašnjim gospodarima, ostala su sva obećanja uzaludna. Oni, koji su bili na čelu, znali su radi svojih interesa spriečiti svako uredjenje, a za sebe isposlovati sve moguće pogodnosti, pa naravno i mirovinu, dočim smo mi drugi ostali kratkih rukava, izloženi na milost i nemilost raznih vlastodržaca i gromovnika. Prava nismo stekli nikakovih, dužnosti su bivale sve veće, a pogodnosti s razmjerno sa životnim potrebama sva manje. Po kakovom sistemu nije se nikada postupalo, nikada mjerilo, nego samo po tom, kako se je tko kome svidjao. To je odlučivalo o plaći, o beneficijama, o doplatku i o poslu. Tih je godina i umrlo nekoliko članova uredničtva i uprave, a udovice i siročad nekih dobili su stalnu podporu bez obzira na vrieme njihova službovanja.

Ja sam danas čovjek godinama pristar. Ima mi 55 vršio sam službu uviek savjestno i bezprikorno, ali i nisam stekao stanovitih zasluga za sistem, ponizujuć političke protivnike i blateć narodna prava. Imam bolestnu ženu i neizlječivo bolestno žensko diete, koje će ostati bez obskrbe, čim stisnem oči. Držao sam dakle, a držim i danas, da mi je zemlja, kojoj služim i vlada koja upravlja zemljom, dužna dati za moj trud onu obskrbu, koju daje i svim drugim službenicima. Ona je to tim više dužna, što je u raznim sgodama rješavala moje molbe i djelila mi naloge i time implicite priznala, da sam glede

dužnosti ravan svakom drugom javnom službeniku,- te bez njezine dozvole nisam mogao ni na dopust, ni dobiti predujma ni podpore..

Da ja za Khuena nisam mogao ništa polučiti, to je naravno; tko se je i najčednije priznavao Hrvatom, ostao je u zakutku. Reklo bi se, to nije naš čovjek. Kad je došla „narodna vlast", u kojoj su sjedili moji kolege, ona je imala prečega posla, nego da se brine za „male ljude". Voljela je prikazati kavalirstvo, i mastno nagraditi Khuenovce, koji danas dobro debelo i po zasluzi batinaju. A danas mi se opet veli: A zašto nije „narodna vlast" ništa za vas učinila?"

Stanje moje obitelji kao i osjećaj dužnosti, da se za nju pobrinem, prisilio me je da početkom kolovoza osobno predam novom banu molbu za definitivno namještenje kod N. N. s pravom na mirovinu i priznanje dosadašnjeg službovanja. Ban me je ljubezno primio i kao što je obično, obrekao" sve što može učiniti". Moja molba ustupljena je prezidiju i unutrašnjem odjelu, od kuda je poslano „na mnijenje" upravi N[arodnih] N[ovina], a ova je doduše priznala opravdanost molbe, ali dodala, da se boji, da bi, ako bi se ona uvažila i drugi službenici zatražili jednaka prava, koja danas uživaju samo privilegovani upravitelj i urednik.

Sadašnji upravitelj unutrašnjeg odjela, ban. savjetnik dr Jakšić, takodjer moj kolega, priznao mi je do na polak sub rosa, kad sam kod njega urgirao rješenje,- al pošto je i sam uvidio da bi valjalo za sve jednakom mjerom mjeriti, rekao mi je, neka pribavim podatke od „Wien Ztga" i od „Budap. Közlönga", kako je ovo pitanje tamo uredjeno glede suradnika, pa će onda nastojati da se i kod tako rieši.

Kako god mi se je, medju nama govoreći, ovaj zahtjev malo pričinio čudan, jer bi vlada mogla puno laglje sebi pribaviti znanja o tom, što traži, nego li ja mogu izposlovati,- i jer današnje vrieme zahtieva moderno i pravično riešenje,- tako sam se napokon dao na to, da sam 15. o. mj. upravi sadašnjem zamjeniku šefa urednika „W. Ztga" dr Emilu Löblu u Beč pismo s molbom, da mi se u svrhu riešenja moje molbe priobći:

1. Tko je vlastnik „W. Ztga", tko ga uzdržava, tko imenuje, odpušta i umirovljuje šefa urednika te glavne intrene članove uredničtva?

2. Imadu li oni pravo na mirovinu, kada i uz koje uvjete?

3. Kakove su u obće vrsti njihova beriva, prava i dužnosti, i po kojima se propisima postupa kod njihova namještaenja , unapredjenja i umirovljenja?

Na tu sam molbu dobio od uredničtva „W. Ztga" 20 rujna kratak odgovor, kojim mi se priobćuje: "Wir bedauern, Ihnen die Beantwortnung de ran uns

gerichten Fragen nicht geben zu könen, da wir (…)[78] nicht berichtigt sind und es sich um intere (…)[79] die zumeist mit dem Antrogeheimnis zusamenhängen.

Na jednako pismo uredniku „Bud. Közl." Dobio sam danas odgovor, da je urednik odsutan, no da će se skoro vratiti i tada mi odgovoriti. Bečki me je odgovor iznenadio, a očito je, da se meni ne vjeruje. U kakovu službenu tajnu ja nemogu vjerovati, jer su moja pitanja organizatorne naravi. I tu je, presv. gospodine, onaj momenat, glede kojega se utičem k vama. Možda Vama kao visoko stojećem ugledniku, a i suradniku „W. Ztga" ne bi bilo težko doznati za propise, po kojima se postupa sa stalnim urednicima „W. Ztga", a ja mislim, da bi humanizam upravo tražio da mi se oni barem u diskretnoj formi priobće, a ne da se kriju i taje kao nečiste makinacije.

Bi li stoga smio i mogao Vas zamoliti, da se potrudite budi do samog šefa urednika „W. Ztg." budi do kojeg drugog uglednika, koji je u te stvari upućen, pa da mi ishodite potrebitu obaviest na moje pitanja. Bez ove obaviesti ja sam ovdje izgubljen- a možda i s njome, kakova su vremena.

Bojim se, da sam Vas presv. G. mojim dugim pismom i previše umorio, no nadam se da ćete mi oprostiti, uvidjajući podpunu opravdanost moje molbe. Stid mi udara u lice, kad pomislim na to, da sam tolike godine hrv. novinar, pa da ne imam ni tolika prava, koliko ga ima i zadnji radnik, što ga mora gospodar osigurati proti nevolji i starosti. Ja ne imam nikakovih zasluga ni na književnom ni na političkom polju, to znadem, ali znam i to, da sam pošteno vršio svoje dužnosti i da upravo radi toga stradam.

Pokojna gdja Apel-Koščecova, s kojom sam ja u njezinoj roditeljskoj kući u Varaždinu odrastao, i s kojom me je do groba vezalo iskreno prijateljstvo, znala mi je često put u Maksimiru i u sv. Šimunu, kad smo ondje bili, sa zanosom spominjati Vašu plemenitost, Vašu dobrotu i Vašu duhovitu noblesu, kojom ste ju susreli g. 1875. u Berlinu i mnogo put kašnje u Markuševcu,- a uspomena na tu blagu sjenu sokoli me danas, da Vam ovo pišem. Ja ne imam ovdje prijatelja, koji bi mi mogli pomoći, ali ih imadem u dalekom svietu, u Berlinu, Rimu, u Americi, no tamo su nemoćni i bez upliva na Zagreb.

Vas presv. Gospodine molim za spomenutu uslugu, a na meni će biti, da je ostanem vriedan. Kad bi moje diete moglo, ono bi Vam poljubilo ruku. Ja Vam se najsmjernije zahvaljujem te Vas pozdravljam

Vaš pokorni Milan Grlović
Gl. urednik N. N.

[78] Nečitljiva riječ.
[79] Nečitljiva riječ.

Pismo 5. Grlović V. Jagiću

Zagreb 15. prosinca 1907.

Zapadni perivoj 15.

Presvietli gospodine!

Nisam Vam mogao na Vaše cienjeno pismo od 6. listopada sve do danas odgovoriti. Nadam se, da mi nećete zamjeriti, jer sam se ja unapred zahvalio na Vašoj veledušnoj dobroti i susretljivosti. A šta sam Vam i mogao pisati, dok je moja molba ležala neriešena kod vlade? Sada mogu to učiniti, jer sam dobio riešenje, koje će i Vas barem toliko zanimati, koliko može svakog pravičnog i poštenog čovjeka zanimati rezultat svake pravedne stravi i borbe.

Ja sam propao. Dobio sam riešenje, da se mojoj molbi sve dotle ne može udovoljiti, dok ne bude zavod „Nar. Nov." naredbenim putem uredjen. Molio sam da mi se prizna moje blizu 20-godišnje službovanje zavodu s pravom na mirovinu i izda dekret o namještenju. Pošto na mojoj molbi od 8. kolovoza uz banov potpis stoji pisano "Upravi N. N." na mnijenje i predlog" sliedi da je riešenje ovisilo jedino o tom mnijenju i predlogu, al da ja nisam zavriedio uvaženja molbe s te strane. Faktično je moju molbu riešila uprava zavoda.

A tko je ta uprava? To je li Hörer, koji mi je izjavio, da se mora za sve osoblje pobrinuti- al da se zavod ne smije obteretiti. To osoblje pako sačinjavaju osim mene još dva člana redakcije i dva člana uprave, od kojih je jedan bivši slagar, sada manipulant i jedna blagajnica, koja služi dvije godine. Radi tog osoblja dakle mogu ja čekati do smrti na svoje pravo, koje su si medjutim i g. Hörer, i g. Ibler izvještili bez obzira na mene i druge.

Riešenje Vlade ne bi me toliko boljelo, da je ikada ma s koje strane momu radu bilo prigovora, ili kad bi bilo nade, da će uredjenje zavoda sliediti u „doglednom" vremenu. Al toga žalibože ne ću doživjeti ni ja ni itko od nas, jer „krava muzara" može to ostati samo dok je ovako uredjena kao danas,- a povrh toga ne imadu gospoda kod vlade za ovakove stvari ni vremena ni smisla. Njih ne boli. Govorio sam s mnogim presvietlima i velemožnima od više godina o tom, i svaki mi je rekao: A to je škandal, to valja urediti; i vi ste u podpunom pravu! Rezultat vidimo.

Ne mogu se žalibože poslužiti ni molbom na Nj. Veličanstva- jer bi i ta išla istim putem, kao i sve druge, a pošto g. H. mora prije namjestiti u zavodu kao svog nasljednika svoga sina, danas još pravnika, a g. Ibler svoju kćerku, naravno je, da moram čekati. Tako stoje stvari danas, a sličnih će u ovoj blaženoj zemlji biti bezbroj. Ja sam hvala Bogu odmako dobom i zdravljem te ne

mogu ništa više dočekati. Što će dočekati moja žena i moje diete, to je pisano u knjigama onoga, koj hrani ptice u zraku. On će se pobrinuti, da umekša druge želudce i ostavi i za njih koju mrvicu!

Vama presvietli gospodine, ostajem do vieka zahvalan na svemu, što ste uradili i što ste još bili spremni uraditi ovoj stvari. Ako ima etičkih zakona, koji ravnaju svietom, oni će jednom izravnati i ovu sramotu, a ako ih ne ima, onda sve naše umovanje i sav naš rad bazira na prostoj varki te je zaista prava šteta, ako se pošteno živi i radi. Mi ovdje ionako živimo u iznimnom stanju, o tudjoj milosti i volji, a vjerujte, da ne bi bila nikakova šteta za ovu jalnu, nesložnu, podlu i puzavu pasminu, da ju vjetar raznese u Ameriku, gdje bi možda pod drugim imenom i drugim prilikama našla bolje i zdravije uvjete životu. Nas će ionako za 50 godina izjesti židovi i strani elementi.

Želeći vam sretne blagdane i sretnu Novu godinu, preporučam se i na dalje Vašoj dobroti te bilježim

Vaše presvjetlosti najpokorniji
Milan Grlović

Pismo 6. Grlović V. Jagiću

Zagreb, 8. kolovoza 1908.
Zapadni perivoj 15.

Presvietli gospodine!

Nadam se, da ste već barem donekle na liepom Semmeringu odahnuli od dirljivih, a po tome i napornih dana. Čitao sam s velikim interesom sve one izjave velikog poštovanja i priznanja, ljubavi i sjećanja, kojima Vas je povodom 6. srpnja obasipao veliki i mali sviet, otažbina i inozemstvo, svekoliko slavenstvo i tudjina, što slovi imenom, a ne priznaje rado. Hvala Bogu da smo dotle dospjeli. Vi ste sigurno prvi Hrvat, koji je to polučio radom, a ne reklamom, a to je tako utješljivo, da i malim narodima daje snage za život i vjeru u uspjeh.

Ali što je sva slava i buka na prema blaženom miru u krilu svoje obitelji! Od sveg bi Vam srca želio, da ste nakon zadnje obiteljske nezgode našli taj mir, koj će Vam dati i novih sila, da provedete svoju veliku osnovu.

Kad sam Vam presvietli gospodine posljednji put pisao, pridržao sam sebi, da Vam kašnje uzpišem o dvim stvarima, od kojih barem jedna može donekle i Vas zanimati, jer ste mi lanjske godine pružili iz daleka pomoćnicu

ruku, koju sam ja morao zahvalno otkloniti… u kratko, ja sam nakon mnogogodišnjih borbi i 20-godišnjeg službovanja napokon polučio definitivno namještenje kod N. N. s pravom na mirovinu, dapače fungiram sada i kao odgovorni urednik za neko vrieme, do čega mi u ostalom nije mnogo stalo, jer nosim veliku odgovornost i teglim za trojicu, dočim drugi pobiru nagrade, idu na dopuste te se liepo lienjare.

Ovaj okret sbio se je dolazkom nove vlade, koja mi je poput prijašnjih birokrata tražila, da tek ja doprinesem dokazala, kako su službene novine drugdje organizovane, nego je kratkim putem stvar riešila. To imam da zahvalim „Magjaronu" Crnkoviću, a donekle i intervenciji moje biedne žene.

Vidjevši me, kako se kinim i mučim, kako uzalud čekam na pravdu, pošla je ona bez mog znanja u audijenciju k C[rnkovića] te mu rekla svoje mnijenje. 12 dana kašnje bila je moja žena u stenjevačkoj ludnici, a 4 dana iza toga dobio sam dekret. Sudbina mi se je nasmijala u isti čas kad je najdubljom tragikom zahvatila u moj obiteljski život te mi je za uviek odniela najplemenitiju i najvrstniju družicu.

Pobolievala je već dugo, više od 5 godina od histerije i nervoznosti, melankolije i raznih nevolja. Slao sam ju svake godine u kupke, sad na more, sad u gore, sad u mrzlice, sad u toplice-rezultat bijaše uviek samo kratkotrajan. U ožujku je silno oživjela, u maju uzbuktila, a sada mi liečnici kažu, da je izgubljena, jer da je paralitična i maniakalna, no da bi moglo dugo potrajati.

Žena je i danas živa, dosjetljiva, razgovorna, posve pri sviesti, sjeća se svega točno, govori razgovjetno, ako i brzo, znade da je u zavodu za umobolne, kamo sam ju po njezinoj vlastitoj želji odpratio, jer je mislila da će se tu umiriti i da je to zavod za liečenje. Al jao! mi smo se prevarili, naš je zavod prava kazniona, gdje svaki inteligentan čovjek mora postati lud, gdje se lieči sapinjačom, vezanjem, bijenjem, opijatima i zatvorom, a ne čuje ni jedna blaga, milosrdna i dobra rieč. Na preko 600 bolesnika tu su 3 liečnika. Od tih je ravnatelj i mnogo zaokupljen upravom. Ima bolestnika kojih i više dana ni ne vidi. Bolničara i bolničarki je vrlo malo, a i to su prosti ljudi bez stručne spreme, koji svoj posao obavljaju batinom i užetom. To su takodjer izvjestitelji liečnika te o njihovom pričanju ovisi i liečenje.

Kad sam se upoznao s ovim postupkom i uvidio, da se moja nesretna žena nalazi u odjelu medju 60 biednih žena, s kojima ne može niti jedne pametne rieči razgovarati; tražio sam za nju posebnu sobu i dvorkinju te sam pripravan sve to platiti,- al sam dobio odgovo, da je žena biesna, da ne može biti ni sama ni s dvorkinjom, nego samo u skupu s drugima, koji buče,- a u

ostalom da ni ne ima sobe.

Tražio sam savjete od vrh. liečnika dr Thallera, koji mi je rekao neka ne dajem ženu nikuda druguda, jer on ima iskustva sa svojim sinom. Ona je izgubljena- pa Amen! Mislio sam na Steinholz pa već sam onamo pisao, te bi ju primili za 10 k na dan, no to je dakako meni previše platiti, jer moram i diete, koje je ostalo bez majke, a isto je tako nervozno, dati u ženski odgojni zavod, a i sam živjeti.

Mislio sam neko vrieme i na to, da Vas presvietli gospodine zamolim za dobrostivu intervenciju u bečkim liečničkim krugovima ili kod dr Luegera, ne bi li mogao isposlovati kakvu pogodnost, ali uvidjam sada, da je sve to i težko i bez koristi. Moram ženu žrtvovati i prepustiti njezinoj strašnoj sudbini,- a misliti na spas djeteta.

Ja sam na kraju. Život je najveća epopeja i najveća tragedija. Uzalud nastojimo, da mu proniknemo u izhodište i zapad, uzalud umujemo o njegovoj suštini i svrsi. Dodje i prodje i razpline se kao magla, a od nas ne ostane ništa. Jedna civilizacija proždire drugu i proždire i naš prah i naše osjećaje i naš um- te odnosi sve to s vjetrom u nepovrat. U nepovrat! Ne zamjerite mi, presv. G. što sam olakšao svoju dušu ovom izpovješću. Mladji traže savjeta u starijima. I najsitniji čovjek traži utjehe u mudraca, koji stoji na vidiku odabranih glava! Ne znam, da li ću s ovim epilogom izčeznuti s Vašega vidika, il će nas još koja sgoda dovesti u doticaj. Ali ja znadem, da ću Vam uzčuvati mir i zahvalan spomen i ovdje-i „ondje“, ako ga ima.

Vašom dozvolom prilažem ovdje posljednji snimak svoje žene i djeteta i sebe, sve od mjeseca maja, da vidite „sretnu obitelj“.

Želeći Vam još mnogo liepih i ugodnih dana na Semmeringu i u Beču, ponizno Vas pozdravljam i bilježim se kao

Vaš najiskreniji štovalac

Milan Grlović

Na 15. ili 22. o. mj. odvezti ću moju kćerku Jelku u odgojni zavod „Marie Loretto“ u St. Andra u Koruškoj.

PISMA MILANA GRLOVIĆA MILKU CEPELIĆU[80]

Pismo 1. Grlović Milku Cepeliću

Križevci 6/3. 1885.

Velečastni i mnogo cienjeni gospodine!

Bijaste tako dobri te ste riečim preuzvišenoga g. biskupa, kojimi me je isti počastio ovih dana i preko svake ciene nagradio, dodali nekoliko redaka, koji izražuju par misli iz privatnog razgovora Vašega s N. P.

Prije svega Vam za to izričem svoju toplu zahvalnost. Ja ću se trsiti i da opravdam povjerenje, kojim me susretate, da zaslužim bar približno zadovoljstvo Nj[egove] P[reuzvišenosti] i da sačuvam bar zahvalnost kao najljepše svojstvo, koje može čovjeka resiti.

A sada Vam evo odgovora na Vaša pitanja. Ja sam pisao „Uzkrs Hrvatske"- moj sitan dar biskupu- u dugotrajnoj bolesti, u krevetu, pa je jedini dr Marković o tome znao, posjetivši me u mom stanu. Budući se je vrieme bližalo, do koga sam morao radnju dovršiti, nebijaše mi moguće, da uložim sav trud i svu opreznost u njezinu izradbu. A nisam se ni mogao s nikime savjetovati. Tako je ona izašla mjestimice površna i nedotjerana. Bivši kašnje u Zagrebu pokazao sam je dr M[arkoviću] koga je vrlo zadovoljila te je s mjesta izrekao želju, da se ona tiska u velikom pomeniku što ga naumljuju hrv. književnici od 8. rujna izdati u slavu biskupove 70 godišnjice, i 35. g njegova biskupovanja, 50 godišnjice našega duševnog preporoda i 200 godišnjice oslobodjenja Slavonije izpod turskoga jarma.

Ja sam na to pristao dakako pod uvjetom, dozvoli li biskup, s naročitim dodatkom, da želim u tu svrhu koješta u svojoj radnji izpraviti i promieniti. Tako ja mislim, da će se najbolje izvesti Vaša vrlo laskava ponuda, neka bi se moj pjesmotvor napose tiskao.

Uvjeravam vas iz dna duše i Bog je meni svjedok, da nisam pisao s drugih motiva, nego da velikom našem otačbeniku, što ga mora osjetiti i najuzvišeniji duh i najmoćniji smrtnik, kada mu izriču svoju iskrenu, duboko osjećam ljubav i zahvalnost .

Što se druge Vaše ponude tiče, moram se ovako izjaviti. Istina je, ja sam se zanimao još iza Šenoove smrti za redakciju Vienca, tražio sam ju i poslije odstupa Folnegovićeva te sam tada o tome govorio mnogo s gg. Dr Račkijem i Markovićem. Ja sam i o tom da bi bio poslije Folnegovića i dobio ured-

[80] NSK, ZK, R 4119a, Milan Grlović Milku Cepeliću.

ničtvo, da nije financijalno pitanje sklonulo dioničku tiskaru Vienca onako maćuhinski zanemariti i okljaštriti. Ja sam tada po svom običaju propao te neznam danas kako stoji list, niti što bi htjela tiskara kao vlastnica zanj. Prem sam posve dobar s Klaićem, neznam takodjer, što on kani, jer je to pitanje vrlo delikatno.

Vi ćete po svoj prilici što god o tome znati, pa ako on kani odstupiti, tad sam ja opet voljan stupiti kao kandidat za to mjesto,- nu dakako uz druge uvjete no on.

Moje je osvjedočenje, da list poput Vienca može i mora obstojati,- al da to uzmogne, nesmije on služiti pojedinim literarnim klikama već svim talentom,- i mora imati dovoljno sredstava, da zadovolji pravednim zahtjevom publike i vremena. U obojem čini mi se, da je danas slabo. Klaić je zavadjen s Maticom i mnogim književnici, pa su se oni odbili od lista; on nije beletrista, a i drugimi poslovi obterećen. S druge strane vlastnica nečini za list ništa. Izbor zabavnog gradiva je upravo izpod srednje vrsti, slike neimadu po nas skoro nikakove vriednosti- a honorari su, da ih se upravo valja stiditi. List u zadnjih 10 godina ne samo da nije napredovao, već je upravo nazadovao.

Dozvolite mi samo mali prispodobni račun. Uzmimo da stoji 1 broj lista (papir, tisak, slike, honorari) 140 f. to cieli tečaj stajao 7280 f. K tomu honorar uredniku 1200 f i administracija 1000 f. bio bi sad trošak 8480 f. To je sve računano. Sav trošak dohodak. Računajuć list po 7 f. treba za pokriće tog troška upravo 1200 predplatnika na list valjano uredjivan, urešen svim što treba, mogao bi i 8 f. stajati a sigurno bi imao 1500 predplatnika- i više te bi mogao i sjajnije plaćati svoje suradnike.

Ako dakle svemu tome nije tako, kriva je samo mlitavost i nesposobnost nakladnika i urednika. Ja neznam, koliko danas dionička tiskara troši na list, i koliko dobiva za nj, al znadem, da je Hrv. Vila pod najvećmi švindlerom ovoga svieta, Grünhutom,[81] uz najlošije gradivo i uz užasne slike dotjerala za čas do 3000 predplatnika, koji su ju dakako s vremenom ostavili, al pitam, zar nebi moglo solidno poduzeće uz sdušna urednika, uz sudjelovanje svih boljih sila procvasti? Bi,- al valja solidne ljude naći.

[81] Gavro Grünhut (1849.-1906.), nakladnik, tiskar i publicist. U pravaškom novinstvu ostao je zabilježen kao prvi urednik pravaškoga političkoga glasila „Sloboda“, pokretač i nakladnik književnog časopisa „Hrvatska vila“ te kao vlasnik i izdavač humorističko-satiričkog lista „Bič“. Detaljnije u Židovskom biografskom leksikonu. https://zbl.lzmk.hr/?p=163 (2. III. 2020.) i Jasna, TURKALJ, Gavro Grünhut: pravaški nakladnik, publicist i agitator, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3., 2003., 921.-942.

To je moje mnijenje glede Vienca,- a da mu uz ovakove uvjete postanem urednikom, izpunila bi se moja najveća želja. Imade li u mene dovoljno sposobnosti za to, ja neznam, da sam se dobrano zanimao knjigom, znao bi Vam kazati dr M[arković] komu sam izborom mojih knjiga i mojih študija mnogi čas osladio.

Nu budući po svoj prilici neće tako skoro doći do promjene kod Vienca, valjda ne do nove godine,- a s druge je strane moja vruća želja, da se preselim u Zagreb još tečajem ljetnih mjesecih, ja bih se usudio još nešto priobćiti.

Bivši onomad u Zagrebu ponovi mi g. profesor Smičiklas, koji mi je dobar prijatelj, kako bi velika potreba bila, da se za Pozor uzme još jedna sila, budući je list gledom na Slavenske stvari vrlo nepodpun- a i u obće manjakv,- pa da je mislio na mene. Bili smo glede toga i on i ja kod dr Mazzure, koj je sve to priznao, nu ponajviše izticao financialno pitanje lista, koje ako i nije nepovoljno, ipak nedopušta nikakovih prekomjernih žrtava.

Stvar je pri tom ostala te je meni obrećeno, ako bi kada nastupila potreba, da bi se možda mogao smjestiti. To je doduše toliko koliko ništa,- nu karakteristično je po naše odnošaje svakako. Traljavost u svem,- traljavost neka nam ostane i glavnim biljegom, neka i ostanemo takovi, vičimo na to, al energije ni požrtvovnosti nikakove, da ju svladamo.

Sad, kad znadete i to, pa kad mi nudjate razgovor i eventualnu podporu biskupovu za postignuće moje davne želje, pitam, nebi li se dalo mjesto kako kombinirati predbježno kod Pozora,- a zatim kod Pozora i Vienca? Uz to imade Matica, akademija, knjižnice i druga družtva, pa bi se i tu s vremenom dalo što stvoriti za književnike po zanatu, a ne za činovnike.

Time znadete moje nazore i moje želje. Molim Vas liepo, priobćite ih P. g. biskupu i budite im tumačem i zagovornikom. Svojom odlučnom rieči on je kadar i tu nas za korak potisnuti napred i stvoriti neodvisni žurnalistički stališ, koj nam manjka. Knjiga i novinstvo procvasti će nam samo onda budemo li umjeli njihove radnike po malo društveno i materijalno tako podignuti da neće biti više prezrena kasta, već provoditi narod u bolju budućnost. Ovakovi ljudi stvorit će novinstvo javnoga mnijenja, obezbedjeni podignut će svoj glas za istinu i pravo bez krzmanja, iztisnut će prieteću i novu semitsku poplavu, te će stvoriti jedinu moguću i spasonosnu konkurenciju velikom importu nevaljalih knjiga i novina.

Sve odličnije i patriotičnije faktore treba skupiti i živo potaknuti na rad sborom i tvorom i podporom, jer u energiji i zanosu jest život – a ne u apatiji i podanju.

Žurnalističko družtvo, kako sam ga ja jur prije osam godina u novinah predlagao i snovao, imade tomu čim prije i čim više poslužiti,- al ne smiju u njem nepatriotičniji i pelivanski elementi voditi glavnu rieč. Ono mora izaći izpod okrilja domoljubnih krugova te nam podati garancije spasonosna rada. Za to je ono, što smije u Zagrebu g. Zec pogibelj po svu neodvisnu i patriotičnu štampu u Hrvatskoj. Ovakovo družtvo staviti pod okrilje službenih ljudi, znači uzgajiti samo službenu istinu, i satvarati prilizavce. Paralizovat se dade samo time, da je svi književnici; svi profesori upišu u članove i u odlučnoj većini odmjeruju pravac našemu javnom književnom životu. Tada neka se iztriebi laž i pogrda, kleveta i sramota iz naših novina. Zaklada društvena nukat će članove na to, da budu čestiti ljudi, a ne propalice.

Oprostite, što sam Vas na posljedku još i time oglušivao; nu nije stvar bez važnosti. a ja znadem da je naš biskup jedini čovjek u Hrvatskoj, koj je kadar svojom riečju i ovo pitanje onim smjerom navratiti, da bude Hrvatskoj u korist.

Što god Vi uradili u prilog mojim nazorom, uvjeravam Vas, da ćete uraditi u prilog poštena i zahvalna čovjeka i dobre stvari. U to ime moja Vam vječna zahvalnost a biskupu vječna slava! Nadam se prema mogućnosti Vašem pismu koje će mi priobćiti i biskupove i Vaše nazore.

Te sam s odličnim štovanjem Vaš najodaniji Milan Grlović

PISMA MILANA GRLOVIĆA JOSIPU JURAJU STROSSMAYERU[82]

Pismo 1. Grlović J. J. Strossmayeru

Zgb. 3/8. 1887.

Preuzvišeni gospodine!

Ima tomu nešto više od dvie godine, što sam ja podporom i preporukom Vaše preuzvišenosti bio pozvan u Zagreb u redakciju tadašnjeg Pozora, htijući se posve posvetiti novinstvu, koje stoji u nas na tako slabih nogah, da se žalibože o njemu samo s prezirom govori. Radilo se je u ono doba takodjer o tom , da se preustroji Vienac, te je Vaša preuzvišenost mislila, da bi možda to mjesto meni povoljno bilo. Ja sam i sbilja došo u Zagreb i savjestno obavljao

[82] NSK, ZK, R 4119a, Milan Grlović Josipu Jurju Strossmayeru.

svoju službu, što mi mogu posvjedočiti sva gospoda, koja su tada imala kakova posla u redakciji Pozora. Zimi g. 1885. ja sam težko obolio od nahlade i prem sam u krevetu svaki dan obavljao svoj posao, nisam se mogao oteti odpustu sa strane dioničke tiskare. Kada sam ozdravio odpustiše me s dodatkom, da se osoblje ima umanjiti, a malo za tim ono se uvećalo.

Uslied toga bio sam prisiljen potražiti si novi djelokrug i novu eksistenciju, koja je toli žuhka i težka za čovjeka, koji se ne zna previjati i gaziti svoja uvjerenja. Našo sam prijatelja, koji mi obreće podporu, osnujem li hrvatsku Revu-u koja bi pošla putem izmedju Vienca i strukovno-znanstvenih listova. Potreba ovakova lista priznala je obćenito i svi naši književnici obrekli su mi kakovu takovu podporu, uzmem li posao na svoja ledja.

Tako je s Novom godinom nastala „Smotra“ koja Vašu preuzvišenost s čašću bilježi medju svoje predbrojnike. Smotra bila je nešto šire zamišljena, nego li se izvadja; ali razlozi tomu jasni su, jer ja stojim prilično osamljen uz hrpicu nepoznatih, možda amo tamo talentovanih mladjih pisaca dočim nam sve starije i uglednije sile otimlje težka politička borba te one ili ne dospijevaju ili ne nadju potrebita mira, da privriede štogod i na drugom polju.

Nego još bi bilo s književnom podporom kako tako, još bi se dalo prema našim kukavnim okolnostima skuckati materijala i koristna i liepa, da je samo podpore novčane sa strane obćinstva. Tu su žalibože pokvarili kredit novinstvu hrvatskom ljudi a la Grünhut, te si danas svako novo poduzeće težko utire put u sviet. Osim toga žrtvuju naši ljudi tako težko i najmanju svoticu za hrvatsku knjigu, dočim vidjamo i u najčednijoj kući gradjanskoj i u najuglednijim aristokratskom saboru raznih stranih novinah i knjiga, koje često put sigurno nisu bolje od naših, ako nisu još po nas i ubitačnije.

„Smotra“ jedva se danas razpačava u 300 komada, uračunav ovamo i sve zamjenbene i prikazne brojeve. Uz trošak od 200 f. po svezci, jasno je, da se ona ne može održati, ne bude li joj dotle, dok ne steče stalan i pouzdan čitalački krug, podpore od nekih mogućnika, koji bi bez ikakave svoje štete a u veliku korist naše knjige i našeg uzgoja to mogli učiniti.

Moj prijatelj, koji je do sele dosta žrtvovao, susteže se, da i na dalje žrtvuje, jer se tako slaboj podpori sa mnom skupa nije nadao. Ja mu toga ne zamjeram, ali ja ipak mislim, da se ne varam, kad tvrdim, da uspjeh ovisi o uztrajnosti, pa da će smotra, prekuburiv godinu ili možda dvie, polučiti svoj cilj i razpršiti svako nepovjerenje, s koje god strane dolazilo. Smotra nije politički organ, ali ja znadem, kojim pravcem ona imade stupati, da nam u narodu budi plemenite i značajne osjećaje, a tomu programu ona se nije iznevjerila

niti će se iznevjeriti. Pokojni naš Don Mijo usadio je i u moju dušu jedan dio vrletnog Velebita, s koga ću ja onda sići kad moja ruka više ne bude pisala ni moje srdce više kucalo.

Ja bi rado Smotru uzdržao i dokazao što se može uztrajnom voljom, ali ću to moći samo onda, nadjem li za sad podpore u nekolicine naših mogućnika. Neznatan kako sam i bez nuždne protekcije toga ne mogu polučiti, ne dobijem li preporuku Vaše preuzvišenosti bar za jednoga ili dvojicu velikaša.

Vaša preuzvišenost me bar nešto poznaje, a presvietli g. prof. Dr knez Vojnović bio je tako dobar i prijazan te je milostivo primio posredovanje, za koje sam ga molio i tako poduprt njegovom odličnom osobom usudjujem se pokorno zamoliti Vašu preuzvišenost, da bi mene i moje poduzeće blagoizvolilo milostivo preporučiti za neku malu subvenciju, kojom bi se pokrio trošak oko izdavanja Smotre i to grofom Ivanu i Josip Draškoviću, barunom Vranizanijem i eventualno grofu Normanu. Ova visoka gospoda ne poznaju me, no s Vašom preporukom, uvjeren sam, oni bi se sklonili, da me dovoljno podupru, a česa ne bi sami ni osjetili.

Presvietli g. prof. Vojnović protumačiti će moje želje Vašoj preuzvišenosti pobliže i štogod vi budete š njime o tome odlučili, ja ću se tome pokoriti, znajuć, da je poteklo iz onog izvora, koji je našemu narodu darovao svjetlo, koje ne može nikada utonuti.

Molim najsmjernije Vašu preuzvišenost, da mi ne zamjeri ovu moju težku prošnju .Stari jadi hrvatskih pisaca! Molim najsmjernije, da primite moje veleštovanje i dopustnu zahvalnost.

Vaše Preuzvišenosti
najpokorniji sluga
M. Grlović

Pismo 2. Grlović J. J. Strossmayeru

Križevci, 7. ožujka 1885.

Preuzvišeni gospodine!

Dragocjenim pismom svojim od 1. ožujka izvoljeli ste mene obdariti za moju čestitku o Vašoj sedamdesetgodišnjici. Čitajući vaše slavne rieči, moja je majka sa mnom od radosti i ponosa zaplakala. Smijem li se s toga ovim pismom u Vas zahvaliti?

Čini mi se, kao da stojim taj čas pred Vami, ja sitnik pred velikanom, koga ne može ničija ruka, ničija zloba, ničija srdjba izbrisati iz poviesti civilizacije- i moje koljeno kleca, moja rieč zapinje, jer ne nalazi glasova, kojimi da izrazi svoja čuvstva. Dok budem živ, hvalit ću gospoda, što mi je dao doživiti ovaj dan. Ja znadem, da nisam u onoj mjeri zaslužio Vašega priznanja kako mi ga na pobudu izriče veliko i plemenito Vaše srdce. Nu ja znadem i to, da Vam nikada nije nitko iskrenije od mene doviknuo: Živio! I nikada zahvalnije klicao: Slava!

Ako je moj tvor Vašu P. samo i jedan časak uzneo, zadovoljio ili ganuo,- tad sam ja podpuno polučio svoju svrhu i to je meni do vieka najljepša i najveća nagrada.

Vaše preuzvišenosti
najpokorniji sluga i štovalac
Milan Grlović

PISMA MATIJE BANA MILANU GRLOVIĆU[83]

Pismo 1. Matija Ban Grloviću[84]

U Dubrovniku 3 /12. 1886.

Velecjenjeni Gospodine!

Vaše pismo poslato mi u Biograd stiglo mi je odonud u Dubrovnik, gdje zimujem. Iz njega sam razabrao za lijep podhvat naših zagrebačkih književnika, podhvat svake hvale dostojni. Ja ću se rado pridružiti njima čim budem gotov sa dva djela koja imam na rukama, a to su: jedno djelce istorijsko-

[83] NSK, ZK, R 4119b, Matija Ban Milanu Grloviću.

[84] Matija Ban (Petrovo Selo kraj Dubrovnika, 16. XII. 1818. – Beograd, 14. III. 1903.), književnik. Filozofiju, retoriku i pedagogiju slušao privatno kod svećenika u Dubrovniku. U franjevački red stupio 1834., ali je već 1835. odustao od svećeničkoga poziva i zaposlio se kao pisar u odvjetničkoj kancelariji. Godine 1839. otišao u Carigrad, a 1844. u Beograd, gdje ga je I. Garašanin pridobio za politički program oblikovan u *Načertaniju* (1844.). Kao tajni agent srbijanske vlade i zagovornik velikosrpskih ideja došao 1848. u Hrvatsku. Godine 1849. pokrenuo i uređivao prva tri godišta časopisa *Dubrovnik,* predavao francuski jezik na beogradskom Liceju i Vojnoj akademiji, a od 1861. do umirovljenja 1878. upravljao presbiroom. U književnosti se javio talijanskim dramama (*Il terremoto di Ragusa,* 1835.; *Dobroslavo,* 1836.; *Fingallo,* 1837.; *Moscovita,* 1839.). Sastavljao pjesme u duhu slavenofilstva i srpskoga nacionalnog programa i tematski slične romantične epove (*Lazar, novski vojvoda,* 1879.; *Prometej,* 1884.). Zapaženije mjesto u njegovu opusu zauzima 14 drama i tragedija, vezanih uz slavensku povijest (*Miljenko i Dobrila,* 1850.; *Mejrima ili Bošnjaci,* 1851.; *Car Lazar,* 1858.; *Marta Posadnica,* 1871.; 1880; *Jan Hus,* 1884. i dr.).

moralnog sadržaja, i jedna tragedija iz istorije Dubrovačke. Ova dva rada ne mogu prekidati, a pošto ih svladam evo me k vama.

Ako Bog da života i poštedi naš pitomi Zagreb od zarazne bolesti, naumio sam da, vraćajući u Biograd, udarim preko Rijeke i Zagreba. To će biti u proljeću. Tad ću imati ugodnu meni priliku da i vas, gospodine lično upoznam i s vama se porazgovorim. Medjutim izvolite primiti izjavu mog osobitog poštovanja i srpsko-hrvatske bratske usrdnosti, a i gos. Budmaniju kao i mome dragome kan. Adolfu Weberu, ako ih vidite, dostaviti moj uljudni pozdrav

Vaš ponizni sluga M. Ban

Pismo 2. Matija Ban Grloviću

U Beču 27. XII. 1898.

Poštovani gospodine,

Čast mi je odgovoriti na Vaše pismo od 18. prosinca, i poslati Vam moju sliku pod uslovom, da pošto je upotrebite, pošaljete mi je neizostavno natrag u Beč, jer je ona vrlo dobro pogodjena, a jedina što nam ostaje, pa moji žele da je imaju. Što se tiče moga života i radova mojih upućujem Vas na brošuru gosp. Pierotića Luke „(…)„[85] koju mi je prije štampanja pročitao, i koju sam našao u svemu tačnu. Gdje se Pierotić sad nalazi, to neznam, ali će biti u kakvoj Dalmatinskoj varoši.

Želim Vam srećnu novu godinu, čast mi je biti Vaš književni Drug

Matija Ban

[85] Nečitljiv naziv brošure.

PISMA BUDISLAVA BUDISAVLJEVIĆA MILANU GRLOVIĆU[86]

Pismo 1. Budislav Budisavljević Grloviću

Cienjeni gospodine!

Po želji Dra gospodina Dežmana valja mi kazati Vam, rad šta ne mogasmo primiti Vašega prievoda. U tom me je medjutim pretekao sam g. urednik, odpisav Vam u 18. br. Vienca, kako bi rado pristao, da Vam prievod ne zanosi odveć na njemačku.

A tako i jest, moj gospodine te mi je uprav žao, što ne imam pri ruci rukopisa, da Vam s desetak primjera opravdam moj sud. Pojedinih krivih oznaka, gdje Vam n. pr**.** vode imaju ramena pa posvema tudjih konstrukcija, kao n. pr. „ćutih uru dolaziti" itd neubrajam u glavne grjehote. Ali Vam je ne samo frazeologija ponajveć njemačka, već i skladnja malo ne posve tudja, a nikako hrvatska. Nevelju da su to Vaši griesi: i sam mi bijaše žvakati tako u gimnaziji. Tek po vremenu pribih se uz Kurelca, a za njim osim Vebera trgoh se razodievat krasotu slogu našega Kriesničara i nadjoh se u drugom svietu.

Kako ste čitavo proučili pravila i obične forme, nije dvojbe, da ćete pomnim čitanjem narodnih pjesama, te ponajvrstnijih nam pisaca izroniti iz kaljuge nehrvatskog sloga. Nu kako nam je danas osobito prigledati pravu dikciju čistoga hrvatskoga sbora, nemogasmo pristat već uz ovaj prvi prievod, što nam dopade od Vaše ruke.

To Vam gospodine imadoh reći bez zamjere, a Vaša će glavica prokrčiti put, da Vas upišemo u suradnike Vienca, komu ćete – nadamo se - gledati namaknuti i odatale što više naručnika.

Liepo Vas pozdravljajuć Vaš odani sam sluga Budisavljević

U Zagrebu dne 9. lipnja 1871.

Pismo 2. Budislav Budisavljević Grloviću

Gospodine mnogo cienjeni!

Portret je ne prežaljenog pobratima moga dobro snimljen u „Književnom cvieću" što Vam je zacielo pri ruci, a odkle ste, nadam se, pocrpli i glavne podatke za pokojnikov vjekopis.

[86] NSK, ZK, R 4119b, Budislav Budisavljević Milanu Grloviću.

Ipak sam rad da poslužim privitkom klanjalicom Lava Vukelića[87] zajedničkom nam pobratimu, izpod koje čitate liepo i čitko (…).[88] U pismima što ih je pobro pobri pisao, ne ima ciela prezimena, već „pobratim, Vuk, Vukelja". Nu čitkih podpisa uztreba li, naći ćete u arhiv poočima Ivana Trnskoga, u koga se znam čuvaju pisma moga Lava njemu pisana.- Treba li još kakva objašnjenja znajte me iz srdca spremna.

Priepis krštenoga lista, koji mi je stigao čas prije, prilažem, moleći Vas da podielite s prijateljem Jankom punu torbu pozdravlja i žarkoga štovanja što ga zanj i za Vas bogme davno i davno bez prekida osjeća.

Vaš pokorni sluga Budisavljević

U Gospiću 8. 9. 98.

Pismo 3. Budislav Budisavljević Grloviću

Velepoštovani gospodine!

Moj dragi prijatelju!

Muka mi je i neprilika što se istom danas odzivljem na toli ljubezno pismo Vaše od 27. XI. pr. g. Čekao sam na gradju za životopis rodjaka moga Nikole Tesle[89] (njegova je majka od sestre, a moj otac od brata). I evo ju šaljem na Vaše ruke, kakovu dobih od prote i paroha riečkoga Nikole Kosanovića, za kim je rodjena sestra Teslina Marica.

Vjekopis Nikole Tesle, a od ruke prote Nikole Kosanovića izašao u „Odjeku" god. 1892; samo što je sada pisac ponešto ga dopunio ili izmienio. A po ovom složen je vjekopis i u predgovoru knjige „Nikola Tesla i njegova

[87] Lavoslav Vukelić (Gornji Kosinj, 20. III. 1840. – Sveti Križ Začretje, 26. III. 1879.), hrvatski književnik i prevoditelj. U Beču završio školu za upravnoga časnika u vojnoj administraciji. Službovao je u Osijeku i mnogim mjestima u Lici, a ban I. Mažuranić ga je 1875. imenovao podžupanijskim tajnikom u Krapinskim Toplicama. Bio je gorljiv domoljub i pravaš. Većinu pjesama i pripovijesti objavljivao je u *Viencu*. Tekstovi su mu okupljeni u posmrtno objavljenoj zbirci *Književno cvijeće Lavoslava Vukelića* (1882.), koju je priredio B. Budisavljević. Vukelićeva poezija uglavnom slijedi tradiciju europskog i hrvatskog romantizma. U kasnijim pjesmama prevladavaju mračniji i tragični tonovi, a iz toga razdoblja potječe i domoljubna elegija *Kod Solferina* (1879.), koja se smatra Vukelićevim najznačajnijim pjesničkim ostvarenjem. Njegov nevelik prozni opus sadrži nekoliko nedovršenih crtica te dvije kraće pripovijesti s temama iz krajiškoga života, *Hajduk Rade* i *Krvava dioba,* koje se po pripovjednim značajkama približavaju paradigmi protorealizma. Prevodio je s engleskoga, njemačkoga, poljskoga, ruskoga, talijanskoga i slovenskoga, a među najvažnije prijevode ubrajaju se djela W. Shakespearea, J. W. Goethea, G. A. Bürgera, H. Heinea, A. Mickiewicza, M. J. Ljermontova, A. S. Puškina i S. Pellica.

[88] Nečitljive dvije riječi.

[89] Nikola Tesla (Smiljan, 10. VII. 1856. – New York, 7. I. 1943.), američki i hrvatski izumitelj srpskoga podrijetla.

odkrića“ što no je štampana u Beogradu god. 1894. a napisao ju profesor Stanojević.[90]

Tu biste knjigu lasno mogli dobiti preko koga prijatelja (možda Dragutina Ilijića) ili od knjižare Valožića u Beogradu, pa po svoj prilici i slike Nikoline obraza u onoj knjižari gdje je knjiga izašla. Ne dobijete li tako slike, tad bih Vam poslao jednu, što ju je Nikola meni dao, kad je 1892. u Gospić dolazio da vidi još živu majku.[91] I zatekao ju je živu, a vriedno je spomenuti, kako mi je pripoviedao, e ga je težko, težko boljelo, dok se je mati na samrti mučila. U neko doba noći ostavi ju, da prilegne časom u susjeda i prijatelja kuće. I usni, a za nekoliko sahati se trgne iza sna i pričini mu se, da je zlatna majka domučila muku. Da on je – reče mi - uvjeren bio da tako. Stoga se odjene brzo (oko 4 sati izjutra) i pohita k njoj da ju – poljubi u ledene ruke. Tad mi je – tihim, blagim glasom, nastavi-lakše bilo, gotovo u neke srdcu godilo, kad vidjah, da se draga mati više ne muči…

Znamenit je čovjek Nikola bez svake dvojbe, a moje li oči dobro vide, danas teče utakmica o svietsku slavu nad njim i Edisonom, da što uz veću podporu novčanih udruga, bez kojih ove ruke nemirne u Americi ne mogu napred.

Što se tiče moje malenkosti, tu je prije svega – ne govori iz mene plićušna koketna sujeta- veliko pitanje, da li je vriedno spomenuti i moje ime u Vašem leksikonu. Stoga se metem i razbijam, bi li da Vam pošaljem koju crtu iz svoga života, iz koga bi moglo po gdje koju dobru dušu zanimati, što sam mladjušan dolazio u doticaj sa znamenitim ljudima iz naše trojednice. Premognem li dvojbe moj će Vam sin Mane, što sad sluša IV god. prava u Zagrebu, proljetos ili ljetos izručiti podatke, a do Vašega je priedloga razbor, da jih po volji upotrebite. Dotle ću, Bog li zdravlja dadne- i sam imati prilike da Vas posjetim i o stvari se pobolje s Vama sporazumijem.

Milo mi je i mnogo vam hvalim, što mi viernog pobratima Vuka prikazaste i liepo i dostojno, a radujem se već sada, što će dični moj poočim Trnski u Vašoj knjizi naći dostojna mjesta. Ne vjerujem da se varam, e sam s Vama, još mladencem, a i sam bivši mladim čovjekom, kao bivši suradnik Vienčev do-

[90] Đorđe, STANOJEVIĆ, *Nikola Tesla i njegova otkrića*, Državna štamparija, Beograd, 1894.

[91] O Teslinim izumima su već tada pisala sva svjetska glasila, a Tesla je držao predavanja širom Amerike i Europe. Gotovo sve o čemu je govorio bilo je novo, na svakom predavanju prikazivao je začudne, uvijek različite pokuse. U Parizu je primio vijest da mu je majka na umoru, te je otputovao u Gospić. Njegova majka Georgina (Đuka) Tesla preminula je 4. travnja 1892. Na povratku je na poziv zagrebačkog gradonačelnika M. Amruša održao 24. svibnja 1892. predavanje u Gradskoj vijećnici u Zagrebu s temom električne rasvjete. http://www.croatianhistory.net/etf/teslazg.html (pristup 21. VII. 2020.) te http://www.planeta.org.rs/20/8jubileji.htm (pristup 22. VII. 2020.)

pisivao imenom uredništva. Po tom smo već bogme davni znanci. Oprostite, što sam oduljio i svojski mi pozdravite gosp. urednika Janka (koji je jamačno zaboravio prikričati upravi Nar. Nov. da mi odpremi nekoliko otisaka božićnjeg lista ili priloga).

Uz toplo, srdačno pozdravlje, svako Vam dobro želi prijatelj i poštivatelj

U Gospiću 2. II. 99. Budisavljević

Pismo 4. Budislav Budisavljević Grloviću

Mnogo štovani gospodine i prijatelju,

Imao bih uz Strosmayerov kalendar prinieti desetak pisama slavnoga biskupa, pisanih Ivanu Vončini; ali ne znam pravo, da li ste preuzeli redakciju Vi ili itko drugi. Ako je Vas namolio Gospojinski odbor, onda Vas i ja liepo molim, da mi dozvolite i označite sastanka (mjesto, dan, dobu) možda bolje, da se porazgovorim pa i dogovorim prije, nego li bih, kako da se sve udesi.

Očekujuć Vaš odgovor, ja sam i ostajem s toplim pozdravljem Vaš stari prijatelj i poštovatelj

Budisavljević

Zagreb, 16 /V 1907.

Vinska ulica 10

PISMA FRANJE CIRAKIJA MILANU GRLOVIĆU[92]

Pismo 1. Franjo Ciraki Grloviću [93]

Požega 8/I. 1887.

Štovani gospodine i prijatelju!

Evo obećanog osvrta na englezki roman posljednjih godina, za Vašu „Smotru"- ako ga ne bi upotriebiti mogli. Molim da ga dadete g. Klaiću za Vienac. Izpao mi je nešto veći nego što sam mislio, pa to me i zadržalo, da Vam ga već prije neposlah. Veći dio spomenutih romanah sam čitao sam, a o nekih sam čitao kritiku u suvremenih časopisa. Čestito Vam bilo novo ljeto, a Vašoj „Smotri" liep napredak.

S odličnim štovanjem

Vaš Fr. Ciraki

Pismo 2. Franjo Ciraki Grloviću

Požega, 30/XII 1899.

Cienjeni gospodine i prijatelju!

Na Vaše prijatno pismo šaljem Vam zatražene životopisne podatke i fotografiju, takovu kakovu jedino imam na dispoziciju. Veseli me da ste mi mjestance u Vašem liepom albumu namienili, na koje mi moja čednost nebi inače reflektirala i dopustila. Vaša bojazan, da se Vas ne bi sjetio nije opravdana, jer ljude koji su mi simpatični i kojih rad i djelovanje poštujem, držim u svom srdcu i spominjanju.

Želeći Vam sretno i veselo novo ljeto ostajem Vaš odani prijatelj i štovatelj

Fr. Ciraki

[92] NSK, ZK, R 4119b, Franjo Ciraki Milanu Grloviću.

[93] Franjo Ciraki (Požega, 10. XI. 1847. – Požega, 13. II. 1912.), hrvatski književnik. Studij prava završio u Zagrebu. Radio u gradskoj i županijskoj službi; 23 godine bio gradonačelnik Požege. God. 1882.–1906. bio je zastupnik unionističke stranke u hrvatskome, a neko vrijeme i u zajedničkome hrvatsko-ugarskom saboru. Početkom 1870-ih Ciraki je bio najtiskaniji pjesnik u središnjoj književnoj reviji *Vienac.* U pjesništvu, koje je pod očitim utjecajem S. Vraza i P. Preradovića, spaja ljubav prema voljenoj ženi s ljubavlju prema domovini (*Prve pjesme,* 1871.). Najveći je domet ostvario u pjesničkom ciklusu *Florentinske elegije* (*Vienac,* 1872.), u kojem je svoj doživljaj Firence oblikovao u formi klasičnog elegijskog distiha. Napisao je i idilični roman u stihovima *Jankovo ljetovanje* (1905.), novele i crtice bez veće umjetničke vrijednosti te mnoge studije. Prevodio s engleskoga, njemačkoga i francuskog jezika.

Pismo 3. Franjo Ciraki Grloviću

Požega, 2/6 905.

Uvaženi mi gospodine i prijatelju!

Znajuć da se živo zanimate za svaku pojavu na polju naše liepe knjige, oslobadjam se u znak svoga štovanja priposlati Vam jedan primjerak svoga netom izašlog pjesničkoga djelca, u kom sam kušao orisati javne i društvene prilike požeškoga kraja. Vrlo će mi milo biti, ako ta knjižica, plod moga odmaranja od zvanične brige, vas prijatna i simpatična ocjenitelja nadje.

Preporučam se vašoj prijatnoj pažnji i ostajem u štovanju odani Vam

Fr. Ciraki

PISMA SLAVKA CUVAJA MILANU GRLOVIĆU[94]

Pismo 1. Slavko Cuvaj Grloviću

Angol Kiralyne Szalloda Budapest, 8/12 09.

Dragi g. Grlović!

Molim Vas budite dobri pa donesite nutarnju brzojavku u sutrašnjem cienjenom listu. A u domaćim viestima izvolite slobodno navesti da sam se sutra poslie podne brzovlakom vratio u Zagreb, jer ću u istom prispjeti sutra 9/12 u 2 sata p. brzovlakom kući.

I ovu viest i brzojavku neka donesu Agr. Zeitung i Ustavnost

Srdačnim pozdravom S. Cuvaj

Pismo 2. Slavko Cuvaj Grloviću

Beč, 3. siečnja 912.

Velecienjeni prijatelju!

Ne znadem, da li Narodne Novine pod vašim vrstnim vodstvom dopisnike svoje uzimaju u obranu ili ne. Pretpostavljajuć prvo, molio bi Vas za dobrotu, da izvolite izjaviti, da dopis u Nar. Novinama od 12/ 911. o izboru u Požegi ne potiče od mene.

[94] NSK, ZK, R 4119b, Slavko Cuvaj Milanu Grloviću.

Napokon je to interno izmedju uredništva i dotičnog dopisnika, pa stoga držim, da bi se to moglo učiniti. Ne možete li to s načelnih obzira tada ću morati ja dati izjavu s kojom pako ću nehotice provocirati polemiku koja ne spada u novine već kao neki postupak povodom protesta, pred sabor.

Zahvaljujuć Vam na jednoj ili drugoj usluzi, bilježim se uz izraz odličnog veleštovanja

Vaš odani Cuvaj

PISMA FRANA FOLNEGOVIĆA MILANU GRLOVIĆU[95]

Pismo 1. Fran Folnegović Grloviću[96]

Dragi moj Milane!

Prijatelj tvoj, koji tek ovih danah položio spomenik na grob plemenitoj supruzi, a prije dvie godine predobroj majki, pojmi, i na koliko se da, dieli sućut s Tobom, i plemenitom majkom Tvojom. Na rad! Jedini je to liek za olakšat ćutljivo srce povrh suze i sućuti iskrena prijatelja.

Tvoj Fran

15./8 881.

[95] NSK, ZK, R 4119b, Fran Folnegović Milanu Grloviću.

[96] Fran Folnegović (Slanovec kraj Zagreba, 17. II. 1848. – Zagreb, 18. VII. 1903.), hrvatski političar. Studirao u Zagrebu, Budimpešti i u Grazu. Od 1870. radio kao začasni podbilježnik, od 1871. kao kotarski pristav u Zagrebu, a od 1875. u Samoboru. U Hrvatski sabor kao kandidat Stranke prava bio je biran od 1875. do 1895. Već 1870-ih i 1880-ih kod Folnegovića je postupno sazrijevalo uvjerenje da Stranka prava mora odstupiti od inzistiranja na samostalnoj hrvatskoj državi izvan okvira Habsburške Monarhije. Od kraja 1870-ih postupno se pokušavao politički približiti J. J. Strossmayeru pa je nastojao osigurati čvrstu suradnju Stranke prava s Neodvisnom narodnom strankom, ali u tome nije uspio, jer nije mogao napustiti Starčevićevo naučavanje, pod čijim se utjecajem tada pravaški pokret bio obnovio. U afirmaciji „modernoga pravaštva", koje taktizira između dualizma i trijalizma i koje se oslanja na interese dinastije, Folnegoviću je od 1890. potporu pružao i J. Frank, koji je na njegov poziv ušao u stranku. Njihov koncept pravaštva formalno je pobijedio 1894., kada je Stranka prava, uključujući A. Starčevića, prihvatila program u kojem se traži sjedinjenje hrvatskih zemalja (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Rijeka, Istra, Međimurje, Bosna i Hercegovina) i, eventualno, slovenskih zemalja u „jedno državno tijelo", i to u okviru Monarhije. Zbog sukoba u vezi s pitanjem primata u stranci, Folnegović se uskoro sukobio s Frankom, što je 1895. dovelo do raskola unutar Stranke prava. Položivši mandat saborskog zastupnika, Folnegović se na neko vrijeme povukao iz kluba Stranke prava, a potom se uključio u rad koalirane oporbe, koja je 1897. nastala iz domovinskog dijela Stranke prava i Neodvisne narodne stranke.

Pismo 2. Fran Folnegović Grloviću

Dragi Milane!

Činio sam i činim rado svoje glede Tebe pak se nadam i uspehu; jedni bo znani mi konkurent Šloser može ti donekle ometat ako ga neobratimo od konkursa, ostali su dosadanji neopasni. Bilo bi mi duplo drago da dodješ na (…):[97] da se tvoja želja izpuni; da mi budeš na pomoć svojim žurnalističkim izkustvom, ako mi bude Vienac u ruke dospio: je si li zaboravio na Obćinu Kastav? Nebili se i s Kasterčanekom porazgovorio, ali čim prije i u moje ime?

Ja ću sriedom na Sušak da znaš kud mi pisati. Kako iz natječaja razabireš o pripadničtvu u obćini nije spomena dakle i suvišna briga.

Bog s tobom! Tvoj Fran Folnegović

20/11. 881

Pismo 3. Fran Folnegović Grloviću

Dragi Milane!

Ne ljuti se, ako sam Ti do danas oklevao pisati prem sam to obećao Markoviću, da ćeš za koji dan dobiti od mene list.

Nerado pišem, ako neznam što posve pozitivna javiti, osobito nerado prijatelju, ako koji pozitivni glase ugleda. No svakako već sada znaj za moju izpriku bar to, da mi do sada nije bilo moguće stobom glede Vienca ništa izviestna ugovoriti, jer ni danas još nije ugovor med menom i dioničkom tiskarom podpisan.

Ali ako ti vreme dopušta, a ti se svakako do mene potrudi čim prije. Mi ćemo se tada, liepo kao prijatelji o svem porazgovoriti ter stvar ako Bog da urediti tako, kako će Tebi i meni milo biti. Požuri se indi, ako najbolje znaš, natrpaj u kovčeg što više gradiva za Vienac, ter pohrli izravno iz kolodvora u naručaj prijatelja ti Frana

Nikolićeva ulica br 10 III kat

3/XII 881.

[97] Nečitljiva riječ.

PISMA MIRE KOŠĆEC MILANU GRLOVIĆU[98]

Pismo 1. Mira Košćec Grloviću

Podsusjed 27. VII 1913.

Dragi naš kumek!

Kad sam prošle nedelje došla u Pods., uručio mi je tata Tvoju sliku, za koju Ti se najljepše zahvaljujem. Do sada smo svi zajedno imali samo jednu Tvoju sliku (da i jednu iz posve mladih dana, gdje si zajedno sa Šlintnerom) pa nam je to tako milo, da imamao sada Tvoje i Tvojih milih slike iz te dobe, kad si valjda najsretniji bio.- Mnogo si Ti siromak kumek pretrpio u životu, nu i mnogo si liepa vidio –Ti koji si imao uvijek smisla za liepo i dobro- , pa primi od nas dragi kumek najljepšu hvalu za slike

Uz srdačan pozdrav Tvoja Olga Štefa

PISMA SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA MILANU GRLOVIĆU[99]

Pismo 1. S. S. Kranjčević Grloviću

Veleštovani gosp. uredniče!

Oprostite, al mojom krivnjom nije se sbilo što je zakasnio ovaj primjerak. Nakladnik se je zaveo tim što je mislio da je dostatan jedan primjerak za „Vienac“ i „Pozor“- te je tako stvar zapela.

Uz otačbenički pozdrav

U Senju 14. IX. 1894.? S. S. Kranjčević

[98] NSK, ZK, R 4119b, Mira Košćec Milanu Grloviću.

[99] NSK, ZK, R 4119, Silvije Strahimir Kranjčević Milanu Grloviću.

Pismo 2. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo 18./III.1898.

Blagorodni gospodine!

Po Vašoj cienjenoj želji vraćam Vam rukopis, uz molbu da ne zaboravite „Nade“. Naročito dozvolite da Vas i ovom zgodom prijateljski zamolim za referat o Milki Trnini, onako kako smo to u Zagrebu dogovorili. Ja se srećno povratio, pak eto i opet nastaje stari život, nu nadam se u posve važnijem okviru.

Izporučite moj pozdrav g. Ibleru i budite uvjereni da se na Vas uvijek ugodno sjeća Vaš S. Kranjčević

Pismo 3. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo, 4. IV. 1898.

Blagorodni gospodine !

S velikim užitkom pročitao sam Vaše zanosne redke o našoj slavnoj umjetnici te sam u istinu srećan, što sam mogao taj članak da podastrem šefu-uredniku g. K. Hörmanu. Nu kako je broj od 15. aprila već redakcialno gotov od jutros, to nije na žalost moguće da taj članak umah sada ugje, sad je šef zbog toga odredio da se sačuva za broj od 1. maja, gdje će se odštampati ne kao pismo iz Zagreba nego kao posebni prikaz.

Preporučujući se i nadalje Vašoj ljubezljivosti, molim Vas, da se što češće sjetite ovog lista dopisima o našem pozorištu.

Vaš štovatelj S. Kranjčević

Pismo 4. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo, 20. IV. 1898.

Blagorodni gospodine!

G. dr. savjetnik voljan je da se Vaš članak: “Milka Trnina u Zagrebu“ napose odštampa. U to ime čuvaće se slog. Jedino molim Vas umah izvolite naznačiti: koliko biste željeli exemplara u toj posebnoj nakladi i da pošaljete dotične sliche, spram kojeg će zavisiti format. A onda ćemo na posao. Obećani članci o Verščaginu, Fijanovoj slavi uz bilješke o pozorištu odjeći će u dobar čas.

Primite, blagorodni gospodine moj najusrdniji pozdrav

Vaš S. Kranjčević

Sve te prikaze izvolite poslati izravno na moju adresu, pošto g. savjetnik polazi zvanično u Beč.

Pismo 5. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo, 7. V. 1898.

Blagorodni gospodine !

Glede 100 komada separatnih iztisaka odradio sam po Vašoj cienjenoj želji. Ujedno molim Vas za obećano pismo iz Zagreba gledajte što prije da udje u broj od 1. juna, jer inače bi stiglo prekasno. O predujmu ne mogu Vam ništa reći, dok se ne povrati g. savjetnik iz Beča. Čekamo ga oko 22 o. mj. O tome jedino on odlučuje.

Vaš štovatelj S Kranjčević

Pismo 6. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo, 12. V. 1898.

Blagorodni gospodine!

Kako Vas u posljednjem pismu zamolih, požurujem svoju molbu da biste za naredni broj „Nade“ spremili pismo iz Zagreba. Obećaste referat o Fijanovu jubileju, o Verščaginu[100] i o pozorišnim najnovijim prilikama i ja sam u toj nadi ostavio za to pismo mjesto u rasporedu. Pregjemo li rok II. broja (tj broj od 1. juna) to bi izvještaj zadocnio, a možda bi koju drugu aktuelnost pomela, te se ne bi moglo ni štampati.

U toliko izvinite moju molbu i primite moj najusrdniji pozdrav

Vaš štovatelj S. Kranjčević

[100] Vasilij Vasiljevič Vereščagin (Čerepovec, 26. X. 1842. – kraj Port Arthura, danas Lushün, Kina, 13. IV. 1904.), ruski slikar. Nakon završene škole za mornaričkoga časnika studirao slikarstvo na Akademiji u Sankt Peterburgu (1861.–63.). Prema skicama s putovanja po Turskoj, Kavkazu, Indiji, Tibetu, Siriji i Palestini izrađivao je velike kompozicije u duhu akademskoga realizma. Stekao je veliku popularnost narativnim prikazima aktualnih zbivanja i egzotičnih ambijenata te proturatnim težnjama u povijesnim kompozicijama. Manji akvareli istočnjačkih likova, krajolika i arhitektonskih spomenika istančane kromatike veće su umjetničke kakvoće.

Pismo 7. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade“

Sarajevo, 13. VII. 1898.

Štovani gospodine !

Danas Vam odpremismo honorar za Vaše književne prinoske i to: za članak Milka Trnina 629 redaka. Pismo iz Zagreba 310 redaka. Ukupno 939 redaka. Što ukupno iznosi 56 fr. i 34. Poštarinu i biljeg odbismo. Ujedno odredismo da se 50 otisaka članka Milka Trnina za Vas štampa koje ćete čim prije dobiti. Izvolite priklopljenu namiru potpisati i kretom pošte povratiti.

S poštovanjem

Za uredništvo „Nade“ S. Kranjčević

1 namira 56 f 34.

Pismo 8. S. S. Kranjčević Grloviću

Sarajevo, 21. V. 1900.

Veleštovani gospodine,

Izvolte sliku i podatke. Pri tome Vas molim, da oprostite, što ste toliko čekali: Nu najprije je fotoaparat izradio sliku, da se Bog smiluje, a poslije sam morao što življe prionuti uz zvaničan posao, da uvrebam koji čas za druge dužnosti. Ako bi Vam ovi podaci bili po čem nedovoljni, izvolite mi pisati.

A sad ovo na patriotski račun. Juče smo imali i opet jednu od vazdašnjih sjednica za instalaciju Trebevićeva barjaka. Tu se zaključilo u najužem odboru, da se sa strane društva nikako ne dira u ovaj nesrećni i čisto suvišni spor, što se razjario izmedju Kaptola i društva, zbog blagoslivanja zastave.[101] Vi ste sigurno pročitali članak o tome u posljednjem broju “Vrhbosne“. Sve je ono posve neoportuno. Bosna nije katolička zemlja i hrvatska ideja – bez muhamedovaca- ne

[101] Zbog pridobivanja bosansko-hercegovačkih muslimana za hrvatsku nacionalnu misao barjak je uveden neposvećen na društvenu proslavu, znači bez vjerskog obreda. To je posebno naljutilo nadbiskupa Stadlera. Sukob između liberalne i klerikalne linije među Hrvatima u BiH bio je sve jači. Hrvatsko pjevačko družtvo Trebević iz Sarajeva poslalo je svoj proglas sa rasporedom svečanosti 2. do 4. lipnja 1900. u Sarajevu. “Ovaj dogodjaj neće radi mnogih razloga biti samo privatna ceremonija našega družtva, nego će imati podpuno znamenje eminentne hrvatske narodne slave, jer će se evo razviti hrvatski barjak u Herceg-Bosni, da kao prvi javni hrvatski simbol okupi oko sebe sve Hrvate ovih zemalja bez razlike vjere, pak da ujedinjeni i vjerni Trebevićevu geslu: U jedinstvu naš je spas, pjesma će sjediniti nas!” “Inštalacija zastave hrvatskoga Trebevića”, *Osvit*, br. 35., 5. V. 1900. Detaljnije: Luka, ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., Globus, Zagreb, 1985., 168.-174., 345.-349.

bi imala paralelene razvojne klice u sebi.[102] Za to se je i odustalo od običaja, da se zastava razvije uz crkvenu ceremoniju. Nu to je uzrujalo katoličke svećeničke krugove, na radost ne sve. Ova prevelika osjetljivost ustupiće, dok prevladaju kruti razlozi nužde. Nu društvu ne bi bilo u korist da se uoči sam proslave to pitanje pretresa pred nepodučenom publikom. Zato Vas na osnovu jučerašnjeg dogovora u Trebeviću, prijateljski molim svaki dopis bilo za protiv onog članka u „Vrhbosni" pridržali bar dok ne prodje proslava. G. zastupnici štampe i sami će se osvjedočiti prigodom instalacije, Karlove je prirode to čitavo burkanje.

Uz molbu da izvolite isporučiti moj pozdrav g. J. Ibleru, budite toliko dobri, pak i ostaloj g. g. urednicima priopćite povjerljivim načinom ovu želju „Trebevićeva„ odbora. Sve bi nas veselilo, kad biste u što većem broju pohrlili ovamo. Ovo nije stranačka slava ni po vjeri ni po političkim uvjerenjima, to je čas, kad može da odahne hrvatska misao. A zastupnici hrv. štampe mogli bi tom prigodom ponijeti u Zagreb mnogo novijeh uvjerenja – koliko sa izravna vrela, toliko i sa iskrena razgovora.

Blagodareći Vam još jedanput na trudu što ga hoćete da prikažete mojoj malenkosti jesam Vaš odani štovatelj S. Kranjčević

Pismo 9. S. S. Kranjčević Grloviću

Uredništvo ilustr. lista „Nade"

Sarajevo, 26. XI. 1903.

Velecijenjeni gospodine !

Žao mi je što Vam na Vašu ponudu ne mogu odgovoriti po želji, nu nije moguće. Posljednji broj „Nade" već je redakcijonalno gotov, u nj naime, moraju ući svršeci članaka. Uz to je i još po arka manji nego 23. Lijepa Vam hvala na pozdravima mojoj supruzi, koje ona uzvraća Vama i gospojici kćerki. Ja po starome, tj- zdravlje uživam na redje obroke.

Veseli me, što ćete jedanput k nama na Trebević. Osamnaest je godina mnogo, a dobri prijatelji donose mi u kuću neku svježinu. S molbom da me dotle zadržite u uspomeni, isporučujem Vašemu domu moj najodaniji pozdrav.

Vaš S. Kranjčević

[102] Kranjčević je bio pripadnik liberalne opcije koja je željela privući muslimane BiH. Kranjčevićev govor uz posvetu barjaka HPD Trebević u Sarajevu od 3. lipnja 1900. uvršten je u III. sv. Kranjčevićevih *Sabranih djela*, Zagreb, 1967., 371.-372.

JOSIP MIŠKATOVIĆ MILANU GRLOVIĆU[103]

Pismo 1. Miškatović Milanu Grloviću[104]

Štovani i dragi prijatelju!

Vašega dopisa mislim da nebi bilo dobro priobćiti, kolikogod potiče iz dobre i rodoljubive namjere. On bi učinio bez sumnje kraj predavanjam varaždinskim, a ja mnijem, da su ona i koristna po tom, što mogu malo po malo za sada nepatriotične Varaždinke sprijateljiti s narodnom stvari, pa makar samo nekoje od njih. Početak je svaki mučan i nove stvari nagaze uviek na protivštinu a s vremenom naviknu.

Za ono drugo već sam vam pisao, pa se čudim, da niste lista dobili. Zato vam po drugiput ponavaljam, da mi izvolite poslati plod vašega uma. U obće dobro bi bilo, da niste nikoga unapried za savjet pitali, nego radje svoj sastavak odmah poslali, pa uz to za savjet potražili, koji bi vam se na svaki način od g. Perkovca i dao. Valja Vam na to misliti, da urednici obično nemaju vremena za mnoge korespodencije.

Vaše plemenito nastojanje zaslužuje svaku pohvalu, a iz ovoga dopisa uvidjam okretno Vaše pero.

S iskrenim pozdravom jesam Vaš Jos. Miškatović

Sisak 1/ 4.70.

Pismo 2. Miškatović Milanu Grloviću

Sisak, 16/5. 1870.

Štovani gospodine!

Imajući premnogo posla, nisam mogao prije vaše želje ispuniti. Pročitav-

[103] NSK, ZK, R 4119b, Josip Miškatović Milanu Grloviću.

[104] Josip Miškatović (Cernik kraj Nove Gradiške, 6. III. 1836. – Zagreb, 2. X. 1890.), hrvatski političar i publicist. Nakon školovanja u zagrebačkom i đakovačkome sjemeništu bio kapelan, a zatim suplent osječke i zagrebačke gimnazije (od 1860.). Kao član Narodne stranke 1861. izabran je za narodnog zastupnika u Hrvatskome saboru. Od 1862. uređivao list *Pozor*. God. 1863., zbog članaka u kojima je kritizirao Schmerlingov centralizam, bio je otpušten iz državne službe. Studirao je potom povijest u Bonnu i Berlinu, ali se, ne dovršivši studij, 1865. vratio u Zagreb, gdje se uključio u rad Hrvatskoga sabora. Isticao se kao protivnik dualizma. Nakon obustavljanja *Pozora* (1867.) u Beču uređivao *Novi Pozor,* a od 1869. u Sisku *Zatočnik*. God. 1871., zbog članaka o konzorciju za isušivanje Lonjskoga polja, koji su kompromitirali bana L. Raucha, bio je optužen. Nakon revizije Nagodbe (1873.) zastupao unionističku politiku, a 1880. povukao se iz politike i s mjesta urednika *Obzora*. Od 1882. radio kao arhivist Zemaljskog arhiva u Zagrebu. Prvi prevodio djela I. S. Turgenjeva na hrvatski jezik (*Faust,* 1859.; *Klara Milićeva: pripovijest,* 1882.; *Izabrane pripovijesti,* 1893.). Djela: *Listovi jednog antiunioniste* (1870.), *Tri pisma apokrifa političko-satiričkoga sadržaja* (1869.).

ši vaše spise, uvidio sam, da imate velike sposobnosti, ali vam treba mnogo znanja i iskustva osobito za novele koje se istom dugim vremenom i mnogim trudom stiče. Tko od nas povjeruje dilentatizmu, ogrezne u njem na veliku štetu narodne knjige. Primite se klasičnih studijah, ima vremena slavi.

Tako vam savjetujem iskreno, kako dolikuje čovjeku, kojem stoji do toga, da mladi i istiniti talenti budu podpora narodnoj prosvjeti.

Poštujući vas ja sam Vaš iskreni J. Miškatović

(Primio dne 20. svibnja 1870. Br. 114 Grlović)

Pismo 3. Miškatović Milanu Grloviću

Vrlo štovani g. uredniče!

Ja se nadam, pa zato posve uljudno i pozivam na Vašu pravednost, da izvolite u kojem bilo kutu Vašega cienjenog lista ustupiti malo prostora ovim redkom koji u najpristojnijem obliku žele ublažiti najvažniji udarac, što se je do sada na me zamahnuo

S odličnim poštovanjem

U Zagrebu 7. kolovoza 1885.

Jos. Miškatović

PISMA STJEPANA MILETIĆA MILANU GRLOVIĆU[105]

Pismo 1. Miletić Milanu Grloviću

Nedjela 22/12 1900.

Visokoštovani gospodine i prijatelju!

Oprostite mi dobrostivo što prekidam Vaš nedjelni mir. Radi se o našem zabavnom programu, koji imade sutra doći u novine. Došavši kući, ja sam malko o tome razmišljao. Mene smetaju ono dva sijela u ožujku i travnju za koje nema nikakve oznake. Držim da bi mi morali u našem programu dati sve krajeve naše domovine. Pa kad smo već odredili „Demetrovu večer" gdje ćemo proslavit Hrvate s naših strana, a danas smo proslaviti Slovenca Prešerna, mislim da bi mogli jednu od tih dvaju večeri udesiti kao dubrovačku (gdje bi umolili našeg Budmanija da sam čita štogod o Dubrovniku, a ako on

[105] NSK, ZK, R 4119b, Stjepan Miletić Milanu Grloviću.

nebi htio Ivu Vojnovića ili koga drugoga) to bi bilo u ožujku, a u travnju 12, slavonsku večer (Relković, Imbrišimović etc. čitao bi eventualno Tomić ili Tucić ili Kuhač). Držim, da bi to bilo posve unutar našeg programa, a donekle i naše dužnosti. Dakle, ako ste sporazumni molim da dodate kod sijela u ožujku „(dubrovačka večer)", kod ovog u travnju „(slavonsko veče, čitanje o književnosti i narodnim običajima po Slavonii)".

Da se pako umire oni koji žele samo gemütlich zabavu, molio bih da metnete iza one večeri 12 travnja primjetbe: „Dakako, da će se uz ove u program ove uzete zabave, uzeti i ini sastanci raznih sekcija, posvećene nesputanoj improviziranoj zabavi." Oprostite, još jednom što sam vas – u interesu naše stvari – ponovo uznemirio, ali Vi ste znali u kratko vrieme našega postanka postati gotovo dušom našega društva, dakle: "Kud će suza nego na oko." Event. možemo se večeras sastati i kod Porina –Ja sjednim prvi red, sredina desno.

Za neki slučaj pako svršavam s riječima našega predsejdnika: "Čestit Božić" Vaš odani Vam Stj. Miletić

Pismo 2. Miletić Milanu Grloviću

Zagreb, 1. ožujka 1901.

Štovani prijatelju!

Jučer posjetio me je u štedionici odvjetnik dr. Švarc da samnom govori o lutriji u korist društva hrv. književnika. Budući izstupam iz odbora društva neimadem više disponirati. Dr. Harambašiću je stvar dobro poznata, zamolio stoga, da ju se iznese pred današnju sjednicu, da se bar meritorno riješi. Prijeko te molim da izvoliš u ime društva dr. Švarca uputiti na prijedlog grofa Mažuranića, kojeg se – kao predsjednika gospodarstvenog odbora – ova stvar i najviše tiče, naravski uz znanje presj. Predsjednika Trnskoga.

Prijateljskim pozdravom St. pl. Milletich

P.S. Ako je moguće molio bih te za one knjige (…).[106]

[106] Nečitljiv nastavak.

PISMA KOSTE VOJNOVIĆA MILANU GRLOVIĆU[107]

Pismo 1. Kosta Vojnović Grloviću

Dubrovnik, 24. travnja 1899.

Veleučeni gospodine!

Netom primih Vaše cijenjeno pismo od 19. o. m. pohitih kćeri pokojnog Dra Iva Kaznačića[108] gospogji Binki Marcocchia Kaznačić i zamolih je, ne bi li zadovoljila Vašoj želji. Ona mi obznani da pokojni njen otac rodio se u Dubrovniku 25. travnja 1817., a umro 19. veljače 1883. Uz to ona mi posla priloženu couvertu, u kojoj će te naći vlastoručni potpis slavnog pokojnika jedini koji ona ima, te mi ga povjeri pod uvjetom, da mi povraćen bude nakon porabe u Zagrebu. Stavljam dakle na srce Veleučeni da se ispuni uvjet gospogje, te Vam preporučujem da se ne bi u formatu tako malenome izgubio.

Moj Ivo je na otoku Braču, gdje upravlja njim.[109]

Shvaćam ovu prigodu da Vam izrazim čuvstva iskrenog počitanja kojim se bilježim

Vaš najodaniji
K. Vojnović

Pismo 2. Kosta Vojnović Grloviću

Dubrovnik 16. lipnja 1899.

Veleučeni gospodine!

Poslao sam Vam preporučenim pismom od 24. travnja autograf pokojnoga Iva Kaznačića meni povjerena po njegovoj kćeri gosp. Binki Kaznačić Marcocchia.

---

[107] NSK, ZK, R4119b, Kosta Vojnović Milanu Grloviću

[108] Ivan Kaznačić (Dubrovnik, 26. IV. 1817. – Dubrovnik, 19. II. 1883.), hrvatski književnik, prevoditelj i kulturni djelatnik. Sin pjesnika Antuna. U Padovi studirao medicinu, zanimajući se i za književnost. Nakon povratka u Dubrovnik radio je kao liječnik, a potom i kao ravnatelj u gradskoj bolnici. Slijedio je očeve ideje o narodnom preporodu pa se posvetio radu na književnoj kritici, povijesti književnosti, uređivanju časopisa, narodnih pjesama i starih hrvatskih pisaca. Pisao je prilično i na talijanskom jeziku (*Kritičke studije – Studii critici,* 1856.; *Nekoliko stranica o Dubrovniku – Alcune pagine su Ragusa,* 1881.), a preveo je i Babukićevu gramatiku na talijanski. Nakon suradnje u tršćanskom časopisu *La Favilla,* početkom 1840-ih objavljivao je i pjesme u zadarskoj *Zori dalmatinskoj,* a 1845. bio je i urednik toga časopisa. God. 1848.–49. bio je glavni urednik dubrovačkoga tjednika *L'Avvenire.* Uredio je i knjigu narodnog i umjetničkog pjesništva *Vienac gorskog i pitomog cvietja* (1875.). Važan je i njegov doprinos u godišnjaku *Dubrovnik: cviet narodnog književstva* (1849.–51.).

[109] Ivo Vojnović je radio u Supetru na Braču kao državni činovnik od listopada 1898. Mirko, ŽEŽELJ, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., 103.

Pošto je od tada prošlo blizu dva mjeseca, ona zahtjeva od mene da joj vratim autograf jedini što ona posjeduje. Molim Vas dakle da mi ga izvolite poslati prvom poštom, jer je gospogja bolesna, a ja ne mogu uzeti na se odgovornost da joj pogoršam stanje.

S odličnim štovanjem ostajem

Vaš odani Kosta Vojnović

Pismo 3. Kosta Vojnović Grloviću

Dubrovnik, 17. srpnja 1899.

Veleučeni gospodine!

Čekao sam dok Vam nabavim priloženu slike pok. Nika Velikoga Pucića,[110] da odgovorim Vašem velecijenjenom pismu od 1. t. m. Naznačeno je na stražnjoj strani slike dan njegove smrti, putem koje naći ćete u Obzoru crticu koju sam u svoje vrijeme sastavio. Slika mi je bila povjerena po Niku Malome Puciću, rogjaku pokojnika i vrlome prijatelju našega Tomića, te Vas molim da mi je nakon porabe u ne daleko vrijeme povratite. Iste godine 1883. umro je svigda oplakani Pucić, te sam o njemu za Obzor sastavio životopis, kojemu, što se tiče materijala ništa ne fali. O Niku Velikome što ste našli u Slovincu obuhvaća njegovo djelovanje. Autografa neće biti lahko dobiti, jer po svoj prilici, pošto su mu umrla oba brata Medo,[111] i čini mi se drugi Niko,

[110] Niko Pucić, (nadimak Veliki), hrvatski političar (Dubrovnik, 5. II. 1820. – Dubrovnik, 13. IV. 1883.). Nakon završenoga filozofskoga tečaja u venecijanskom sjemeništu Santa Maria della Salute postao je članom Društva za povjestnicu jugoslavensku te je sudjelovao u pokretanju dubrovačkoga tjednika *L'Avvenire* (1848.). Padom neoapsolutizma, na Banskoj konferenciji u Zagrebu (1860.–61.) zalagao se za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, a isti je prijedlog iznio i na dvoru Franje Josipa I., kamo je bio upućen kao poslanik Dubrovnika i Kotora. God. 1861. bio je izabran za počasnoga građanina Zagrebačke županije i grada Križevaca, čiji je poslanik bio u Hrvatskom saboru. Bio je član uprave dubrovačke Narodne štitionice, a 1865.–66. i njezin predsjednik te je potaknuo izdavanje *Dubrovnika. Zabavnika Narodne štitionice dubrovačke za godinu 1867*. God. 1861.–70. istaknuo se kao predstavnik dalmatinske Narodne stranke, a 1867. imenovan je zastupnikom i potpredsjednikom Dalmatinskoga sabora (1869. dao ostavku).

[111] Medo Pucić (Dubrovnik, 12. III. 1821. – Dubrovnik, 30. VI. 1882.), hrvatski pjesnik, publicist i prevoditelj. Podrijetlom iz dubrovačke vlastelinske obitelji. Pravo je studirao u Veneciji (1837.–41.) i Padovi 1840.–43., a završio u Beču (1843.–44.). U Italiji je upoznao J. Kollára te prihvatio ideju panslavenske uzajamnosti (pjesma *Slovincim u Mletcima, Zora dalmatinska,* 1844.). Surađivao je sa zagrebačkim, karlovačkim i zadarskim preporodnim krugom. Bio je suradnik tršćanskoga lista *La Favilla* (1842.–43.) u kojem je s I. A. Kaznačićem objavio seriju napisa *Studi sugli Slavi,* te domaćih listova *Danica ilirska* (1843.–49.) i *Zora dalmatinska* (1845.). Za boravka u Beču objavio je *Slavjansku antologiju iz rukopisah dubrovačkih pjesnika* (1844), iz vlastite zbirke rukopisa. Nakon proputovanja Hrvatskom i Srbijom, 1846.–48. bio je u službi vojvode od Lucce, a potom komornik vojvode od Parme. Za boravka u Italiji spjevao je zbirku soneta *Talianke* (1849) te protuturski pseudopovijesni spjev *Karađurđevka* (1850; tiskan 1881.). Vrativši se u Dubrovnik, s M. Banom i Kaznačićem 1849.

niko neće imati listova po njemu ostavljenih. Sliku lijepu Pucića – ako je ne nagjete u Slovincu- lahko će biti dobaviti je kod Nike Maloga, ali nakon povratka priložene Vam slike.

Za Kuzmanića možete se obratiti na tajnika Dalmatinske Matice Dum Nikolu Simića u Zadru, gdje je najviše pokojni Kuzmanić živio i pisao. Za Zareva možete se obratiti na njega samoga, koji Vas može poslužiti i s kazaliem. Autograf pok. I. Kazančića povraćen je odma gospogji Marcocchia.

Milo mi je razabrati da ste se oporavili te da tako lijepo i korisno upotrebljavate svoje rodoljubno pero. Sa čuvstvom iskrenog veleštovanja bilježim se

Vaš najodaniji K. Vojnović

PISMA MILANA GRLOVIĆA NEPOZNATOM[112]

Pismo 1.

Presvietli gospodine!

Jučer nisam mogao oglasiti, da je 1. hrv[atska] štedionica pristupila kao član utemeljitelj družtvu hrv[atskih] književnika, jer po našim pravilima plaćaju juristične osobe dvostruko, a u ovom slučaju 1000 for., a ne kruna. Vaja nam se dakle prije sporazumiti sa štedionom,- a vi izvolite nuždno odrediti.

pokrenuo je almanah *Dubrovnik: cviet narodnog književstva,* prvi dubrovački književni list na hrvatskome, u kojem je objavio književnopovijesnu studiju o I. Buniću Vučiću (1849.), donijevši prvu cjelovitu ocjenu *Plandovanja,* te o M. Bruereviću (1852.). U Napulju se upoznao sa skupinom moliških Hrvata te o tom prvi izvijestio u hrvatskoj sredini (*L'Osservatore Dalmato,* 1853.). Godine 1864. objavio je spjev *Cvijeta,* hibridno epsko-lirsko djelo sa zapletom o ljubavi Dubrovkinje Cvijete i francuskoga časnika kao metaforom tragičnosti dubrovačke propasti. Proučavao je dubrovačku političku povijest te je sažeto preveo i preradio s talijanskoga *Dubrovačke kronike* J. Rastića (*Poviestnica Dubrovnika,* 1856). Godine 1861. bio je počasni član Hrvatskoga sabora, zauzimajući se za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, a ista je gledišta iznosio u člancima u *Pozoru* 1860.–61. Za boravka u Karlovcu priredio je i tiskao izdanje svojih sabranih pjesama (*Pjesne,* 1862.), u koje je uvrstio i ulomak *Cvijete,* ciklus *Bosanske davorije,* pohvalnice A. Mickiewiczu i J. Jelačiću te prijevode G. Leopardija i A. Manzonija. Razočaran Jelačićevom politikom te potaknut jačanjem srbijanske autonomije, nakon 1848. zastupao je sumnju u ideju o hrvatskoj državotvornosti, koja je postupno prevladala u njegovu javnom djelovanju. Hoteći arhivski potkrijepiti vezu Dubrovnika sa srpskim vladarima, 1858.–62. objavio je *Spomenike srpske* (I–III) u Beogradu, gdje je 1868.–74. na poziv srbijanske vlade bio odgojitelj maloljetnoga kneza Milana Obrenovića. Godine 1878. sudjelovao je u pokretanju časopisa *Slovinac,* u kojem je objavio svoje posljednje radove. Prevodio je s grčkoga (*Platonov pir ili razgovor o ljubavi,* 1857; ulomak *Odiseje,* 1878.) te je s poljskoga na talijanski preveo Mickiewicza (*Dei canti popolari Illirici,* 1860.). Od 1867. bio je dopisni član JAZU. Jedan od najistaknutijih mecena dubrovačkih umjetnika, zaslužan je za pariško usavršavanje V. Bukovca, koji mu je 1880. u Parizu izradio portret.

[112] NSK, ZK, R6965b, Milan Grlović nepoznatom.

Ne biste li nas mogli danas okružnicom sazvati k pogrebu Torbarevu?

Vaše presvjetlosti najpokorniji

Zgb, 27/7 1900. Milan Grlović

Zagreb, 28/I 1914.

Pismo 2.

Presvietli gospodine!

Liepo Vas molim, da budete tako dobri te mi dopustite, da Vas posjetim kod kuće, jer bih rado u Vas potražiti u jednoj mojoj stvari savjet. Hoću da se osiguram, da ću Vas kod kuće naći, jer mi je težko po sadašnjem vremenu dalje izlaziti, pošto sam jako boležljiv. Sada tek dolaze posljedice moje drame: na srcu i na živcima.

Možda biste mi htjeli na jednoj karti označiti vrieme, kada bi došao kod Vas,- meni je svejedno,- a Vi se ravnajte prema Vašem komoditetu…S najdubljim štovanjem

Milan Grlović

PISMA MILANA GRLOVIĆA SUPRUZI JOZEFINI[113]

Pismo 1. Grlović Jozefini

Ženitbeni ugovor

Ovo je naš ženitbeni ugovor, što ga sklapamo u oči našeg vjenčanja.

Mi se iskreno i od srca ljubimo. Nakon dvogodišnje težke borbe i kušnje mi si pružamo ruke, te si želimo medjusobno olakotiti buduće dane našega života. Mi neimamo ništa, ali imamo dobru i čestitu volju, da si budemo sve, što si možemo biti.

Tako nam Bog pomogao!

U Zagrebu, u subotu 30. travnja 1892. na večer u ½ 9 satih.

Josefina Wlk Milan Grlović

[113] Arhiv Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazalista (HR-AHAZU-KN), Osobna ostavština Milana Grlovića, fond 59., Pisma Milana Grlovića Jozefini Wlk.

Pismo 2. Grlović Jozefini

U Zagrebu u nedjelju 1. svibnja 1892.

Jutros u ½ 8 satih obavljeno je u stolnoj crkvi Sv. Kralja (u kapelici sakristije) naše vjenčanje. Vjenčao nas je gradski župnik kod sv. Marka dr Stjepan Boroša. Prisutni su bili: moj ujak Ivan Vrančić, ujak Ferdo Bubanović i tetka Terezija Bubanović, te roditelji Antun i Karolina Wlk.

Vrieme nam je preliepo poslužilo. U 1 sat po podne putujemo u Italiju. Mama nas je kod kuće čekala. Na uspomenu ovoga čina podpisujemo ovu spomenicu.

Josefina Grlović M. Grlović

Ivan Vrančić, Ferdo Bubanović i supruga, Antun Wlk i Ana Grlović

Pismo 3. Grlović Jozefini

Zagreb, u petak 28. srpnja 1893.
u 6 sati poslije podne

Dragi moj cigo![114]

Kad ti ovo pišem, ti si za stalno već dobila i moje pismo i poslani novac, pak ti je poznato, kako smo putovali i kako kući stigli. Još u sriedu na večer bio sam po zadnji puta s našimi „Gigerli" u pivari, gdje je svirala vatrogasna glazba i opet na tisuće obćinstva došlo. Mi smo ostali samo kratko vrieme, pošto smo bili umorni i jer su se dečki morali rano spremiti na put. Naravno pripoviedanju o krasotah, što smo ih vidjeli, nije bilo ni kraja ni konca.

Jučer u jutro morali smo ustati već u 4 sata i krenuti na kolodvor. Razstanak bio je težak,- dečki su se brzo priučili na liep život,- a obdarili smo ih svačim. Obje „grossmame" dale su im svaka svakome po 1 for., a toliko i ja, pak su cieli dan brojili novce. Osim toga natovarili smo male kruškice, jedno pile, kruha i drugih stvari, pak sam ih ja otpremio na kolodvor. Tu su se oni bez moje pomoći namah upoznali s jednim Židovom, koji je putovao u Budimpeštu. Mano je plakao,- mali se okrenuo kao i na riečkom molu. Tako smo se razstali uz obećanje, da moraju tebi i nam pisati. Sjegurno je, da će im ovih 18 danah njihova života ostati u živoj uspomeni, a u toj uspomeni živit ćemo i mi, koji smo im od srca rado dali sve, što smo mogli. Neračunajući ono, što smo potrošili kod kuće kroz to vrieme, stajala nas je ekskurzija samo 110 for.-

[114] Zbog tamne puti Grlović je iz dragosti ponekad tako zvao svoju suprugu.

Prije podne primio sam tvoju kartu iz Kraljevice. Nepišeš mi ništa, kako ste putovali i kada ideš u Opatiju,- ali se ja nadam, da si se držala plana i da si već jučer stigla na svoje novo mjesto, gdje će ti biti liepo i ugodno. Na dolazku morala si naći moj list. Sjegurno najviše žale tvoj odlazak Basarovi,- ali tebi treba oporavka koga zaista u Kraljevici nebi našla.

Poslije podne bio sam oko 6 sati kod Bubanovićevih i kod Žnidaršićevih . Ž. je ustao, ali je vrlo slab te kani poći do Kneipa. Dadu te oboje liepo pozdraviti. S Bubanovićem izpratio sam zatim cousinu Zobundjijicu na kolodvor, pošto se je ona u 8 satih vraćala u Ogulin. Kupovala je ovdje za svoju Zoru (za svatove) razne stvari.

Da zbilja; u jutro, kad sam se vraćao iz kolodvora, sastao sam na Jelačićevom trgu Hexenmeistera Nikolu, koji mi je priobćio, da ide u subotu (29. o. mj.) na večer brzim vlakom na Rieku i odanle u Novi, gdje će jedno 2 mjeseca biti u ljekarni. On će se dakako navrnuti u nedjelju u Opatiju, pa ćeš se valjda š njime sastati. Danas sam ja bolestan. Pokvario sam se sinoć jelom i zlo sam spavao te sam već od 10 sati morao iz ureda doći kući i leći na kanape. Nisam osim juhe ništa jeo, a ležao sam sve do sada, kad ti ovo pišem. Sada mi je nešto bolje,-ali se nadam, da će do sutra biti dobro.

Možeš si misliti, draga moja ženice, da su moje misli čitav dan pri tebi. Ja vidim u duhu, cieli Kvarner, liepu zelenu Opatiju, divno more i tvoju milu sobicu, u kojoj se ti uredjuješ i ljenjariš. Tako je i pravo, nek ti bude dobro i liepo. Upozorujem te, da pripaziš na novce, da ih neizgubiš; isto tako daj uviek kelnerom mali „tringeld", bolje će te dvoriti. Budi naročito na prema zagrebačkom družtvu osobito prijazna, jer ti to može samo koristiti. Hoćeš li čitati novine, podji u koj hotel, pak pij il kafu ili pivo il što drugo. U ostalom ja ću ti slati odavle naše novine. Pazi da se ne nahladiš u vodi. Budi vesela i to koristi oporavku.

Od naših lokalnih i obiteljskih novosti nemam mnogo da ti javim. Vrućina je nesnosna, nasreću počela je upravo maloprije kiša padati.- Moj šef još nije otišao,- ide „sutra?". Cirkus Henry dolazi istom 1. kolovoza…Inače je ovdje sve pusto. Kod nas je sada blaženo mir,- ja se .. odmaram.

Sutra čekam za stalno tvoje pismo, koje će mi javiti, kako ti je, jesi li zdrava i da li što misliš na svog dalekog mužeka? Kad su ljudi razstavljeni osjećaju više i intenzivnije. Tvoja me mama moli, da ti javim, da ti poklanja i onih 50 for. što sam ti ih jučer slao,- a kad digne i druge novce poslat će ti još 50 for. Zahvali joj se posebnim pismom

Naša kištra stigla je već jučer iz Budimpešte, pak smo sad obskrbljenikao novost možda će te još zanimati da je Zeller premješten u Pečuh,-a Jobliček nije više zamjenik Friedlov. S izletom u Crikvenicu i Novi nemoj žuriti, bit će i kašnje vremena. Podji u Volosku, u Iku i okoliš, možda i na otok Cres (Cherso) ako nadješ družtvo. To je ljepše. Vodi točan dnevnik i bilježi sve što ćeš doživjeti. Biti će ti mila uspomena,- a zanimat će i mene. Ja tebi evo šiljem, kako vidiš, takodjer dnevnik u formi listovah. Jesi li sa mnom zadovoljna?

Pismo 4. Grlović Jozefini

u subotu 29. srpnja 1893.

Ljubljena moja ženice!

Ako još i nisam posve ozdravio, svakako mi je već tako dobro, da sam već danas mogao u ured poći, a ako nebude kiše,- koja je oko 2 sata jako padala –otići ću i na šetnju. Po tom dakle možeš biti mirna. To je momentana indispozicija od želudca, koja je namah postom i izliečana.

Kako sam se nadao, tako se je i sbilo. Danas o podne primio sam tvoje željno očekivano pismo koje sam i kod objeda pročitao,- naravno nebi toga činio, da ima koji pasus koji bi se ticao naših „tajnah". Ovako smo svi bili veseli. Izvanredno me raduje, da si prvi razstanak i prvi samostalni korak u sviet ovako odvažno podniela; iskreno govoreći, mene nije ni bilo strah za tebe,- jer će malo ljudih biti, koji nebi tebi iskazali ma kakovu uslugu.

Čini mi se po svem, da ti ni u Kraljevici nije bilo tako zlo, jer izlet na Kraljevički „Lido" s Ivom i dobra večerica u obćinskom vrtu, koncert i drugi doživljaji, sve to dade se podnieti. Vrlo mi je drago čuti, da si se držala programa i pošla u Opatiju, kako smo ugovorili,- a i po svem sudeći, što mi o našem hotelu javljaš, ti si u dobrom družtvu, gdje će ti svi na ruku biti. Samo si liepo uredi sobicu, da te budem mogao svaki dan u duhu ondje gledati.

Glede … dobro si učinila. Gospodična učiteljica, koja je s gospodjom Crnčićevom, zove se Matilda Bahlin, pa ako koju moju rieč ne razumiješ, ona će ti ju protumačiti. Dok ti ovo pišem leži preda mnom na stolu fotografija Opatije i ja gledam na prozor tvoje sobice, gledam na kupelj, na more i obalu i sve krasote,- pa iz dubine srdca svoga želim da budeš sretna i zadovoljna.

Danas godinu danah bili smo zajedno kod sv. Jakoba, a sutra bit će veliko proštenje u Opatiji,- ja ću bar duhom biti uza te.

Cigo! Imaš mene malo rad?

De zbilja početkom augusta dolazi na Rieku englezko ratno brodovlje,- tad ćeš vidjeti velike parade. Piši mi skoro i primi sto tisuća cjelovah od tvog siromašnog „slamnjatog udovca".

Milan

Pismo 5. Grlović Jozefini

Zagreb, 31. srpnja 1893.
4 sata poslije podne

Mila moja ženice!

Da te imam sada ovdje- težko bi ti bilo, jer bi te grlio i cjelivao dotle, dok bi mogao,- a sve samo za to, jer te tako ljubim, da s najvećom mukom čekam na svako tvoje pismo,- i s najvećom nasladom čitam svaku tvoju milu rieč. Moram skoro misliti, da sam dečko od 20 godinah. Ne mogu ni pravo jesti, ni spavati, ni raditi, - uvjek i svigdje stoji uza me moj dragi, moj sladki cigo…

Tvoja oba pisma primio sam danas o podne. Gratuliram ti, ti pišeš ispravno hrvatski, s puno humora i onako „vom fleck weg!". Ja ću za danas samo na tvoj list brzo odgovoriti, da ga još za vremena predadem na poštu, pa da i tebe sutra o podne opet listonoša iznenadi. Dulji, obširniji list, koji ti već nekoliko noćih,- kad ne mogu spavati, -u glavi slažem, dobiti ćeš istom kašnje.

Vrlo me veseli da ti dobro ide, da si zdrava i da imaš izvrstan apetit; to su sve dobri znakovi za budućnost.

Što se kupanja tiče, ja ti nebi savjetovao, da se svaki dan po dva puta kuplješ, naročito ne s početka, jer kupelj slabi, a tebi treba jačanja. Svaki drugi dan mogla bi to učiniti. Isto tako nebi smjela ostati u vodi dulje od 5-10 časakah (prema toplini vode), jer je i to drugačije za posve zdrave, a drugačije za one koji traže zdravlje. Pazi se nahlade, ne idi predaleko, čuvaj se, - budi u obće opreztna. Vrlo je pametno, da se nos „lufta", gledaj i smrči vodu, da bude tako i u vratu, s plivanjem se nemoj prenagliti i neidi dalje od štrika. Što će Franjo za to tražiti, to ja neznam ali će biti najbolje da upitaš ili njega samoga, ili njegova gospodara, jer tad ne može biti zamjere.

Jako je zanimivo šta mi pišeš o Čačiću i onom tucetu „prijateljah", koji za tobom bježe. Samo ti ostani fina, ljubezna i stroga, kako jesi,- tad se ja ne bojim za tebe. Ipak bi me zanimalo, da mi spomeneš kakve si to već „hetze" imala, gdje na koji način? Za Č. znam da je afektiran. Neka ti služi za ravnanje, da žena ničim toliko ne imponuje, koliko mirnim držanjem, ponosom i vriednošću.

Dakle botaničke študije su već započele, a imaš i drugog posla: spavati, jesti, piti, pisati itd. Jüger ti je dakle pisao, a i Jenš,- to mi je drago čuti. Nama se još nije nitko oglasio- Molim te piši i vujčeku na Vinicu. Dakle je već i „Žaba" u Opatiji,- pak još k tome tvoj vis-a vis. Ja te molim budi s tima ljudima, ako dodješ s njima u doticaj, jako prijazna, - jer čovjek može svakoga trebati. Da je kod vas vruće razumijem- jer je i ovdje nesnosno, al to je prava saisona za kupanje. Ipak smo ovdje imali od jučer večera do danas pol dana silnu kišu..

Mene ti draga dušice, ovdje ništa ne veseli bez tebe. Kod nas je sve mrtvo, a osobito kad sam i ja marod. Nejedem skoro ništa,- samo malo juhe i malo kafe. Žalostno vrieme i tvoja odsutnost posve me smućuju. Prekjučer popodne bio sam na čas kod Rašićevih, da te izpričam, što nisi ondje bila. I oni bi rado nekuda,- al se boje Opatije, jer da je preskupa; ja ih šiljem u Kraljevicu.

Jučer sam se poslije južine odvezao u Maksimir, gdje je bilo mnogo svieta,- al sam se već za dva sata natrag vratio. Mene ti ništa onamo ne vuče,- mi smo se svi promienili. Razgovarali smo čisto kratko. Inače sam bio sam, a osjećao sam upravo dosadu. Sada ću poći sa tvojom mamom malo u Tuškanac na šetnju, dočim se moja mama neda od kuće. S Rubčićem nisam još bio, al sam ga vidio, gledat ću, da ga za koji dan angažiram za koj izlet,- al kamo ću ja bez tebe!

Jesi li bila jučer s Hexeimeisterom? Lihl mi je pripoviedao, da se je s tobom vozio iz Kraljevice na Rieku. Jesi li posjetila Iku i Lovran, kako si namjeravala. Čuješ li što od Basarovih? Hoće li te još jednom posjetiti! Ili ti njih!.. Medju našimi apotekari ništa nova. Apotekar na Rieci zove se Ćorić- Ako ti šta treba piši mi. Zec ide „sutra".

Nesmatraj ovog što ti danas pišem, listom, već na papir bačenim nesuvislim misli. Čim bude moguće ja ću ti opet jednom „pisati". Šta ti, dragi moj cigo, sada radiš (baš je 5 sati). Preksinoć gledao sam velikog medvjeda, spuštajući iza 9 sati rolete na prozoru, pak sam mu šapnuo: Jel te sad motri moj cigo, moja sladka, dobra, mila, draga ženica?

Mama ti hvali,- radostna je rad tvog pisma. Mi sve te cjelujemo i ljubimo – kao naše drago diete. Bog te čuvao!

Tvoj muž Milan

Pismo 6. Grlović Jozefini

Zagreb, 2. kolovoza 1893.
4 poslije podne

Dragi moj cigo!

Česa sam se jako bojao, to se je evo dogodilo,- ti si obolila, baš onda obolila kad nebi smjela, kad si sama, bez ičije pomoći, i kad ti treba oporavka, rad koga boraviš na moru. Ti si se za stalno nahladila kod kupanja, možda kod preduge lekcije plivanja. Nemogu ti reći, kako mi je te žao, i koliko me je strah za tebe. Ja sam ovaj čas bio kod Wich, no on mi veli, da se držiš onog što ti je Tripold prepisao, jer on odavle ne može tvoje bolesti kontrolirati. Svakako će biti nuždno, da se strogo držiš i onog, što ti je kazao i dr W. ovdje, i što ti kaže T. Nemoj se nahladiti ni u vodi ni vani, čuvaj se. Meni je bolje, ali ipak moram uzimati i kinin i sodnu kiselinu kao i ti jer imam diarhol i zločesti apetit. W. kaže da to sada leži u našem zraku-malarija, ali ne na platnu već u želudcu.

Imam samo jednu uru vremena, da ti napišem ovo pismo, jer već u 5 mora biti u pošti,- a materijala je dosta. Prekjučer razgovarao sam s dr Crnčićem i pripoviedao mu naše doživljaje- drago mu je, što si u družtvu š njegovom gdjom. Jučer opet bio sam s Rubčićem, s kojim malo da se nisam posvadio, jer mi nipošto nije htio vjerovati, da je u Opatiji tako jeftino. Bili smo zajedno na sprovodu jednom mladom čovjeku, ali je on po svom običaju tako vikao, da sam ja morao razgovor prekinuti i moliti ga neka ne viče. Njemu je Opatija jednaka svakom mjestu u Primorju- i deset put skuplja. E pa dobro!

Danas opet sreo sam se s Babićevimi. Gospodja je namjeravala sutra poći u Kraljevicu no kad sam joj ja pripovijedao, gdje si ti i kakovi su odnošaji i Kraljevici a kakovi u Opatiji odlučila je i ona poći u O. pa će po svoj prilici za koj dan doći. Tako vidiš jedan zlo podvoreni putnik u Kraljevici više može škoditi nego deset dobro podvorenih koristiti.

Hexenmeister pisao mi je jučer kartu, sad je u apoteki u Novom; nadam se da mu ondje nije tako liepo.

Ja sam jučer bio u cirkusu kod otvorenja. Šaljem ti prvi program, da vidiš, što je bilo. Bilo je strašno puno, blizu 1600 osobah, konji liepi, jahači izvrstni kao i gimnastici,- ali dame bi se trebale malo s vatom ili čim drugim izfutrati i malo izbiksati, jer su baš ružne. Jako je zanimiv slon Blondin s konjićem Oskarom. Clovny su slabi. Ja više ne idem tako skoro unutra, bez tebe me ne veseli. Jučer nam je i Jüger pisao,- evo ti pismo. Ja sam mu danas već poslao veće cipele,- a mama tatino odielo, koje je kupio uz otplatu za 20 for.

Sad dolazi velika novost. Jučer u cirkusu pripoviedao mi je Hexnmeisterov mladji brat da se je prekjučer navečer zaručila sestra Micika s apotekarom Boićem iz Grubišnog Polja (kod Belovara), pošto i on bio u cirkusu, mi smo se razgovarali. On je mlad čovjek od kakovih 28 godina, crn,- ali na mene nije učinio povoljna utiska. Danas sam dobio oficijelnu obavijest o zarukah. Kad su svatovi to neznam. Stvar je malo čudna, jer se zaručnici jedva 14 danah poznaju,- a ja mislim da je to premalo.

Vrlo mi je drago da si se upoznala i razgovarala s gosp. Sieberovom; ona je vrlo uljudna a on je uplivan gospodin pak je dobro, kad čovjek ima i takovih koneksijah. Sutra ću odrediti da ti se šalju novine. Kod nas je vrlo hladno i ružno vrieme, pak smo jedva mogli – čudi se samo - obje mama i ja oko Cmroka ići na šetnju. Inače sam ja po običaju prije podne u uredu, po podne kod kuće, a ako mogu idem poslije kafe u šetnju.

Dragi cigić, čuvaj mi se, da podpuno ozdraviš na moru, jer se neradi samo o tom, da budeš sada zdrava, već i u zimi. Ako budeš dobra, ja ću te nečim jako obradovati. Šiljem ti u prilogu i par izrezakah iz novinah za zabavu,- pa kad vidiš opet Čorića, koji je svakako galantniji od naših „liepih“, pozdravi ga s moje strane i pokaži mu apotekarski ispit.

Srce moje! Vazda si mi na pameti,-a sinoć sam velikog medveda gledao i u ½ 11 satih, kad sam se vraćao s cirkusa, odnosno kafane, gdje sam pio još čaj. Za Kvang – Tanga se neboj – spava! A ti čuvaj Siriusa da se ne bude razbolio. Pazi na novac i zatvaraj sva vrata.

Sto put ti ljubim ruke i oči i usne i sve i sve!

Uvjek tvoj iskreni i zabrinuti Milan

Pismo 7. Grlović Jozefini

Zagreb, 3. kolovoza 1893.

½ 5 satih p.p.

Drago moje srdce!

Samo nekoliko redakah,- jer moram u 5 satih ići u jednu skupštinu. Raduje me da ti je bolje,- ali samo pazi, da se ne nahladiš i da ne bude gore. Wikerhauser me naročito upućuje na to, da ti to kažem, jer on želi da se riešiš tvojih starih grdih katarah. Osobito nemoj nigdje na vlažnom sjediti na večer. Ako se voziš na moru ogrni se dobro proti vjetru.

Kolarić je kanonik u Varaždinu i jedan od naših najinteligentnijih popovah,- pravi kavalir,- šteta što ne može postati biskupom- upravo rad svog prevelikog kavalirstva.- A kako dalje s tvojim drugim družtvom?

Ja se ne mogu riešiti groznice; - meni je tako kao da imam najgoru influencu. Nos i rit cure nejedem skoro ništa. Opijata ne smijem uzeti. Trebalo bi mi krvavo odmora- a nemože biti. Ipak se nadam, da ću za dva tri dana biti opet posve zdrav. Čini mi se da sam sve to donio s Trsata,.

I sinoć sam u 9 gledao medveda s našeg prozora. Ah da te mogu zagrliti –no biti će i to!

Moram se žuriti – oprosti!

Sto tisućah poljubaca siplje na tvoje liepo tielo

Tvoj iskreni Milan

Pismo 8. Grlović Jozefini

Zagreb 5. kolovoza 1893.

Prije podne u uredu-10 sati

Dragi moj cigo!

Upravo imadem vremena, da ti pišem odnosno odgovorim na tvoj jučerašnji humoristički list, koji me je tako natjerao u smieh, da sam ga nebrojeno putih čitao. Jest, ako i nisi zdrava, pisala si ga u dobar čas, upravo onako, kao kad me pitaš: jesam fakin! Tvoja dobra volja pospješiti će uz potrebnu opreznost i tvoje zdravlje,- pa ako se i ne nadam, da ćeš se udebljati, uzdam se predstojeći tronedjeljni boravak znatno koristiti. Mi smo se svi dogovorili da te dotle ne pustimo kući, dok se tvoji svi kanali dobro neosnaže i neoporave.

Drago mi je čuti da uz more nema komarah i da samo kadkad koja bakica zabladi u boschetto,- al za to imade, kako i sama priznaješ i previše fakinah, koji bi rado nadomjestili bakice. Poznam ja i tog M. o kom mi pišeš,- pravi blenasti „geck".

Kvang-Tunga sam liepo pozdravio u ime Siriusa, kako si željela- i za čudo nije mi dao ove noći mira, već je podigao glavu,- a ja sam ga liepo molio neka se smiri, dok bude mogao dati svojoj sladkoj prijateljici pusicu.

Ja se nadam da će tvoja nahlada opet skoro proći, ali bez liečničke dozvole i ako voda nije dosta topla, nemoj se kupati. Jedino što možeš vodu kroz nos smrkati. Moje misli su neprestano kod tebe; ja nemogu ništa raditi, ti si mi uviek pred očima,- a kad te neimam, meni je sve pusto i prazno. Još mi je

najbolje kad mogu spavati. Moja bolest vrlo je čudna, kao neka vrst influence, spojene s diasheom, koje se ne mogu riešiti. Idem danas opet k W. Svih ovih danah nisam nigdje bio, nešto rad mog boležljivog stanja, a nešto rad hladnog vremena. Jučer sam pod večer malo izšetao u Tuškanac, ali sam već u ½ 8 satih bio kod kuće, a poslije večere -1 jaje! – u krevetu.

Novine, koje sam ti obećao, dobiti ćeš, ali zaista neima ništa u njih. Sada je u cielom svietu nastala „Sanere-Guskenglich". U našoj pivovari skoro svaki drugi dan koncert, ali ja neidem onamo, jer nesmijem i onako ništa piti osim malo vina. A navečer je hladno. U Cirkusu više nisam bio. Sutra opet priredjuju biciklisti veliku paradu-koja me takodjer nezanima.-

Žnidaršićevi spremaju se u ponedjeljak na put; ona kući, on dr Kneipu. Ja ću ih još danas posjetiti. Inače mi živimo po starom. Kod kuće sve dobro i mirno. Tvoja mama šeće svaki dan u jutro i po podne kadkad ulovi i moju mamu, ali ne uviek. Jednom sam i ja bio š njima. Mama je dobila novce za august, ali još ne za prijašnja dva mjeseca, jer je morala poslati drugu namiru, pošto dobije za 2 f. više.

Nepišeš mi srdce moje ništa, šta rade tvoje botaničke študije, što tvoje družtvo. Čuješ li što od koga?

Ja sam ti namjeravao pisati obširno pismo o našoj prošloj godini,- ali oprosti mi, moje fizičko stanje sada je takovo, da se jedva vučem, pa nemogu gotovo ni misliti. Jedino što bi ti mogao reći, bilo bi, ja te obožavam! Ako me iole voliš, pomogni mi podnositi moj križ,-a za ovu žrtvu ja ću tebi sve žrtvovati. Ti si moje sve, moj jedini prijatelj, moja jedina nada i moja sva sreća,- sto put ja rad tebe uzdahnem i molim, da budeš uztrpljiva…

po podne u 3 sata

Ovaj čas dobila je mama penziju iz Pešte 96 f 8.. i na drugom blanketu 18f 32 za koje si mi badava razbijamo glavu od koga je i što je: Piše I melt. tizstom ezl. mins.höveski. Koji je to đavo?- Bit će i za tebe!

Ja idem sada k doktoru. Bog s tobom, drago moje diete! Primi sto poljubacah na očice, na usnice i na sve strane.

Od Tvog iskreno te ljubećeg Milana

Pismo 9. Grlović Jozefini

U Zagrebu 8. kolovoza 1893.

4 sata poslije podne

Ljubljeni moj cigo!

Sjegurno si se danas o podne začudila, kad te je u tom hotelu iznenadio naš davno izgubljeni Filip. Zar ne? I mi smo se jučer čudili, kad je nenadano došao k nama i očitovao, da i on ide u Kraljevicu. Ja sam ga ponajprije uputio u Opatiju,- a za tim nek on odluči kako hoće. On se boji troškovah- no ja se nadam da bi on i u Opatiji mogao jeftinije proći, jer malo troši na svoju osobu. Stan bi mogao uzeti privatno,- pak bi samo na koštu dolazio u hotel,- gdje bi bar čestito jeo te se ne bi pokvario. Upravo me zanima, da li je došao u Opatiju i kako i što ste uradili. Ja se uzdam u tvoju praktičnost kao i u tvoje konekcije, da ćeš toga bolestnoga siromaka negdje smjestiti, bar pomoći. On mi se čini u zloj koži,- a još je ne čuva. Piši mi namah, što ste uradili.

Da ti vrieme tako brzo prolazi, drago mi je,- to je dokaz da imaš dosta zabave i promjene,- a svaki posao i čitanje neka stoji, samo ti uživaj, dobro jedi, spavaj, veseli se i zabavljaj,- jer ti si za to pošla dolje, da se oporaviš, a ne da se mučiš. Ako ti godi, a ti se vozi parobrodom u Iku, u Lovran, u Rieku itd. U Senj je preskupo, pak se ni ne izplati, - možda ćemo zajedno onamo poći, da vidimo Crikvenicu i Novi.

Dakle gdja Babička je ipak u Kraljevici. Ako ti treba novac javi- no ja mislim, da ćeš do nedjelje imati novacah,- a tada ću ti ja opet poslati 50 for. Što se mene tiče, znatno mi je bolje,- samo sam tako oslabio, pošto malo jedem, da jedva hodim. No kako sam počeo jesti, bit će za dan ili dva opet tako dobro, da ću moći barem po malo obavljati posao.

Bude li mi tako dobro te me doktor pusti, ja kanim tebe u nedjelju iznenaditi- ali nemoj Cigi ništa reći – mojim posjetom na par danah. Ako me i nebi bilo, nemoj misliti, da je zlo, samo sam još preslab. Zar je sad „rad mene“ još ovdje….

Ja ću ti medjutim pravodobno sve javiti … A jeli ja dobim pri tebi stan?

Budući ti i onako nećeš moći upotrebiti svih 50 for… za kupanje, podaj Filipu, ako se bude mogao kupati. Samo pazi na sebe, da se nenahladiš. Žurim se, da list prije 5 satih dodje na poštu, da ga još sutra dobiješ. Ja sam poslije objeda dobro spavao, pak sam kasno počeo pisati.

Sto poljubacah – na sve strane mojoj sladkoj ženici od Milana

Pismo 10. Grlović Jozefini

U Zagrebu, u sriedu 9. kolovoza 1893.

u ½ 5 satih poslije podne

Mila moja ženice!

Ovo ćeš pismo dobiti tek preksutra, jer ću ga tek sutra predati na poštu,- pošto je danas već prekasno, a imam i više vremena da ti šta napišem. Od nekoliko danah naši se listovi križaju, što neškodi,- ali jučer smo ipak obadvoje skoro u isti čas isto mislili i pisali. Iz tvoga pisma, koje mi je danas o podne stiglo, razabirem, da bi me ti od nedjelje do utorka rada pri sebi imala,-a to isto sam ti i ja napisao jučer,- a izpunjenje ove tvoje i moje želje ovisi jedino o mom stanju. Mama ti može potvrditi, da sam joj ja namah na povratku s Opatije kazao, da ću 13, 14. i 15. augusta pri tebi provesti,- ali ti o tom nisam ništa htio pisati, da bude tvoje veselje tim veće. Medjutim je nadošla moja bolest, koja me je u 12 danah tako shrvala, da se danas jedva kao muha vučem- te sam sada ti mogu reći, zadnja tri dana sproveo u krevetu.

Danas mi je tek Wickerhauser dozvolio, da ustanem- a sutra ću opet malo na ulicu. Hoću li se do subote ojačati, da bi mogao krenuti na put, toga bi srdce moje, još danas neznam; - no možeš posve mirna biti, da ću se strogo držati liečničkog savjeta. Pošto od 28 srpnja nisam svega skupa pojeo za nekoliko novčićah vriednosti, možeš si misliti, da sam oslabio; ali danas sam već kafu pio i pojeo čitavu bocku od piceka,- a sutra ako Boga da i više. Doktor misli, da će se apetit brzo povratiti, samo ja moram po malo jesti. Ako dakle bude iole moguće, ja ću u subotu na večer sjesti u vagon I razreda, da ondje uzmognem ležati i u nedjelju u jutro stići u Rieku,- od kuda ću prvim parobrodom k tebi u Opatiju, da te zagrlim i izljubim,- moju dragu, sladku, ljubljenu, liepu, dobru ženicu! To je dakako za danas samo program, koj se do nedjelje može promieniti, pak zato ti ja nemogu savjetovati da me možda čekaš u Rieci, budući je to skopčano s neprilikom. Ja ću tebi svakako u subotu poslije podne u 2 sata brzojavit, da budeš sjegurno znala dolazim li i kada. Neoporavim li se dosta do subote neću riskirati nove nahlade, već ću radje pričekati do 26. o. mj. i onda doći, da s tobom ostanem kojih osam danah na oporavku.

Ja mislim, da si sada posve zadovoljna s mojom … i da se nećeš plašiti, ako me sada nebi bilo,- jer znadeš, da mi kod kuće osim tebe ništa ne manjka: tebe mi dakako ništa ne može nadomjestiti, jer ima samo jedan cigo na svietu

u 7 sati

Do sada je trajala pauza od dva sata, koju su prouzročili Bubanovićevi svojom posjetom. Govorili smo i o tebi mnogo…Žnidaršićevi su preksinoć otišli u Goricu,- ali ih ja prije odlazka nisam mogao posjetiti, pa za to neznam ništa pobliže.

Što se Filipa tiče, ja se ljutim, ako me i tvoje viesti nebi smjele iznenaditi, pošto se od smušenjaka čovjek nemože ničemu drugome ni nadati. On misli da će u Kraljevici sve skupa dobiti za 2 f na dan,- a ja nebi ondje mjesec dana ostao ni za 20 novč. na dan pošto bi obolio od onog jada i smrada, kakav je to profil ne znam; ljudi dodju na oporavak i liečenje, pak se ondje na suncu i kamenu prže, stanuju u smradnih škuljah i jedu onu divnu koštu. U ostalom za one koji dolaze iz Slavonije još je i Kraljevica paradis. Minka i Filip rođena su braća,- pravo kažeš!

Tvoj vrat mi se nekako ne dopada. Žalim da nisam imao tvog pisma kad je W. bio danas koe mene; no ja mislim da bi mi on kazao da popitaš tamošnjeg liečnika, koj može stvar vidjeti i prema tom potrebno odrediti. Svakako će biti koristno da pereš grlo i nos slanom vodom po par puta na dan. Neće škoditi na večer i oblog. Jedino se moraš čuvati na večer i jutro nahlade,-a isto tako nemoj se oznojiti i onda sjesti gdjegod.

Dakle ti si „fesch ženica"! Hm! hm! Ja rado vjerujem da se oko tebe vrte stanoviti leptiri,- samo se ti drži solidno i gemùtlich družtva, pa će sve dobro biti. Ja se za tebe ne bojim, - jer znadem, da čovjeka nevežu lancevi već srdca i savjest. Znam ja i to da te nebi nikoja sila više na mene vezala, kad bi mi ti samo jednom okrenula vjerom, no ja ni ne mislim na silu ni na zlo. Ti si se mogla uvjerit, tko sam ja,- pa ako ti do sada nebi ništa vriedio, čim bi ja tebe mogao držati? Ti si moja ženica i moje diete, za tebe ja živim i za tebe umirem…

Bila si dakle na „Vrutku" (vrutak –Quelle) prema Vepincu i mislila na mene. Hvala ti,-lovor, što si mi ga slala, tako miriši, da me skoro glava boli.

A jesi li bila danas u Kraljevici?

Pismo 11. Grlović Jozefini

10. kolovoza

½ 11 satih prije podne

Danas bio sam opet prvi put od nedjelje na ulici, ali sam još prilično slab. Bio sam u uredu da govorim sa Z. On je medjutim jutros otišao, mislim u Gleichenberg. Ja sam obzirom na nuždan oporavak dogovorno s mojim suradnici uzeo dopust te mogu sada rad promjene zraka k tebi doći na više od

4 danah. Hoćeš li me? Prije jedne ure počela je padati kiša te je hladno- s toga se ja i neufam još danas na put,- ali se možeš svaki čas nadati brzojavne viesti od mene, koje će ti dojaviti moj dolazak, ako ne prije, a to u nedjelju. Već sama ideja, da mogu tebe vidjeti i zagrliti podaje mi tolko jakosti i snage, da sam na polak zdrav i da bi namah mogao putovati. Samo me je strah, da nećeš htjeti sa mnom spavati u jednom krevetu,- jer su sjegurno oba naša pola puna elektriciteta, pak bi moglo do strašne bitke doći.

Meni je skoro nevjerojatno, da smo mi već 16 danah razstavljeni, prošlo je brzo i sporo, kako se uzme. Ipak je ovaj razstanak našu iskrenu ljubav ogrijao novom vatrom čeznuća pak je to prava blagodat.

½ 2 sata po podne

Do sada nisam primio danas nikakva pisma od tebe. Medjutim je moja putna osnova dozrila. Ja ću sutra navečer brzim vlakom iz Zagreba krenuti na Rieku, a odanle preksutra u jutro u Opatiju- prvim parobrodom, koj mislim da polazi oko ½ 9 satih. Ti me čekaj na molu.- Svakako ću ti još sutra poslije podne brzojaviti. Danas još imam da obavim razne male priprave.

Čisto sam uzrujan, kad mislim, da ću te već preksutra zagrliti i poljubiti!- Sladka, liepa moja ženice! Moj dragi cigo! Bog s tobom!

Tvoj iskreni i ljubeći te muž Milan

u ½ 4 sata.-

Malo prije ustao sam iz kreveta, gdje sam poslije objeda počivao- Našao sam na stolu tvoj list,- na koj ti neimam što drugo odgovoriti,- jer ja već nemogu uzdržati,- pa ako bude iole moguće, idem još večeras k tebi! Zašto da ovdje dragocjeno vrieme gubim! Valjda ću prije pri tebi biti nego ovo pismo,- „aber ein Königreich für einen kuf..“

Tvoj iskreni te ljubeći Milan

Pismo 12. Grlović Jozefini

Zagreb, 24. kolovoza 1893.

Draga moja ženice!

Jutros oko 9 satih primio sam tvoje pismo, koje je Babić zaista poštom slao, a u 12 drugo iz Opatije. Što mi pišeš nije baš najugodnije, ali šta ćemo dragi pišta- ništa pa ništa. Ja sam s dr W. samo na ulici časak razgovarao, ali ga nisam mogao pitati rad tebe; ipak se još uvjek nadam da je to samo posljedica kupanja, a ne bitke kod Siska.

Druga je neugodna viest, da su te već skoro svi znanci ostavili. Sada je još ondje samo gdja C. i gđica B. te valjda i gdja St., dočim valjda od zagrebčanah nije više nitko došao, jer je saisona na kraju, a vrućina tolika, da se nitko ne odvažuje na put. To je posve naravno.

S kim ćeš ti moje sirotče još ovaj tjedan probaviti? Je li bar stara Hofrathica još ondje? Žao mi je da Babić nije pošao preko Zagreba, ali se nadam, da ćemo se već opet naći. Pišeš mi da je jučer u vas kiša padala; žalibože kod nas nije, pa je ovdje vrućina ne manje nego i u Opatiji. O Filipu neznam ni ja ništa; Minka nam samo javlja, da jer dobio dopust dok se izlieči. Ako ga vidiš, a ti mi to javi.

Ja sam jučer poslije podne bio sam na Tuškancu do Vidrića, zatim oko Cmroka kući; ali je grdo bez tebe. Prekjučer smo svi skupa bili s vujčekom u pivari. Vujček odlazi sutra ujutro kući. On te srdačno pozdravlja. Posla nije ovdje imao nikakvoga,- samo se šeće, ali je i njemu prevruće.

Šta ti srdce moje sama radiš? Zar opet sjediš u svojih klupah i gledaš more? Ah, što radi naš krasni Vepinac? Da zbilja naše fige upravo su prekrasne, šteta da ih imamo samo šest bocah. Al će biti za letos dosta.

Jesi li ti primila kakovo pismo iz Gorice od gdje. Ž. On mi piše iz Kranjske, da ti je ona pisala, no on je to još 10. o. mj. pisao, pak bi ti list morala dobiti još za mog boravka u O., a toga nije bilo.

Da nedodješ u nepriliku ja ću ti slati obećane novce ovih danah,- a nadam se da ćeš prema dogovoru ili zadnjega i prvoga kući doći. No o tom biti će još dogovora. Mi te svi jedva čekamo, a najteže ja. Samo upotrebi još ove zadnje dane pametno.

Sto puta te ljubi od glave do pete. Tvoj iskreni te ljubeći muž Milan

PISMA ĐURE DANIČIĆA MILANU GRLOVIĆU[115]

Pismo 1. Daničić M. Grloviću[116]

U Zagrebu 15. listopada 1868.

Gospodine!

Listina pisana na koži godine 1411., koju ste poslali jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti s pismom svojim od 13. ov. mj., primljena je, i meni je dužnost kazati Vam toplu zahvalnost jugoslavenske akademije na tom daru. Akademija bi Vam veoma zahvalna bila kad biste joj poslali i ostala pisma, koja velite da imate, ako Vam ne trebaju. Takove stvari tek onda imaju vriednost kad se nalaze u društvu s drugimi velikih zbirkah; za to nam se valja truditi da se ovdje sastave takve zbirke.

Tajnik jugosl. akad.

Gj. Daničić

Gospodinu Milan Grlociju učeniku VI gimnazije u Varaždinu

Pismo 2. Daničić M. Grloviću

U Zagrebu 26.VII. 1869.

Mnogopoštovani Gospodine!

Listina od godine 1449. i (…),[117] što ste poslali s pismom od 24. svibnja, primila je jugoslovenska akademija s osobitom zahvalnošću, što vam ovo

[115] NSK, ZK, R 4119b, Đuro Daničić Milanu Grloviću.

[116] Đuro Daničić (pravo prezime Popović), (Novi Sad, Vojvodina, 4. IV. 1825. – Zagreb, 5. XI. 1882.), hrvatski filolog srpskoga podrijetla. Školovao se u rodnom gradu, Požunu i Pešti, a kada je pošao na pravne studije u Beč, ondje se pod utjecajem Vuka Karadžića i Franca Miklošiča sasvim posvetio slavenskoj filologiji. Karadžiću je godinama bio znanstveni suradnik i pomagao mu da borbu za reformu srpskoga književnog jezika vodi na stručnoj razini onodobnoga jezikoslovlja. Od 1856. knjižničar i profesor u Beogradu, 1866. pozvan u Zagreb za tajnika Akademije u osnutku. Od 1873. bio je profesor na beogradskoj Velikoj školi, a 1877. vratio se u Zagreb i pokrenuo rad na velikom akademijskom rječniku. Posve u Karadžićevu duhu utemeljio srpsku filologiju: gramatiku, povijesni rječnik i dijalektologiju. Trajnu vrijednost ima njegov prijevod *Staroga zavjeta,* koji je utjecao i na hrvatsku prevoditeljsku književnost. U povijesti hrvatskog jezikoslovlja odsudno je njegovo djelovanje kao tajnika Akademije, zasnivanje njezina rječnika i izdavanje njegova prvog sveska (1882.) te utjecaj i autoritet pri stvaranju škole „hrvatskih vukovaca". Time je u hrvatskom jezikoslovlju stekao posebne zasluge. Neprihvatljivo je što je iz rječnika izostavio kajkavsku književnost i razvoj hrvatskoga književnog jezika svojega doba te što je bitno pridonio tomu da se „vukovci" idejno posve odreknu jezične tradicije hrvatske književnosti ako se nije poklapala s Karadžićevim i njegovim shvaćanjima.

[117] Nečitljiva riječ.

istom sada javljam, tom je uzrok što nekoliko nedjelja dana nijesam bio ovdje. Oprostite.

S osobitim štovanjem

Gj. Daničić

PISMA ĐURE JELAČIĆA MILANU GRLOVIĆU[118]

Pismo 1. Jelačić M. Grloviću[119]

Presvitli Gospodine!

S velikim učešćem čekao sam Vaš govor prigodom otvorenja naše gospodarske izložbe. Liepo i dobro ste govorili. Uvjeren sam da će to priznati cieli naš narod, kao i to da je sjajni uspjeh naše izložbe u velikom Vaša zasluga. Biti će zahvalan i zato cili nam rod, kao i Vaš domorodac

Gjuro gf. Jelačić

podmaršal

U Novih Dvorah dne 6. kolovoza 1891.

Pismo 2. Jelačić M. Grloviću

Velecienjeni Gospodine

Vi želite da ja imenujem koga, koji bi mesto meni se zhtjevaom radi Albuma- molite prečastnoga gospodina Torbara Vaš stari domorodac

Gj. Jelačić

podmaršal

28. srpnja 1898.

[118] NSK, ZK, R 4119b, Đuro Jelačić Milanu Grloviću.

[119] Đuro Jelačić (Zagreb, 25. V. 1805. – Zagreb, 20. VII. 1901.), hrvatski časnik. Sin podmaršala F. Jelačića i brat bana J. Jelačića, od kojega je 1859. naslijedio naslov grofa kao posljednji muški potomak grofovske loze Jelačića Bužimskih. Školovao se u bečkom *Theresianumu* te 1824. kao kadet stupio u vojnu službu. Sudjelovao je u austrijskoj ekspediciji u Siriji 1839.–40., u gušenju revolucije u Italiji 1848.–49., a nakon toga bio je imenovan general-bojnikom i odlikovan vojničkim križem. Bio je u Krimskom ratu 1854.–55. i 1856. postao podmaršal. God. 1861. bio je imenovan potkapetanom Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Zbog istupa protiv germanizacije iste je godine bio umirovljen i interniran u Klagenfurt. Potom je živio u Novim dvorima te pomagao znanstvena i humanitarna društva. Od 1873. do smrti bio je predsjednik Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva, a u tom svojstvu otvorio je gospodarsku izložbu u Zagrebu 1891.

PISMA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA MILANU GRLOVIĆU[120]

Pismo 1. Strossmayer M. Grloviću

Palermo u Siciliji, 5. sieč. 1872.

Štovana Gospodo i prijatelji!

Zahvaljujuć Vam se što srdačnije na prijateljskoj čestitci želim da Bog blagoslovi što Vami naš sbor na diku i korist otažbine naše. Preporućujuć vam se, čestita gospodo u prijateljski spomen, ostajem

Vazda Vam prijatelj
Strossmayer
biskup Djakovački

Pismo 2. Strossmayer M. Grloviću

Veleštovani Gospodine!

Ovijem toplu moju hvalu na Vašoj čestitki, kojom me prigodom minuloga mi imendana počastili izvoljeste. Bog Vas štitio i na dobrom putu pomagao!

Sa štovanjem

u Djakovu 20. ožujka 1882. Josip Strossmayer biskup

Pismo 3. Strossmayer M. Grloviću

Veleštovani moj Gospodine ili prijatelju!

Hvala Vam liepa na krasnoj čestitki. Vjerujte mi, ona će mi u viečitoj uspomeni ostati. Bog je meni rano i neizmjerno viš mojih zasluga, položaj liepi darovao, pak ga je triebalo na slavu Božju i na narodnu korist obratiti. Ja sam to po mogućnosti učinio, a kad sbog toga slavu i hvalu čujem, onda se svakiput slabosti svoje siećam, i na sve ono se bi se u goraju uzvišena svrha još i bolje i podpunije učiniti moglo. Vierujte mi, i najozbiljniji i najradeniji čoviek u sličnih okolnostima ima dosle povoda zavapiti: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.[121] Griesi i nedostatci u našem životu, to je ponajviše naše, a ono što je u životu našemu zaista hvale vriedno, to je očevidno božje. Čuli ste jamačno kako sviet u novije ovo doba na mene neobično

[120] NSK, ZK, R 4119b, Josip Juraj Strossmayer Milanu Grloviću.

[121] Ne nama Gospode, ne nama, već Imenu Svom slavu daj (lat.)

navaljuje; ja se stoga ni malo ne smućujuem niti se i najmanje od svoje nakane odbijam; nego Bogu hvalim, da me kroz borbu i patnju čisti i k onoj pobjedi i slavi vodi, koja je prava pobjeda i prava slava. Ako ima jednog načina, da ono u životu našemu što je zaista božje postane ujedno i naše; to su one muke i patnje, koje čoviek zaistinu i pravdu na ovome svietu uztrpljivo podnaša. Krasne Vaše misli jednom će se ako Bog da objaviti, ter i Vama na slavu i utiehu služiti. Bog Vas medjutim blagoslovio i svaku Vam sreću i svako zadovoljstvo sa vetom milosti svojom darovao!

U ostalom sa osobitim štovanjem i sa osobitom ljubavlju ostajem Vam uviek

prijateljem

1. ožujka 885. J. J. Strossmayer

biskup …

Pismo 4. Cepelić-Strossmayer M. Grloviću

Velecienjeni Gospodine!

K biskupovim redkom nadodati mi je ovo: Biste li htjeli privoljeti u to da se vaše krasne pjesme štampaju ovdje o vašem trošku i da izadju gotov ob osmom rujna i med ovdašnje goste diele?- U tom slučaju – bez uvrede budi opaženo - ima sav prihod Vama pripasti jer ste ga zaslužili. Govorio sam s biskupom pak i on misli, da bi i po Vas i po „Vienac" najbolje bilo, kada biste mu Vi urednikom bili. O tom sam jur prije dvie godine govorio sa gosp. Markovićem.

Želite li tu posiciju, to Vas liepo molim da mi tu želju priobćite. Ako ne odmah a ono skorim mogla bi se oživotvoriti.

Sa odličnim poštovanjem i srdačnim pozdravljeni ponizni Vam

Milko Cepelić

U Djakovu 2. III 885.

Pismo 5. Strossmayer M. Grloviću

Velecienjeni Gospodine!

Liepa Vam hvala na prijateljskoj čestitki k mom imendanu.Bog Vam toliku Vašu ljubav prema meni obilno naplatio svakim dobrom!

Ja sam uslied Vaše želje, priobćene mom tajniku, pisao odmah g. Mrazo-

viću i toplo vas preporučio za suuredničtvo pri „Pozoru“. Ja se nadam da će biti uspjeha. U tom sam pismu osobito iztaknuo, kako se treba ubuduće osvrtati više na idelanu stranu i na Boga pri „Pozoru“ ter izbjegavati iz daleka sve ono što bi religioznu ćuti našega svieta povrieditи moglo. Mislim da ćete Vi u tom pogledu mojima namjerama posvema zadovoljiti.

U Djakovu 26. III 1885. Sa ljubavlju vaš Strossmayer biskup …

Pismo 6. Strossmayer M. Grloviću

Velecienjeni Gospodine!

Liepa Vam hvala na srdačnoj Vašoj čestitci k mome 72. rodjendanu. Bog dragi dao i Vama svako dobro, najpače da Vam se poremećeno zdravlje opet povrati, pak da krasne svoje darove prema plemenitoj Vam volji i nakani na dobro našega naroda upotrebite. Takovih čestitih radnika i otačbenika naš narod osobito u ove crne dane, kada ga vlastiti sinovi kukavno zapuštaju, treba itekako treba.

Od Boga Vam zdravlje a od mene pozdravlje!

Vaš Strossmayer biskup

U Djakovu 5. II. 886.

Pismo 7. Strossmayer M. Grloviću

Velecienjeni moj Gospodine i prijatelju

I sam duboko u svojoj duši osiećam sve one istine i tužne okolnosti koje mi priobćiste. Što ćemo? Imamo neizmjerno uztrpljivi ostati i neumorno raditi, ostalo pako Bogu i Svetoj njegovoj pravičnosti prepustiti.

Pisao sam danas svom starom prijatelju Račkom i zamolio ga da Vas u ime moje preporuči Kukuljeviću i Koprešiću i Mazzuri i Derenčinu. Ja iz svega srdca i sve duše želim da Vam podje za rukom pristojno za Vas miesto u Zagrebu dostići. U ostalom s osobitom ljubavlju ostajem

Vam vazda prijatelj Strossmayer

4. III 886.

Pismo 8. Strossmayer M. Grloviću

Velecienjeni gospodine!

Hvala Vam liepa na Vašoj čestitki Bog dragi i vas blagoslovio, a najpače dao Vam, da u najnovijem svom uredničkom poduzeću svestrano uspijete.

Sa srdačnim pozdravom

Strossmajer b.

U Djakovu 21. III 887.

PISMA JOVANA SUNDEČIĆA MILANU GRLOVIĆU[122]

Pismo 1. Sundečić M. Grloviću[123]

Velecienjeni Gospodine!

Vi mi morate oprostiti što vam doslen nijesam odgovorio na Vaše drago pismo od 20. o. p. mjeseca studenog. Bolovao sam od svoje obične trzavice u donjoj ruci, te Vam se ne mogoh odazvati.

Radujem se novom književnom pothvatu kod moje braće Hrvata, i gotov sam da tome plemenitom pothvatu u pomoć pritečem, kad i čim bolje uzmognem. Neću moći mnogo; jer mi je na vratu dosta kojekakovih poslova, a vazda novi opet iza novijeh pridolaze, pa uz to ni moja me desna ruka ne sluša kaso što bi mi trebalo da me sluša: ali neću se i pak oglušiti Vašoj želji.

[122] NSK, ZK, R 4119b, Jovan Sundečić Milanu Grloviću.

[123] Jovan Sundečić (24. VI. 1825.-19. VII. 1900.), srpski pjesnik, pravoslavni svećenik i osobni sekretar crnogorskog knjaza Nikole. Svoje porijeklo vuče iz livanjskog kraja. Majka Ekaterina je bila Jovana Jović, a otac Filip Sundečić.Obiteljska loza Sundečić dala je značajne junake, među kojima je bilo kako svećenika, tako i vojskovođa. Na početku bogoslovne karijere mladi Sundečić službuje u pravoslavnom selu Peroj u Istri, kao kapelan u godinama od 1848. do 1850. U slikovitim predjelima Istre i Mediterana Sundečić otkriva svoj poetski talent i tu nastaju njegove prve pjesme. Godine 1865. godine piše državnu himnu Crne Gore ″Ubavoj nam Crnoj Gori″, za koju je muziku skladao Čeh Anton Šulc. ″Izabrane pjesme″ izlaze mu 1889. godine u Zagrebu. Sundečić je bio urednik kalendara „Orlić“ u Cetinjskoj čitaonici i predsjednik društva ″Slavjanski Dom″. Svoju ljubav prema Slavenima, pogotovo prema Hrvatima i gradu Zagrebu očituje u istoimenoj pjesmi o glavnom gradu Hrvatske: ″Zagrebe, tolike si hrame diga. Znanju, umlju i vještini, pregnuvši da se penješ k pravoj sreći i visini.″ Izrazito povezan sa hrvatskim kulturnim krugovima. Detaljnije: Željko, KARAULA, Pisma crnogorskog pjesnika, svećenika i diplomate Jovana Sundečića đakovačko-srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.), *Diacovensia,* Vol. 23., br. 1., 2009., 91-156., https://en.wikipedia.org/wiki/Jovan_Sunde%C4%8Di%C4%87 (pristup 2. VII. 2020.)

Čestitam Vam božićne blagdane s Novom godinom. Želim Vam od Boga zdravlja i šaljem Vam svoje bracko pozdravlje

Sa odličnim poštovanjem Vaš J. Sundečić

Kotor 22. XII 886.

Pismo 2. Sundečić M. Grloviću

Velecienjeni moj Prijatelju!

Evo Vam, ovaj mali prilog za Vašu „Smotru". Slati ću Vam po štogod i u naprijed, ali ne obećavam da ću Vam mnogo slati, pošto sam na više strana raznošen u svome radu, a pristigle opet i godine i s njima moje poteškoće života, koje su često od najveće smetnje, da čovjek nešto uradi.

Molim Vas da bi me samo sa dva Vaša slovca obznanili da li su i dopisnici „Smotre" dužni podmirivati pretplatu; te ako su dužni, ja ću odma pohitati, da takovu svoju dužnost ispunjam od po godine do po godine. Što vam, ako bog da, drugoga puta pošaljem, to ću napisati latinicom; i tako ću alternirati jednog puta jedinijem, a drugoga puta drugijem slovima. Moje se pismo daje dobro čitati, pa se zato nadam da se neće uvući u moju radnju tiskarnijeh pogrješaka.

Sa odličnim poštovanjem, želim Vam od boga lijepo zdravlje i šaljem Vam svoje bracko pozdravlje

Vaš Poštovatelj i Prijatelj J. Sundečić

Kotor 10. III 87.

Pismo 3. Sundečić M. Grloviću

Velecienjeni Gospodine Uredniče!

Šaljem Vam ove dvije pjesme za Vašu čestitu „Smotru". Jedna je moja, a druga je mog mladog prijatelja Sava Bačete. Pošto je moja pjesma prigodnica, želio bih, ako je ikako moguće, da je objelodanite u idućem broju Vašega časopisa, i da mi pošaljete, uz moj istisak, još jedan istisnuti više „Smotre" u kojoj bude tiskana. Osobito ću Vam ostati haran ako mi ovu želju ispunite, i biti Vam vazda gotov na svaku moguću uslugu. Sa najdoličnijim poštovanjem

Vam predani J. Sundečić

Kotor 11. studenog 1887.

PISMA IVE VOJNOVIĆA MILANU GRLOVIĆU[124]

Pismo 1. Vojnović M. Grloviću

Zadar 20/2 90

Mili moj prijatelju!

Duboko sam ostao ganut, kada pročitah Tvoje preljubazno pismo. Promisli da sam za vrieme prve predstave „Psyche"[125] ležao po drugi put od influence i da sam u postelji.

Primio pisma mojih dobrih roditelja i Tvoje, koja su mi tako utješljive i vesele vijesti priobčivali. Tvoja pako ocjena ostaće mi do vjeka kao dokaz ne samo iskrenoga prijateljskoga srca, već jedini dokaz pravoga kritičnoga i umjetničkoga shvaćanja izmegju svih drugih što mi ovih dana prispješe u ruke. Ja sam sretan da je cijela publika progovorila kroz tvoja usta, ter instiktivno došla do onoga što sam ja kanio i želio.- O kritikama ostalih zagrebačkih novina nemogu ništa drugo nego žaliti da nijedan od njih nije shvatio ni intenciju niti pravu vrijednost, niti prave mane moje komedije. Obzor govori kao što bi svaki učitelj mogao kad bi nakon mnogo godina došao prvi put u kazalište i čuo Psyche. Sad ovo, sad ono, a sve zajedno posve krivo. Tuži se da nema akcije. Ali ja sam je upriličio tako da bude čim jednostavnija a utisak tim veći. Pripovjeda sadržaj prvoga čina kao da se Branimovski ljuti da ga Olga ne ljubi!!!...Bože moj, toga nema u drami a niti je ikad bilo u mojoj glavi. Predbacuje da razgovor Wande nije naravan a niti psiho istinit!!! Zar nikomu nije od kritičara došlo na pamet proučiti ma koje psihološko pitanje stavih ja u onome duetu? Zar nitko nije razumio da je iz one skroz nove dramatske situacije potekla sva drama? Agr. Zeitung čevrlja i zapliče natucajući kako bi bilo bolje rasporediti prvi i drugi čin! Ali to je baš što ja nijesam kanio a niti bi mi ikada palo na pamet. Što Agr. Zeitung govori o nekoj tendenciji, teško se vara. Psyche nema tendencije, već je skup psiholožkih pitanja i episoda koje se dogadjaju u životu a da ih samo tko malo osjeti i protumači. A Nar. Novine ?!.. Govore da sam se zanio za (…)[126] i za Ohnetom[127] (!!!) Prvoga nijesam čuo od djetinjstva, a od drugoga nijesam vidio ništa ma niti Maitre des Torges.

[124] NSK, ZK, R 4119b, Ivo Vojnović Milanu Grloviću.

[125] Ivo Vojnović je napisao svoju prvu dramu *Psyche* za svoga petogodišnjeg boravka u Križevcima gdje je radio kao državni činovnik na sudu i gdje se i sprijateljio sa Grlovićem. ŽEŽELJ, *Gospar Ivo*, n. dj., 44.

[126] Nečitljiva riječ.

[127] Georges Ohnet (3. IV. 1848 - 5. V. 1918), francuski književnik, poznat po romanima koji su uživali veliku popularnost na prijelazu iz 19. u 20. vijek.

Ohnet je kao romanopisac preveć proti mojim idejama, da bi ga makako cijenio. To su sve fraze, da pokažu svoju erudiciju, dočim zaboravljaju istraživati od koga sam naučio baciti na stranu sve što miriše po senzaciji, ujednačiti dogadjaje tako da se igrokaz bude niz odlomaka života a ne zaobljena umjetnička intriga. Zašto nije nitko istaknuo tu najveću moju vrlinu (u tome sam:..) da sam znao zanimati, ganuti i kao što mi vele zanijeti općinstvo jednostavnom pripovjedkom za djevojčice, zašto nije nitko opazio da sav efekat dolazi iz unutranjosti duše raznih ljudskih naravi a nipošto iz dogadjaja koji je preko svake mjere. U mojoj Psychi sve je naučeno, sve je doživljeno, zato i cijeli igrokaz nije nego skala senzacija. A ko je od gg. Kritičara primjetio da sam znao najednostavnijim i napokon najmoralnijim sredstvima polučiti veći utisak nego su sve one pithantne, ekscentrične nepristojne svinjarije preljuba, oskvrnuća, otrova itd bile u stanju to učiniti? Nitko!- Tendencija?... Djevojački naivni roman od jutra do podneva, to je Psyche. Smjeh i prva bol zatim rajsko veselje da je u praznini života našla svoju ljubav t.j. da je ostala dobra, iskrena "djevojačka" djevojka. Što je grčka Psiche nego li težnja duše da dogje do spoznaje svoje sreće kroz samu sebe. Zašto nije nitko od kritičara shvatio tu pjesničku parafrazu starodavne božanske priče!?

A Wanda?!...Nije li to slika dužnosti koja lama i gazi svoje srce da izvrši žrtvu za sreću drugih koji trebaju prije mira i radosti negoli ona. Vladimir bje vječna žrtva. Ona ga dovede do ruba propasti odkle ga bol uzdigne do vrhunca umjetničke ljepote. Samo čovjek koji je izgubio prvu najsvetiju svoju ljubav, može opet ljubiti onako duboko, sveto, nesretno kao on. Kad je na izmaku da izgubi tu drugu ljubav, pokaže se uspomena na prve, on je hoće uništiti osvetiti joj se, skršit je- ali ko će da odoli moći uspomena, ko će da odbaci od sebe barem utjehu štovanja kada i tako sreća nije za njega?- I eto zašto Vladimir prašta, zašto se u raskinutome srcu nalazi uspomena prve ljubavi kao utjeha, kao melem, kao majčina uspavanka. Eto zašto je Vladimir tu š Wandom. Slika njezine žrtve mora ga u ovome teškome času bodriti da ispunio i on tužnu žrtvu za svoje poštenje,- Eto ti Milane moj, najdublje skrovište Psychine tajne. Drži je za sebe kao odušak prepunoga srca. Što se tiče prigovora da nisam izabrao predmet narodni, to odgovara Vladimir Braniewski u drugom činu zašto nijesam toga učinio. Pošto držim da je u knjizi i u pozorištu prvi uvjet uspjeha istina to bi bio za naše odnošaje morao u kojima god predmetu uzeti u ruci bič i metlu mjesto pera. Reci Ti sam, Milane moj, jesu li to vremena, za takove pokušaje. Bio Beč, Pariz, Zagreb ili Kečkemet ljudsko srce ima vanda iste tajne i iste težnje. Ako sam otkrio pore ili barem naznačio druge, onda sam učinio uslugu i „Užoj" domovini. Glavno je pisati i risati po

naravi. A sada završavam moleći te da mi oprostiš na tolikom brbljancijom. Ali bijah malo uzrujan a sad mi je dobro. Ne mogu ti reći koliko sam sretan da je Psiche tako sjajno uspjela. To je za mene prava sreća. Kako bi je rado gledao! Klicali su čovjeku koji je morao ostaviti Hrvatsku za tugju zloću. Ja sam nadaren stostruko za sve ono malo što sam pretrpio i za poštenje i značajnost. Molim te srdačno da nekažeš nikome ovo moje pismo, jer samo u četiri oka mogu se neke stvari kazati: Kad ga pročitaš, uništi ga. Žalim da ne mogu udovoljiti Tvojoj želji za prevod Psyche, ali sam već o Božiću dao g Souvanu, suradniku Agr. Zeitunga dozvolu. I neki g. dr Herzog zapitao me za isto, te mu odbih.

Zahvaljujem Ti opetovano na krasan list te ostajem Tvoj stari i skreni Ivo Vojnović

Pismo 2. Vojnović M. Grloviću

Zadar 20. V. 900.

Mili prijatelju!

Nemam riječi da zahvalim Tvom listu i Tvojoj dobrostivoj kritici u „Nar. Nov." Ti si me razumio, kako malo tko. Ako Bog dade zdravlja, eto do malo i drugih dijelova trilogije. Onda ćeš moći razumjeti koliko je ljubavi, zanosa, tuge i vječnoga žalovanja u mojoj duši za starim slobodnim Dubrovnikom. Ja mislim da se u meni i u mome bratu slegli svi atomi uništenoga republikanskoga svijeta opa eto zadnje pjesme nestale slave utonule slobode.

Žao mi je što ne mogu da udovoljim Tvojoj prijateljskoj želji glede biografičkih podataka sa fotografijom. Zazirem od javnosti, pa i ono što se već o meni govorilo, odviše je. Drži me Ti dragi prijatelju u Tvome spominjanju, pak je dosta i predosta za čednoga pisca kakav je Tvoj stari prijan

I. Vojnović

PISMA IVANA KOŠČAKA MILANU GRLOVIĆU[128]

Pismo 1. Koščak M. Grloviću

Sarajevo, 4. XI. 1905.

Velecienjeni gospodine!

Primio sam Vaše c. pismo od 1. XI. i kažem hvala liepo. Čitao sam ga s velikim interesom, al kad mi zapeše oči o izreku, da za sad ne mislite se natjecat, bilo mi je – iskreno Vam kažem- žao.

Ponajprije dakle, da Vam reknem koju glede onog, što nije došlo izmedju nas do izravnih pregovora. Tu, carissime, neće po svoj prilici biti krivnje ni u Vas ni u mene.- Ja bar razumieh u Deželića kvaku: te se Vi u prvi mah ne možete izjavit ni na što odlučit, da ćete ali pismeno se javit do konca lipnja. Tako sam ja i izviestio Presvietlog g. nadbiskupa. Kad al prodje lipanj, od Vas ne ima viesti, ele ja si to tako tumačio, da uobće ne mislite na Sarajevo. Da sam ja i nadalje ostao ovdje bio bih Vam pisao al ja odoh početkom srpnja na put po Bosni, da kupim predplatnike za naš list. Bit će sada prilike 3-4 tjedna, što sam kod kuće. Još prije mjesec dana postojale su neke zaprieke, te se nije moglo stalno razračunat, hoće li se izdavat dnevnik. U to je istih nestalo i po tom želio svakako Presvietli, te se energično stvar potjera.

Ako nismo dakle dosad a to smo eto sada u pismenom saobraćaju. Što se tiče drugog diela Vašeg c. pisma, to bih opazio sliedeće. Ne poričem, što pišete glede prava i dužnosti i.t.d. te da ne bude kasnije prigovora i nesuglasica.

Od naše strane, što se odnosi na smjer i pravac lista, koji će biti posvema neovisan osobito od vlade, naznačen je isti tačno u programu. List neka se bavi sa svimi stvari, što je iole za dobrobit našeg naroda u moralnom i materialnom pogledu. Buditi i širiti čistu hrvatsku sviest bez obzira na stranke i strančice, što obstoje osobito u Posavini. Glede vjere naravno traži se u prvom redu i poglavito to, da nikad u listu ne izađe ništa, što bi mogla biti kompromitovana naša vjera. Stoga kako će se gospoda urednici s gospodom (kojoj će to bit povjereno) i dogovarat i sastajat i sjednice držat, kako bi uzajamno s obje strane se čitalo i pregledalo što se piše. Inače imat će urednici slobodne ruke. Naša je najveća želja da dobijemo ljude, koji bi bili starije dobe ljudi izkusni u svakom pogledu triezna i hladna suda, koji pero ne zamaču u žuć osobnih prepiraka, koji ne vriedjaju ni ne provociraju. Ako i naš Presvietli kaže da mu se (…)[129] u „Agramer Tagblathe" ponajviše svidja. Pošteno, odlučno, dostojanstveno.

[128] NSK, ZK, R 4119b, Ivan Koščak Milanu Grloviću.

[129] Nečitljiva riječ.

Što bi Vas priečilo dragi i velecienjeni gospodine, te mi vi saobćite sve što Vi u jednu riječ želite i vaše nazore i Vaše pogrdbe i Vaša prava. Ja Vas molim za to; mogu Vas uvjeriti to će biti – bar za me- zacielo vele poučno. Naš je (…)[130] otišao kao sinoć na večer, al u utorak eto ga opet medju nami. Od srca Vas pozdravljam te ostajem Vaš odani

Ivan Koščak

Pismo 2. Koščak M. Grloviću

Sarajevo dne 10. XI. 1905.

Velecienjeni gospodine!

Baš Vam od srca hvala na vašem c. i ljubeznom pismu, u kojem ste mi mnogo i to važnih stvari iskreno iztumačili. Što ne možete da k nam dodjete, jasno mi je i odklon vaš izpričavam skroz; nije šala, kad je čovjek već prilično u godinah, ima obitelj, te su posriedi razne i još kako važne dužnosti. Da ste jurve umirovjen onda bi se na svaki način mogli lakše sporazumjeti.

Naš Presvietli, kome sam saobćio sav sadržaj Vašeg pisma ne može da ne odobri Vaše nazore, prem bi i kako želio, te bi za prvog urednika došao stariji, izkusan čovjek po zvanju novinar.-

Razpisali smo kako znate, natječaj i javilo se je dosele dosta ljudi, sad baš starije dobe čini mi se jedan ili dva al nijedan od tih neće po mom barem čednom sudu biti dosta vješt, te izpuniti podpuno mjesto prvoga urednika. Za drugog urednika, administratora i reportera nadamo se, te ćemo dobit uprav dobrih, možda i izvrstnih sila. A Vašoj prijatnoj molbi e bi Vas imenovala gospoda, a na čelu naš Presvietli našim oficielnim dopisnikom i brzojavnim izviestiteljem, kako da se ne odazovemo? Svikolici slušaše to uprav veselo te vam ja na ime Presvietlog i braće srdačno zahvaljujem. Ta molim Vas, što samo to vriedi, te čovjek umije prosudit, što će i kako će brzojavljat nam onda kad si siguran, te je izvješće stvarno, objektivno te istinito prikazano – koliko to vriedi? Najradje ćemo vam poslužit i sa honorarom i troškove eventualne da namirimo. A ja Vas od svoje strane molim opet napose, te nam za list pošaljite i po koji člančić, što se odnosi na obću politiku. U tom ste za cielo pravi majstor.- Bude li sreće te u Zagreb dodjem, bit ću tako slobodan te Vam se javiti vrlo će me obradovati budemo li mogli za koju ustmeno izmieniti. Istina je, te se o sto stvarih i ne može uprav pisati. Da ne zaboravim i glede vaših dopisa c. lista bit će možda uputno te odaberete koju cifru, dakle bez

[130] Nečitljiva riječ.

podpisa u ostalom, a neka bude vaša volja.- Mi smo poslali molbu za uvrštenje natječaja i u „Narodne novine“, nu rek bi te one nisu oglasile. Sudim to po tome, što nam nije dostavljen odnosni broj „N. N.“ i ne primamo nikad računa. Ili su oglasile i onda bezplatno i nisu poslali ovamo dotične brojeve? Ne bi rekao. Ako pak se molbi nisu odazvale, ne znam zašto? U ostalom sad je već prekasno. Čudnovato: ni „Hrv. Pravo“ ni „Hrv. kruna“ nisu uvrstili. Da se je tako oglušio Obzor i Agr. Tag. I … zlo i naopako. Ne zamjerite što napisah, vjerujte, baš je od srca. Uz Presvietlog i ja Vas što usrdnije pozdravljam, te ostajem

Vaš odani Ivan Koščak

Pismo 3. Koščak M. Grloviću

Sarajevo, dne 28. XI. 1905.

Velecienjeni gospodine!

Alea jacta est! Bože pomozi! Kako s velikim interesom izčekujete viesti odavle, to hitim, te Vam ih saobćim. Učinili smo, kako smo najbolje umjeli i znali.

Prvi urednik bio bi vč. g. Cherubin Šegvić profesor na viš. Realci u Kotoru. Mislimo te će se odazvati predlogu Presv. g. nadbiskupa. On je u zadnji čas kompelirao za to mjesto. Naravno, te bi se odrekao svoje profesure i uživao svoju penziju. Drugi bi bio neki g. dr Milan Kras, po zvanju liečnik u Rud. … u Bosni. On je pisao i za Nar. Nov. Fakat je da je proputovao mal ne svu Bosnu i Hercegovinu, da je na novinarskom polju dosele vele mnogo radio, i kod česnih, i njemačkih i hrvatskih, da za tu struku ima mnogo volje, a kako on kaže i prave spreme i da od sveg srca želi da koristi hrvatskoj misli u Bosni. On je doduše kompelirao za prvo mjesto, mi mu prema natječaju – što se plate tiče, ponudismo drugo uredničko mjesto; on bi se i podpisivao, jer vlada kaže: neka rade svećenici koliko hoće, ali da se svećenik ne podpisuje. Vidjet ćemo, hoće li se odazvat. Ovo bi imalo u redakciji još uza se dvie mlade ali vrstne sile, jednog svećenika ovdašnjeg katehetu g. Cankara (brat onoga u Kranjskoj), svršenog pravnika Dražića koji je u Bosni već od svoje 4 godine.

Za Cankara kažu njegovi bivši poglavari; da ima za novinar. struku liepih sposobnosti. Administraturu da biramo u osobi g. Crnkovića, koji se odreko „Obzora“ te je svom dušom želio doći ovamo k nam. Svi kažu, koji ga poznaju, da je izvrstna sila. A za reportera izabran nekog g. Rekuša iz Petrinje; i on ima cielu gimnaziju, trgov. školu i jako rado dolazi u Bosnu. Sad ako

Bog da i sreća junačka. Što se Vas Carissime tiče, to je jednoglasno zaključeno, da budete naš izvjestitelj. Vašu ponudu primamo glede honorara. Pitate: je li bi imali kakvih želja? Kao tu osim redovnih sedmičnih (više-manje) prema Vašoj uvidjavnosti sastavljenih izvještaja, tiskamo prve, druge godine s ostalim radnjama ne učestala, ili drugim riečim, da škrtarite, al ne opet, te bi posvema izostalo, a to s razloga novčanog. Znate, kako je u početku, a bome svaki je početak pretežak, a u ovom slučaju vrlo tegoban. Moramo gledat, da uštedimo, u koliko je moguće.

Ovako u načelu: a porodi li se kasnije ovo ili ono pitanje, ima P. H. i papira i vremena, pak ćemo pisat, sporazumijet se. Naš će list doći u štampu poslie podne u 2 (od prilike) sata, štampan odmah slagat će se. Prije podne će se raditi u 11 ½ na cenzuru. Iz Zagreba polazi jedan vlak u 9 ½ u večer i dolazi sutradan u 3 sata poslie podne a drugi brzi vlak polazi u 2, 22 popodne i dolazi u Sarajevo u 6, 28 izjutra. Sad, da li oba vlaka poštu voze bome ovaj čas ne bi sigurno mogao kazat. Za izvjestitelje ćemo se pobrinuti još u Beču, Zadru, Osieku i Pešti. Glede Pešte, ako biste mogli valjana čovjeka preporučiti, bilo bi mi drago.

Bude li novaca sve ćemo učinit da se usavrši sve. Ja vas od srca pozdravljam, te izčekujuć vaš odgovor jesam vaš odani

Ivan Koščak

Pismo 4. Koščak M. Grloviću

Sarajevo dne 6. XII 1905.

Dragi i Velecienjeni gospodine!

Vaš c. list došao u pravu horu. Najprije stigao onaj prof. Š. a nešto kasnije eto i Vaše poruke. Mene veoma obradovao a i moju braću Kolege a i Presvietli, kad nam ga pročitah, bijaše posve zadovoljan. Ta vide svi, te ste nam pravi prijatelj i sve da smjera samo na što veće dobro novog našeg preduzeća.

Presvietli u prvom redu pa i mi kanonici imamo u Vas povjerenja, te Presv. g. biskup izrično me molio, da Vam bezodvlačno pišem te Vas u ime njegovo za posredovanje zamolim. Molim Vas odazovite se, učinit ćete plemenito djelo.

Stvar je ukratko ova: Znali smo, da je g. Š. vrstna sila a na Vašu rieč ovaj je sud na gotovo ukriepljen i učvršćen.

On je molbu podastro- on je izabran za chef redaktera, ali istina-govorit ću s Vami posve iskreno ama bez ijedne primisli- ponudjena mu bila plaća ad kr: 3000 godišnjih i 600 kr da se na stranu meće. Kod tog je zaključka poglavito bilo upliva ovo: jedno, što će biti četiri sile stalno namještene, a drugo, po svoj prilici „mogao u mirovinu". Presvietli je naš osobno g. prof. Š. pisao, list nisam čitao. Sad ali se g. prof. zahvaljuje, odklanja i motivirao je sve potanko u oduljem pismu.-Budimo iskreni: obzirom na njegovo sadanje stanje (plaću, ..) i na finaciliane okolnosti ima posve pravo.- Ali zar da mi takvu silu dosita izgubijemo? Bilo bi nam žao. Dogovorno dakle s braćom i sa nadbiskupom mi ćemo rado žrtvom dopriniet te mu plaćat godišnjih 4000 kr i 1000 kr u reservu stavljat.- Meni je posve jasno što će te reći: "Kad je glava na mjestu, čovjek koji je kadar u svakom pogledu da zastupa svoje mjesto. Prvi urednik i administrator trebaju da budu sile I reda.

Zato Vas moli Presvietli, te biste taki se uputili do prof. Š. te mu sve iskreno kazali i molili ga, da liepo primi uredničtvo, a što je podpisa mislim, da absolutno neće bit potežkoća, kad vlada neće, da je svećenik podpisuje. A što se tiče roka, kad da stigne ovamo, to molimo g. prof. Š. da već gleda što prije da dodje, u ostalom neka svoje sve stvari lipeo uredi, okonča i dr. što je s time skopčano. Znamo, to ne može do 1. siečnja stignuti, to – ne smeta.

List sam poslao per „Expresse" jer zaista hitnja i stvar važna. Ako pak g. Š. ne ima više, u Zagrebu, a vi poduzmite korake sa (...)[131] prema Vašoj najboljoj uvidjavnosti.

Hvala i na drugih Vaših obaviesti osobito što se odnosi na Peštu. Nećemo se dakle pobrinut za posebnog izvjestitelja. Ovdje prilažem još napose drugi jedan list, što se tiče druge osobe. Srdačno Vas pozdravljam i u ime Presvietloga te očekujuć željno Vaš odgovor bilježim se sa štovanjem

Ivan Koščak

Pismo 5. Koščak M. Grloviću

Millvale, Pa. St. Nicholas

Church 17. V. 1906.

Dragi velecienjeni prijatelju!

Primio sam Vaše c. pismo prije par dana, kojim me doista obradovaste i o svemu izviestiste. Ako i ne odgovaram jednakom duljinom pisma a to zaista jednakim čuvstvom odanosti i iskrenosti, o tome možete biti uvjereni.

[131] Nečitljiva riječ.

Ponajprije mogu Vas razveseliti s viesti, da mi zdravlje vrlo dobro služi kažu neke šaljivdžije, da sam i punijeg obraza sada, očevidno, da mi prija zrak i podneblje. E, ovo Bogu hvala. Daj Bože – i nadalje. Kažu da ljeti pritisne silna žega, i to nije od toliko sunca, što ne pripiče vele, koliko od isparivanja zemaljskog tla što je ako se sravni s Evropom doista još mlado tlo. Ta koliko je tome što su šume isječene? Ne znam kako će biti mjeseca jula i augusta i gdje ću to doba boravit?

A sad da se osvrnem na vaš list. Skoram sam poslao kartu g. Strossmanu koji je baš riedak i prevriedan muž i Vam zahvaljujem što me na nj uputiste. Ja sam ga potražio u njegovu stanu gdje nešto založih a onda cielo poslie podne posvetio je meni, vozajuć me u automobilu simo tamo po Berlinu- Ja sam doista krenuo 10. iz Hamburga, a 20. II stigoh u New York. Vrieme bilo dosta burno a ta ladja u Ameriku je navlaš tada gradjena te ne plovi odviše brzo (kao brzi parobrodi) i mnogi predpostavljaju ovakvu ladju drugim i vole biti malo dulje ali i sigurnije zato na moru. Ovdje Vam je jezgra Hrvata, tu u okružju ima ih oko 40 tisuća –brojka govori- a dvie župe samo, a obadvie s velikimi dugovi obterećene. Fakat je, te sam u jednu ruku imao rdjav doček i doživio ogromno razočarenje i uvjeren sam, da me u cieloj Americi (Sjedinj. Države) slično što više neće stići- Prošlo i to- o tome mogao bih Vam mnogo pripoviedati i hoću ako Bog da ustmeno.

U drugu pak ruku bila baš božja Providnost što se ovdje odulje zadržah. To je uzko spojeno sa poviesti ove jedne župe.- Ima kakvih dobrih 10 godina što je naš narod u većoj mjeri počeo izseljavat i da je imao sretne ruke ljude na čelu, čestitu inteligenciju — e puste li sreće, gdje bi danas bili? A ovako bio mužina neki N. Kovačević i drugi, danas je Pavelić donio tekst u svom framasonskom listu „Narodni list" itd. itd.[132] Tuga i nevolja koji doseljuju ovamo, 99% je radnika ondje baš za to, da vuče kola amerikanska ko konj. Ovi će djelomice kući što je, ali druge generacije, e to tu se sve utaplja u amerikanskom masovno naravno – ako ne zna engleski, a rodjen je ovdje, odrasao u ovih prilikah, za Europu ne zna … daklem koja sreća da ih je ogroman broj ostao kod kuće i svoju biedu i dalje snosi. Što vam je inače karakteristika ovdašnjeg življa je praktičan život: business (posao koji vam drago) to je sve i sva – odatle povučite konsekvencije i nećete falit- Što je izrazito i osobito duhovno to se odnosi na idealnost kao književnost i njegovanje umjetnosti to izlazi istom……na sedmom mjestu. Naša politika –nakazna baba krezuba. Miseria in aceti (…).[133] Svaka rieč suvišna!

[132] Najveći tadašnji hrvatski iseljenički list "Narodni list" iz New Yorka utemeljen 1898. godine.
[133] Nečitljiva riječ.

Je li moguće, te naši ljudi tako slabo poznavaju Magjare? Ta igraju se s nami kao djecom. Nećeš ti pak će drugi plesat po mojoj svirki. U mjesto: da kao jedan čovjek mu doviknemo: Ti ondje, ja ovdje gospodar, mi se koljemo kao nezrela čeljad i puzamo ko roblje. Sramota- ljudi a la Supilo vode glavnu rieč- škandal. Jedna od najinteresantnijih viesti bila je: o (…).[134] Zaista u Hrvatskoj je sve moguće. Kažu o Ameriki: das Land des unbergraden möglichkeit- To vriedi i za Hrvatsku. Dakle sa Sarajevom malo sveza. Svakako načelno je zdrava politika. Valja vazda lučit stvar i osobe- molim Vas u 10 vieku (...)[135] nekoje od papa- a kamo ćete uzvišenije stvari (načela) od crkve Kristove?- Ergo- hibit perfecti sub cvelo.

Čestitam Jelki na velikoj sreći nove g. majka ju Božja neka štiti. Što ćete nosit vam valja svoj križ. Živim u ostalom dosta dobro. Život je u obće vrlo skup. Što u nas forint to ovjde dolar. Meso nije skupo, ni novine- a drugo – bome dosta, a kakvoća odiela –engleski matrijal imam vrlo vrlo malo prilike. Sabiranje po malo, ali sigurno napreduje. Kao i u nas: sirotinja je glavni faktor- Ja ću Vam se već javiti – pričekajte sa pismom.

Od srca vas pozdravlja I. Koščak.

Pismo 6. Koščak M. Grloviću

St. Nicholas R. D. Church

Millvale, Pa., 8. VI.1906.

Dragi i Velecienjeni gospodine i prijatelju!

Evo me prije moga odlazka, da Vam se javim sa par rieči. Što je glavno: dobro je i zdravo. Sad započinju težki, vrući dani. Proći će i to. Ja ću za par dana otić u Johnstown. Pa i tamo živu Hrvati i naš dr M. Kojić! Što se tiče ali adrese moje, to Vas molim da uviek adresirate u buduće u: Pittsburg, Pa. Poste office, box N° 479. Molim Vas ne zaboravite na to i to vriedi do opoziva.

Ja Vam se potužih u posliednjem pismu na na naše Hrvate. Doista tuga i nevolja: evo ovih dana opet neki smutljivci (inače kramari i niš koristi) prave oveće komedije na našu sramotu. Sad se grad čudi i osudjuje. Povod je nekakvi razfratar, koji ovamo „beštelovan" od nekojih, da bude tobož župnik. Biskup ga nije primio- kako će bez ikakvih preporučenih pisama- i eto gotova škandala. U zadnjem sam pismu bio nekoliko agitatora imenovao, te med inim ako se ne varam i dr Kovačevića; on je pomutnjom upisan, jer je pače

[134] Nečitljiva riječ.

[135] Nečitljiva riječ.

bio jedan od glavnih, koji su se borili za dobru stvar protiv nadrimudrijaša. Svaka mu čast za to.

Preokretaj u našoj Hrvatskoj doista svakoga u čudo stavlja. Sada ali istom nastaje kušnja za naše ljude u Bpešti. Samo da ne idu na liepak. Bog zna, tko će biti ipak biskup djakovački? Valjda će se naši sada zauzet, te dobiju svoga čovjeka. A smrt našega Rubetića – kako me iznenadila? Bog mu daj vječan pokoj, bio je čestit svećenik, izvrstan karakter i domoljub.

Kako mi vi živite- Kako Vam i Vaše zdravlje služi? Nadam se dobrim vi-estima u tom pogledu. Nemojte Vi meni zamjerit moje pisanje, ja kao putnik, jedva da ukradem koji komad vremena, nisi svoj gospodar ovisan o stotinu kojekakvih prilika. Šta ćemo si?

Rekoh Vam: Svaki početak težak, pa tako i u mene bilo- platio sam par puta u (…),[136] al neka: naučio sam štošta i ufam se, da će u buduć u mnogom biti bolje. Da ste mi zdravo. Pozdravljam Vas i milostivu i kćerkicu. Ja Vam unapried 100 puta zahvaljujem na Vašoj dobroti

Vaš iskreni Ivan Koščak.

Pismo 7. Koščak M. Grloviću

Cleveland, Ohio 23. VIII. 1906.

Velecienjeni gospodine, dragi prijatelju! Ne imam od Vas nikakova glasa i to me zabrinjuje, te vas nije možda snašao kaki nemio udarac- Bilo bi mi veoma žao.

Odkako vam posliednji krat pisah, teklo je sve P. H. što no rieč, dobrim putem. I na liepu dobru putu naidje se kad i kad na koji veći kamen ili brvno ili što slična, nu to se obadje, ako je potreba i opet se dalje voziš i svoju ako umiješ, pjevaš ili fućkaš.- All reight! Vi me razumijete. Sve u svemu ja sam zadovoljan a što me vanredno veseli, i zdravlje vrlo dobro služi. A valja to potonje tim veće cieniti, što baš pritisli vrući dani, i drže dobrano dugo i sva je prilika, te ćemo ih se još neko vrieme naužiti. A naj bu, bu i to prešlo.

Budućeg mjeseca oko 23. rujna držat će naša „Narodna Hrvatska zajednica“[137] svoju konvenciju gdje se sastaju od dotičnih odsjeka izabrani odaslanici.- Ova „zaj“ je jedino naše oveće tielo ovdje, po kojem smo nešto drugo pred svietom i koje mnogomu više manje koristi. Nu nevolja je jedva

[136] Nečitljiva riječ.

[137] Već spomenuto prva hrvatska stranka u Bosni i Hercegovini.

svaki od prilike dvanajsti član toga našega družtva. Druga je neprilika i to najgolemija i najljuća rana, što ju ne vode umni, tome dorasli čestiti ljudi. Vodje su dosada bili t.zv. „Salmeri“, ljudi plitko i obće naobrazbe kojima je glavno pravilo „gschaft“, a bome jadne naše ljude nije težko izrabljivat.- U kratko: ima dosta truleža i pokušat će se te se nadje i zgodna lieka da se promjene pravila i. dr. Hoće li se uspjeti? Tko bi znao kazat. S toga ne bi bilo nikakovo čudo, te jednog liepog dana ode sve u –šaš- kako kaže naš Pr[euzvišeni] Stadler.- Kako lako bi mogli naši Hrvati biti ovdje kud i kamo bolje organizirani, te kako lako mogli bi deset puta više vriedit za našu Hrvatsku nego - e to je čovjeku doista težko- tuga i nevolja.-

A kako kod nas? Zanima me kojom će slogom udarit naše novajlije. Hoće li stupit na polje popuštanja ili ne?- Što je sa djakovačkom biskupijom. Je li što na stvari glede našeg Stadlera? Što će reći, da Palunko dolazi u Zagreb? Dete me o tome izviestite vele ćete me razveselit.- Želim Vam kriepko zdravlje. Molim izručite pozdrave mil. gospoji i kćerćici, kako i Vas od srca pozdravlja Vaš iskreni

Ivan Koščak

ABECEDNO KAZALO

A

Achenbach, Andrija 57
Adamović, Ivan 62
Aehrethal, Aloys 84
Aleksander, Šandor 36
Amruš, Milan 25, 27, 29, 52, 58, 59, 65, 67, 77, 79
Andrassy, Gyula 15
Andrijević, Stanko 58
Apelt, Mica 14, 15, 17, 35, 54, 78, 92, 93, 95, 98, 104
Apponyi, Albert 15
Aranitzky, Slavko 16, 79, 86

B

Babić, Ljubomir 58, 74
Badaj, Aleksandar 77
Badovinac, Nikola 58
Ban, Matija 135, 136
Barčić, Erazmo 47, 48
Bauer, Antun 53, 54, 77, 79, 93, 100, 102, 103, 109
Bazala, Albert 45
Becić, Ferdo 9
Beck, Valerija 41
Beethoven, Ludvig 80
Bukšeg, Vilim 37
Belošević, Stjepan 86
Björnson Björnstjerne Martinius 25, 44, 73, 74
Bogović, Mirko 34
Bollé, Hermann 74
Borštnikova, Sofija 10, 12, 79
Bošnjak, Karlo 36, 47, 64, 77
Bubanović, Ferdo 7, 157, 158
Buconjić, Paškal 92, 95
Budisavljević, Bude 21, 37, 48, 74, 108, 138, 140

C

Cammarotha, Ernesto 21, 66
Cekuš, Dragutin 58
Cepelić Milko 83, 129, 174
Chavrak, Levin 25, 27, 28, 29, 33, 40, 61, 63, 72, 74, 89, 108
Cipek, Tihomir 18
Ciraki, Franjo 141, 142
Crljen, Mirko 45
Crnčić, Menci Klement 11
Crnković, Nikola19, 23, 127
Cuvaj, Slavko 6, 13, 16, 20, 27, 39, 58, 142, 143

Č

Čanić, Đuro 98, 101

D

Daničić, Đuro 171, 172
Dante, Alighieri 76
Dedović, Ignac 62, 63, 108
Derenčin, Marijan 175
Deželić, Gjuro 58, 181

Dežman, Milivoj 28, 58, 70, 114
Dragosavac, Kosta 6
Drašković, Aleksandar 108
Drašković, Ivan 108, 134
Drašković, Janko 108
Drašković, Josip 134

E

Egesdorfer, Šandor 6, 28, 29
Egesdorfer, Mica 77
Elegović, Ivan 49, 61, 77

F

Fiedler, Ferdinand 33
Fijan, Andrija 11, 76, 146, 147
Fodroczy, Aurel 7, 8, 14, 15, 16, 20, 21, 39
Folnegović, Fran 2, 129, 143, 144
Frangeš, Robert 70, 74, 76
Frank Vladimir 19, 25, 49, 68
Frigan, Vjekoslav 58

G

Gaj, Ljudevit 29, 89
Gaj, Božidar 29
Gorki, Maksim 85
Gothe, Johan Wolfang 45
Grahovac, Mirko 48, 77
Grijak, Zoran 18
Grlović, Ana 157
Grlović, Jelka 6, 9, 21, 42, 50, 51, 52, 55, 62, 63, 74, 78, 81, 82, 87, 97, 99, 104, 106
Grlović, Jozefina 157, 159, 160, 162, 163, 165-169
Grlović, Milan 1, 2, 5, 113, 116-125, 126, 128, 129, 132, 135, 136, 137, 140-188,
Grünhut, Gavro 130, 133
Gubec, Matija 345

H

Hatz, Pavao 58
Helfert, Joseph Aleksander 47
Heyse, Paul 11, 44, 85
Hideghety, Mirko 61
Hinković, Hinko 77
Hirc, Miroslav 16
Hofer, Andrija 34, 70
Hoffman, Josip 58
Holjac, Janko 37, 46, 58, 74
Hörer, Janko 9, 14, 16, 29, 31, 34, 36, 37, 39, 82, 89, 125
Horvat, Karlo 7, 31, 47, 49, 57, 66, 74

I

Ibler, Janko 9, 28, 38, 39, 82, 105, 138, 140, 149
Ivanović, Filip 35

J

Jagić, Vatroslav 2, 117-119, 122, 125, 126
Jambreković, Ladislav 9
Jelačić, Đuro 172
Jemeršić, Ivan 48, 77
Jonjić, Tomislav 10
Jurić-Marija, Zagorka 89

K

Kamauf, Janko 58
Karaula, Željko 109, 176
Kazančić, Ivan 153
Khuen, Hédervàry Karoly 1, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 40, 47, 50, 59, 62, 63, 71, 78, 81, 83, 98
Kosanović, Nikola 138
Kostrenčić, Ivan 110

Koščak, Ivan 18, 22, 26, 28, 42, 50, 84, 96, 181-189
Košćec, Mira 145
Kozarac, Ivan 85
Kozarac, Josip 85
Kranjčević, Silvije Strahimir 50, 145, 146, 147, 148, 149
Kranjčić, Milan 16, 25, 31
Kranjčević, Ela 50
Krapac, Ivan 54, 59, 66, 71, 72, 79, 83, 100
Krišković, Vinko 59, 67
Krizman, Tomislav 57
Križanić, Juraj 120
Kršnjavi, Izidor 12, 16, 37, 69, 74
Kukuljević, Ivan 175
Kukuljević, Milutin 20
Kušević, Svetozar 58

L

Lueger, Karl 35, 41, 43, 44, 46, 69
Lukacs, Laszlo 8, 10, 12, 15
Lukinić, Edo 49

M

Magdić, Pero 48, 49
Marković, Franjo 9, 70, 108, 114, 116, 129, 174
Marulić, Marko 70
Matoš, Antun Gustav 10, 57
Mazzura, Šime 33, 36, 108, 175
Mažuranić, Ivan 30, 48
Mažuranić, Vladimir 45
Melchior, Eugen 51
Meštrović, Ivan 74, 75, 76
Mihalić, Makso 58
Miletić, Stjepan 2, 66, 89, 152
Milinović, Šimun 51
Milobar, Fran 64, 65
Miškatović, Josip 2, 150, 151
Mohorovičić, Andrija 60
Mošinsky, Adolf 25, 58, 66
Mrazović, Matija 24, 58, 174

N

Nastić, Đorđe 84
Nikolić, Mihovil 20, 33, 49, 57, 61
Norman, grof Rudolf 108

O

Ogrizović, Milan 49, 77

P

Pavletić, Krsto 36, 66
Pejačević, Teodor 61, 93, 108
Peklić, Danica 12
Peklić, Metel 51
Peršić, Ivan 47, 49, 77, 87
Piennes, de Eugen 101
Pierotić, Luka 136
Pilar, Martin 36
Pisačić, August 36
Posilović, Juraj 18, 100
Preradović, Petar 115
Pribičević, Adam 6, 56
Pribičević, Valerijan 6, 56
Pucić, Niko 154

R

Rački, Franjo 129
Rački, Mirko 74, 75, 76
Radetzky, Johan 33
Radić, Stjepan 48, 49, 56, 61, 63, 81
Rakodczay, Aleksandar 47, 49, 60, 65
Rauch, Pavle 1, 10, 12, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 40, 49, 59, 62, 64, 69, 72, 86, 105

Rojc, Milan 77
Roosevelt, Theodore 65, 66
Rorauer, Julije 51, 59, 60, 62, 63, 67, 77, 110
Rubido, Radoslav 20, 37
Ružička-Strozzi, Marija 10, 11

S

Smičiklas, Tadija 64, 70, 74, 131
Smodlaka, Josip 70
Spevec, Franjo 16, 32, 36, 108
Srkulj, Stjepan 36
Stadler, Josip 18, 44
Stanisavljević, Julije 36
Stanojević, Đorđe 139
Starčević, Mile 63, 68, 69
Strossmayer, Josip Juraj 5, 21, 20, 54, 60, 67, 70, 71, 72, 132, 140, 173, 174, 175, 176
Sundečić, Jovan 176, 177
Supilo, Fran 6, 48, 49
Svetoslav, Gaj 36

Š

Šegvić, Cherubin 183
Šenoa August, 2, 113, 114, 129
Šilović, Josip 32, 59, 68, 77
Šipuš Nikola 72, 77
Šišić, Ferdo 7, 45, 108
Šufflay, Milan 60, 64
Šulek, Bogoslav 110
Šumanović, Svetislav 19, 20, 77
Šurmin, Đuro 33, 36, 60, 77, 90
Švrljuga, Šime 15

T

Tesla, Nikola 138, 139
Tolstoj, Lav Nikolajević 88, 92, 105
Tombor, Janko 110
Tomašić, Nikola 1, 13, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 44, 48, 49, 50, 51, 59, 62, 65, 78, 79, 86, 91, 96, 105
Trnina, Milka 147, 148
Trnski, Ivan 114, 138
Trumbić, Ante 70
Tuškan, Grga 33, 91
Twain, Mark 69

U

Ugron, Gabriel 107
Utješenović, Ognjeslav 115
Uzorinac, Danica 38, 42, 97, 102, 106

V

Vežić, Vladislav 70
Vojnović, Ivo 21, 34, 79, 80, 94, 105, 152, 153, 178-180
Vojnović, Kosta 153, 154
Vojnović, Lujo 109
Vončina Ivan 24, 58, 140
Voršak, Anđelko 54, 59
Vraz, Stanko 90
Vrbanić, Jurica 36,59
Vrščagin Vasilije 146, 147
Vučić, Roko 54, 71
Vukelić, Lavoslav 87, 138, 139

W

Weber, Adolf 136
Weis, Emil 34, 36
Wekerle, Sàndor 7, 8, 15
Wickerhauser, Teodor 55

Z
Zatluka, Ivan 49, 54
Žerjavić, Juraj 8

Cijena: 150 kn

